

Tijdschrift voor veeartsenijkunde en veeteelt

<https://hdl.handle.net/1874/255012>

M. Beckman

0.57

Ww C 953

TIJDSCHRIFT

VOOR

VEEARTSENIJKUNDE EN VEETEELT,

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE
IN NEDERLAND,

ONDER REDACTIE VAN:

F. C. HEKMEIJER, J. JENNES EN G. J. HENGEVELD,

Leeraren aan 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht.

Eerste Jaargang.

UTRECHT,
POST UTERWEER & COMP.
1863.

UNIVERSITEIT UTRECHT
FACULTEIT RECHTSWETENSCHAPPEN

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0031 6723

VOORWOORD.

Zoo als bekend is heeft op den 27. Augustus 1862, in eene Algemeene Vergadering van Veeartsen, enz. eene algemeene verbroedering en vereeniging van al de veeartsenijkundige vereenigingen, corporaties of genootschappen plaats gehad, ten gevolge waarvan de geschriften door eenige van hen uitgegeven wordende van heden af niet meer zullen verschijnen. In die vergadering is tevens besloten, dat er een Tijdschrift aan het vak gewijd, zal worden uitgegeven, en zijn tot Redacteuren er van benoemd, de op den titel vermelde Leeraren aan de Rijks veeartsenijschool.

Verschillende redenen zijn oorzaak dat de uitgave er van tot heden is vertraagd. Het opnoemen dier redenen rekenen wij overtoellig, maar vermelden liever, dat in overeenstemming met het Hoofdbestuur der Maatschappij besloten is: dat de eerste jaargang van het Tijdschrift in 8° zal worden uitgegeven in 4 driemaandelijksche afleveringen, elk groot vier vellen druks, zoodat de jaargang uit 16 vellen druks zal bestaan; dat elke aflevering in het begin van elk kwartaaljaars zal uitkomen, zoodat het Tijdschrift gerekend wordt een aanvang

te hebben genomen op den 1. Oktober 1863. — De prijs van den geheelen jaargang is gesteld op *f* 2.50.

De inhoud van het Tijdschrift zal verdeeld worden in vier hoofdrubrieken, namelijk in :

- I. Veeartsenijkunde.
- II. Vergelijkende Ziektekunde en Genezingsleer.
- III. Veeteelt.
- IV. Mengelwerk.

De verschillende stukken der 1^e rubriek zullen, naar gelang van hunnen inhoud, gebragt worden onder de volgende afdeelingen :

- 1e. Physica, Chemie en Botanie, toegepast op de Veeartsenijkunde, alsmede Natuurlijke Historie, voor zoo verre die voor den veearts van meer bijzonder belang is te achten.
- 2e. Anatomie, Physiologie en Pathologische Anatomie.
- 3e. Hygiène, Pharmacologie en Toxicologie.
- 4e. Pathologie en Therapie.
- 5e. Chirurgie.
- 6e. Verloskunde en ziekten van het moederdier en het jong.
- 7e. Geregte veeartsenijkunde en veeartsenijkundige Politie.
- 8e. Hoefbeslag, ziekten van den hoef en alles wat daarop betrekking heeft.

Terwijl onder de rubriek Mengelwerk zullen worden opgenomen : aangelegenheden van de Maatschappij en hare afdeelingen, boekaankondigingen, recensien, zoowel van binnen- als buitenlandsche werken, bibliographiën, correspondentie-artikelen, kleine mededeelingen en uittreksels van voor veeartsen belangrijke zaken of berigten en personalia; ook zal hierin melding worden gemaakt van de namen van hen die diensten bewijzen aan de Maatschappij, althans indien zij niet het tegendeel verlangen.

In dit mengelwerk zal verder onder de voor veeartsen belangrijke zaken of berigten, natuurlijk ook eene plaats worden ingeruimd voor elke regtmatige klacht over de menigvuldige

moeijelijkheden en grieven, aan welke de veeartsenijkundige in ons vaderland in de uitoefening van zijne betrekking, als andersints, is blootgesteld. Veel liever nog zullen wij echter datgene opnemen, wat strekken kan om die moeijelijkheden te verminderen en de grieven weg te nemen, waartoe, naar onze overtuiging, vooral de ontwikkeling van waren wetenschappelijken zin en het opvoeren van de Veeartsenijkunde tot het standpunt, dat zij als wetenschap behoort in te nemen, ongetwijfeld de beste middelen zijn.

Bij voorkeur zullen in het Tijdschrift bijdragen van Nederlandsche veeartsen geplaatst worden. Wanneer deze echter niet in genoegzame hoeveelheid voorhanden zijn, zal de nog overige ruimte door vertaalde of verkorte belangrijke stukken worden aangevuld.

Een enkele blik op de geschiedenis van de geneeskunde van den mensch is genoeg om aan te toonen, welke belangrijke ophelderingen en ontdekkingen, in de physiologie zoowel als in de ziektekunde, deze aan de vergelijkende ontleed- en ziektekunde heeft te danken, en om te doen inzien, hoeveel nog daarvan te verwachten is; daarom hebben wij ook daaraan eene rubrick toegewijd. Maar niet enkel voor den *veearts* en den *geneeskundige* bepaalt zich het nut van het Tijdschrift. In een land als het onze, waar het vee een zoo groot gedeelte van den nationalen rijkdom uitmaakt, zal de mededeeling der middelen en maatregelen ter onderhouding der gezondheid van den veestapel, en tot verbetering van de veeteelt, gewis aan elken beschaafden *veehouder* hoogst welkom zijn.

Om eindelijk te betoogen van welk nut de kennis der ziekten van het vee en der ^zmiddelen om deze tegen te gaan voor den *staathuishoudkundige* zijn, daartoe zij het genoeg, te herinneren aan de jammerlijke verliezen, die de longziekte onder de runderen in de laatste jaren bij ons heeft veroorzaakt, en aan de heilrijke uitkomsten, welke een juist inzicht dier ziekte b. v. aan de provincie Zeeland heeft aangebragt. — Op grond van dit alles vermeenen wij op eene ruime deelneming en ondersteuning in onze poging te mogen rekenen, en hebben

wij de Redactie, ons door de Maatschappij opgedragen, volgaarne op ons genomen. Getrouw aan het doel der vereeniging, zullen wij trachten aan het in ons gestelde vertrouwen te beantwoorden en hebben wij de voorzeker niet gemakkelijke taak op ons genomen, overtuigd als wij zijn, dat wij door het meerendeel der veeartsen daarin belangrijk zullen worden ondersteund.

UTRECHT,
1. Augustus 1863.

De Redactie.

VERSLAG *der* Algemeene Vergadering
van verschillende veeartsenijkundige genoot-
schappen en vereenigingen van veeartsen, ge-
houden te Utrecht, den 27. Augustus 1862.

In het vorige jaar was er op de vergadering van het Neder-
landsch veeartsenijkundig genootschap besloten tot eene zamen-
voeging van dit genootschap met de Maatschappij ter bevordering
der veeartsenijkunde in Nederland. Er werd aldaar eene
Commissie benoemd en belast met het beleggen van eene
algemeene vergadering, in 1862 te Utrecht, vertegenwoor-
digende de beide veeartsenijkundige lichamen en andere
bestaande vereenigingen en veeartsen, om gezamenlijk zich
aan te sluiten, en alzoo ééne Maatschappij voor *Nederland*
uit te maken, terwijl dezelfde Commissie tevens werd opgedragen
het ontwerpen van eene wet, die op die uit te schrijven
algemeene vergadering in behandeling zoude genomen en zoo
mogelijk vastgesteld worden.

De Commissie, bestaande uit de heeren: Dr. C. G. VON
REEKEN, J. B. SNELLEN, F. C. HEKMEIJER, C. A. W. VAN HOORN
en G. J. HENGEVELD, heeft deze opdracht ondernomen en ten
einde gebragt. Zij schreef eere zoodanige algemeene vergadering
uit naar het hierbijgevoegde programma, waarbij gevoegd was
een ontwerp van wet.

Deze algemeene vergadering had plaats te Utrecht in het ge-
bouw voor kunsten en wetenschappen, op den 27. Augustus 1862.
Er waren aldaar te zamen gekomen: de afgevaardigden van
Zuid-Holland: de heeren SNELLEN en STEYGERWALT; van
Utrecht: de heer W. J. E. HEKMEIJER, de hierboven genoemde

Commissie, en verder de heeren veeartsen: J. VAN DAM, WIJS, DIJKMAN, VAN DRIEL, HUFFNAGEL, STEMPER, PLANTENGA, GIJSBERS, PINZE en CRANSBERG.

Volgens het programma zoude de heer JENNES het voorzitterschap waarnemen, doch deze was door een droevig sterfgeval verhinderd, deel te nemen aan de vergadering. De tweede benoemde ondervoorzitter, de heer W. J. E. HEKMEIJER, verschoonde zich er van als afgevaardigde van *Utrecht*, waarom er werd goedgevonden, het presidium op te dragen aan den voorzitter der Commissie van uitvoering, de heer VON REEKEN, terwijl aan den secretaris dier Commissie, tijdens de vergadering het aantekenen der behandelde zaken werd toevertrouwd. Na deze regeling opende de voorzitter de vergadering met eene gepaste toespraak, en begon zijne moeilijke taak. Moeijelijk, omdat er van verscheidene zijden moest toegegeven worden, en bij eenige levendige discussiën de gemoederen ligtelijk in te groote sensatie gebragt konden worden, waarbij de bedachtzaamheid, bedaardheid en onpartijdigheid van den voorzitter op eene zware proef konden worden gesteld.

Al dadelijk toch deed zich de zwaarigheid voor, op welke wijze de stemmingen zouden plaats hebben, en of de afgevaardigden gerekend konden worden als eene vereeniging vertegenwoordigende, dan of zij slechts als voor hun zelven stemmende moesten beschouwd worden. Bij persoonlijke stemming was de uitslag, dat de afgevaardigden niet als zoodanig zouden stemmen, en dat ieder der tegenwoordig zijnde leden der vergadering slechts ééne stem voor zich zelven zoude kunnen uitbrengen.

Daarop werden de notulen der vorige algemeene vergadering gelezen, en begon men vervolgens dadelijk met het ontwerp van wet artikelsgewijze in behandeling te nemen. Dit kostte veel tijd, vele overwegingen, beraadslagingen en amendementen, doch was men eindelijk genaderd tot het slot-artikel en was het concept stuksgewijze veranderd en goedgekeurd, bij meerderheid van stemmen. Doch nu ontbrak nog de geheele aan-

neming of verwerping er van. Bij de daarover gehouden stemming bleek het, dat de afgevaardigden van *Zuid-Holland*, doch nu slechts als leden fungerende, de heeren SNELLEN en STEYGERWALT, alsmede de heer PLANTENGA, zich buiten stemming hielden, de heer VAN HOORN er tegen stemde, terwijl de overige leden zich vóór de aanneming er van verklaarden.

Zoo lag dan daar eene wet, aangenomen door de groote meerderheid der aanwezige leden, maar er was nog geene Maatschappij, die deze wet zoude opvolgen. Hierin voorzagen terstond de afgevaardigden van *Zuid-Holland*, die zich bereid verklaarden, als lasthebbers van de *Zuid-Hollandsche* vereeniging, eene afdeeling *Zuid-Holland* onder de aangenomen wet der Maatschappij te willen uitmaken, mits nu als afgevaardigden kunnende toetreden en vertegenwoordigende hunne lastgevers. Daarop volgde de afgevaardigde van *Utrecht* hetzelfde voorbeeld, zoodat de Maatschappij toen reeds dadelijk twee belangrijke afdeelingen bezat, die als zoodanig op den tegenwoordigen loop der vergadering eenen gewigtigen invloed zouden uitoefenen.

Hoewel de overige leden, die geen lid waren van één dezer afdeelingen, doch wel lid der tegenwoordige vergadering, regtstreeks geene stem zouden kunnen uitbrengen tot het verkiezen van een Hoofdbestuur en andere betrekkingen, voortvloeiende uit de aangenomene wet eener Maatschappij, waarvan zij feitelijk nog geen lid waren, zoo meenden de overige leden, hun bij deze benoeming niet te moeten uitsluiten, aangezien hunne belangstelling in de vergadering en in eene algemeene aansluiting duidelijk was gebleken bij het bespreken der wet, en men ook hoopte, dat zij zich zouden beijveren om nieuwe afdeelingen op te rigten, of toc te treden als leden der algemeene afdeeling, volgens art. 11 der aangenomen wet.

Deze bepaling goedgekeurd zijnde, werden de contributiën gestort, volgens het 6^e punt van het programma, terwijl het aantal stemmen, volgens het 4^e punt, door den secretaris werd opgenomen, waaruit bleek, dat door de afgevaardigden van

Zuid-Holland 21, van *Utrecht* 10, en aan enkele stemmen 6, te zamen 37 stemmen, konden uitgebragt worden. Om niet te langwijlig te zijn, volgt hier dadelijk de uitslag dier stemmingen:

Hoofdbestuur.

Tot voorzitter werd benoemd	J. B. SNELLEN	met 22 stemmen.
„ onder-voorzitter	Dr. C. G. VON REEKEN	„ 24 „
„ 1sten secretaris	G. J. HENGEVELD	„ 23 „
„ 2den „	F. TH. WEITZEL	„ 33 „
„ penningmeester	F. C. HEKMEIJER	„ 34 „

Voor de Redactie van het Tijdschrift werden benoemd: F. C. HEKMEIJER met 33, J. JENNES met 24 en G. J. HENGEVELD met 34 stemmen.

Tot de uitvoering van het laten drukken en verzenden van de nieuw aangenomene wet werden belast: F. C. HEKMEIJER, WEITZEL en HENGEVELD.

Als lid der algemeene afdeeling, zijnde het eerste lid dier afdeeling, werd door STEYGERWALT voorgesteld de heer SCHRÖDER, paardenarts 3^e kl. bij de veld-artillerie te *Leijden*, die als zoodanig werd aangenomen.

Daarna werden nog kortelijk de op het programma opgegevene punten besproken, doch daar de tijd niet toeliet, ze allen te behandelen, word er besloten, alleen te bepalen, welke van de reeds opgegevene weder op het programma der algemeene vergadering van het volgend jaar zouden geplaatst worden. Alstoen werd de vergadering door den voorzitter opgeheven, en liep deze belangrijke dag ten einde.

Is er hiervoren gezegd, dat de bezadigdheid van den Voorzitter, de heer VON REEKEN, op zware proef zou worden gesteld, hier aan het einde past de betuiging, dat door zijn voorzigtig beleid en door zijnen zachten ernst gedurende het besturen der woorden-wisselingen men hem niet alleen dank is verschuldigd, maar dat men hem ook een voornaam aandeel kon toeschrijven in het welslagen en den gewenschten afloop der vergadering.

Een voornaam aandeel, is er gezegd, want ook andere leden der vergadering is men dank verschuldigd voor hunnen ijver en grootmoedigheid. Over het algemeen bemerkte men, dat het streven naar verbroedering de geest was, die de leden bestuurde, en nu dit doel zoo gewenscht bereikt was, is het geen wonder, dat allen zich aan eenen vrolijken collegialen maaltijd vereenigden, waar verscheidene toasten op den bloei der nieuwe of liever verjongde Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in *Nederland* werden gedronken, terwijl allen wenschten, het volgend jaar weder met dezelfde eensgezindheid te zamen te zijn, om zich weder gezamenlijk te kunnen verblijden in eene ruime en deelnemende toetreding. Het onverbiddelijk fluiten der vertrekkende treinen verminderde langzamerhand deze vrolijke bijeenkomst, totdat de laatste trein eindelijk de overblijvenden herinnerde, dat het ook hun tijd werd om na de inspanningen van dien dag eenige uren rust te genieten.

Mogen al de uitgesproken wenschen vervuld worden, dan is de bloei der Maatschappij, der veeartsenijkunde, van den landbouw en der veeteelt ontwijfelbaar gevestigd.

Het Hoofdbestuur der Maatschappij ter bevordering
der veeartsenijkunde in *Nederland* :

J. B. SNELLEN, *voorzitter*.

G. J. HENGEVELD, *1° secretaris*.

PROGRAMMA voor de op den 27. Augustus 1862 te Utrecht te houden Algemeene Vergadering van verschillende veeartsenijkundige genootschappen en vereenigingen, en van al de rijks veeartsen, uitgeschreven door de Commissie daartoe benoemd op de Alg. Verg. van 1861, en tevens belast met de zamenstelling van een nieuw ontwerp van Wet voor de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.

Algemeene bepalingen.

De Algemeene Vergadering zal plaats hebben te Utrecht, op Woensdag den 27. Augustus 1862, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, op de Mariaplaats, 's morgens ten 9 ure.

De werkzaamheden, gepresideerd door de HH. J. JENNES, voorzitter, W. J. E. HEKMEIJER en G. C. SCHRÖDER, 1e en 2e ondervoorzitters, zullen in éénen dag afloopen; de zittingen zullen duren, naar omstandigheden, van 9 tot 12 ure, daarna 1/2 uur pauze, en van 12 1/2 tot 3 uur, waarna al of niet eene kleine pauze zal worden gehouden en de werkzaamheden op nieuw aanvangen. Eindelijk zooveel mogelijk een gemeenschappelijk diné, en vóór of ná dit, gezamenlijk bezoek van de eene of andere instelling, enz., welke voor de Leden der vergadering zal worden opengesteld.

Bijzondere werkzaamheden.

1. Opening der vergadering.
2. Benoeming van een Secretaris en Thesaurier voor deze vergadering.

3. In ontvang nemen van de volmagten der Afgevaardigden en beraadslaging over hunne toelating.
4. Opmaken door den Secretaris van den staat der stemmende Leden en het getal der door hen uit te brengen stemmen.
5. Voorlezing der notulen van de vorige Algemeene Vergadering, vooral bctreffende de besluiten, op die vergadering genomen, met opzigt tot de zamensmelting van de verschillende veeartsenijkundige vereenigingen of genootschappen, onder den naam van Maatschappij ter bevordering van veeartsenijkunde in Nederland.
6. Ontvangst der contributiën, tegen *f* 1.— voor ieder Lid, dat aanwezig is of vertegenwoordigd wordt.
7. Behandeling van het Ontwerp van Wet.

P A U Z E.

Nadat deze Wet meer of minder gewijzigd is aangenomen :

1. Benoeming van een Hoofdbestuur.
 - a. Van den Voorzitter.
 - b. " " Secretaris.
 - c. " " Penningmeester.
 - d. " een of meerdere Leden.
2. Benoeming van redacteuren voor het uit te geven Tijdschrift.
3. Bijzondere voorstellen naar aanleiding van het behandelde reglement.

Voor zoo ver de tijd dit toelaat kunnen daarna de volgende onderwerpen besproken worden.

I. Vroeger onbehandeld gebleven.

1. Dr. C. G. VON REEKEN. Welke zijn de oorzaken van het blaauw- worden der kaas, en is die kaas bij het gebruik schadelijk voor de gezondheid van den mensch en der dieren ?
2. F. TH. WEITZEL wenscht omtrent eene eigenaardige ziekte bij kalveren, door hem in het voorjaar waargenomen, — misschien een nieuwe vorm van miltvuur, — nadat hij

het beloop, de verschijnselen, ook bij de afgestorvenen, enz. zal hebben medegedeeld, het gevoelen der vergadering te vernemen.

3. F. TH. WEITZEL. Volgens sommigen heeft het verleggen of verwerpen van het kalf bij koeijen ook plaats ten gevolge van navolging of het van elkander afzien. Is deze meening gegrond? Welke oorzaken kunnen verder daartoe aanleiding geven?
4. F. C. HEKMEIJER. Ofschoon in ons land betrekkelijk weinig processen ten gevolge van koop en verkoop der huisdieren plaats hebben, komen die echter voor. Het *Burgerlijk Wetboek* geeft daartoe de regelen aan de hand. Behalve deze wetten bestaan er in sommige streken nog plaatselijke regelen, wanaar men zich gedraagt en waaraan men gewoon is zich stilzwijgend te onderwerpen. Deze wetten, die dikwijls in strijd zijn met de bepalingen van het *Burgerlijk Wetboek*, worden *costuum wetten* genoemd, en zijn daarom van gewigt, wjl de regter, die, volgens Art. 1547¹⁾ van genoemd Wetboek, in aanmerking moet nemen bij het vellen van zijn vonnis.

Er is niets bekend van deze plaatselijke wetten, en echter was de kennis daarvan van veel gewigt. — Men vraagt daarom eene opgave daarvan, in de verschillende streken van ons land, om daarvan een geheel te vormen, ter plaatsing in het nieuw op te rigten tijdschrift.

II. Nieuwe punten.

1. ALERS. Loop der influenza en opgave van de diaethetische oorzaken der ziekte.
2. HENGEVELD. Geograph. en phys. klimaat en de daardoor ontstane ziekten en gebreken.

1) Art. 1547. „De regtsvordering, voortspruitende uit gebreken die de vernietiging van den koop ten gevolge hebben, moet door den koper aangelegd worden binnen een korten tijd, overeenkomstig den aard dier gebreken, en met inachtneming der gebruiken van de plaats alwaar de verkoop gesloten is.“

3. VON REEKEN. Is het eerste tijdperk der longziekte bij runderen met zekerheid aan te geven?
4. ————— Mag men vleesch afkomstig van runderen in het 1° tijdperk der longziekte geslagt als onschadelijk voor den mensch beschouwen?
5. HENGEVELD. Opgave van heerschende ziekten in 1861—62.
6. HOEGEN. Welke is de beste wijze van behandeling van den nekbuil?
7. ————— Zijn er in de tegenwoordige epizoötie van mond- en klaauwzeer bij het rund ook proeven genomen met de inenting daartegen, en zoo ja, welke waren hare resultaten?
8. F. C. HEKMEIJER. Is het vleesch van aan het mond- of klaauwzeer lijdende runderen bij het gebruik nadeelig voor de gezondheid van den mensch, wanneer het rund daarbij aan gene andere ziekte lijdt?
9. Bijzondere rede, voordragt, mededeeling of voorlezing van eenig belangrijk onderwerp.
10. Opgave van wetenschappelijke punten of andere onderwerpen, in de volgende vergadering ter tafel te brengen.
11. Sluiting der vergadering.

De Commissie voornoemd:

DR. C. G. VON REEKEN, *Voorzitter.*
 J. B. SNELLEN.
 F. C. HEKMEIJER.
 C. A. W. VAN HOORN.
 G. J. HENGEVELD, *Secretaris.*

Zij, die niet in de gelegenheid zijn, de vergadering bij te wonen, en evenwel belang stellen in deze discussiën, kunnen, wanneer zij omtrent te behandelen punten belangrijke mededeelingen wenschen te doen, of daaromtrent bijzondere inzichten mogten hebben, tot dat einde hunne bijdragen schriftelijk aan den Secretaris, liefst acht dagen vóór de Algemeene Vergadering, inzenden, terwijl het Bestuur zal zorgen, dat de inhoud van zoodanige bijzondere stukken bij de discussiën ter sprake zal worden gebracht, en behoorlijk in het Tijdschrift zal worden opgenomen.

*WET van de Maatschappij ter bevordering der
Veeartsenijkunde in Nederland.*

HOOFDSTUK I.

Doel.

ARTIKEL 1. Het doel der Maatschappij is het bevorderen der veeartsenijkunde.

ART. 2. Men zal dit doel trachten te bereiken, door: *a.* onderlinge zamenkomsten der veeartsen; *b.* het behandelen van veeartsenij- en veeteeltkundige onderwerpen en der hierop betrekking hebbende wetenschappen; *c.* het zich in betrekking stellen met binnen- en buitenlandsche maatschappijen en genootschappen van genees- of veeartsenijkunde, landbouw, veeteelt en nijverheid; *d.* het uitgeven van een tijdschrift, verzameld uit oorspronkelijke bijdragen, vertalingen en uittreksels uit buitenlandsche tijdschriften; *e.* het oprigten van eene boekerij en modelverzameling van bekende en nieuw uitgevonden instrumenten, en eindelijk door alles aan te wenden om op eene geoorloofde en krachtige wijze tot bevordering van het voorgestelde doel werkzaam te zijn.

HOOFDSTUK II.

Zamenstelling der Maatschappij.

ART. 3. De Maatschappij ontleent haar bestaan aan de vereeniging van provinciale afdelingen en der algemeene af-

deeling; de eerste kunnen, als er slechts ééne afdeeling in het gewest is, de naam der provincie behouden; zijn er meerdere, dan kunnen ze den naam dragen der plaats, of zooals de Leden van zoodanige afdeelingen zelven zullen vaststellen.

ART. 4. De zetel der Maatschappij is gevestigd te Utrecht.

ART. 5. De Leden der Maatschappij zijn: Eere-leden, Gewone-leden, en Leden-correspondenten.

HOOFDSTUK III.

Van de Leden.

ART. 6. Tot Eere-leden zijn benoembaar zij die aan de Maatschappij belangrijke diensten bewijzen, of door verdiensten en geleerdheid uitmunten. Zij worden door het Hoofdbestuur en de Afdeelingen voorgesteld en op de algemeene vergadering bij meerderheid van stemmen benoemd.

ART. 7. De Eere-leden worden uitgenoodigd tot bijwoning der algemeene vergaderingen en tot het inzenden van berigten overeenkomstig het doel der Maatschappij, terwijl zij tevens het tijdschrift gratis ontvangen. Zij brengen geene stem uit.

ART. 8. Tot Gewone leden zijn verkiesbaar allen die belang stellen in de bevordering der vecartsenijkunde.

ART. 9. Om Lid te worden, moet men door een Lid zijn voorgesteld. Door stemming bij volstreckte meerderheid wordt tot de al of niet toelating besloten.

ART. 10. Zij die Leden wenschen te zijn en zich moeijelijk aan eene bestaande afdeeling kunnen aansluiten of eene nieuwe afdeeling vormen, kunnen als Leden bij het Hoofdbestuur worden aangenomen.

Zij vormen eene algemeene afdeeling.

ART. 11. De corresponderende Leden worden door het Hoofdbestuur op de algemeene vergadering voorgesteld en bij meerderheid van stemmen benoemd. Zij deelen in de voorregten der Eere-Leden en hebben evenzoo geene stem. (Art. 7.)

ART. 12. De afdeelingen bepalen zelve het bedrag van

de contributie hunner Leden. Hiervan wordt jaarlijks voor ieder Lid f 1,50 in de Maatschappelijke kas gestort.

De Leden der algemeene afdeeling, (Art. 10), betalen jaarlijks aan den penningmeester der Maatschappij, f 3,— voor hun lidmaatschap.

Wanneer men Lid wordt tijdens of na de algemeene vergadering, betaalt men voor het loopende jaar halve contributie. Het maatschappelijk jaar wordt gerekend van 1° Januarij tot ultimo December.

HOOFDSTUK IV.

Van de Afdeelingen en haar Bestuur.

ART. 13. Een getal van vier Leden is voldoende om eene afdeeling te vormen.

ART. 14. Het afdeelingsbestuur bestaat minstens uit een Voorzitter, een Secretaris en een Penningmeester.

ART. 15. Jaarlijks vóór of op den 1. Mei zenden de besturen der afdeelingen eene lijst van het aantal hunner Leden, met de contributiën over het loopende jaar, (Art. 12), aan den eersten Secretaris, benevens een verslag hunner werkzaamheden en den toestand der Afdeelingen, enz. Zie Art. 34.

ART. 16. Iedere afdeeling bezit haar eigen huishoudelijk reglement overeenkomende met het hoofddoel der Maatschappij. Dit reglement moet alvorens in werking te kunnen treden door het Hoofdbestuur zijn goedgekeurd.

ART. 17. De toezending van brieven en stukken geschiedt door de secretarissen aan den eersten secretaris en omgekeerd.

HOOFDSTUK V.

Van het Hoofdbestuur.

ART. 18. Het Hoofdbestuur der Maatschappij bestaat uit vijf Leden, waarvan er minstens één te Utrecht woonachtig moet zijn, zijnde één Voorzitter, één Onder-Voorzitter, één 1sten en één 2den Secretaris, en één Penningmeester.

ART. 19. De Leden van het Hoofdbestuur worden op de algemeene vergadering gekozen uit de gewone leden.

ART. 20. Jaarlijks treedt een der Leden van het Hoofdbestuur af, en is niet dan na één jaar herkiesbaar. Secretarissen en Penningmeester zijn dadelijk herkiesbaar.

De eerste aftreding geschiedt volgens eene legger door het Hoofdbestuur op te maken, en vervolgens naar tijd en benoeming.

ART. 21. De secretarissen kunnen schrijffloonen in rekening brengen.

ART. 22. De secretarissen houden van alles aanteekening in een register, en handelen in overleg met den voorzitter of diens plaatsvervanger.

ART. 23. Het Hoofdbestuur brengt jaarlijks in de algemeene vergadering een verslag uit over den toestand der Maatschappij en hare geldmiddelen.

ART. 24. Het Hoofdbestuur vergadert minstens tweemaal per jaar, en verder zoo dikwijls als dit in 't belang der Maatschappij door den voorzitter of twee andere leden noodig wordt geacht.

ART. 25. De Leden van het Hoofdbestuur brengen f 0,25 per uur heen en f 0,25 per uur terug, voor reiskosten in rekening.

HOOFDSTUK VI.

Van de Algemeene Vergadering.

ART. 26. Er zal jaarlijks te Utrecht eene algemeene vergadering gehouden worden, waar de Leden zelf tegenwoordig kunnen zijn, of zich door afgevaardigden hunner afdeelingen kunnen doen vertegenwoordigen. Het Hoofdbestuur beslist over de al of niet toelating van hen die, geen lid zijnde, deze vergadering wenschen bij te wonen.

ART. 27. De vergadering zal plaats hebben in de maand Augustus of September.

ART. 28. De afgevaardigden ter algemeene vergadering moeten voorzien zijn van eene volmagt van het Bestuur hunner afdeeling.

Bij de stemmingen wordt door hen voor ieder Lid hunner afdeeling ééne stem uitgebragt.

ART. 29. De algemeene vergadering wordt bestuurd door het Hoofdbestuur, opgegeven in art. 18.

ART. 30. Omtrent al de te behandelen zaken brengt het Hoofdbestuur een praeëdvies uit.

ART. 31. De Voorzitter leidt de vergadering en kan in dringende gevallen het woord ontnemen. Hij heeft bij staking van stemmen eene beslissende stem.

ART. 32. Het Hoofdbestuur regelt het beloop en de te behandelen zaken der algemeene vergadering, maakt daarvan een programma dat ten minste 2 maanden te voren aan de afdeelingen en aan de Leden der algemeene afdeeling wordt gezonden.

ART. 33. Aan ieder Lid, die zulks verlangt, wordt bij de algemeene vergadering het woord gegeven, doch niet meer dan drie malen over hetzelfde onderwerp. De algemeene vergadering beslist bij meerderheid van stemmen.

ART. 34. De voorstellen van het Hoofdbestuur worden vermeld op het programma; die der afdeelingen in verband met art. 6, 12 en 15 moeten tijdig toegezonden worden, ten einde daarop te kunnen worden geplaatst.

ART. 35. De dag, het uur en het lokaal der algemeene vergadering worden bepaald door het Hoofdbestuur, en opgegeven in het programma.

HOOFDSTUK VII.

Van het Tijdschrift, de Boekerij en de Instrumenten.

ART. 36. Door eene door de algemeene vergadering te benoemen redactie, zal er, onder medewerking van het Hoofdbestuur, een Tijdschrift worden uitgegeven, waarin ook het verslag der algemeene vergadering wordt opgenomen.

ART. 37. De redactie, die met de zamenstelling en verzameling is belast, zal bestaan uit drie Leden. Hoewel de

redactie permanent is, kunnen Leden van het Hoofdbestuur tevens leden dier redactie zijn.

ART. 38. Voor aankoop van boeken in de boekery en instrumenten, zal door het Hoofdbestuur zooveel worden besteed als jaarlijks op de algemeene vergadering zal worden bepaald.

ART. 39. Wanneer $\frac{2}{3}$ der stemhebbende Leden op de algemeene vergadering veranderingen in dit reglement verlangen, zal dit moeten worden herzien.

Vastgesteld in de algemeene vergadering gehouden te *Utrecht*, den 27sten Augustus 1862.

J. B. SNELLEN,

Voorzitter.

G. J. HENGEVELD,

1ste Secretaris.

PATHOLOGIE EN THERAPIE.

Over het Mond- en Klaauwzeer.

Door de Hollandsche Maatschappij van Landbouw daartoe uitgenoodigd, heeft het Hoofdbestuur van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland het volgende antwoord op de gedane vragen ingezonden:

Aan het Hoofdbestuur der Hollandsche Maatschappij van Landbouw.

Ten gevolge van het geëerd verlangen van de Algemeene Vergadering der Hollandsche Maatschappij van Landbouw in 1862 en van het Hoofdbestuur dier Maatschappij, dd. 19. Januarij 1862, N°. 6654, heeft het Hoofdbestuur van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland, zich beijverd daaraan te voldoen. Ten einde dit evenwel in eene geregelde orde te doen plaats hebben, zal het achter-eenvolgend de ter beantwoording gestelde vragen afhandelen.

1. Wat is tongblaar (en het klaauwzeer) onder het rundvee?

Ziekte en gezondheid zoowel bij den mensch als bij het dier, openbaren zich door hare verschijnselen. Ofschoon nu het verschil in deze niet altijd zoodanig is, dat men daaruit onmiddellijk besluiten kan tot eene volkomen gezondheid of

ligte ziekte, zoo openbaart zich dit evenwel duidelijk, wanneer het ligchaam door eene ernstige ziekte is aangedaan. Vooral heeft dit plaats in het beloop van die ziekten, welke zich niet slechts tot een plaatselijk lijden bepalen, doch waar het geheele ligchaam lijdende is, hetgeen veeltijds het geval is, wanneer ook bij eene oppervlakkige beschouwing slechts enkele ligchaamsdeelen schijnen te zijn aangetast. Dit laatste nu heeft plaats bij deze ziekte, en de algemeene toestand van het dier geeft duidelijk te kennen, dat niet alleen de mondholte of de klaauwen, doch werkelijk het geheele ligchaam ziekelijk is aangedaan.

De lusteloosheid van het dier, de koorts die gewoonlijk slechts matig is, de harde of belette mestafgang, de veranderde melk, de glanslooze huid, enz. duiden dit overtuigend aan. Dit is het begin der ziekte, waarbij men voegen kan het slijmen uit den mond, veroorzaakt door den geprikkelden toestand der slijmvliezen die neus en mondholte bekleeden. Het dier laat daarbij den kop nederhangen en weigert het voedsel, opent nauwelijks den mond meer, terwijl de speekselafscheiding is toegenomen en het speeksel gedeeltelijk afvloeit. Reeds een 24 uren later, ziet men nu op dit ontstoken slijmvlies blaartjes verschijnen, in den aanvang zeer klein, doch welke allengs de grootte eener erwt, eener hazelnoot, ja zelfs de uitgebreidheid van enkele vierkante duimen verkrijgen. Doorgaans vindt men de grootste op de tong, de kleinere aan de kaken, aan den bovenlip en den muil. Hierin is eene waterheldere of wel geele vloeistof bevat, die spoedig van eene etterachtige hoedanigheid wordt. Na een of twee dagen bersten deze blaren open, en nu ziet men de roode oppervlakte van het slijmvlies, welke als eene wond zich voordoet, daar de opperhuid verdwenen is; somtijds evenwel is zij bedekt met eene witte laag vezelstof, waaronder zich een grooter of kleiner zweer vormt, gelijkstaande met een onregelmatige verzwering. Met het uitbreken der blaren neemt de koortsandoening af en er vloeit nu eene belangrijke hoeveelheid slijm uit den mond. De verwonde oppervlakte der mondholte, maakt het

gebruik van voedsel hetwelk gekaauwd moet worden bijna onmogelijk, daar dit te pijnlijk is, doch de behoefte aan drinken is des te grooter, om de verhitte mondholte af te koelen. Wat men nu waarnemt in de mondholte, heeft ten deele ook plaats in maag en ingewanden, zoodat het dier het voeder, indien het eenigzins ernstig is aangedaan, ook al kon het met moeite gekaauwd worden, dit niet dan onvoldoende zoude verteeren, daar de herkaauwing heeft opgehouden en de ingewanden zelven lijden.

Veeltijds worden te gelijk met de mondholte ook de klauwen aangetast, somwijlen ook later, hoewel het *blaauwzeer* evenzoer afzonderlijk kan voorkomen.

Hier gaat ook koorts vooraf, dan worden de klauwen gevoelig, daarna rood en pijnlijk, zoowel aan de kroon, aan de ballen als in de spleet tusschen de hoeven, zoodat het loopen of staan pijnlijk wordt en het dier hinkt of zich ter neder legt. Na verloop van een of twee dagen, ziet men ook hier deze blaartjes, verschillende in grootte, verschijnen; zij bersten open en het vocht verdroogt dan als eene korst op het haar. Deze korst valt af en geneest. Somwijlen vormt er zich een zweer, of zweren, die diep en om zich heen invreten en er langdurige verzweringen met woekeringen kunnen ontstaan, waarbij de klauwen geheel of gedeeltelijk kunnen verloren gaan. Deze verzweringen dringen in enkele gevallen door tot in het hoefgewricht, gaan in versterf over en hebben dan wel het afvallen van den geheelen voet ten gevolge.

Meermalen wordt ook het *wijer* aangedaan, en indien niet reeds bij het uitbreken der ziekte, de melkafscheiding is afgenomen of opgehouden, dan heeft dit in meerdere of mindere mate plaats. Dezelfde verschijnselen ziet men ook hier. Met pokken kunnen de ontstaande blaartjes niet verwisseld worden, daar zij niet omgeven zijn door een rooden of blaauwachtigen kring en zij bovendien zonder vorming van etter opdroogen en als korsten afvallen. Bij deze oppervlakkige uijerontsteking lijden de melkklieren mede, welke soms lan-

gen tijd na het verdwijnen der mondziekte nog in ontsteking kunnen geraken met opvolgend versterf van de melkklieren, zoodat dan soms een of twee kwartieren verloren gaan.

Het geheele beloop der ziekte duurt naar gelang zijner hevigheid. Gewoonlijk 1—2 weken. Soms 3—4. Bij verzwoeringen 6 weken tot 2 en 3 maanden, en is het in enkele gevallen aangeraden het dier maar te slagten en om de langdurigheid en onkosten de behandeling niet voort te zetten.

De gewone goedaardige vorm van tongblaar en klaauwzeer, zoo als ook weder de laatste epizoötie was, veroorzaakt slechts hoogst zeldzaam den dood. De vermagering en het verlies aan zuivel, maken dus hoofdzakelijk deze ziekte onder het rundvee, tot eene der schadelijksten voor den veehouder.

Het meer bepaalde antwoord op de vraag, wat is tongblaar en klaauwzeer onder het vee? zouden wij kortelijk aldus omschrijven.

Eene ontsteking van de slijmvliezen van den mond, zelden van den neus en meermalen der ingewanden, die dikwijls ook in de huid en het celweefsel aan de klaauwen of het uijer en zijne bekleedselen postvat, door opvolgende uitzweeting de opperhuid op sommige plaatsen van het onderliggende weefsel losmaakt, deze in den vorm van blaren opheft, somtijds dit onderliggende weefsel zelve in versterf doet overgaan en voor een gedeelte vernietigd. Deze plaatselijke ontsteking en hare gevolgen gaat gepaard met een algemeen of constitutioneel lijden met koortsverschijnselen, die zich meer of minder openbaren, naarmate het dier sterker is aangetast.

2. Is zij besmettelijk?

Deze vraag kan bevestigend beantwoord worden. De ervaring heeft geleerd, dat zij van het eene dier op het andere overgaat, ja, dat de mensch in staat is de smetstof van den eenen stal naar de andere over te dragen; om in de nabijheid van onbesmette dieren gekomen, op deze over te gaan en ze deze ziekte mede te deelen. Ofschoon nu in den regel kan worden aangetoond, hoe door gemeenschap van het eene dier met het andere de ziekte verspreid wordt, of de mensch als

drager der smetstof is opgetreden, ook dat dieren eerst het klaauwzeer kregen, nadat zij een bodem betreden hadden, waar vroeger vee aan klaauwzeer lijdende gedreven was, zoo zijn nogthans het aantal waargenomen gevallen talrijk, waarop de besmetting op deze wijze niet kan verklaard worden.

Verschillende oorzaken moeten hier gewerkt hebben, om de ziekte te doen ontstaan. Men heeft vroeger langdurige hitte, droogte of vochtigheid of snelle weersverandering hiervan weleens beschuldigd; nu eens eene gebrekkige of onvoldoende voeding, dan weder het weiden op moerassigen bodem, doch geen dezer omstandigheden is voor als nog voldoende. Dat evenwel de gezamenlijke invloed dezer omstandigheden, tot de ontwikkeling dezer ziekte bijdragen kan, is zeker niet te ontkennen.

De ziekte wordt overigens niet bepaald door seizoen of plaats, want uit verschillende berigten blijkt, dat zij in genoegzaam alle maanden en ieder land van Europa werd waargenomen, zoowel op droogen en hoogen als vochtigen en lagen bodem, zoowel op klei als zandgronden, en dat zij eenmaal in eene streek uitgebroken, niet in haar loop te stuiten was. Trachtte men door stremming der gemeenschap, of wering van het vervoer van het vee, de ziekte aldaar te bepalen, dan was doorgaans dien maatregel zonder gevolg, daar zij evenzeer nabij gelegen streken bezocht, en als werd de smetstof in den dampkring opgenomen, zich in iedere rigting verspreidde. Soms scheen het te gelukken de ziekte tot eene enkele streek te bepalen, of wel door afsluiting eene streek te vrijwaren, doch dan bleek later dat de ziekte dáár met verdubbelde kracht heerschte, of indien een rund dat de ziekte eerst onlangs gehad had, in de tot nog toe verschoond gebleven streek kwam, dat de ziekte daar veel heviger verliep.

Bijzondere oorzaken buiten het dier gelegen, geven dus aanleiding om deze ziekte bij de dieren, die daarvoor vatbaar zijn of aanleg hebben, te doen ontstaan, want niet allen zijn hiervoor even vatbaar gelijk de ervaring geleerd heeft, daar

meermalen gebleken is, dat sommige, ook al bevonden zij zich te midden van dieren die hevig door de ziekte werden aangetast, er van verschoond bleven. Dat evenwel die oorzaken, buiten het dier gelegen, op krachtige en uitgebreide wijze werkzaam zijn, kan blijken uit het snelle en uitgebreide verloop der ziekte, niet minder ook uit de algemeene verspreiding onder verschillende dieren, want niet alleen werd meermalen tijdens het heerschen dezer ziekte het rundvee, doch ook paarden, varkens, schapen, geiten, gemsen, herten, ja volgens sommige zelfs het gevogelte er door aangetast. De ziekte is derhalve besmettelijk. Zij kan ontstaan door omringende invloeden van het klimaat, den bodem en den dampkring afhankelijk, oorzaken tot heden onbekend, even als het heerschen van dergelijke ziekten bij den mensch, zoo als mazelen, roodvonk, pokken en dergelijke, waarvan men niet weet, waarom zij op sommige tijden zoo algemeen heerschen. Ook kan zij ontstaan door besmetting, maar het is zeer moeilijk om, bij een algemeen heerschen der ziekte, ontstaan door onbekende invloeden, te ontdekken of zij zich blijft verbreiden door deze invloeden of door besmetting; eene onderscheiding die veel afdoet tot de bepaling welke hulpmiddelen men bij het ontstaan der ziekte heeft aan te wenden.

Stelt men zich het ontstaan en de verbreiding dezer ziekte aldus voor den geest, dan kan het antwoord op de vraag:

3. Welke zijn de voorbehoedmiddelen om de ziekte te voorkomen? het volgende zijn:

De hoofdoorwaarde tot wering van iedere besmettelijke ziekte, en zoo ook hier voor het mond- en klaauwzeer, is: de zorg dat de gezonde dieren niet in aanraking komen met besmet vee, of met de smetstof daarvan afkomstig, en men zich geen vee aankoope op eenige verdachte plaats, noch zelfs zijn vee brenge op plaatsen waar vroeger besmet vee kan geweest zijn. Alle middelen en voorschriften die hier tegen waken zijn dus aangewezen tot voorbehoeding van besmettelijke ziekten. Doch daar men bij het mond en klaauwzeer voor het grootste deel afhangt van onbekende oorzaken, zoo spreekt

het van zelve, dat hier tegen geene waakzaamheid baat, omdat men het uitbreken der ziekte niet kan tegenhouden.

Is echter eenmaal de ziekte onder zijn vee uitgebroken, en kan men ook al niet het verder verspreiden der ziekte onder zijn vee tegengaan, dan is de eenige aangewezen weg om zoo veel mogelijk zorg te dragen dat de dieren spoedig de ziekte op de ligtste wijze doorloopen en allen en te gelijk er door worden aangetast. Dit verkort de tijd die er anders verloopt. Dit middel zou de inënting zijn, maar daar het mond- en klaauwzeer, die door onbekende weers- en luchtsinvloeden ontstaat, bijna gelijktijdig een aantal dieren derzelfde kudde aangrijpt, zoo als de ondervinding zulks bij ons te lande leert, zoo is in dit geval de inënting van slechts twijfelachtige waarde. Hoewel er dus geene bepaalde en zekere voorbehoeding bestaat om deze ziekte onder zijn vee te voorkomen, wanneer zij in de nabijheid heerschende is, en slechts in het enkele geval, als het te bewijzen is dat zij door besmetting zich onderhoudt en niet door algemeen heerschende invloeden, policiemaatregelen zouden aan te raden zijn, zoo komen wij alzoo van zelve tot de laatste vraag :

4. Welke zijn de middelen, die eene spoedige genezing kunnen teweeg brengen?

Geheime middelen, die uitsluitend en als door wonderkracht het *mondzeer* in korten tijd zouden kunnen genezen, gelijk somtijds wel eens beweerd wordt, deze bestaan er niet. Het is eene ziekte die haar natuurlijk verloop heeft, dat, indien het door geene ondoelmatige handeling gestoord wordt, bijna altijd in genezing eindigt. Zijn de dieren zeer volbloedig en krachtig gevocd, dan zoude, doch ook slechts bij uitzondering, eene enkele aderlating kunnen te pas komen, in den regel doe men dit evenwel niet, maar tegen de harde en belette afgang en ter bestrijding van den ontstekingsstoestand der mondholte, verder de maag en ingewanden geve men salpeterzure potasch en zwavelzure soda (van het eerste $\frac{1}{2}$ à 1 van het laatste 4 à 8 medicinale oncen) opgelost met even zooveel gewone stroop in een flesch water, in de eerste dagen tot

dat er ruime afgang volgt. De mondholte zuivere men van slijm en speeksel en wast ze met een aftreksel van salie, waarbij men wat azijn en honig voegt. Men doet dit door middel van een stokje met linnen omwoeld, waarbij tevens de blaren worden geopend en de geopende met de ontvelde plekken en zweren worden gezuiverd. Zijn er vele plekken en blaren, dan neemt men in plaats van azijn een weinig zoutzuur, zorge voorts dat het dier bestendig aan zijn dorst voldoen kan, door hem laauw of koel, doch niet te koud, zemel- of lijukoekwater voor te zetten, hetwelk men dikwijls ververschen moet, daar het eerste spoedig zuur wordt. Vast voedsel, hooi of gras, kan het dier niet kaauwen, en men heeft slechts te zorgen, om, indien het dier herstellende is, deze voedingsmiddelen in den mond te brengen en in de eerste dagen hiervan een matig gebruik te maken. In den regel zal het vee na weinige dagen van deze ziekte herstellen, tenzij eene andere bijkomende ziekte, of een meer ernstig verloop bij enkelen, het noodig doet zijn, dat de hulp van de veearts worde ingeropen, wiens toezigt nu en dan, ook bij het gewoonlijk goedaardig verloop, niet overbodig is te achten, ten einde te voorkomen, dat zijne hulp soms eerst te laat vereischt wordt.

De aandoening der klauwen (het *klaauwzeer*) en die van het *wijer*, behandelde men inwendig op dezelfde wijze, en kan men daarbij een weinig verzachten door loodzalven en slijmige waschingen met wat loodwater, en zoo het voorkomen minder zuiver is, kan men hier een vijfde deel brandewijn bijvoegen. Bij meer of minder diepe verzwingen handele men overeenkomstig heilkundige voorschriften, doch blijft het verkiesselijker, de hulp van den veearts in te roepen, die de regels der kunst, om te handelen naar verschijnselen en omstandigheden, beter verstaat dan hier kan worden voorgeschreven.

Wij vermeen een hiermede eenigermate aan den wensch voldaan te hebben van het geachte Hoofdbestuur der Hollandsche Maatschappij van Landbouw. Eene meer uitvoerige beschouwing achtten wij hier minder gepast, daar dit misschien aanleiding

kon hebben om slechts begrepen te worden door geneeskundigen en door hen, die de veeartsenijkunde wetenschappelijk beoefenen, en waartoe deze vragen toch geenszins moeten strekken.

Wij hebben gemeend om op eenvoudige, doch, zoo wij hopen, genoegzaam duidelijke wijze, het noodzakelijkste over deze ziekte beknopt mede te deelen, opdat de veehouder, met de kennis hiervan toegerust, zich zooveel mogelijk voor schade zal kunnen hoeden.

MENGELWERK ¹⁾.

Dr. C. G. VON REEKEN. — *Welke zijn de oorzaken van het blaauwworden der kaas, enz.*, door D. VAN HULST, veearts der 1^e klasse te Nieuwveen.

Gelijk ik vroeger reeds betuigd heb, blijft het nog altijd mijn lust en mijn streven, om de oorzaken van genoemd gebrek in de kaas, zoo mogelijk, op te sporen; tot hiertoe hebben mij echter de tijd, de gelegenheid en de middelen ontbroken, om dat onderzoek naar wensch voort te kunnen zetten, en kan ik thans nog maar alleen de volgende waarneming mededeelen.

Een klein veehouder, die zoetemelksche kaas maakt, had vroeger zeer veel last van het blaauwworden, zonder dat hij daarvan de oorzaak wist te vinden. — De kaashandelaar, aan wien hij gewoon was, zijn gemaak te leveren, schreef het toe aan het zout, dat hij gebruikte, en raadde hem aan om eens ander zout te nemen, dat hij hem dan zelf zou bezorgen. — Hij beproefde het, en zijne kaas werd nu niet meer blaauw; wel als hij, bij gebrek, weder van het vorige zout gebruik maakte.

Opmerking verdient, dat deze kaashandelaar dezelfde is, die in de *Landbouw-Courant* (jaarg. 1857, No. 12, bladz. 46), onder meer zegt: „Wij zouden in staat zijn, tal van voorbeelden op te geven, waar het verwen dezer gereedschappen (voor de Goudsche kaasbereiding benoodigd) overtuigend gebleken is, *de oorzaak te zijn geweest van het „Blaauwzijn” der kaas, zoowel het inwendig als het uitwendig blaauw.*“

1) Wegens overvloed van Mengelwerk kunnen slechts enkele der stukken in dit kwartaal worden geplaatst, en moest ook de bibliographie blijven liggen tot de volgende aflevering, waarin tal van praktische waarnemingen zullen voorkomen.

Runderpest, door A. DUNNEWOLD, vee-
arts der 1° klasse te Almelo.

Als bijdragen tot de geschiedenis der veeartsenijkundige politie in ons land, en bepaaldelijk tot dat gedeelte daarvan, dat de middelen tot het voorkomen en stuiten der besmettende ziekten doet kennen, kunnen de onderstaande stukjes, mijns oordeels, niet geheel van waarde onthloot en in dit tijdschrift niet geheel misplaatst zijn. Zij betreffen ongetwijfeld de Runderpest, die onder anderen in de jaren, waarin de resolutien genomen zijn, in ons land heerschte, en zijn te vinden in de *Deductie van de Rechten en Gerechtigheden der Heerlykheid Almelo*. Gedaan opstellen door den Hooggeboren Gestrengen Heere Adolf Philip Zeger Graaf van Rechteren, Heere van Almelo. Harderwyck, JOHAN MOOIJEN, 1749.

COPIA.

*Extract uit het Register der Resolutien van de
Gedeputeerden van de Staten van Overijssel.*

Swolle, den 27 September 1719.

Naa dien dese tafel geïnformeert wordt, dat sich de besmettelyk-
heyt onder het rundtvee in het Quartier van Twente meer en meer
verspreyt, ende niet buiten bedenken is, dat daer toe oorsake geven
de markten van hoornbeesten ten platten lande ende in de kleyne
steden van voorn. quartier. Is na deliberatie goetgevonden de Heere
Graaff van Rechteren als Heer van Almelo te versoeken om ten
spoedigsten te laten afgaan een publicatie, houdende verbod dat op
die noch aenstaande vee-markten van het lopende jaer geene
hoorne beesten gebragt sullen mogen worden op eene groote poene,
tegens de contraventeurs te statuieren. *Was getekent: W. J van
Hacrsolte. Lager stond: Accordeert met het voorschr. register,
Was getekent: J. Royer. Nog lager stond: Pro vera Copia, Ge-
tekent: J. F. Nilant, Rigter.*

COPIA.

*Edele, Gestrenge, Erentfeste, Wyse, Vrome,
Voorsienige, Discrete, Goede Vriendt!*

Waar van wy goetgevonden hebben U Edele Gestr. kennisse te
geven, en 't gene wy dien aengacnde versoeken, gelieve U Edele Gestr.

uit de nevensgaande resolutie te vernemen; waartoe ons refererende bevelen UEd. Gestr. in Godes H. bescherminge.

Swolle, den 27 September 1719. *Was getekent*: W. J. van Haersolten. *Lager stond*: UEdele gestreng bysondere goede vrunden, De Gedeputeerden van de Staten van Overyssel. Ter ord. van deselve, *Was getekent*: J. Royer. *Nog lager stond*: Pro vera Copia, *Getekent*: J. F. Nilant, Rigter.

COPIA.

Ik, ALDOLPH PHILIP ZEYGER, Grave van Rechteren, Vry Heere van Almelo en Vriesenveen, etc., etc., etc., doe te weten, Also in ervaringe gekomen ben, dat de besmettelyke siekte onder het rundvee sig bereets in dese Provintie heeft geopenbaert niet alleen, maer dat ook niet sonder reden bedugt ben, dat die sware plage sich ook binnen myn Heerlikhey Almelo, op het Erve Rensink, heeft beginnen te openbaren, soo is dat goetgevonden hebbe, om soo veel doenlyk onder Gods Zeegen voor te komen, dat deselve besmettelyke siekte niet verder werde verspreyt door desen te ordonneren:

Dat de ingesctenen van dese Heerlikhey niet sullen vermogen enige vroomde beest- of paerdeverkopers, komende uit Holland, Gelderland of andere besmette plaetse te laten komen in hare huysen, schuren ofte stallen, alwaer sy enige hoornbeesten geplaatst hebben, op de boete van vyftich goutguldens.

Dat deselve beeste-kopers de Hoornbeesten wel sullen mogen besigtigen, doch niet anders, als onder deze praecautiën.

Dat sy sullen moeten staen onder wints van gemelde beesten, ende ter distantie van vier roeden voor het weynigste daarvan sullen moeten afblyven.

Dat geene Joden, die met oude klederen of andere Coopmanschappen om het land gaan, gelyk ook mede niet enige kramers, ommegeande met lompen of andere krameryen, zullen mogen ingelaten worden in enige huysen of plaetsen, alwaer enige hoornbeesten gestalt syn, op de boete als voren.

Dat de Bedelaers ten eenenmael sullen worden geweert, ende indien sodanige bedelaers of andere onbekende persoonen sig met of tegens de wille van eenige ingesctenen myner Heerlikhey mogten hebben gelogeert in der selver huysen ofte schuiren, dat

gemelte ingesetenen sulks aenstonts aen het gerichte sullen hebben bekend te maken, en het hooy ofte stroo, wacrop sy en haere byhebbende honden gelegen hebben, voort daeraen sullen moeten verbranden, op de boete als voren.

Dat niemant van de Ingesetenen mijner Heerlikheyt, derselver knechten ofte meyden, ofte yemant anders van haar huysgesin, hun sullen mogen begeven in de huysen ofte stallingen der beesten, alwaer de besmettelyke siekte onder de beesten grasseert, op de boete van vyf en twintich goutgulden.

Dat, om voor te komen, dat door de honden de besmettelykheyt uit het eene huys in het andere niet werde overgebracht, de ingesetenen van het Vriesenveen hier mede worden geordonneert hunne honden datelyk vast te leggen, sonder daer van te blyven in gebreke, op de boete van vyf goutgulden, wordende dien onvermindert den armejager gelast, alle honden, die hy op het Vriesenveen sal vinden losloopen, aanstonts dood te schieten.

Aldus gearresteert op den Huyse Almelo den 15 January 1745. *Onder stont*: Ter ordonnantie van Hooggemelte Syn Excellentie Heer Grave van Rechteren. *Was getekent*: Gerhard Boom, Secret. *Lager stond*: Gepubliceert Vriesenveen den 17 January 1745. *Was getekent*: Joachim Adolf Bonte, Koster. *Nog lager stond*: Pro vera collata Copia, *Getekent*: J. Fr. Nilant, Rigter.

*Costuum-wetten, door D. VAN HULST,
veearts te Nieuwveen bij Alphen aan
den Rijn.*

Omtrent Punt 4 der in de vorige Vergadering onbehandeld gebleven onderwerpen en voorgesteld door den heer F. C. HEKMEIJER ¹⁾, kan ik mededeelen, dat van zoogenaamde *Costuum-wetten*, alleen de navolgende mij bekend en hier omstrecks in gebruik is.

Als iemand op zijn woord eene melkkoe verkoopt voor goed vierkant, dat wil zeggen, zonder eenig gebreck in het uijer, en het later blijkt, dat één of meer kwartieren niet deugen, dan is de

1) Vergel. *Verslag enz. van de 11. en 12. Algem. Vergadering van Veeartsen*, Utrecht 1861, bladz. 67—73.

kooper, volgens aloude usantie gerechtigd, om voor elk kwartier, dat niet aan de belofte beantwoord, een Pond (ƒ 6,00) te mogen korten.

Volgens eene vroegere mededeeling van den Heer PRAKKE, toen Veearts te Baarn (Utrecht), bestaat daar in den omtrek de gewoonte om wanneer eene koe voor dragtig wordt verkocht en het later blijkt dat zij het niet is, de verkooper verplicht is ƒ 6.00 terug te geven.

Aldaar is evenzoo algemeen aangenomen, dat wanneer eene verkochte koe blijkt na het kalven uit een of meerdere speenen of kwartieren geene melk te geven, de verkooper voor elke geen melkgevende speen eene schadevergoeding aan den kooper moet geven ter somma van drie gulden.

F. C. HEKMEIJER.

*Verordeningen op en over het gebruik
van ziek vleesch, enz.*

De minister van Staat en Finantiën, heeft onder dagteekening van 12 Februarij 1861, aan de provinciale directeurs der directe belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen, doen afgaan de volgende missive:

„Van wege het departement van Binnenlandsche Zaken zijn de gemeentebesturen onlangs opmerkzaam gemaakt op het voor de gezondheid hoogst schadelijk gebruik van vleesch van aan de longziekte gestorven of dien ten gevolge afgemaakte rundvee, en tevens uitgenoodigd, om te bevorderen dat door de gemeenteraden, bij eene plaatselijke verordening van politie, voorzieningen daartegen worden genomen.

„Naar het schijnt zijn de, naar aanleiding daarvan, verordende politie-maatregelen niet geheel toereikend om het verkoopen van vleesch van aan de longziekte of dien ten gevolge afgemaakte runderen tegen te gaan, weshalve mijn ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken mij zijn wensch heeft kenbaar gemaakt, dat aan de ambtenaren van 's Rijks belastingen, ter meerdere bevoor-

dering van het beoogde doel, mogt worden opgedragen, om, bij bevinding van ziek vee, waarvan aangifte ter slagting is geschied, daarvan onmiddellijk aan het hoofd van het plaatselijk bestuur kennis te geven, met opgave van den naam des aangevers en van den stal of de plaats waar het rund zich bevindt.

„Gaarne willende medewerken om het heilzame oogmerk, dat mijn ambtgenoot zich voorstelt, te doen bereiken, verzoek ik u de vereischte orders uit te vaardigen, ten einde door de ambtenaren der administratie in voormelden zin worde gehandeld.“ (*Haarlemsche courant* van den 1. Maart 1861. No. 52.)

In het verslag van Gedeputeerde Staten betreffende de geneesk. aangelegenheden van de prov. *Overijssel*, in 1862, wordt gezegd:

„De uitnoodiging aan de gemeentebesturen tot het vaststellen van bepalingen op het begraven van gestorven of afgemaakt vee, heeft in de gemeente Blokzijl, Lonneker, Olst, Ootmarsum, stad Vollenhove en Ambt Vollenhove afzonderlijke verordeningen in het leven geroepen. De drie eerstgenoemde hebben daarbij tevens bepalingen op den verkoop van vleesch van zulk vee gemaakt, en dit laatste is ook geschied in eene suppletoire politie-verordening voor Steenwijk.“

In de dagbladen leest men, dat een man, JOHN JARVIS genaamd, tot 6 maanden gevangenis in Newgate veroordeeld is, omdat hij vleesch ter markt had gebragt, dat niet geschikt was om genuttigd te worden. Uit het verhoor bleek, dat gedurende de laatste 3 maanden 143,934 pond bedorven of ziekelijk vleesch was verkocht. Aldus schrijft men in Mei 11, uit Londen. — Wij herinneren hierbij aan een besluit van de bevoegde magt te Amsterdam, in 1713, tegen het verkoopen van vleesch van zieke dieren (cr heerschte toen eene groote ziekte), inhoudende (zie *Schat der gezondheid*, 1862, bl. 55) dat „wie het vleesch van zoodanig gestorven dier, hetzij raauw of gekookt in de stad bragt of zelfs kocht, voor de eerste keer zoude verbeuren de som van *f* 300.— voor de tweede keer *f* 600.— en bij faute van betaling, met het slechte vleesch om den hals op de kaak tentoongesteld worden; terwijl voor de

«tweede maal hij weder zal geakaakt en uit de stad gebannen — en voor de derde maal publick op het schavot wel strengelijk «gegeeseld en daarna gebannen zou worden.» Ook in 1747 werd een ieder, die vleesch van «*verstarven of verstikte beesten*» in de stad invoerde en verkocht, «*publiek op het schavot gegeeseld.*» (*Landb. courant* 1862, bl. III).

Zoo als bekend is, is door den Gemeenteraad der stad Utrecht, op den 11. Julij 1862 eene nieuwe «verordening op het houden en slagten van vee, mitsgaders op het invoeren, vervoeren, keuren en verkoopen van vee en vleesch» vastgesteld. Art. 46 daarvan bepaald, «dat er eene commissie van keuring en toezigt op het vee, zamengesteld uit 5 leden, jaarlijks door Burgemeester en Wethouders te benoemen, zal bestaan». — Deze commissie wordt niet gesalariëerd. Tot leden dier commissie, welke op den 16. October 1862 in functie zijn getreden, zijn benoemd: de HH. H. J. BROERS, Med. et Art. Obst. Doctor, F. C. HEKMEIJER en G. J. HENGEVELD, Leccraren aan 's Rijks veeartsenijschool, L. VAN ROOIJEN, oud slagter en H. VERMEULEN, veehouder. De Commissie heeft uit haar midden benoemd tot Voorzitter Dr. H. J. BROERS en tot Secretaris F. C. HEKMEIJER.

Berlijn 1862. In deze stad zijn thans 7 paarden slagterijen. In de eerste maanden van dit jaar zijn 750 paarden geslagt. De paarden, daartoe bestemd, worden vooraf door een veearts onderzocht.

Veeartsenijkundige aangelegenheden.

Men weet, dat in de algem. vergadering van veeartsen, gehouden op den 25sten Aug. 1860, een rekest aan de Hooge Regering is aangenomen waarbij verbetering van den toestand der veeartsen werd gevraagd ¹⁾. De Commissie voor de verzoekschriften in de

¹⁾ Zie dit Rekest: *Verhandelingen over verschillende veeartsenijkundige onderwerpen of kort verslag van het verhandelde in de 11e en 12e Algem. Vergadering*, enz. Utrecht, Post Uiterweer, 1861, bladz. 51.

Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft daaromtrent het volgende rapport uitgebragt: „Betreffende het adres van de H.H: W. J. E. HEKMEIJER, Dr. C. G. VON REEKEN en F. C. HEKMEIJER, zich kwalificeerende eene commissie, benoemd in de algem. vergadering van Rijksveeartsen, gehouden te Amsterdam, den 24sten Sept. 1859, tot het ontwerpen van een adres aan de Hooge Regering, ter verkrijging van eene wet op de uitoefening der veeartsenijkunde. In dit stuk geven adressanten te kennen, dat zij sedert jaren pogingen in het werk stelden ter bekoming van eene wettelijke regeling van hun vak, en deze dringend wordt gevorderd om hetzelfde uit den kwijnenden toestand op te rigten, waarin het door de mededinging van een 700tal empiristen gehouden wordt, zoo als nader wordt aangetoond. De Commissie voor de verzoekschriften van oordeel, „dat dit adres, betreffende een onderwerp dat *wellicht* eerlang regeling *vereischt*“ de aandacht dezer kamer verdient, heeft voorgesteld, het ter griffie der kamer neder te leggen en „bij afschrift aan Z. Exc. den Minister van Binnenl. zaken te zenden.“ — Conform besloten. (Zitting van 10 Mei 1861. *Verslag der handel. van de 2^e Kamer der St. Gen.* in het zittingjaar 1860-61, bladz. 677.)

Aangaande sommige bepalingen van de wet op het Middelbaar onderwijs, in 1862 aangenomen, is het volgende adres opgezonden.

*Aan Zijne Excellentie den Heer Minister
van Binnenlandsche Zaken.*

Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden JACOB VAN DAM en JAN BARTHOLOMEUS SNELLEN, beiden rijksvee-artsen en leden der M. ter bev. der Veeartsenijkunde in Nederland: dat op de laatste Verg. van genoemde M. in dato 19 Augustus 1862 te Rotterdam gehouden, eene Commissie wordt benoemd, belast met aan Uwe Exc. een adres aan te bieden ter zake van het door Uwe Exc. aan de 2^e Kamer der Staten Generaal voor gestelde Ontwerp van Wet ter regeling van het Middelbaar Onderwijs, van welke Commissie de ondergeteekende adressanten de eer hebben de leden uit te maken;

dat zij adressanten zich gelukkig achten Uwe Exc. hunnen bijzonderen dank te betuigen voor de zoo tijdige indiening van genoemd ontwerp van wet waardoor voorzeker aan eene lang gevoelde behoefte zal worden voldaan;

dat zij zich ook wat de algemeene strekking van genoemd Ontwerp van Wet betreft, verplicht achten met Uwe Excellentie te erkennen, dat het gebied van het M. O. beperkt behoort te worden tot de vorming van die talrijke burgerij, welke, het lager onderwijs te boven, naar algemeene kennis, beschaving en voorbereiding voor de onderscheidene bedrijven der nijvere maatschappij tracht;

dat zij zich echter de vrijheid veoorloven Uwe Exc. te naderen met hunne bezwaren tegen twee bijzondere bepalingen in genoemd Ontwerp van Wet opgenomen;

dat het eerste daarvan betreft de in Art. 19 vervatte bepaling, dat eene landbouwschool tevens vee-artsenijschool zijn kan, eene bepaling door welke adressanten vreezen dat de beide inrigtingen in hunnen bloei zullen worden belemmerd, daar toch de opleiding der jongelieden voor beide die vakken eene geheel verschillende zijn moet. Geheel andere hulpmiddelen heeft men voor de opleiding tot vee-arts, dan voor die tot landbouwer, geheel verschillend zijn de studiën welke van den vee-artsenijkundige worden gevorderd van die welke de landhuishoudkundige doorloopt, terwijl ook de beroepskring waarin beiden soorten van jongelieden zich in hun volgend leven zullen moeten bewegen eene geheel andere is. Adressanten vermeenen daarom met reden te moeten vreezen dat zulk een zamenvoeging tot niets goed zal leiden, maar beide scholen kwijnen zullen, zoo als het voorbeeld bewijst der Belgische Veeartsenijschool zoo wel als die te Alfort, welke beiden vroeger met landbouwscholen verbonden en weder gescheiden zijn, om de mingunstige resultaten welke deze zamenvoeging had opgeleverd. Te meer achten zij zich tot deze vrees gerechtigd wanneer zij in Art. 20 van het O. v. W. onder de leervakken voor de aanstaande landbouwers ook de ziekte- en geneesleer der huisdieren zien opgenomen. Naar der adressanten bescheiden meening zal dit aanleiding geven tot groote toename van het nu reeds zoo algemeene empirisme en kwakzalverij op veeartsenijkundig gebied; eene verkeerdheid die nu reeds groote schade aan geheel den vaderlandschen landbouw, menigmaal ook groot nadeel aan de gezondheid der bevolking berokkent, terwijl de aanstaande landbouwers, die dit onderwijs

genieten zullen, er wel nimmer eenig voordeel van zullen kunnen hebben. Of wat baat het eenig onderwijs in de ziekte- en geneesleer der huisdieren te genieten, wanneer men niet te voren grondig onderrigt heeft genoten in de voorbereidende studiën, welke voor ieder vak van geneeskunde worden gevorderd? Wat nuttigheid heeft het iets te mogen vernemen van de ziekten, zoo men niet eerst het dierlijk organisme in den gezonden toestand grondig bestudeerde, en ook de algemeene pathologie zich eigen had gemaakt; wat nuttigheid heeft eenig onderwijs in de geneesleer zoo de materies medica ons vreemd bleef? En dat het niet in Uwer Excell. bedoeling kan liggen de landbouwlcerlingen gheel en al eenen volledigen cursus te laten doorloopen van alle die studiën welke ieder geneeskundige en dus ook de veearts behoeft, daar van meenen adressanten zich verzekerd te kunnen houden.

Veel meer dan iets van de ziekte- en geneesleer der huisdieren te weten is grondige kennis van de vee-artsenijkundige gezondheidsleer en leefregelkunde, zoowel als de raskennis voor den landbouwer van groot belang. Daardoor toch kan hij de voor hem uit den aard der zaak altijd schadelijke hulp van den vee-arts menigmaal onnoodig maken, en tevens van de producten der veehouding de hoogst mogelijke opbrengst genieten. Daar en boven is het geven van eenig onderrigt in de kennis der ziekten en geneesleer der huisdieren, niet enkel voor den landbouwer zonder nut, maar zal het op het bezoek der bestaande of later op te rigten vee-artsenijsschool niterst nadeelig werken. De landbouwers toch die dit onderrigt hebben genoten, zullen alligt geneigd zijn te gelooven, dat zij de hulp van den vee-arts kunnen ontberen, — halfweterij was immer minder bescheiden dan ware kennis, — en terwijl reeds nu de vooruitzigten der vee-artsen in het algemeen verre van schitterend zijn, zal het aanhangige O. v. Wet ook alligt aanleiding geven, dat er niet zonder reden vrees voor nog slechter toekomst ontstaat.

Alle redenen waarom adressanten zich de vrijheid veroorloven Uwe Exc. te verzoeken, als nog het aangeboden O. v. W. tot regeling van het M. O. zoodanig te wijzigen, dat eene landbouwschool en vee-artsenijsschool niet kunnen worden vereenigd en in de leervakken voor aanstaande landbouwers zoodanige wijziging te brengen, dat de kennis der ziekten en geneesleer der huisdieren

vervangen worde door raskennis en vec-artsenijkundige gezondheidsleer.

Eerbiedig vragende dat dit verzoek hen moge worden toegestaan.

't Welk doende

J. VAN DAM.

J. B. SNELLEN.

Het ontwerp van wet, regelende het geneeskundig Staatstoezigt, gaf aan het Hoofdbestuur van de Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde aanleiding, in de vergadering van den 27. December 1862, den heer VON REEKEN te benoemen, om zich *in persoon* tot den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken te begeven, en heeft hij daarbij het volgende adres overhandigd:

*Aan Zijne Excellentie den Heer Minister
van Binnenlandsche Zaken.*

De ondergeteekende, Stads Med. Doctor alhier, vice-president van de Maatschappij tot bevordering der veeartsenijkunde in Nederland, is in eene vergadering, door het Hoofdbestuur dier Maatschappij gehouden op den 27. Dec. 1862 te Utrecht, gecommiteerd zich tot U te wenden met het navolgend verzoek:

dat bij de behandeling van het ingediende ontwerp van wet, regelende het geneeskundig Staatstoezigt, en wel Art. 22 hiervan, in dien zin moge worden uitgebreid, dat tot het personeel van een geneeskundigen raad minstens één veeartsenijkundige behoore.

Hoewel de uitbreiding van genoemd artikel, dat andere personen als leden aan den geneeskundigen raad kunnen worden toegevoegd, in verband met de memorie van toelichting, grond oplevert om aan te nemen, dat veeartsenijkundigen daarin zullen worden opgenomen, zoo is nogtans die opname niet als noodzakelijk uitgesproken.

Het daar geleverde blijk van belangstelling Uwerzijds, moet den veeartsenijkundigen reeds welkom zijn, bij de velerlei miskennis, waaraan zij sedert jaren zijn prijs gegeven, door gebrek aan eenige wettige regelen op de uitoefening hunner kunst, en der gering-schatting hunner wetenschappelijke ontwikkeling, welke ruimschoots kan opwegen tegen de wetenschappelijke ontwikkeling van den heel-

meester ten platten lande, voor wien in dit wetsontwerp zulk eene schoone toekomst daagt. Doch juist die wetenschappelijke ontwikkeling maakt hen geschikt, om, niet onwaardig, van een geneeskundigen raad een bestanddeel uit te maken. Zoo wordt het ook elders begrepen, en de provinciale gezondheidsraden in Spanje hebben ook veeartsenijkundigen tot hunne medeleden, terwijl in het Rapport aan ZExc. den Minister van Binnenlandsche Zaken over de Geneeskundige Staatsregeling, ingediend den 23. April 1842 door de Commissie, benoemd bij Zijner Majesteit's besluit van den 20. Nov. 1841, N°. 60, dit insglijks sub 4°. werd voorgesteld.

En wie zal beter dan zij, den geneeskundigen raad kunnen voorlichten, omtrent den aard van besmettelijke ziekten, zoo deze onder onzen veestapel heerschen, den samenhang helpen opsporen die er bestaat tusschen dezen en sommige ziekten van den mensch, wie beter dan zij, de doelmatige handelingen aangeven en bewaken, om deze ziekten te stuiten en schade voor den mensch en voor onzen zoo belangrijken veestapel te voorkomen? Zullen zij niet bij uitnemendheid de geschikte personen zijn, om toezigt te houden op het vleeschvoedsel voor den mensch, en daardoor kunnen bijdragen tot bevordering der volksgezondheid?

Bovendien zullen zij de meest geschikte personen zijn, om indien Nederland eenmaal eene wet op de uitoefening der veeartsenijkunde zal bezitten, welke naar wij hopen ook door U eerlang moge worden ontworpen, alsdan op die uitoefening mede een deskundig toezigt te houden. Is volgens de wet van 31 Mei 1818 sub. 50 bepaald dat: bij heerschende of besmettelijke ziekte onder het vee, de President der provinciale Commissie (van het geneeskundig onderzoek en toezigt) van het ontstaan derzelve kennis bekomen hebbende, door de Commissie van landbouw of zelf of een ander der Commissie daartoe door hem gecommitteerd den aard en staat der ziekte in loco onderzoeken en met de Commissie van landbouw en de plaatselijke regering de maatregelen beramen zal tot genezing en stuiting van den verderen voortgang derzelve, eene dergelijke beschouwingswijze mag nu niet meer gelden van het standpunt eener billijke waardering der veeartsenijkundige wetenschap. Toen werd de veeartsenijkunde in ons land nog niet als wetenschap beoefend, en diende zij onder voogdij der geneeskunde te staan; thans nu zij als zusterwetenschap ook in ons land geene onwaardige plaats bekleedt, heeft zij regt haar

eigen toezigt te hebben, zelve voor hare belangen op te treden. Mijne vroegere ook practische beoefening der veeartsenijkunde als Rijksveearts 1e kl., heeft mij de overtuiging geschonken, dat zij geenzins onder voorgedij der geneeskunde staan kan, noch in deze mag opgaan.

Door dergelijken maatregel (indien n.l. veeartsenijkundigen ook als leden in den geneeskundigen raad zitting hadden), dien wij ons veroorlooven, U met bescheidenheid voor te dragen, zou de Staat en de volksgezondheid gebaat, de veeartsenijkundige wetenschap geroelveerd en hare beoefenaars een eervolle prikkel gegeven worden.

Met betuiging van verschuldigten eerbied en hoogachting, teekent zich

Uwer Excellentie's dienstvaardige dienaar,

Dr. C. G. VON REEKEN,

*Lid der Prov. Comm. van Geneesk. Onderz. en Toevoorz.
in N.-Holland, ressort Haarlem. enz.*

Monnikendam, den 17. Jan. 1863.

In de zitting der eerste kamer der Staten-Generaal van 27 December 1862, zeide het lid uit Drenthe, de Heer TONCKENS, het volgende: Onder de rubriek: *Medische politie* mis ik eene aanvraag om eene zekere wet, een verzoek, niet vreemd aan verscheidene vroegere verslagen van deze kamer; ik bedoel om de indiening der wet op de medische politie, voor zoo ver die betreft de paarden en runderen. Dit onderwerp is herhaaldelijk in de beide kamers der Staten-Generaal behandeld, en ik meen met te meer vrijheid op die wet te mogen aandringen, omdat, zoo ik mij niet bedrieg, door dezen Minister van Binnenl. zaken, 10 à 12 jaren geleden, een ontwerp van wet is ingediend, en hij alzoo ook het belang daarvan heeft ingezien. Het is bekend, dat de regeling dier zaak thans aan de provinciale staten wordt overgelaten.... Wanneer nu eene algemeene wet dit onderwerp regelde en algemeene beginselen stelde, dan zou daaromtrent eenheid bestaan, die nu gemist wordt en zoo zeer wenschelijk is....

De Minister van Binnenl. zaken antwoordde daarop als volgt: De spreker uit Drenthe vraagt eene wet betreffende de medische

politie van het vee, paarden en runderen. Hij vraagt die inzonderheid in het belang van het vervoer, van handel en verkeer. Ik geloof, dat hij gelijk heeft. Ik zal dien maatregel ook wederom aanhangig maken, schoon met eenige huivering, want ik heb ondervonden en ondervind op nieuw welk eene hagchelijke zaak het is, wanneer men eene wet voorstelt over een onderwerp, waarin vele experts zijn betrokken, het ongemakkelijkste ras van menschen, hetgeen er te vinden is."

Beijeren 1861. — In het ontwerp eener politie-wet, dat thans bij de Kamer der Afgevaardigden aanhangig is, komt een artikel voor ter wering der kwakzalverij, waarin bepaald is, dat ieder die, zonder bevoegd te zijn, of in strijd met een politieverbod, tegen belooning, de genezing van eene in- of uitwendige ziekte onderneemt, of eenige verloskundige of veeartsenijkundige handeling verrigt, met *f* 50 boete, en, bij herhaling, daarenboven met 8 dagen gevangenis wordt gestraft, terwijl, wanneer door die daad het leven of de gezondheid van eenig mensch in gevaar gebragt is, de straf tot 40 dagen gevangenis of tot *f* 150 boete wordt verhoogd. *Deze bepaling is echter niet van toepassing, wanneer de daad gepleegd is in een geval van nood, waarbij de hulp van een bevoegde niet te verkrijgen was.* Dezelfde straffen zijn ook toepasselijk op bevoegde personen, die hunne bevoegdheid overschrijden.

Op deze bepaling der wet is door eene Commissie uit de Kamers een amendement voorgesteld, om aan de 2e alinea toe te voegen: *of wanneer de ziekte door Geneeskundigen voor ongeneeslijk verklaard is.*

Teregt komt Prof. VON PFEUFER tegen dit amendement op, enz. (*Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde*, V. 1861 Bladz. 399).

Bij de discussie in de Tweede Kamer der Staten Generaal over hoofdstuk *Medische politie* van de begrooting depart. Binnenl. zaken, voor 1863, besprak de laatst afgetreden Minister van Binnenl. zaken, de heer VAN HEEMSTRA, het onderwerp van het afmaken van vee, dat aan longziekte lijdt, doch enkel uit het administratief oogpunt. — De heer WESTERHOFF droeg, bij Art. 58, — 's Rijks-

veeartsenijschool, — zijne bezwaren voor, betrekkelijk den aankoop van runderen ten behoeve der school." De aankoop zou vooral moeten dienen ten behoeve van het verloskundig onderwijs, en men zou dus waarschijnlijk kalfdragende koeijen aankopen, om die, hetzij voortdurend, hetzij voor geruimen tijd bij de school te behouden. Maar het gefal aan te koopen koeijen kan, als men eene som van *f* 2800.— te besteden heeft en daaruit dan nog de kosten van voeding moeten worden bestreden, slechts gering zijn en zou zich uitsluitend tot een zestal beperken. Kunstmatige verlossingen, waarom het hier uitsluitend te doen is, komen bij ons rundvee te zeldzaam voor, dan dat zulk een gering gefal koeijen genoegzaam kans zou opleveren om den aankomenden veearts in het bewerken van zulke verlossingen te oefenen. Veel beter scheen het, de leerlingen der school in dit deel van hun vak bij de veehouders in de nabijheid te oefenen. Wilde men volstrekt aan het denkbeeld gevolg geven, dan zou het verkieslijk zijn achtereenvolgens kalfdragende koeijen aan te koopen, en die, wanneer zij voor het daarvan te maken gebruik gediend hebben, dadelijk weder te gelden te maken. Dan zou er althans cenig meer uitzigt zijn, dat de aanwezigheid van runderen voor het onderwijs vruchten droeg. — Hij stelt mitsdien een amendement voor, strekkende om dit art. met *f* 2800.— te verminderen, en alzoo te brengen op *f* 20,200. — De heer IDZERDA bestreed het amendement en beschouwt dezen aankoop als eene zeer wenschelijke proefneming, niet alleen voor het verloskundig onderwijs, maar ook om de leerlingen meer gemeenzaam te maken met de dagelijksche behandeling en waarneming van dragtige runderen. — De heer VAN HEEMSTRA bestreed het amendement, omdat de aankoop van runderen z. i. zou strekken, om in deze inrigting de weelde terug te voeren, welke daar vroeger heeft geherrscht. — Nadat de Minister van Binnenl. zaken de post verdodigd en het amendement bestreden had, werd dit laatste verworpen, met 42 tegen 24 stemmen.

(Het besluit om runderen ten behoeve van het onderwijs aan de school aan te koopen is genomen na het rapport, door de buitengewone leden der commissie tot het afnemen van het eind-examen in 1862, zijnde de H.H. DONDEBS, VROLIK en ROËLL, uitgebragt).

Bij besluit van Z. M. is, met 1°. Januarij 1863, de functie van directeur der militaire vétérinaire dienst *opgeheven*, en is bepaald, dat het bestuur en toezigt over de vétérinaire dienst bij het leger weder aan den inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt zal opgedragen worden. Tevens is door Z. M. eene wijziging in de formatie van het personeel der paardenartsen gebragt, zoodanig, dat er voortaan zullen zijn 7 paardenartsen van de eerste, 7 id. van de tweede en 7 id. van de derde klasse.

De examina der paardenartsen van het leger, dingende naar hoogere rangen, en van kweekelingen der vétérinaire dienst tot paardenarts van de 3e klasse, zullen voortaan te Utrecht plaats hebben, onder presidium van den eersten officier van gezondheid, die daartoe door den inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt zal worden aangewezen, en bijgestaan door 2 paardenartsen van de 1e klasse. *(Utrechtsche Courant).*

Bij besluit van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken van Junij 1861, wordt de kwalificatie van veearts der 1^e en der 2^e klasse voortaan afgeschaft, en zal, naarmate van de blijken van bekwaamheid, bij het examen en gedurende de studie jaren der kweekelingen aan den dag gelegd, de benaming van *veearts*, of van *veearts met lof*, of van *veearts met veel lof* worden gebezigd.

No. 68.

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING
DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU,
GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15. Mei 1861, No. 207, 9^e Afdceling;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met intrekking van het Koninklijk besluit d.d. 25 Junij 1855, No. 6, te bepalen:

1°. dat het eind-examen der kweekelingen aan 's Rijks veeartsenij-

school jaarlijks te *Utrecht* zal gehouden worden in het gebouw dier school, tegen het einde der zomercursus;

- 2o. dat dit examen zal afgelegd worden voor eene Commissie, onder voorzitterschap van den Directeur, bestaande uit de Leeraren der school en 3 daartoe door den Minister van Binnenlandsche Zaken benoemde deskundigen;
- 3o. de duur van elk gedeelte van het examen wordt door den Directeur in overleg met de Commissie bepaald.
- 4o. de genoemde deskundigen zenden aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken een schriftelijk verslag van het examen en van hare daaruit opgemaakte beschouwingen omtrent het aan de school gegeven onderwijs.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes.

's Gravenhage, den 18 Mei 1861.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) S. VAN HEEMSTRA.

De Heeren buitengewone leden van de Commissie tot het afnemen van het eind-examen der kweekelingen aan 's Rijks veeartsenijschool in 1861, Prof. HARTING, Dr. VAN HASSELT en Dr. ROËLL, hebben daaromtrent het volgende verslag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken ingediend:

Rapport aan den Minister van Binnenlandsche Zaken van de tijdelijke leden der commissie belast met het afnemen van het eind-examen aan 's Rijks veeartsenijschool. 1)

Door Uwe Excellentie uitgenoodigd aan haar, buiten medewerking van directeur en leeraren der veeartsenijschool, te berigten in hoeverre het gehouden eindexamen blijken heeft opgeleverd, dat het onderwijs, aan de school gegeven, zoowel ten opzichte der onderwerpen als der methode, voldoende moet worden geacht,

1) Overgenomen uit de *Staats-Courant* van 30 Julij 1861.

of wel in hoeverre daarin eenige wijziging wenschelijk is, hebben wij de eer aan dat mandaat op de volgende wijze te voldoen.

Dit eind-examen betrof de volgende vakken:

onderzoek naar de deugdelijkheid van genees- en voedingsmiddelen; opsporing van vergiften; ziektekundige ontleedkunde; geneesmiddelleer; bijzondere ziektekunde en geneesleer; heilkunde; verloskunde; toegepast exterieur en hoefziekten; geregtelijke veeartsenijkunde en veeartsenijkundige politie.

Tevens werden aan ons overgelegd eenige, onder de noodige voorzorg verkregen, schriftelijke antwoorden, en de opgaaf der vorderingen in de overige deelen van het onderwijs, buiten die van het genoemd examen.

Uit deze opgave blijkt, dat die onderdeelen der veeartsenijkunde, welke eene onmiddellijke *praktische* toepassing hebben, de onderwerpen van dit examen hebben uitgemaakt. Wij kunnen derhalve ook alleen over de resultaten van dit gedeelte van het onderwijs uit eigene bevinding, een zelfstandig oordeel uitspreken. Wij haasten ons echter er bij te voegen, dat dit juist dat gedeelte is, waarbij de Staat het meeste belang heeft. Zal toch de veeartsenijschool beantwoorden aan hare eigenlijke bestemming, dan behooren daaraan artsen gevormd te worden, die, steunende op grondige theorie, inzonderheid praktisch ontwikkeld zijn. Niet alleen wordt de goede instandhouding van onzen veestapel, dat gewichtig deel van onzen nationalen rijkdom, door de zoodanigen het best bevorderd, maar bovendien is het slechts aan deugdelijk gevormde, praktische veeartsen mogelijk, met hoop op goed gevolg den strijd vol te houden met het empirisme, dat hier te lande in grooten omvang bestaat, en waarvan het ongenoegzame, en zelfs schadelijke in vele gevallen, nog door te weinige veehouders wordt ingezien.

Wij hebben geheele vrijheid om als algemeene uitkomst onzer beoordeeling van de onderwerpen over, en van de methode op welke de vragen door de lecraren gedaan werden, aan Uwe Excellentie te kunnen mededeelen, dat het onderwijs, aan de veeartsenijschool gegeven, de gewenschte wetenschappelijke grondigheid, uitgebreidheid en praktische strekking heeft. Het door ons bijgewoone eindexamen der vier kweekelingen heeft ons overtuigd dat dit onderwijs goede vruchten draagt. Allen gaven blijken niet slechts van voldoende grondige kennis en begrip, maar ook

van die vaardigheid in het oordelen, en bij het doen der bijloting, dus onvoorbereid, aangegeven operatiën op een levend paard, van die handigheid en bedrevenheid, welke hun later in hun beroep vooral te stade zullen komen.

Naar onze meening voldoet derhalve het onderwijs aan de veeartsenijschool allezins aan de eischen, welke men daaraan mag stellen.

Wij spreken met vertrouwen de hoop uit, dat het onderwijzend personeel op den ingeslagen weg van grondig onderwijs in praktische rigting zal voortgaan, en daarbij al de ondersteuning zal vinden, welke het zoo zeer verdient.

Utrecht,
's Gravenhage, | 19 Julij 1861.

P. HARTING.

A. W. M. VAN HASSELT.

RÖELL.

De Heeren buitengewone leden der Commissie tot het afnemen van het eind-examen der kweekelingen aan 's Rijks veeartsenijschool in 1862, de H.H. DONDEBS, VROLIK en RÖELL, hebben daaromtrent het volgende rapport aan den Minister van Binnenlandsche Zaken ingediend:

Rapport aan den Minister van Binnenlandsche Zaken van de tijdelijke leden der Commissie, belast met het afnemen van het eind-examen aan 's Rijks Veeartsenijschool.

Ondergeteekenden, bij missive van 28 Junij, No. 185, afd. 9, door Uwe Excellentie uitgenoodigd om, na het bijwonen van het eind-examen van twee kweekelingen der Veeartsenijschool, buiten medewerking van directeur en leeraren, een verslag uit te brengen aangaande het gehouden examen, in verband met het onderwijs, aan genoemde school gegeven, hebben de eer, bij deze zich van die taak te kwijten.

Het op 11 Julij gehouden examen was eene voortzetting der examina, den 7. en 8. Julij, onder voorzitterschap van den directeur

der Veeartsenijschool, door de leeraren afgenomen. Uit het over deze examina overgelegd rapport bleek, dat zij zich hadden uitgestrekt over de volgende vakken :

1. kruidkunde ;
2. dierkunde ;
3. natuurlijke historie en exterieur van het paard ;
4. " " " " der overige huisdieren ;
5. recepteer- en artsenijsbereidkunde ;
6. natuurkunde ;
7. anorganische chemie ;
8. theoretisch hoefbeslag ;
9. voedende en vergiftige gewassen ;
10. organische chemie ;
11. veeteelt ;
12. leefregelkunde ;
13. algemeene ziektekunde en geneesleer ;
14. ontleedkunde, met ontleedkundige demonstratiën ;
15. physiologie ;
16. geschiedenis der veeartsenijskunde ;
17. praktisch hoefbeslag.

Het door ondergeteekenden bijgewoond eind-examen bepaalde zich tot :

1. de deugdelijkheid van geneesmiddelen en voedingsmiddelen ;
2. de geneesmiddelleer ;
3. de ziektekundige ontleedkunde ;
4. de bijzondere ziektekunde ;
5. de staats-veeartsenijskunde ;
6. de heelkunde en operatieleer ;
7. de verloskunde ; en
8. het exterieur van het paard.

Het examen had dus vooral betrekking tot het praktische deel der veeartsenijskunde, terwijl de op 7. en 8. Julij gehouden examina zich inzonderheid met natuurkundige en natuur-historische wetenschappen, en voorts met anatomic en physiologie bezig hielden.

Ondergeteekenden verheugen zich, te kunnen verklaren, dat het examen, in elk opzigt, een gunstigen indruk op hen gemaakt heeft.

Wat de voorgestelde *vragen* betreft, zij hadden betrekking tot de gewigtigste deelen van iederen tak van wetenschap, waren duidelijk geformuleerd, juist omschreven, maar toch ook algemeen

genoeg gesteld, om den candidaat gelegenheid te geven, van zijne verkregen kennis in grooteren omvang te doen blijken.

Wat de *antwoorden* aangaat, zij waren in 't algemeen zeer voldoende. Een der candidaten vooral legde eene grondige, ruime en juiste kennis aan den dag in elk der vakken, waarover het examen liep. Van al de hem voorgestelde vragen bleef slechts ééne onvoldoende beantwoord. Maar ook de tweede candidaat gaf voldoende bewijzen van degelijke kennis, en het bleek der Commissie, dat hij slechts in aanleg, niet in ijver voor den eersten candidaat moest onderdoen. Aan beiden werd dan ook, met algemeene stemmen, de rang van veearts verleend.

Zowel nu de wijze van examineren, als de door de candidaten aan den dag gelegde kennis, hebben bij ondergeteekenden de overtuiging gevestigd, dat aan 's Rijks veeartsenijschool grondig onderwezen en goed gestudeerd wordt, en dat aan die inrigting mannen gevormd worden, allezins berekend voor de taak, die hen wacht in de maatschappij.

De Commissie veroorlooft zich intusschen een paar opmerkingen te maken.

De eerste heeft betrekking tot de strekking van het onderwijs. Klaarblijkelijk heeft de instelling ten doel, *praktische* mannen te vormen, geroepen om de verkregen kennis in de maatschappij toe te passen. Zonder wetenschappelijken grondslag is degelijke praktische kennis zeker niet te verkrijgen. Ondergeteekenden hechten daarom groote waarde aan wetenschappelijke vorming. Maar zij zijn desniettemin van oordeel, dat van zoodanige wetenschappen, die niet onmiddelijk tot de praktijk behooren, slechts het *stellige* en *bewezen* in het onderwijs van toekomstige veeartsen behoort te worden opgenomen. Vooreerst toch laat, naar hunne overtuiging, een cursus van vier jaren geene kritische behandeling toe der nieuwste onderzoekingen; en ten andere, is het van den leeraar, die een vierde gedeelte van al de bovenopgenoemde vakken te behandelen heeft, noch te verwachten, noch te vergen, dat hij den ontwikkelingsgang eener wetenschap, waaraan hij betrekkelijk weinig tijd kan toewijden, juist genoeg zou beoordeelen, om zich boven eene nuttelooze opsomming van naast elkander staande *meeeningen* te kunnen verheffen.

De tweede opmerking geldt het verloskundig onderwijs. In de operatieleer en in de verloskunde werd, behalve het mondelinge,

een *praktisch* examen afgenomen op het levend paard en op het fantôme, en beide kandidaten gaven daarbij voldoende blijken van kennis en dexteriteit. Intusschen had de beantwoording van enkele vragen, tot de verloskunde betrekking hebbende, bij ondergeteekenden twijfel doen rijzen, of wel toereikende gelegenheid had bestaan tot oefening in het onderzoek van zwangere dieren en in het verleenen van verloskundigen bijstand. Die twijfel werd geopperd en door den directeur verklaard gegrond te zijn. Ondergeteekenden zouden het hoogst wenschelijk achten, dat in deze leemte werd voorzien.

Utrecht,
's Gravenhage, { 14 Julij 1862.

F. C. DONDERS.
W. VROLIK.
RÖELL.

Leeuwarden, 9 Julij 1861. In de heden gehouden zitting der provinciale staten is behandeld een voorstel van gedeputeerde staten, om eene som van *f* 1000 beschikbaar te stellen tot opleiding van 3 of 4 jongelingen uit den boerenstand aan 's Rijks veeartsenij-school te Utrecht. Het voorstel was gegrond op de behoefte aan vermeerdering van het getal wetenschappelijk gevormde veeartsen in de provincie. Met 26 tegen 13 stemmen is het voorstel echter *verworpen*. (*Handelsblad* 11 Julij 1861).

Te *Amsterdam* is in 1863 het traktement van den eersten keurmeester van vee en vleesch van *f* 800 op *f* 1000 gebracht. — Ook dat van den opzigter der afgekeurde levensmiddelen is aldaar verhoogd.

In het Hertogdom Limburg zijn, zoo wij hopen tijdelijk, de provinciale toelagen aan de veeartsen, in 1862, opgeheven.

Te *Gouda* is, in 1861, de keuring van vee en vleesch wettelijk geregeld. Er zijn 2 keurmeesters aangesteld. *Eerste* keurmeester is de heer J. C. WIJS. Traktement *f* 600 's jaars.

In 1862 is te *Utrecht* de keuring van vee en vleesch wettelijk geregeld. Er zijn 3 keurmeesters. *Eerste* keurmeester is de heer W. J. E. HEKMEIJER, en een der keurmeesters is de heer H. J. PRAKKE. Tractementen f 800.

Ook te *Groningen* is het keuren van vee en vleesch geregeld. Keurmeester is de heer E. PLANTENGA. Jaarwedde f 500.

In de 16. Algemeene Vergadering van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw, den 27. Sept. 1862 gehouden, kwam, o. a., in behandeling een voorstel van de Afdeeling de Beijerlanden en Strijen, strekkende: 1°. om voor de provinciën N.- en Z.-Holland een kundig veearts te benoemen, welke bij het ontstaan van onbekende of wel uitbrekende ziekten onder den vee-stapel, op aanvraag van het Bestuur der Afdeeling, waar de ziekte zich heeft voorgedaan, verplicht zou zijn, zich kosteloos derwaarts te begeven, ten einde met den aldaar aanwezigen veearts te consulteren; en 2°. den zoodanigen uit de kas der Maatschappij te salariëren, met vergoeding van reis- en verblijfkosten, naar een daarvoor vast te stellen tarief. — Het door het Hoofdbestuur hierop uitgebragt *afwijzend* praec-advies werd *zonder stemming* aangenomen.

Vacante plaatsen, waar nog veeartsen worden gevraagd.

De gemeente *Doesburg* (Gelderland). Jaarwedde f 200.

De gemeenten *Lith*, *Lithoijen*, *Alem*, *Maren* en *Kessel* (Noordbrabant). Jaarwedde f 300.

De gemeente *Horst* (Limburg). Jaarwedde f 300.

PERSONALIA.

*Maatschappij ter bevordering der Vee-
artsenijkunde in Nederland.*

Hoofdbestuur.

J. B. SNELLEN, *Voorzitter.*
DR. C. G. VON REEKEN, *Onder Voorzitter.*
G. J. HENGEVELD, 1° *Secretaris.*
F. TH. WEITZEL, 2e " "
F. C. HEKMEIJER, *Penningmeester.*

Eere-Lid der Maatschappij:

Jhr. Mr. B. D. GEVERS DEIJNOOT.

Corresp. Leden der Maatschappij:

DR. H. J. BROERS. A. J. JANNÉ.

Afdeeling Zuid-Holland.

Gewone Leden.

J. VAN DAM, <i>Voorzitter.</i>	C. S. VAN KLAVEREN.
J. A. ALERS, <i>Secretaris.</i>	E. C. VAN STADEN.
B. J. AALBERS, <i>Penningmeester.</i>	J. B. SNELLEN.
J. F. W. KORNDORFFER.	W. F. STEIJGERWALT.
L. SWART.	J. P. ROTSCHEID.
W. DOGTEROM.	J. C. WIJS.
F. A. DEIJERMANS.	L. VAN ES, <i>Burgem. te Melissant.</i>

Afdeeling Utrecht.

J. JENNES, <i>Voorzitter.</i>	F. TH. WEITZEL.
W. J. E. HEKMEIJER.	A. HISSINK, <i>Penningm.</i>

G. C. SCHRÖDER.
G. J. HENGEVELD.
A. GIJSBERS.
H. J. H. STEMPEL.

J. A. HINZE.
H. J. PRAKKE, *Secretaris*.
F. C. HEKMEIJER.

Algemeene Afdeeling.

W. F. SCHRÖDER.	C. G. VON REEKEN.
C. H. M. HOUBA.	J. MARS.
A. F. VAN GHEERT.	J. P. C. SMIT.
H. H. LASEUR.	A. W. H. WIETZ.
F. A. LUDWIG.	J. T. VAN TER VELDE.
F. L. VAN DER MEULEN.	J. H. HOUTZAGERS.
J. L. N. WEISSENBRUCH.	C. MAZURE.
J. H. SMIT.	E. PLANTENGA.
H. REIMERS.	D. VAN HULST.
J. TIMMERS.	J. C. KEGELAER.
J. N. DIJKMAN.	J. M. F. KEGELAER.
E. OVERBOSCH, Wz.	J. MOS.
W. H. MONTENS.	F. H. S. DEHNE.
A. J. MONTENS.	J. B. HUIJSMANS.
J. K. DE GREUVE.	H. W. STICKEL SCHOEMAKER.
P. WERKMAN.	L. VAN DRIEL.

1863/64.

*Naamlijst der kweekelingen aan 's Rijks
veeartsenijschool.*

Vierde studiejaar.

J. E. REICHMAN,	van Hummelo.	Gelderland.
A. B. STICKEL SCHOEMAKER, ¹⁾	" Amersfoort.	Utrecht.
E. OVERBOSCH,	" Epe.	Gelderland.
F. B. VENEMA,	" Bedum.	Groningen.
M. STOFFELS,	" Roermonde.	Limburg.
H. POLL,	" Harlingen.	Friesland.
G. J. S. ARNTZ,	" Bemmelen.	Gelderland.
R. J. SCHOUTEN,	" Utrecht.	Utrecht.

1) Voor rekening van het Ministerie van Oorlog.

Derde studiejaar.

J. F. JAMÉRIS ¹⁾ ,	van	Sebaldeburen.	Groningen.
J. BILLEKES,	"	Sevenum.	Limburg.
H. G. WERKMAN,	"	Leens.	Groningen.
J. M. D. WESTHOLZ,	"	Kuik.	N.-Brabant.
P. F. MICHELIS,	"	Venraij.	Limburg.
A. D. BOSSCHER,	"	Veendam.	Groningen.
T. v. AERDE,	"	Terneusen.	Zeeland.
E. L. MERVENNÉE,	"	Hulst.	id.
J. KÖHLER,	"	Strijen.	Z.-Holland.
D. VALEWINK,	"	Amersfoort.	Utrecht.
J. L. v. D. WURFF,	"	Utrecht.	id.

Tweede studiejaar.

H. DE BOER,	van	Leek.	Groningen.
A. DE HEER,	"	Goudzwaard.	Z.-Holland.

Eerste studiejaar.

A. W. SPRENGER,	van	Sleuwijk.	N.-Brabant.
K. P. NONHEBEL,	"	Serooskerke.	Zeeland.
J. E. NONHEBEL,	"	id.	id.
W. C. SCHIMMEL ¹⁾ ,	"	Amersfoort.	Utrecht.
J. B. H. MOUBIS ¹⁾ ,	"	Tegelen.	Limburg.
A. OVERBOSCH ¹⁾ ,	"	Epe.	Gelderland.
E. HOUBEN,	"	Horst.	Limburg.
P. C. BUITERSE,	"	Oosterland.	Zeeland.
J. KASTEEL,	"	Delft.	Z.-Holland.
G. A. REIMERS,	"	Dalen.	Drenthe.
A. J. KLARENBEEK,	"	Zaandam.	N.-Holland.
F. MOS,	"	Assen.	Drenthe.
IJ. S. HAMSTRA,	"	Strens.	Friesland.
D. J. B. RUTGERS,	"	Doesburg.	Gelderland.
L. JANNÉ,	"	Roermonde.	Limburg.
W. SNIJDERS,	"	Zuid-Beijerland.	Z.-Holland.
A. CLERCX,	"	Weert.	Limburg.
H. A. H. VAN DRIEL,	"	Eindhoven.	N.-Brabant.

1) Voor rekening van het Ministerie van Oorlog.

Benoemingen, enz.

Door het Instituto Medico Valenciano was ter bekrooning voor 1861, onder meerdere, de volgende prijsvraag uitgeschreven:

Determinar por medio de los equivalentes quimicos, el poder nutritivo de las partes musculares de los mamiferos, aves, réptiles y peces, reduciéndolo a una unidad como el pan de trigo; d.i. Bepaling, uit de chemische aequivalenten, van het voedend vermogen der spierachtige deelen, van de zoogdieren, vogelen, kruipende dieren en vissen, door ze te brengen tot eene zekere eenheid, zoo als b.v. die van roggebrood.

De voorwaarden ter beantwoording, enz. zijn vermeld in het *Tijdschrift voor de Geneeskunde*, zie jg. 1861, pg. 399.

De beantwoording had plaats in de Fransche taal en terwijl aan geen der ingezonden stukken op deze prijsvraag, de gouden medaille is toegekend geworden, werd aan het stuk, voorzien van de spreuk „Paulo deterior, et potius, et cibus, jucundior antem eligendus potius, quam meliores quidem, sed ingratoris“ het accessit toegewezen en na opening van het daarbij behoorende briefje bleek schrijver daarvan te zijn: Dr. C. G. VON REEKEN, Stads Med. Doctor te Monnikendam, die daarop benoemd werd tot lid van verdiensten, (socio de merito), waarvan een sierlijk Diploma enz. aan hem, door tusschenkomst van den Nederlandschen Consul, werd uitgereikt. — Zie *Boletin del Instituto Medico Valenciano*. Mes de Abril de 1861, en Acta de la Sesion Publica, etc.

De heer J. van Dam, vecarts te Aarlanderveen is, in 1861, benoemd tot Ridder van de orde der Eikenkroon.

De heer J. E. C. Schook, paardenarts der 2. klasse is, na afgelegd examen, benoemd tot paardenarts der 1. klasse (kapitein).

De heer A. F. van Ghert, paardenarts der 2. klasse is, in 1862, na afgelegd examen, benoemd tot paardenarts 1. klasse (kapitein).

De heer H. H. Laseur, paardenarts der 2. klasse is, in 1862, na afgelegd examen, benoemd tot paardenarts der 1. klasse (kapitein).

De heer J. L. N. Weissenbruch, Lz., paardenarts der 3. klasse, is, in 1862, na afgelegd examen, benoemd tot paardenarts der 2. klasse (1. luitenant).

De heer F. L. van der Meulen, paardenarts der 3. klasse, is, in 1862, na afgelegd examen, benoemd tot paardenarts der 2. klasse.

De heer J. J. Hinze is, na in Julij 1861 bevorderd te zijn tot veearts *met lof*, in Sept. daaraanvolgende, na afgelegd examen, benoemd tot paardenarts 3. klasse.

De heer F. C. Hekmeijer in 1862 benoemd tot lid der commissie van keuring en toezigt op het slagtvée en het vleesch te Utrecht, is, op zijn verzoek, in het begin van 1863, uit die betrekking ontslagen.

De heer G. J. Hengeveld is, in 1862, benoemd tot lid der commissie van keuring en toezigt op het vee en vleesch te Utrecht.

De heer J. Jennes, is, in het begin van 1863, benoemd tot lid der commissie van keuring en toezigt op het vee en vleesch te Utrecht, en zulks in de plaats van F. C. Hekmeijer, die daarvoor had bedankt.

De heer J. Cransberg, veearts te Sloten (Friesland), is, in Maart 1861, benoemd tot provinciaal veearts der 3. klasse in Zeeland, standplaats Tholen; jaarlijksche toelage *f* 100.

De heer J. C. Wijs, veearts te Amsterdam is, in 1861, benoemd tot eersten keurmeester van het slagtvée en het vleesch te Gouda, op een traktement van *f* 600.

De heer W. J. E. Hekmeijer, veearts te Utrecht en keurmeester van het vleesch aldaar is, in 1862, bij het in werking stellen van een nieuw reglement op het keuren van vee en vleesch te Utrecht, benoemd tot eersten keurmeester aldaar, op een traktement van *f* 800 en eenige emolumenten.

De heer H. J. Prakke, veearts te Baarn (Utrecht) is, in 1862, benoemd tot keurmeester van het vee en vleesch te Utrecht. Traktement *f* 800.

De heer H. J. H. Stempel, veearts te Breukelen (Utrecht) is, in 1862, beroepen als veearts te Waalwijk, op een jaarlijks traktement van *f* 400.

De heer E. Plantenga, veearts te Wolvega (Friesland) is, in 1862, naar de stad Groningen als stads-veearts beroepen, tevens als keurmeester van vee en vleesch; jaarlijksche toelage *f* 500, en zulks in de plaats van den heer Rouan, overleden.

In October 1861 hebben de heeren J. Jennes en H. J. H. Stempel zich op last van den Minister van Binnenl. Zaken begeven naar de prov. Noord-Brabant, ten einde inentingingen van de longziekte bij runderen te bewerkstelligen.

De heer Dr. C. G. von Reeken is, bij besluit van 27 Nov. 1862,

benoemd tot lid van de commissie van geneesk. onderzoek en toezicht in de prov. Noord-Holland (Ressort Haarlem).

De heeren W. C. Schimmel, J. B. H. Moubis en A. Overbosch zijn in Julij 1863, na afgelegd vergelijkend examen, benoemd tot kweekelingen aan 's Rijks veeartsenijschool, voor rekening van het Ministerie van Oorlog.

De heer J. F. Laméris is in Julij 1861, na afgelegd vergelijkend examen, benoemd tot kweekeling op 's Rijks veeartsenijschool, voor rekening van het Ministerie van Oorlog.

De heer C. A. W. van Hoorn, eerste keurmcester van vee en vleesch te *Amsterdam* is, 1. Aug. 1862, benoemd tot lid (en later tot vice voorzitter) van het collegie van wetenschappelijke keurders der levensmiddelen aldaar.

In het begin van 1863 hebben de heeren J. Jennes en G. J. Hengeveld de zilveren medaille ontvangen voor het kosteloos bevorderen der koepokinentiug ingesteld (het inenten van koeijen met vaccinstof van den mensch genomen).

De heer A. Overbosch is, in Julij 1861, na afgelegd examen, tot veearts *met lof* benoemd en heeft zich gevestigd te Epe.

De heer J. N. Dijkman is, in Julij 1861, na afgelegd examen, benoemd tot veearts *met lof*, en heeft zich gevestigd te Zutphen (Gelderland).

De heer H. J. H. Stempel is, in 1861, na afgelegd examen, benoemd tot veearts *met lof*, en heeft zich gevestigd te Nieuwersluis (Utrecht).

De heer K. F. Laméris is, in Julij 1862, na afgelegd examen, benoemd tot veearts *met lof*, en heeft zich gevestigd te Warffum (Groningen).

De heer N. B. Kielstra is, in Julij 1862, na afgelegd examen, benoemd tot veearts en heeft zich gevestigd te Sneek. (Friesland).

De heer J. M. F. Kegelaer is, in Julij 1863, na afgelegd examen, benoemd tot veearts *met lof*, en heeft zich geplaatst te Axel (Zeeland).

De heer C. J. Sandkuijl, is in Julij 1863, na afgelegd examen benoemd tot veearts *met lof*, en is beroepen te Baarn (Utrecht). Jaarwedde *f* 250.

De heer J. Mos, is in Julij 1863, na afgelegd examen, benoemd tot veearts., en is, in Aug. 1863, benoemd tot gemeente-veearts te Hoogeveen e. a. (Drenthe). Jaarwedde *f* 400.—

De heer A. J. de Bruijn, paardenarts der 1. kl. bij het leger is, in 1863, benoemd tot Buitenlandsch lid van het Kon. K. Zoölogisch-Botanisch genootschap te Weenen.

Door den Minister van Binnenlandsche zaken zijn tot *buitengewone leden* der commissie tot het afnemen van het eind-examen aan 's Rijks veeartsenijschool voor 1861 benoemd de H. H. P. Harting, Dr. A. W. M. van Hasselt en C. C. Röell.

Door den Minister van Binnenl. zaken zijn tot *buitengewone leden* der commissie tot het afnemen van het eind-examen aan 's Rijks veeartsenijschool voor 1862 benoemd de H. H. F. C. Donders, W. Vrolik en C. C. Röell.

Door den Minister van Binnenl. zaken zijn tot *buitengewone leden* der commissie tot het afnemen van het eind-examen aan 's Rijks veeartsenijschool voor 1863 benoemd de H. H. Hoogleraren P. Harting, G. J. Loncq en C. Tilanus.

De heer J. van der Klugt, onderwijzer in het praktische hoofbeslag aan 's Rijksveeartsenijschool is, in 1861, wegens het inzenden van hoefijzers op de tentoonstelling te Haarlem, gehouden door de Nederl. Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, bekroond met de *bronzen medaille*.

De heer J. van der Klugt is, in 1863, wegens het inzenden van hoefijzers voor zieke hoeven, op de tentoonstelling, gehouden te Leeuwarden, bekroond met de *zilveren medaille* en *f* 25.—

De heer J. Boots, veearts te Venlo, is in 1863 geplaatst te Cuijk c. a. (Noord-Brabant). Jaarwedde *f* 200.—

De heer G. J. Hengeveld is, in 1863, benoemd tot lid van het provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen.

Tot voorzitter van de Commissie tot het afnemen van de examina der militaire paardenartsen, die gehouden zullen worden in September of October 1863, is benoemd de heer Dr. A. W. M. van Hasselt, eerste officier van gezondheid der 2. kl., en tot leden, behalve de Leeraren aan 's Rijks veeartsenijschool, de H. H. A. J. de Bruijn en A. F. van Ghert, paardenartsen der 1. klasse.

Verplaatsingen, enz.

De heer G. H. Bokkelkamp, zal zich met primo Nov. 1863, met ter woon naar Utrecht begeven.

De heer S. van der Vaart, te Soetermeer, is naar de Kaap de Goede Hoop gegaan.

De heer C. H. Kuhler, te Beverwijk, is thans landbouwer te Wansveld, bij Zutphen.

De heer E. J. van den Bosch, te St. Anna Parochie, heeft zich in Zuid-Afrika, te Faure Smith, als veearts en oeconoom gevestigd.

De heer N. B. Kielstra, heeft zich bij zijn broeder te Opeinde, (Friesland), geplaatst.

De heer J. Giese, heeft zich te Oud-Alblas gevestigd.

De heer J. J. Postma, paardenarts der 3. klasse bij het 1. Reg. dragonders is in 1863 overgeplaatst bij het leger in Oost-Indië.

De heer R. G. Robertson, paardenarts der 3. kl., voor 5 jaren gedetacheerd bij het leger in Oost-Indie is, in 1863, gerepatriëerd, en geplaatst bij het 4. Reg. dragonders.

De heer F. A. Ludwig, paardenarts der 2. kl., is geplaatst bij de koninklijke Militaire Academie te Breda.

De heer J. E. C. Schook, paardenarts der 1. kl., is geplaatst bij het 5. Reg. dragonders te Venlo, en belast met het toezigt en de instructie aan de hoefsmederij-school aldaar.

De heer H. Reitsma, kweekeling aan 's Rijks veeartsenij-school, heeft, in 1860, die school verlaten, om in de geneeskunde van den mensch te studeren.

De heer H. Berghege, kweekeling aan 's Rijks veeartsenij-school heeft, in 1861, de school verlaten om zich aan de mensche-lijke geneeskunde te wijden.

De heer R. H. Smid, kweekeling aan 's Rijks veeartsenij-school heeft, in 1862, die school verlaten om zich aan de mensche-lijke geneeskunde te wijden.

De heeren J. en P. A. Luteijn Mazure, kweekelingen aan 's Rijks veeartsenij-school hebben, in 1862, wegens familie betrekkingen, de school verlaten.

De heer J. P. Hankx, kweekeling aan 's Rijks veeartsenij-school, heeft in 1862, wegens familiezaken, de school verlaten.

De heer F. H. S. Dehne, Directeur (Majoor) der militaire Vétérinaire dienst, is bij besluit van 17 december 1852 gepension-nerd, en dit pensioen bepaald op f 1300.

De heer J. P. C. Smit, paardenarts der 1. kl. bij het Regt.

Rijdende Artillerie is, op zijn verzoek, in Augustus 1863, voor één jaar gesteld op non-activiteit.

Overleden.

- In 1862. W. van Hattum, veearts te Tiel.
 In 1861. Op den 11. Mei. B. G. Sutherland, veearts te Oud-Alblas.
 In 1862. F. G. E. Thiange, gep. paardenarts te Haarlem.
 In 1861. Op den 7. Dec. P. L. Crietée, lid en vice-voorzitter van het collegie van wetenschappelijke keurders der levensmiddelen te Amsterdam, veearts der 1. kl.
 In 1861. L. van Kalmthout, veearts te Goes.
 In 1860. Magnée, veearts te Schoenijke.
 In 1862. J. P. J. Dronkers, veearts te Zierikzee.
 In 1861. K. Rouan, veearts te Groningen.
 In 1861. T. Billekes, veearts te Horst.
 In 1862. F. C. van Steenacker, veearts te Maastricht.
 In 1862. Op 1. Aug. L. P. Wuppermann, paardenarts der 1. kl.
 In 1863. Op den 9. Aug. Dr. C. C. Röchl, referendaris bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, Afd. Medische Politie.
 In 1862. S. Lantinga, veearts te Stadskanaal.
 In 1863. J. F. Bellinck, veearts te Dussen.

Uitnoodiging. — Costuumwetten.

Daartoe door de Algemeene Vergadering van de Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland, gehouden op den 5. Sept. 1863 te Utrecht, aangezocht en gemagtigd, heeft de ondergeteekende de eer, H.H. veeartsen uit te noodigen tot het inzenden aan hem van eene opgave van alle in de landstreken waarin zij wonen, in gebruik zijnde *plaatselijke, gewoonte- of costuumwetten*, en zulks zoowel die, welke betrekking hebben op den handel in *gezond* als in *ziek vee*. Men weet, dat de regter in geval van geschil bij koop en verkoop deze wetten in aanmerking moet nemen (Art. 1547 B. W.) bij het bepalen van zijn uitspraak. De kennis van deze plaatselijke wetten is in vele op-

zigten van gewigt. Hetgeen daarvan reeds verzameld is, vindt men in: *Verhandelingen enz. of kort verslag van de Algemeene Vergaderingen van veeartsen, gehouden in 1859 en 1860*. Utrecht, bij Post Uiterweer & Co., 1861, bladz. 67—74. — Zie verder dit Tijdschrift bladz. 34.

Utrecht, 9 Sept. 1863.

F. C. HEKMEIJER.

Ingezonden, ter plaatsing in het Tijdschrift.

- H. Buiskool, Loodvergiftiging bij rundvee.
 A. Dunnewold, Tusschenpoozende koorts bij een paard.
 A. W. H. Wirtz, Bloedspuwing bij een paard.
 E. Overbosch, Kopfkrankheit des Rindviehes.
 F. A. Deijermans, Bloedpissen door ajuin.
 id. Inentingen van rundvee.
 id. Over den nekbuil.
 id. Fungus medullaris bij eene geit.
 id. Bijzondere kreupelheid bij een paard.
 id. Bersting van een bloedvat in den dam bij eene koe.
 id. Gas-ontwikkeling door overvoeding met meelbeslag bij runderen.
 A. J. Montens, Maagfistel bij een melkkalf.
 A. W. H. Wirtz, Inwendige verbloeding.
 J. C. Kegelaer, Bloeding uit de baarmoeder.
 J. Mars, Verplaatsing van het colon.
 J. B. Kielstra, Bijdrage tot de praktische verloskunde.
 F. C. Hekmeijer, Actio redhibitoria.
 id. Bijdrage tot de geschiedenis der veeartsenijkunde.
 A. J. Montens, Over het gebruik van arsen. strychn. tegen kwaden droes.
 W. Dogterom, Over pepervuur bij het rundvee.
 J. Jennes, Over ziekten der slagaderen. enz.
 W. F. Steijgerwalt, Over inenting der longziekte.
 id. Over miltvuurkoorts.
 id. Doordringende buikwond.
-

Heeren Inzenders van Stukken, Berigten, enz. ter plaatsing in het *Tijdschrift* worden verzocht, deze, zoo mogelijk franco, toe te zenden aan een der leden van de Redactie van gemeld Tijdschrift.

H H. Leden der *Algemeene* Afdeling van de Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland, die hante contributie tot 1. Januarij 1864 nog niet voldaan hebben, worden verzocht die, per postwissel, of op eene andere wijze, in te zenden aan den penningmeester F. C. Hekmeijer, te Utrecht.

Errata.

In het verslag van het verhandelde in de Elfde en Twaalfde Algemeene vergadering van het Nederl. veeartsenijkundig genootschap 1), is op blad. 25, regel 8 van boven, een abuis ingeslopen; aldaar staat n. l.: $1\frac{1}{2}$ tot 2 drachm., dit moet zijn: $\frac{1}{2}$ tot 2 oncen.

1) Utrecht, Post Uiterweer & Comp., 1861.

PATHOLOGISCHE ANATOMIE.

Verplaatsing van het colon, door J. MARS, Paardenarts der 3. klasse, bij het Regiment Veld-Artillerie.

Op den 17. December 1860 werd ik in den morgen geroepen bij een 7jarig paard, toebehoorende aan den heer v. L. Het was onrustig, zag dikwijls naar den buik om, ging bij herhaling liggen en vertoonde dus de hoofdverschijnsels van koliek.

Het paard werd daarom verzachtend en afleidend behandeld, hetgeen zijne toepassing vond in de inwendige toediening van, \mathcal{R}_\circ Pulv. sem. anisi unc I, Aq. fervent. unc IV, Ol. lini unc XIV, m. d. S. In eens in te geven; en uitwendig, in het wrijven van den buik met een scherp liniment, terwijl de beenen door wollen lappen en zachte stroowisschen warm werden gehouden. Streng diët werd voorgeschreven en niets dan wat dunne garstemeel en zemelslobbering toegediend. Een aanmerkelijke mestafgang volgde op deze behandeling, welke mest hard, klein gebald en zeer taai was, waarom steeds, door den heer directeur van de Mil. Vét. dienst, wiens hulp vroegtijdig was ingeroepen, op mestverweeking werd gewerkt en het volgende werd toegediend: 18 Dec. 1860. \mathcal{R}_\circ Pulv. nitr. potass. unc I, Sulph-sodae unc III, Pulv. bacc. junip. et Sem. foenugr. aa. unc I, Mel. comm. q. s. ad pilul. No. VI. d. S. 3

m. d. 2 pillen. Tevens ging hiermede gepaard het zetten van slijmige lavementen. De urine-ontlasting was zeer gering, zij werd bij kleine hoeveelheden geloosd, bezat eene bruine kleur en was slijmig. De mest was nu van betere hoedanigheid, ofschoon de hoeveelheid tot nu toe ontlast enorm mag genoemd worden. De koliekverschijnselen bleven in geringen graad steeds aanhouden, vooral trok het omzien naar den buik de oplettendheid. De patient ging van tijd tot tijd liggen en was alsdan daarbij zeer pijnlijk, trok nu eens de beenen onder den buik, dan weder werden zij gestrekt; stond ze op, dan was ze wederom veel beter en de eetlust, die sedert een paar uur had opgehouden, deed zich als vernieuwd voor. Nog steeds werd diëet voorgeschreven, omdat de rijkelijke mestontlasting aanhield, deze was evenwel nu weêr wat te hard en zeer ongelijkvormig gebald, waarom den 21. Dec. het volgende werd voorgeschreven: \mathcal{R} Extr. aloes aq. unc. $\frac{1}{2}$, P. nitr. potass. unc. $\frac{1}{2}$, Pulv. sem. foenugracc. unc. II. Mell. q. s. pilul. N°. IV. d. S. In 24 uren in te geven. Met het wrijven van den buik en der beenen werd getrouw voortgegaan, even als met het zetten van lavementen. Om de 12 of 16 uren bleven koliekpijnen aanwezig en kreeg de patient tegen den avond koortsverschijnselen, gedurende welken tijd de eetlust verminderd was. Daar de urine tot nu toe in geringe hoeveelheid werd geloosd en dit met aanzienlijke persingen vergezeld ging, trok de ontlasting van dit vocht de bijzondere oplettendheid en werden deze deelen meer nauwkeurig onderzocht. De lendenstreek was onpijnlijk en daar het paard geene bijzondere stellingen met de achterbeenen aannam, duidde dit meer op stoornis in de afvloeiing der urine, dan wel op de afscheiding er van. Ten gevolge dezer meening werd de catheter in de blaas gebragt, doch daar deze ledig was, was dit zonder gevolg. Een nader onderzoek werd daarom in het werk gesteld en deed zich daarbij het volgende voor: nadat de hand de scheede even was binnengedrongen, voelde men een groot, hard ligchaam aan den beneden wand van het scheedekanaal, dat zich naar voren ter

lengte van 3 palm voortzette en dat in hare geheele breedte van 1½ palm de boven- en voorwand der blaas bedekte.

De uitwendige baarmoedermond reikte ver naar achteren en gaf toegang voor eenen vinger, die zoover de arm reikte ingedrongen zijnde, niets bijzonders waarnam, doch immer dat harde ligchaam onder zich liet voelen. Hierop werd de vinger gebragt in de blaas, die het ligchaam boven zich liet en bij nader onderzoek der blaas scheen het, alsof dit produkt zich er in omstulpte.

Diagnose. Wat was dit nu? Een ligchaam in de baarmoeder, daarvoor lag het te veel naar achteren. Een polyp of eenig ander vreemd produkt in de blaas, dit werd door de onderkenning ook niet bevestigd, evenmin als een foetus extra uterinus. Was het misschien ophooping van mest in een gedeelte van het darmkanaal? neen, want zoover naar achteren strekte zich het darmkanaal niet uit. Waarschijnlijk was het een fibroïd, dat zijnen aanvang nam aan den onderwand van het scheidkanaal en dat zich naar beneden uitstrekende, gelegen was op de blaas en zich in dezelve zonder verscheuring omstulpte. Door de ligging van dit ligchaam verklaarde zich de weinige urinelozing, daar deze wel gescerneerd, maar niet afgevoerd kon worden, daar op de pisleiders op het punt van overgang in de blaas eenen aanmerkelijken druk werd uitgeoefend.

Het vreemde ligchaam was hard, hier en daar een weinig indrukbaar, liet zich naar onderen en voren eenigzins verschuiven en kwam waarschijnlijk door het persen meer naar boven. De patiënt bleef steeds onrustig, de eetlust was slechts tuschenpoozend, de pols werd klein, week en wees nu en dan op koortsandoening. Inwendig kreeg de patient een decoct. van sem. lini met kleine dosis nitr. potass. en camphor, terwijl des avonds ¼ flesch roode wijn met suiker werd toegediend. Een paar dagen later toen de patient in meer gedeprimeerden toestand verkeerde, werd eene infusie van de rad. arnic. en flor. chamomillae toegediend, waarbij eerst het decoct. van cort. peruvian., later de spirit. frumenti werd

gevoegd. Daar dit slechts eene palliatiefkuur mogt genoemd worden en het levenskweslie dreigde te worden, besloot de Heer Directeur zich, op den 29. Dec. 1860, van de hoedanigheid van het vreemde ligchaam te overtuigen en bragt ZHEG. een troisquart in, met welke 2 puncties werden verrigt, van uit den onderwand van het scheidkanaal in het patholog. ligchaam, waarop zich een theekopje troebel, donker gekleurd, weinig reuk bezittend vocht ontlastte, doch verder de operatie voor de onderkenning van den aard van het ligchaam geen resultaat had. Inwendig werden en waren de geslachtsdeelen reeds met ol. hyosc. bevochtigd, uitwendig werd dit gedaan met lijnzaadwater, terwijl om het persen te voorkomen nu en dan verzachtende lavementen werden gezet. Van tijd tot tijd liep er uit de schede eene dik-slijmige vloeistof. De pols werd week en klein. De mest, die tot nu toe gebald was gebleven, werd in de laatste 4 dagen plotseling zeer dun, tegen welk verschijnsel niet werd gehandeld, daar deze diarrhee ophield, nadat zij korten tijd had aangehouden. De rust van het paard werd nog steeds tusschenpoozend door kolicverschijnselen gestoord, na welke de eetlust zich als vernieuwd voordeed, even als dit na elke exploratie het geval was, daar het paard zich dan verlicht gevoelde. De buik begon allengs meer door te zakken, terwijl de rug- en bilspieren in omvang verminderden. Deze toestand bleef aanhouden tot den 12. Januarij, toen de patient tegen 7 uur 's avonds begon te beven, de pols was klein, de extremiteiten zeer koud. Dit duurde tot 12 uur, toen de patient neêr viel en stierf.

Oorzaken. Onbekend.

Prognose. Ongunstig.

Seclie. (9 uren na den dood.) Reeds $\frac{1}{2}$ uur na den dood was het ligchaam door gas-ontwikkeling sterk opgezet. Nadat de huid was afgenomen, werd een aanvang met de lijkopening gemaakt door de wegname van het linker achterbeen; daarna maakte men eene incisie in de linea alba van het borstbeen tot aan het schaambeen; terwijl op deze insnede eene andere

neêrkwam langs de korte ribben, zoodat door het omslaan dezer buikspieren, de buikholte in haren geheelen omvang was blootgelegd. Op de uitwendige wand van het darmkanaal zag men hier en daar drooge faeces, die ten gevolge der puncties uit het colon was ontlast. De maag, 12 vingerigen darm, nuchteren- en kronkeldarm waren met eene brijachtige mest gevuld. De blindedarm was nagenoeg ledig, slechts gasontwikkeling was daar aanwezig, maar in den karteldarm deed zich het volgende voor:

Hij was zeer lang en uitgezet; in denzelfde bevond zich eene buitengewone hoeveelheid drooge, goedgekleurde opeen-gehoopte mest, die bijzonder vast aan elkander pakte en waarvan het gewigt op 35 en meer nederl. ponden werd geschat. De bekkenbogt van het colon strekte zich veel verder dan gewoonlijk naar achteren uit en was gelegen tusschen den onderwand van het scheedekanaal en de blaas, en bevestigde zich aan die deelen door vezelige strooken, voornamelijk aan de blaas. In vereeniging met de sterke opeenhooping van mest in het colon, vooral in de bekkenbogt, had deszelfs abnormale ligging aanleiding gegeven tot bovengenoemde diagnose. De spierrok der blaas was buitengewoon verdikt, terwijl de slijmvlieslaag met wratvormige uitpuilingen was bezet. De baarmoeder, even als de nieren en lever waren normaal, de milt was kleiner dan gewoonlijk. De spieren waren murw, het bloed zeer donker, teêrchtig en weinig gestold.

's Gravenhage,

16 Januarij 1861.

TOXICOLOGIE.

*Loodvergiftiging bij rundvee, waargenomen door
H. BUISKOOL, Veearts der 1. klasse, te
Nieuwolda.*

Op den 21. October 1860 werd door de heeren H. C. TEN HORN en SINNIGHE, aardappelmoutwijn-fabrikanten te Veendam, mijne hulp ingeroepen ter behandeling van ziek vee. Ik heb mij dan ook in den avond van dien dag derwaarts begeven. Mij werd door de eigenaren verhaald, dat op hunnen veestal aanwezig waren 100 stuks runderen, waarvan reeds 4 gestorven en nog 7 ziek waren. In den veestal komende bevond ik zeven ossen dermate ziek, dat de genezing van niet één met eenigen grond konde voorzgd worden; bij de overige runderen konden geene ziekelijke verschijnsels worden opgemerkt; evenwel was de ontlastte mest van alle de runderen van eenen vasten samenhang en donker van kleur.

Naar de gelegenheidsgevende oorzaak der ziekte behoefde niet lang gezocht te worden, aangezien de kuipen (twintig in getal), waarin men het aardappel- en moutmeel liet gisten, van binnen met menie waren aangestroken; tot dit verwen was verbruikt twintig n. pd. menie en nadat deze kuipen daarna eenige dagen hadden staan te droogen werden zij weder als gistkuipen gebruikt. Het beslag (aardappel- en moutmeel) staat in deze kuipen drie dagen te gisten bij eene temperatuur van

ongeveer 20 gr. C.; het nevenproduct der gisting (de spoeling) diende tot voedsel voor het vee.

Als gevolg der scheikundige werking van zuren op oxyden verbond zich dus het ontwikkelde zuur met het loodoxyde tot een oplosbaar loodzout, en daar de spoeling (het nevenproduct der gisting) tot voedsel voor het vee diende, konde het niet anders of deze moest eenen zeer nadeeligen invloed op de gezondheid der dieren uitoefenen; alle aanwezige runderen waren gelijkelijk met deze spoeling gevoederd.

Des nachts te Veendam vertoevende bezocht ik den volgenden morgen den bewusten veestal, en bevond dat er reeds drie van de zieke ossen waren gestorven, zoodat mij de gelegenheid tot eene lijkschouwing werd gegeven. Van de ossen, welke den vorigen avond schijnbaar gezond schenen, waren vier kenbaar ziek geworden, zoodat ik tevens gelegenheid had de ziekte in het eerste stadium na te gaan, waardoor mij uit de gezamenlijke verschijnselen duidelijk bleek, dat het eene loodvergiftiging was, waartegen men hier te kampen had.

De verschijnselen, welke bij de zieke dieren werden waargenomen waren de volgende:

1ste *Tijdperk.*

De dieren stonden lusteloos, met hangenden kop, eenigzins met gebogen rug, ademhaling ongestoord, pols klein en versneld, hartslag weinig voelbaar, aan de slijmvliezen was geene kleursverandering op te merken; eetlust en herkaauwing waren opgehouden, enkele der zieken namen uog eene teug water tot zich, de mestontlasting vond zelden plaats, deze was van eenen zeer vasten zamenhang en zwart van kleur, de urine kleurloos en werd in geringe hoeveelheid ontlast, tandknarsen werd van tijd tot tijd gehoord, de oogen stonden wijd open en bijna onbeweeglijk, hierbij waren reeds alle dieren in het eerste stadium der ziekte volslagen blind. Dit tijdperk duurde van 12—24 uren.

2de of laatste Tijdperk.

In het laatste tijdperk verkeerden de dieren in eenen opgewekten toestand, in eenen staat van razernij, zij deden alle pogingen om zich los te rukken; uit den muil vloeide een taai speeksel, de mestontlasting vond niet meer plaats, het tandknarsen werd onophoudelijk gehoord, de ademhaling was bezwaard, pols klein, versneld en naauwlijks voelbaar, zoodat het aantal polsslagen niet naauwkeurig is op te geven, hartslag eveneens naauwlijks voelbaar; de maagstreek was gespannen; de dieren slingerden in het kruis, stortten van tijd tot tijd ter neder, tot dat zij geheel uitgeput ten laatsten verlamd werden, eenige uren bleven liggen en onder convulsien stierven; het laatste tijdperk duurde van 12—48 uren.

Lijkschouwing.

Eenige waren na den dood trommelzuchtig opgezet; bij de opening bevond ik de longen zeer donker van kleur en murw, de groote pens met lucht opgevuld, de boekmaag zeer zamen getrokken, en het daarin bevatte voedsel zoodanig droog, dat het met de vingers gemakkelijk tot een fijn poeder was te wrijven, het slijmvlies liet zich ligt aflossen, de lever was murw, in de dunne darmen bevond zich eene geele, in de dikke darmen eene zwarte pikachtige stof, milt en nieren waren gezond; de bloedvaten der hersenvliezen waren opgespoten, overigens was aan de hersenmassa niets bijzonders op te merken.

Geneeswijze.

De spoeling voeding werd natuurlijk aanstonds gestaakt, tot zoo lang de kuipen goed van de menie gezuiverd waren; in plaats van spoeling werd tot voedsel toegediend lijnkoek met eenig hooi; klaver of eenig ander groen voeder zoude ik beter geacht hebben in plaats van hooi, zulks was evenwel in dit jaargetijde niet meer in genoegzame hoeveelheid te verkrijgen.

Er dient opgemerkt te worden, dat de runderen acht dagen met de bewuste spoeling waren gevoederd, voor dat er eenig ziekteverschijnsel te voorschijn trad. Wat evenwel meer mijne bevreemding wekte is, dat zes dagen nadat de spoelingsvoeding was gestaakt, er nog eenige dieren ziek werden en onder hevige verschijnsels van loodvergiftiging te gronde gingen.

Aangezien alle aanwezige runderen aan donzelfden schadelijken invloed waren blootgesteld geweest, werden alle, zoowel schijnbaar gezonde als zieke, aan eene geneeskundige behandeling onderworpen.

Ofschoon geen vertrouwen stellende om een vergif te kunnen neutraliseren, wanneer het reeds in de massa der vochten is opgenomen, zoo meende ik toch hier het bekende tegengift tegen loodvergiftiging, de sulph. sodae te moeten aanwenden, ten eersten om het nog aanwezige loodzout in maag en darmkanaal onschadelijk te maken, en ten tweeden uithoofde van de hardnekkige constipatie waaraan de dieren lijdende waren; de sulph. sodae werd toegediend in een afkooksel van sem. lini, alle vier uren eene goede dosis, tevens werden er met dezelfde geneesmiddelen clismata aangewend; bij eenige dieren is eene aderlating gedaan doch zonder goed gevolg.

Het aantal gestorvene is, in den tijd van tien dagen, tot zes-en-twintig geklommen, de overige runderen bleven na dien tijd volkomen gezond.

Nieuwolda,

11 Februarij 1861.

PATHOLOGIE EN THERAPIE.

*Het Snotvuur, of de zoogenaamde Kopfkrankheit
des Rindviehs van de Duitsche Veeartsen, door
E. OVERBOSCH Wz., Veearts der 1. kl. te Zutphen.*

Gedurende mijne 15jarige praktijk heb ik, eenige dagen geleden, het eerste geval in behandeling gekregen van eene ziekte die in andere streken, blijkens de mededeelingen van den Hoogleeraar NUMAN daaromtrent, soms veel voorkomt. Ik wil dit geval kortelijks mededeelen. Op den 8. Junij jl. werd ik door den heer N. verzocht, om hulp te verleenen bij eene zijner koeijen in de vetweide, welke een paar dagen ongesteld was.

Bij mijne komst vertoonde men mij op stal een schoon 4jarig roodbont rund, met de navolgende verschijnselen: het haar lag verward door elkander en was zonder glans, hoornen, ooren en ledematen koud, moeilijke en gespannen gang, de conjunctiva opgespoten, de cornea van eene grijs witte kleur, aanhoudend vloeijen der tranen, lichtschuwheid, de neuspiegel met zweren bezet, welke met geele korsten waren bedekt, inwendig in den neus dezelfde toestand, met uitwerping van barnsteenkleurige mucus, eene gehinderde snuivende ademhaling, van tijd tot tijd hoesten, verloren eetlust, onvoelbare hartslag, vastliggen der huid, moeilijke pislozing, en aan de dijen en den staart kon men de sporen van eene diarrhee bespeuren.

De waargenomene verschijnselen, herinnerden mij wel oogenblikkelijk aan deze ziekte, doch daar zij hier te lande minder bekend was, besloot ik om ze meer als eene catarrhale ontsteking te behandelen, en begon met eene aderslating en inwendig slijmige diaphoretische middelen toe te dienen.

Na het gebruik dezer middelen, was, zooals ik reeds vreesde, de toestand veel verergerd, want bij het naderen van den patient, kon men duidelijk een vuile stank bespeuren, welke zich door den geheelen stal verspreidde. De uitwerping uit den neus was vermeerderd, miskleurig en bloederig, op het slijmvlies der mondholte vertoonden zich ook zweren, de mond was gevuld met slijm, aan de hoornen en hoeven kon men bij het ter zijde leggen van het haar eenige roode punten zien, de ademhaling was moeilijk, hoest en doorloop vermeerderd, de gang moeilijker, het gezigt bijna verloren, de hartslag sterk voelbaar, met convulsiën over het geheele ligchaam, en bij het toedienen der medicijnen had zij het evenwigt verloren, en was omgevallen. In dezen toestand was de patient natuurlijk als hoogst gevaarlijk te beschouwen, en daar ze voor de slagbank niet konde toegelaten worden werd met de verderebehandeling voortgegaan, bestaande in: carb. potass., cort. peruv. fusc. en valeriana, doch op den 13. kwam men mij berigten dat patient 's morgens was overleden. Tot mijne spijt was het mij onmogelijk de sectie bij te wonen, doch bij navraag ben ik te weten gekomen, dat de longen waren veretterd; de maag, darmen en draagzak in eenen gangreneuzen toestand hadden verkeerd, doch de lever natuurlijk was!

Op den 20. dezer ben ik in de buurtschap Vierakker bij een 1jarig grijsbont rund geroepen, met verschijnselen welke dezelfde ziekte kenmerkten, als *inwendige* verzwering van den neus, welke bij aanraking bloedde, vooral in het regter neusgat, hoogst moeilijke ademhaling, zoodat de mond van tijd tot

tijd moest geopend worden; hoest met uitwerping van stof uit den neus, welke meer eene grijze kleur had, en tusschen de kaaktakken voelde men een paar harde, onpijnlijke klieren, ter grootte van een duiven ei; de overige verrigtingen waren normaal. Ook hier heb ik de carb. potass. et cortex peruv. toegediend, de neus laten inspuiten met sterk verdund zoutzuur, en op de klieren eene scherpe zalf laten inwrijven, waarvan mij de uitkomst tot nog toe onbekend is.

Als oorzaken meen ik met RIJCHNER te moeten aannemen, de fijne huid, afwisselend koud en vochtig weder en het buiten blijven niet te zijn gewend.

Zutphen, 1863.

*Pepervuur, door W. DOGTEROM, Veearts der 1. klasse,
te Krimpen.*

Onder deze benaming doet zich alhier van tijd tot tijd eene ziekte onder het rundvee voor, welke zich kenmerkt door de volgende verschijnselen:

Het aangetaste dier kijkt wild, slaat met den kop op het lijf en met de achterpooten naar den buik, even als of het door de *bremvlieg* geplaagd wordt. Deze verschijnselen nemen van tijd tot tijd in hevigheid toe; het dier gaat menigvuldig liggen, wentelt zich heen en weder en doet soms pogingen om over den rug te rollen; het loopt haastig van het eene gedeelte der weide naar het andere; ja! kruipt niet zelden in het water.

In het begin zijn bij deze dieren overigens weinig ziekteverschijnselen waar te nemen, de eetlust is niet verminderd, het dier herkaauwt; ook de melkafscheiding en de ontlastingen zijn geregeld. Wanneer het dier aan zich zelf wordt overgelaten, dan beginnen er zich met den tweeden en derden dag meer ziekteverschijnselen te vertoonen; de eetlust en herkaauwing verminderen, ook de darmontlastingen beginnen

te vertragen, er vertoonen zich op het ligchaam, dat met wit haar bedekt is, dikwijls zwellingen; somtijds doen zich ook teekenen van hersen-aandoeningen voor, zoodat het dier in het rond begint te loopen; weldra beginnen de verschijnselen van verhoogde opgewektheid te verminderen en de dieren toonen zich meer afgemat en eenigzins stijf in de beweging. De met witte haren bedekte huid wordt hard en knettert wanneer men er overstrijkt; de mondspiegel en de spenen beginnen reeds spoedig te vervellen, hetgeen vervolgens met geheel de wit geteckende huid plaats heeft, welke vervelling dikwijls eerst na verloop van een jaar geheel hersteld is; bij sommige runderen blijft de huid vooral op de lendestreek zoo teder, dat bij zomerhitte telkens op nieuw eene roosachtige aandoening plaats heeft, zoodat men soms genoodzaakt is ze des zomers met een licht kleed te dekken.

Wanneer dusdanige patient mij ter behandeling wordt aangeboden, dan begin ik eerst met eene ruime aderlating te doen; laat het dier op eene koele, schaduwrijke plaats brengen en wend inwendig verkoelende afvoerende middelen aan (sulph. sodae, nitr. potass.), bij zwelling onder de huid, begietingen met koud water; wanneer ik in tijds deze geneeswijze begon, was zij meermalen voldoende om de dieren spoedig te herstellen. Wanneer ik echter laat wordt geroepen en de witte huid reeds hard op het gevoel is, dan laat ik mijne eerste geneeswijze achterwege en begin direct met de toediening van acid. muriat. driemaal daags, met welks toediening ik meestal een dag of tien laat voortgaan, ten gevolge waarvan de huid veel spoediger tot genezing overgaat.

Tot heden zag ik geen runderen aan deze ziekte bezwijken; doch wel heb ik er waargenomen, die door de hevige aandoening der huid zoodanig zijn vermagerd, dat zij verder noch voor melkvee, noch voor mestvee geschikt waren, zoodat zij geheel melaatsch als levende geraamten daarheen leefden.

Volgens mijne wijze van zien heeft deze ziekte een anthrax-aardig karakter.

*Miltvuurkoorts, door W. F. STEIJGERWALT, Vecarts
der 1. klasse, te Leijden.*

In den zomer van 1861 en 1862 zijn door mij eenige gevallen van bovengenoemde ziekte waargenomen, waarbij de behandeling met ammonia liquida voortreffelijke uitkomsten opleverde.

De verschijnselen, welke bij deze ziekte werden waargenomen, waren hoofdzakelijk de volgende:

In de weide waren de dieren zeer onrustig, liepen heen en weêr door het land, even als of zij door het een of ander insect geplaagd werden, trokken hier en daar eenig gras af, sloegen met de achterpooten naar den buik, gingen gedurig liggen enz. De ademhaling was versneld, de pols klein en menigvuldig, terwijl de conjunctiva en de vagina bruinrood gekleurd waren. In enkele gevallen waren de onbehaarde plaatsen des ligchaams, zoo als de uijer, de melkspiegel enz. blaauwachtig rood gekleurd.

In de meeste gevallen was de ontlasting van mest vertraagd en de urine donkerbruin gekleurd.

Het merkwaardigste in deze gevallen was, dat de dieren op stal veel rustiger waren dan in de weide, zoodat zich onder anderen bij eene koe, die door den eigenaar te vroeg weder in de weide was gebragt, onmiddellijk daarop hevige verschijnselen der ziekte openbaarde, als neervallen, stuiptrekkingen enz., welke toestand echter spoedig weder na het toedienen van eenige giften ammonia liquida verdween. Gewoonlijk bereikte de ziekte in 24—36 uren hare hoogte, doch er verliepen doorgaans 8 à 10 dagen, alvorens de dieren geheel genezen waren en weder in de weide konden worden gedaan.

Behandeling.

Zoo het eenigzins mogelijk was, werd de patient op stal gehaald en onmiddellijk een dek opgelegd, dat gedurende eenige uren door begieten met koud water werd nat gehouden. Daarna werdt in het begin der ziekte 3 dr. ammonia liquida

met koud water toegediend, later om de 2 à 3 uren naar omstandigheden herhaald, tevens werd in de meeste gevallen een laxans, uit sulphas sodae bestaande, toegediend.

Deze ziekte werd door de meeste veehouders voor de zogenoemde *Blaar* of *Bloei* gehouden, doch dat dit niet het geval was, bleek reeds daaruit, dat die runderen, welke men had adergelaten het hevigst door de ziekte werden aangetast en ook het langzaamst genazen, terwijl anders bij bovengenoemde ziekte, eene bloedsontlasting een waar specificum is.

Eene der door den eigenaar adergelatene koeijen, kreeg na enkele dagen eene hevige zwelling der achterpooten, welke met vervelling eindigde.

Het lijdt geen twijfel of de, door de H.H. DOGTEROM en STEIJGERWALT onder verschillende benamingen beschrevene ziekte, moet voor eene en dezelfde gehouden worden. Wat de rede is, dat laatstgenoemde alleen maar van het vervellen spreekt bij wijze van uitzondering, als een gevolg der bijzondere behandeling, zonder van het uitsluitend voorkomen daarvan aan de witbehaarde deelen gewag te maken, willen wij niet beslissen. Dezelfde ziekte is door mij in verschillende streken en ook alleen 's zomers in de weide waargenomen. Op sommige plaatsen wordt haar ontstaan toegeschreven aan het treffen van den bliksem, en uit dien hoofde, van dieren die er door zijn aangetast, door de veehouders gezegd, dat zij „door 't weêr“ of ook wel door „eene lichting (weêrlicht)“ zijn geraakt. — Om haar tot de anthrax- of miltvuurziekten te brengen, komt onzes inziens gewaagd voor; vooral strijdt hiertegen haar weinig gevaarlijk karakter en hare niet-besmettelijkheid, voor zooverre ons bekend is. Wij meenen haar te moeten houden voor een eigenaardig gangreneus erysipelas, van het met witgekleurde haren voorziene huidgedeelte, dat in verschillende mate van hevigheid met nerveuse verschijnselen gepaard gaat, zoo als dit bij erysipelas meer het geval is ¹⁾.

1) Zie SPINOLA, *Spec. Path. u. Therapie.* S. 830.

Onder blaar verstaat men in vele streken eene acute ziekte, die zich kenmerkt door eene roosachtige opzwellling der lippen, der oogleden en van den omtrek der kling, even alsof er gas onder de opperhuid was afgescheiden, gepaard met koortsverschijnselen. Eene ziekte, bijna uitsluitend door ons bij stalvee waargenomen, waartegen de veehouders in vele streken de koeijen een stukje van de tong bijten.

Hoezeer eenige verwantschap tusschen pepervuur en het zoogenaamd boekweit-uitslag der schapen en varkens niet te miskennen valt, zoo zagen wij eerstgenoemde ziekte nogtans nimmer ontstaan onder verhoudingen, dat aan het inwerken dezer oorzaak (boekweit) kon worden gedacht, hoezeer wij evenmin de volksmeening deelen, die haar aan het vuur des hemels toeschrijft.

In andere landen schijnt deze ziektevorm bij het rund minder bekend. Alleen HERING maakt er aan het slot zijner beschrijving van het Buchwaizen-Ausschlag in zijne *Spec. Path. u. Therapie*, S. 170 (1^e Aufl.), melding van.

I. J.

Bloedspuwing bij een paard, door A. W. H. WIRTZ.

Signalement. Ruin, hoog 1.52 el, oud 7 jaar; lichtbruin.

Symptomatologie. Genoemd paard, goed gevoed en volkomen gezond, stierf in den avond van den 26. Augustus plotseling onder de volgende verschijnselen. Terwijl het bezig was hooi te eten, zag de daar ter plaatse juist aanwezige stalwacht, dat het op eens uiterst benaauwd werd; het plaatste de voorbeenen uit elkander, strekte den hals regtuit, het hoofd onder de krib naar den grond gebogen, begon spoedig te wankelen, terwijl de ademhaling roghelend plaats vond, en viel weldra tegen den grond, waarbij tegelijkertijd eene groote hoeveelheid helder schuimend bloed uit beide neusgaten werd ontlast. Na eenige weinige kramptrekkingen volgde de dood binnen een paar minuten.

Diagnose. Apoplexia pulmonum, met opvolgende door vaatbersting veroorzaakte haemoptysis.

Autopsie. Borstholte. De longen waren overvuld met bloed, ten gevolge waarvan zij zeer zwaar en uitgezet waren en op hunne doorsnede eene gelijkmatige zwart-roode kleur vertoonden. In de luchtpijp en de bronchiën was nog eene geringe hoeveelheid bloed aanwezig; derzelver wanden waren geheel bedekt met schuim, waarmede de kleinere bronchiaaltakken geheel waren opgevuld. Het tracheaal- en bronchiaal slijmvlies vertoonde hier en daar pleksgewijze onder het epithelium uitgebreide ecchymosen.

Het pericardium bevatte eene groote hoeveelheid bloedig serum. Het hart was zeer slap en week; de regterhelft was geheel gevuld met dik-vloeibaar zwart gekleurd bloed. In het linkerhart waren 2 der 3 valvulae mitrales aanzienlijk verdikt door emphysema, dat zich voordeed als dicht naast elkander liggende over een groot gedeelte van het klapvlies uitgebreid, maar vooral aan den vrijen rand opgehoopte grootere en kleinere blaasjes. Het endocardium en evenzoo het inwendige vlies der holle aderen vertoonde zeer vele zwart-roode plekken.

Buikholte. In 't oogvallend was de hooge graad van hyperaemie der aderen van een groot gedeelte der dunne darmen, zoodat deze daar ter plaatse als overtrokken waren met een dicht net van grovere en fijnere blaauw-zwart gekleurde strenges, tusschen wier mazen op vele plaatsen groote ecchymotische roode plekken aanwezig waren, welke uit dicht naast elkander liggende speldeknop groote extravasaten bestonden. De overige buikorganen waren allen donkerder gekleurd door het daarin aanwezige bloed.

Hersenholte. De aderen der dura mater waren eveneens zoo sterk mogelijk met bloed gevuld; hetzelfde was het geval met de vena magna Galeni en het vaatnet dat de bovenzakten van de beide haemispheeren van het cerebrum bedekt. Vooral ook verkeerden alle de adervlechten in een' hoogen graad van hyperaemie.

Leijden, 28 Augustus 1860.

*Bloedwateren, veroorzaakt door het eten van Ajuin,
door J. A. DELJERMANS, Veearts 1. kl. te Dirksland.*

Op het eiland Flakkee en Goedereede wordt jaarlijks op het veld veel juin (ajuin) geteeld. Deze bouw valt jaarlijks niet even gunstig uit. Verleden jaar 1861 was het gewas zeer ongelijk, de zogenaamde stijfnekken of bontjuin worden moeilijk droog; het zijn die namelijk, welke geene knol of bol vormen, en bijgevolg een dikken hals behouden. Deze worden, wanneer de hoeveelheid ruim is, op de weide tot drooging uit elkander gelegd. Op zulk eene weide liepen twee anderhalfjarige runderen, bij weinig gras en kouden regen en wind, in de laatste dagen der maand October. Deze runderen hadden nu veel van die bontjuin gegeten, en op zekerer morgen zag men in de weide eenige plckken bloed, en één der twee runderen op den grond liggende; men haalde beide naar stal, waarna ik ontboden werd.

De patient was niet te bewegen overcoind te komen, waterde dikwijls, soms drie malen in een uur, en dit geleeek enkel bloed. De massa bloed was, naar den ouderdoms des diers gerekend, belangrijk, zonder dat men bloedklompen of gecoaguleerde bloedmassa bespeuren kon. De harts slag was bonzend, aan beide zijden voelbaar, en men kon deze op 3 à 4 schreden achter het rund duidelijk hooren; de pols was klein, snel en ongeregeld, de buik was opgezet doch niet gespannen. De uitademing riekte naar juin, de patient steunde bij afwisseling, er was geen ontlasting, de oogen stonden strak, eenigzints wild en ingevallen; het dier weigerde alle voedsel en drank.

Laauwe en prikkelende clismata werden geappliceerd en inf. flor. chamm. en rad. rhei werd toegediend, zonder evenwel verandering aan te brengen. Met den middag diende ik de spirit. Mind. toe; de pensstreek werd toen meer gespannen, de urine werd natuurlijker; tegen den avond werd acid. sulph. afgewisseld met ol. lini ingegeven, doch alles vruchteloos, en ofschoon het rund een weinig hooi tot zich nam, stierf het tegen den morgen van den volgenden dag, toen

ik ook dezelfde verschijnselen bij het tweede rund waarnam, waarbij de acid. sulph. dadelijk werd toegediend met clismata van azijn en warm water, en in den loop van dien dag een flesch lijnolie werd ingegeven. Ook dit dier stierf in den volgenden nacht.

De lijkopening leerde weinig, de nieren waren bleek en week, de bloedvaten als het ware ledig, bij het laatste rund waren in de derde maag veel opgehoopte drooge voederstoffen, en bij beide in de dunne darmen harde drekstoffen te vinden.

Verbaasd was de hoeveelheid bloed welke dit dier (nl. het tweede) urineerde, het was dan ook niet te verwonderen dat de bloedvaten en het hart schier geheel ledig waren.

Het vleesch werd door een paar arbeiders geconsumeerd, maar zij behoefden er geen juin bij te voegen om er eene zoogenaamde hajer van te maken; men kon deze er genoeg in proeven.

In een der laatste jaren, toen men de juin niet behoorlijk verkoopen kon, hebben sommige veehouders alhier de runderen 's winters aanmerkelijke hoeveelheden juin gevoederd, zonder iets dergelijks te hebben waargenomen; allen toonden er zeer begeerig naar te zijn, zoodat het koude, natte en ruwe weder, de schrale weide en de buitengewone hoeveelheid juin, welke zij genuttigd hebben, als differente oorzaken ieder het hunne er toe zullen bijgedragen hebben.

Dirksland, Aug. 1862.

Bloedvloeijing uit de baarmoeder bij een paard
door J. C. KEGELAAR.

Op den 30. Maart 1861 werd mijne hulp ingeroepen bij eene 7jarige zwarte merrie, behoorende aan J. SICARDI te Hulst, welke aan bloedvloeijing uit de baarmoeder leed.

Het paard was dampig, niet bevrucht en had, voor zoo-veel men zien kon, nimmer geworpen.

Bij mijne aankomst ontwaarde ik dat om de 5 à 10 minuten eene hoeveelheid van ongeveer een maatje tot eene

halve nederlandsche kan, helder rood, zeer spoedig stollend (slagaderlijk) bloed onder persen werd afgezet. Verwonding was niet waar te nemen. De pols was klein en in getal vermeerderd. Het paard had in de vrachtkar gearbeid en de bloedvloeijing al werkende gekregen, waarop men met hetzelfde naar huis was gekeerd.

De behandeling bestond in bestendig koude natte doeken op het kruis te houden.

Van lieverlede verminderden de persingen en de uitvloeiingen, die nu en dan uit eene ruime hoeveelheid gestold bloed bestonden, er vormde zich een bloedprop, die bij het persen in de scheede zichtbaar was, en nadat dit ongeveer 8 uren geduurd had, hield de bloedvloeijing geheel en al op.

De bloedprop is vervolgens langzamerhand binnen 5 à 6 dagen opgelost, vervloeid en onder eenige persingen afgezet. Het paard is volkomen hersteld.

Hulst, 30 Junij 1861.

Inwendige verbloeding, door A. W. H. WIRTZ, Paardenarts der 3. klasse¹⁾, bij het Regiment Rijdende Artillerie.

Signalement. Ruin, hoog 1,54 el, oud 15 jaar, licht bruin.

Anamnesis. Genoemd paard heeft, voor zoo ver kon worden nagespoord, nooit aan eene inwendige ziekte geleden en het heeft zich in het gebruik altijd deugdelijk betoond.

Symptomatologie. Gedurende het wandelrijden in den morgen van 24 Augustus, bemerkte de ruiter, die het als handpaard medevoerde, dat het onder een gewonen draf op eens traag werd in het loopen en achterbleef; spoedig daarna begon het van achteren te wankelen en dreigde neder te vallen; het draaide vervolgens nog een paar malen als duizelig in de rondte, viel toen tegen den grond, en na eenige kramptrekkingen der ledematen volgde spoedig de dood.

1) Thans 2. klasse.

Diagnose. De buitengewoon bleeke kleur der slijmvliezen, in verband met de voorafgegane spoedig toenemende verschijnselen van anaemie, deden duidelijk aan eene hevige inwendige *verbloeding* denken, en dewijl er van geene bijzondere benaauwdheid van het dier was melding gemaakt, werd het eerst eene *verbloeding in de buikholte* verondersteld.

Autopsie. Bij de opening der buikholte bleek, dat er eene bloeduitstorting binnen de holte van het buikvlies had plaats gehad; de hoeveelheid vrij bloed hier aanwezig, was echter in vergelijking met hetgeen men mogt verwachten, gering. Na verwijdering van een gedeelte der dunne darmen, deedt zich evenwel een buitengewoon groot, donkerrood, uitwendig glad gezwel voor, dat bij nader onderzoek niets anders bleek te zijn, dan een week coagulum van een groote hoeveelheid bloed, dat zich tusschen de beide van elkander gescheurde platen van het mesenterium, deels boven het jejunum en deels boven het ileum had opgehoopt. De benedenrand van dit bloedgezwel was eene hand breed van den concavenrand dier darmen verwijderd, naar boven strekte het zich smaller wordende tot aan den voorsten wortel van het mesenterium uit. De grootste hoeveelheid bloed had zich daar ter plaatse opgehoopt in den onttrek van de arteriae en venae intestinales, zoodat zich het ontvaatte bloed klaarblijkelijk door het bindweefsel, dat deze vaatstammen omgeeft, een' weg naar beneden had gebaand en aldaar meer en meer de beide platen van het mesenterium van elkander had verwijderd. Slechts op ééne plaats was ééne der mesenteriaalplaten ingescheurd, door welke scheur eene niet groote hoeveelheid bloed binnen den buikvlieszak was geraakt. Het bloedcoagulum vulde nagenoeg een' emmer. Op geringen afstand er van bevonden zich nog andere kleinere bloedophoopingingen insgelijks tusschen de mesenteriaalplaten rondom de stammen der art. intestinales gelegen; allen begonnen ook van af den voorsten darmscheilswortel, ter plaatse waar die slagaderen uit de art. mesenterica anterior ontspringen, en strekten zich meer of minder ver naar beneden naar de

darmen uit. — Om den oorsprong der bloeding op te sporen, werden vooreerst de art. mesenterica ant. en het gedeelte der aorta, waaruit zij ontspringt, blootgelegd. Genoemde slagaderstam was wel aanzienlijk onregelmatig verdikt, atheromateus ontaard en op sommige plaatsen door afzetting van kalkzouten zeer verhard (verkrijt), doch in den wand was evenmin als in dien der aorta eene opening te ontdekken; in het bindweefsel, dat hem omringt, had ook geene bloedingstoring plaats gevonden. Deze deed zich het eerst voor in den omtrek van eene der *arteriae intestinales* dicht bij haar punt van oorsprong uit de art. mesent. ant. Na verwijdering van het met bloed doortrokken bindweefsel, dat het vat omringde, werd op genoemde plaats eene scheur zichtbaar, die in een aneurismatisch uitgezct gedeelte van dezelve wand was ontstaan. Dit gedeelte der slagader was ruim 4 Ned. duimen lang en ongeveer 2 duimen breed. De wand was aldaar ongelijkmatig verhard, doch ter plaatse van de scheur door vetomvorming verweekt en in den omtrek door atheromateuze ontaarding meer broos en ligt verscheurbaar. De scheur zelve had den vorm van een langwerpige gat, was 1½ duim lang en had ongelijke, weeke vlokkige randen.

Leijden, 27 Aug. 1860.

*Bersting van een bloedvat in den dam bij eene
koe, door J. A. DEIJERMANS.*

Een rund, ter vetweiding bestemd, werd in de maand Junij 1862 door den eigenaar, den heer K. P. KWAK te *Melissant*, naar huis gehaald, alwaar ik ontboden was. Het had een gezwel of eene uitzetting (onder de huid) van den anus tot en met de geheelen uijer, zoodat de speenen als aan de buik gedrongen stonden, en voortz de geheele breedte der billen beslaande. Het was zacht golvend, de kleur der huid normaal, de temperatuur en de gevoeligheid weinig verhoogd. Daar het in korten tijd, ongeveer vier en twintig uren,

ontstaan was, veronderstelde ik, met eene aderbreek te doen te hebben; de duidelijk voelbare en versnelde hartslag alsmede de groote, weeke en snelle pols, bevestigde mij te meer in deze meening. Ik liet het rund versterkende meel-dranken en tevens decoct. sem. lini, gemengd met acid. sulph. inwendig, en eene wassing van solut. sacch. saturn. cum acet. crud., adde sulph. ferri uitwendig aanwenden. Op den volgenden dag was de omvang naar boven, ter wederzijde der kling en anus meer uitgebreid, zoodat het rund ter naauwernood urineren kon, terwijl de ontlaste mest eenigzins stijf was. Ik liet nu in de plaats van bovengemelde decoctum de sulph. sodae gebruiken. Op den derden dag waren ex- en secreties geregeld, het gezwel een weinig ingevallen en harder op 't gevoel; een paar handen breedte beneden de vagina werd de huid strak, hard en onbuigzaam, gedeeltelijk door het schuren van den staart, alsmede door afsterving; hierin eene flinke insnijding doende pilde donker-zwart gekleurde bloedcoagulum als eene vuistgroote prop onmiddelijk uit de geopende huidwonde; deze bloedprop zag ik steeds grooter worden, en door mijne vingers bespeurde ik, dat het naar onderen steeds meer of min in eene gelijkmatige papachtigen toestand, maar naar boven meer dunner en warmer werd. De wonde hechte ik door eene eenvoudige knoopnaad en liet met de wassing steeds voortgaan. Geen de minste beleediging uitwendig bespeurd hebbende vermoedde ik eene bersting van de damader, waarschijnlijk door het springen van anderen op het dier. Des anderen daags haalde ik met de hand schier al het coagulum van onderen en achter het uijer weg. De daaropvolgende of vijfden dag verwijderde ik het restant alsmede de overtollige huidmassa met het mes, en liet deze groote wondvlakte met de cort. querc. cum creosoto eenige malen daags goed schoon houden, de onaangename reuk in die warme dagen verdween weldra daardoor. Met deze behandeling werd ongeveer 10 à 12 dagen volgehouden als wanneer patiente wederom naar de weide ging met een paar vingerbreedte lidteekens of haarlooze rand van af de va-

gina tot over de helft des uijers. De massa bloedcoagulum in die twee dagen door mij verwijderd konde niet in een der grootste stalemers door de veehouders in gebruik, gezwegen de hoeveelheid die steeds van zelve met het serum was uitgevloed.

Proeven met arsenic. alb. en p. n. vomic. tegen kwaden droes en worm, door A. J. MONTENS, Veearts der 1. klasse te Zevenbergen.

Veelvuldig is er den laatsten tijd in buitenlandsehe veeartsenijkundige tijdschriften, vooral in het Repertorium van HERING, gesproken over de behandeling van kwaden droes en worm met de nieuwe scheikundige verbinding van arsenigzuur met strychnine tot arsenigzure en dubbel arsenigzure strychnyne, en ook wel ter vervanging van deze zouten met de mechanisch vermengde grondstoffen acid. arsenic. en p. n. vomic. De resultaten der genomene proeven schijnen zeer uit elkander te loopen, althans geven sommige deskundigen, vooral in Italië, vele radicale genezingen aan van kwaad-droezige paarden, en wel in zeer korten tijd, terwijl anderen er niet de minste gunstige werking bij die ziekten van hebben mogen ondervinden. De door mij genomen proeven zijn dus volstrekt niet nieuw en evenmin als afdoende te beschouwen, de openbaarmaking kan echter welligt, bij vergelijking met de ondervinding van anderen, eenig nut hebben, te meer daar er, zoo ver mij bekend is, nog geene in ons land genomen proeven zijn bekend gemaakt. Ten tijde dat de nieuwe behandeling van kwaden droes ons van uit Italië voor het eerst met zoo veel ophef werd medegedeeld in het Repertorium van HERING 1861. 1. Heft, heb ik getracht de dubbelarsenigzure strychnine tot het nemen van proeven, waartoe ik toen juist de gelegenheid had, mij aan te schaffen, hetgeen echter met zooveel moeite en tijdverlies gepaard ging, dat ik de toevlugt moest nemen tot de bovengenoemde ruwe grondstoffen, waarmede

dan ook verder al de hier bedoelde proeven door mij zijn genomen. Met deze middelen zijn door mij behandeld :

1. Een achtjarig goed gevoed paard van J. HUIJBRECHTS te *Prinsenhage*, lijdende aan verdachten droes. Het paard was korten tijd te voren door den eigenaar aangekocht, en het was hem niet bekend of de ziekte al of niet door besmetting was ontstaan. Ik begon met dagelijks in twee malen te laten toedienen arsenic. alb. gr. viii en p. n. vomic. dr. 1 $\frac{1}{4}$, telkens met een stuk brood te laten gebruiken. Deze dosis werd langzaam vergroot tot arsenic. gr. xv en p. n. vomic. dr. ii. Hiermede is ongeveer twee maanden volgehouden, na welken tijd niet de minste beterschap was waar te nemen, terwijl er later, nadat reeds eenigen tijd met de toediening van het middel was opgehouden, zich zweertjes op het neusslijmvlies vertoonden.

2. Een aftands goed gevoed paard van VAN LOMMEL te *Moerdijk*, was ook pas aangekocht en van een besmetten stal afkomstig. Ik werd bij dit paard geroepen omdat het kreupel was; ik merkte echter bij het onderzoek dat het eene eenzijdige verharde, weinig pijnlijke klier in den keelgang had, met eene zeer geringe ontlasting uit het neusgat derzelfde zijde; aan het neusslijmvlies niets abnormaals. Ik maakte den eigenaar hierop attent en waarschuwde hem om met zijne overige paarden voorzigtig te zijn. Het paard werd alleen geplaatst en na verloop van acht dagen was het snotteren veel toegenomen. Dezelfde behandeling werd toen in het werk gesteld als bij No. 1 is opgegeven; desniettegenstaande werd het dier voortdurend erger, begon uit beide neusgaten sterk te snotteren en vermagerde daarbij aanzienlijk. Veertien dagen na het gebruik der middelen vertoonden er zich duidelijk zweeren op het slijmvlies van beide neusholten, welke de volgende acht dagen zoodanig toenamen dat het slijmvlies daarmede bijna geheel bedekt was; er bleef zich veel vuil, kleverig snot uit den neus ontlasten; de adembaling en pols waren zeer versneld; het dier was geheel zonder eetlust, treurig en buitengewoon vermagerd. Daar ik bij dit acuut

beloop een spoedig einde voorspelde, besloot men het paard af te maken en in den grond te steken.

3 en 4. Twee aftandspaarden van F. DRECHSLER te *Prinsenhage*, beide tamelijk goed gevoede voermanspaarden, met zekerheid bekend dat zij de ziekte door besmetting hadden opgedaan. Het eene paard had alle verschijnselen van kwaden droes gepaard met worm; het andere alleen worm, zonder eenig verschijnsel van kwaden droes, zelfs geene vergrooting of verharding der keelgangsklieren. Ik liet beginnen met ieder paard dagelijks in twee malen toe te dienen arsenic. gr. XII en p. n. vomic. dr. 1½, en langzaam klimmen tot arsenic. scr. I en p. n. vomic. dr. II, voor ieder paard daags. Bij beide paarden werden verder de voornaamste wormbuilen geopend en deze, even als die welke reeds van zelf waren doorgebroken, bevochtigd met sublimaatoplossing. Na verloop van eene maand was de algemeene toestand van het paard met kwaden droes en worm veel erger geworden, terwijl noch de hoedanigheid der wormzweeren, noch van de zweeren op het neusslijmvlies, enz. in eenig opzigt verbeterd was, daarom besloot men tot het afmaken. Bij het ander, alleen aan worm lijdend paard, heeft men dezelfde behandeling nog bijna twee maanden (dus in het geheel bijna drie maanden) volgehouden, omdat men meende eene langzame beterschap te bespeuren, daar de wormbuilen verminderden, de zwerende een beter aanzien hadden, goeden etter afscheidten, en het uiterlijk voorkomen van het dier goed bleef, en zelfs in gevoedheid toenam, want ik moet hier opmerken dat ik bij al deze paarden ook krachtig voedsel liet geven. Na verloop van dien tijd bleek echter dat de algemeene ziekte-toestand niet was verbeterd, daar er zich eene eenzijdige ontlasting uit den neus instelde, met eene opzetting der keelgangsklier aan diezelfde zijde, dus meer den vorm van droes aannam, terwijl de worm, hoewel veel gebeterd, ook niet zuiver genezen was; daarna is de behandeling gestaakt en heb ik het paard later niet meer gezien.

5. Een zesjarig goed gevoed landbouwpaard van R. HERMUS

onder de gemeente *Klundert*, met verschijnselen van verdachten droes. Oorzaak onbekend. Begin der behandeling als boven, terwijl na verloop van eene maand dagelijks in twee malen werd gegeven, $\frac{1}{2}$ drachm. arsenic. en 2 drachm. p. n. vomic. Om de veertien dagen liet ik eenige dagen ophouden. Na verloop van al dien tijd zagen wij niet de minste beterschap, en werd tot vier maanden toe met de middelen volgehouden, maar te vergeefs, alleen scheen bij dit paard door het gebruik der middelen de ontlasting uit den neus te verminderen, terwijl dit telkens, na eenige dagen opgehouden te hebben met ingeven, weder op nieuw vermeerderde.

De resultaten mijner behandeling zijn dus, even als die van alle tot dus ver aanbevolen middelen, ongunstig.

Behalve de genoemde vijf paarden is door mij nog met deze middelen behandeld een niet best gevoed vijftienjarig landbouwpaard van M. VAN DE RIET, onde de gemeente *Klundert*, bij hetwelk in het jaar 1861 bij de toen alhier algemeen heerschende goedaardige droesziekte onder de paarden, deze ziekte meer slepend werd, de keelgangsklieren niet in verbetering overgingen en de ontlasting uit den neus eenzijdig en kleverig werd, en het paard op enkele plaatsen zuchtige zwellingen kreeg. Ik gaf dagelijks arsenic. gr. viii en p. n. vomic. dr. $1\frac{1}{2}$. Na drie weken was het paard geheel hersteld. Hierbij moet ik echter vermelden dat ik in dien tijd op eenen anderen stal twee soortgelijke patienten (echter zonder zuchtige zwellingen) met hetzelfde gunstig gevolg heb behandeld met ant. crud., p. s. phellandr. aq. en p. b. juniper.

Of er dus in dergelijke gevallen van versch ontstane gevallen van bedenkelijken en verdachten droes, welke hun ontstaan uit goedaardigen droes nemen, meer van te verwachten is als van andere tot dus ver gebruikte middelen, moet welligt de ondervinding nog leeren.

Gasontwikkeling door overvoeding met meelbeslag bij runderen, door J. A. DEIJERMANS.

Het vrij worden van koolzuur en kooloxydegas in de pensmaag der runderen is, wat wij met den naam van tympanites bestempelen. Dit gas kan men of met drukking door den natuurlijken, of door den troiquart langs kunstmatige weg ontlasten. Maar bij het gisten door meelbeslag kan men deze ontlasting noch door het een, noch door het andere volbrengen, tenzij de pensopening zoo ruim genomen werd, dat het voedsel zelve daardoor kan verwijderd worden. Het gas wordt in bellen, gelijk bij zeepsop, besloten gehouden en door den buis verkrijgt men niet dan eene schuimachtige massa, te luttel om verligting aan te brengen.

Onder de verschijnselen onderscheidt zich de trommeltoon daardoor, dat zij doffer en de buik op het gevoel weker is, dan bij de gewone, bijv. door groen voeder veroorzaakte trommelzucht, en de pensstreek zich minder verheft, ofschoon de buik in zijnen geheelen omvang meer uitgezet, en in het laatste tijdperk het dier zeer woest is, ja zelfs dol te werk gaat.

Eenige gevallen zijn mij voorgekomen, en wel daaronder een tweetal door toevallig losbreken, waarbij de dieren zich te goed hadden gedaan aan den beslagbak, waarvan den inhoud voor hen en voor het overige vee was bestemd. De benaauwdheid en beangstigtheid dezer laatste was zóó groot, dat men ze met moeite door vijf à zes personen beteugelen kon.

Dat men hier met de alcoholgisting te doen had is klaar; mijne meening was herstelling aan te brengen, indien ik deze tegen ging en die in de zure gisting deed overgaan. Ik liet mitsdien om de 10 à 15 minuten een geheele of halve flesch bierazijn ingeven; daardoor werd de alcoholgisting vernietigd en spoedig de zure gisting gevormd; de groote hoeveelheid zuurdeeg, die er toen gevormd werd, werkte laxeerend en tevens adstringerend, en spoedig waren de dieren hersteld.

Ik geef de verzekering aan mijne collega's dat ik sedert in

meerdere soortgelijke gevallen den besten uitslag van deze behandeling ondervond en durf ik die daarom gerustelijk aanbevelen.

Inëntingen van runderen tegen de longziekte, door
J. A. DEIJERMANS.

In deze streken wordt in den herfst veel vee aangekocht te *Rotterdam* en te *Gorkum*, en in de lente weder van de hand gedaan; melkkoeijen en de beste aanfok jong vee worden aangehouden. Vooral te *Goedereede* is het dat men jaarlijks laat inënten en het is juist daar, dat met de inënting als het ware dweept, omdat men sedert men laat inënten, men aldaar geene longziekte heeft dan uitsluitend bij niet ingeënte runderen.

De heeren D. en L. v. WEEL, te *Middelkarnis*, hebben die gewoonte ook nagevolgd, maar zijn er van afgestapt door de ongelukken die zij twee jaren achtereen hebben gehad, daar zij telkens een rund voor een prijsje moeten hebben verkoopen en dat bij een in December ingeënt rund wiens halve staart verloren was gegaan, in Maart daaraanvolgende de longziekte ontstond en kort daarna stierf. Dit is het eerste geval, dat ik van dien aard heb ondervonden, en toch heb ik reeds bij de 3000 ingeënt; maar meest bij besmette koppels, en, zoo als nevensgaande tabel zegt, in stallen, waarin van een tot acht gevallen zich hadden voorgedaan; bij geen heeft zich naderhand de ziekte vertoond als bij den veehouder KWAK, die juist vergeten was.

In den regel ent ik het liefst op besmette stallen, aangezien de reactie regelmatig en spoediger volgt en minder gevaarlijk mij is voorgekomen, uitgezonderd bij mejufvrouw de Wed. G. VAN WEEL, te *den Bommel*, waar de inënting is geschied onder den invloed van heete en drukkende zomerdagen en bij welke men de vliegen en maden moeijelijk uit de wonden konde houden, enz.

Dirksland, Aug. 1862.

LIJST der inëntingen gedurende Julij 1861 tot dato 1862, door J. A. Deijermans.

WOONPLAATS.	Namen der Eigenaren.	in welke maand ingeënt.	Gezonde stallen.	Besmette stallen.	hoeveel ziektegevallen reeds hebben opgedaan.	Staart of pluimverlies.	dooden.	AANMERKINGEN.
Goedereede.	D. Zaaijer, Sr.	Dec.	22					
	D. Zaaijer. Dz.	"	27					
	D. Goedkoop.	"	20					
	A. Breen.	"	26					
	M. Breen.	"	22					
	Boogerman.	"	5					
	C. Kievit.	"	8					
	M. Lodder.	"	39					
	L. Kievit.	"	23					
	Komtebedden.	"	3					
Ouddorp.	Kr. Lodder.	"	22	19	twce.			
Melissant.	K. Kwak.	Februarij.		26	een.	halve pluim.		op dezen stal was toevallig een jaarling kalf vergeten en stierf ten gevolge der ziekte medio April.
dito.	L. v. Beek.	Dec.	29					
Dirksland.	L. Kooman.	"		56	een.	een pluim.		
Nieuwe Tonge.	K. Houtaar.	October.		9	drie.			
dito.	J. Gebraad.	"		4	een.			
dito.	Erve Breesnee.	Nov.		20	vijs.	een pluim.		
dito.	G. Verweij.	Februarij.		10	twce.	een staart.		
Oude Tonge.	C. Maris.	April.		17	vijs.			
dito.	D. v. Es.	Dec.		7	twce.			
Sommelsdijk.	Edewaard.	"		19	een.	halve pluim.		
dito.	G. v. d. Weel.	"		19	twce.			
Middelharnis.	D. v. Weel, Az.	"	30			heele staart.		in het vorige jaar de stal gezond zijnde, een ten gevolge der inenting gestorven.
dito.	J. C. den Baars.	"		23	twce.	halve pluim.		
Den Bommel.	Wed. G. v. Weel, Pz.	Julij.		12	twce.	halve staart.	dood.	een afgemaakt, welke toch anders zoude moeten sterven door de hevige reactie.
dito.	" v. d. Elst.	Sept.		13	zes.			
Acht Huizen.	L. Jacobs.	April.		12	twce.			
Ooltgensplaat.	A. v. Beek.	Sept.		30	drie.			
dito.	J. Maris.	Dec.		17	twce.			
Zuidland.	v. Beek.	Sept.		19	acht.			
			276	322				

*Inenting tegen de longziekte, door W. F. STEYGER-
WALT, Vecarts der 1. klasse te Leijden.*

In het jaar 1861 zijn door mij 1275, en in 1862 780 runderen ingeënt.

Aan het weinig heerschen der longziekte gedurende het jaar 1862/63 is de vermindering van het aantal inentingën toe te schrijven.

De meeste inentingën hadden gedurende de maanden September, October, April en Mei in de weide, en van November tot Maart op den stal plaats. Het verlies van den halven of van een pluim van den staart bedroeg gemiddeld 8 pCt., terwijl dat van den geheelen staart slechts hoogst zelden plaats had. Het aantal sterfgevallen bedroeg nog geen 1/2 pCt. Kalveren werden, zoo daartoe gelegenheid bestond, op lateren leeftijd (1—2 jarigen) herënt.

Overigens hebben zich tot hiertoe, voor zoo verre mij bekend is, geene gevallen van longziekte onder deze ingeënte runderen voorgedaan, en blijft de inenting in deze omstreken toenemen, terwijl de veehouders, die eens hun vee hebben laten inenten, daarmede geregeld voortgaan.

CHIRURGIE.

*Maagfistel bij een melkkalf, door A. J. MONTENS,
Veearts der 1. klasse te Zevenbergen.*

Den 25. Mei 1861 werd ik door den landbouwer W. VAN HOFREGEN onder de gemeente *Zevenbergen*, verzocht een zijner kalveren te onderzoeken. De eigenaar vertelde mij daarvan het volgende: Het was een kalf van ongeveer twee maanden oud dat eene verzwering had in de linkerzijde, dat het, nog slechts eenige dagen oud zijnde, reeds een gezwel kreeg daar ter plaatse, welk gezwel dagelijks grooter en pijnlijker was geworden, totdat het na verloop van p. m. veertien dagen van zelf was doorgebroken en zich daarbij eene groote hoeveelheid etter zich uit de wond ontlastte, waarna de dikte langzaam was verminderd; maar er bleef aanhoudend een weinig vocht uitloopen, terwijl er onmiddellijk na het drinken van melk eene groote hoeveelheid wit vocht uitvloeide, en daarbij het kalf sterk vermagerde. Bij mijn bezoek zag ik een kalf in zeer vermagerden en verzwakten toestand, hetwelk in de linkerhonger-groeven eene fistelopening toonde, waarvan de randen eenigzints verdikt en eeltachtig waren, terwijl het weefsel in den omtrek ook nog was gezwollen en hard, maar weinig pijnlijk op het aanvoelen. Bijna aanhoudend werd er een iets zuurriekend en met lucht vermengd vocht uit de opening geperst. Bij het onderzoek met de sonde bleek, dat de fistelgang het lumen had van een dunnen pijpensteel, terwijl

men wel bijna twee palm diep naar binnen kon dringen. Ik veronderstelde dadelijk dat het eene maagfistel was, en wel van de leb-maag, daar deze bij melkkalveren de grootste ruimte inneemt. Om zeker te zijn liet ik het kalf in mijne tegenwoordigheid melk drinken, hetwelk het, volgens zeggen van den eigenaar, steeds met graagte gedaan had, onmiddellijk begon er uit de opening ecne groote hoeveelheid bijna onveranderde melk te vloeijen, waarna de diagnose niet meer moeilijk was. De verzwering, waarvan de fistel een overblijfsel was, scheen dus van uit de maag te zijn ontstaan, ook was het duidelijk, dat er rondom den fistelgang eene aaneengroeiing van den maagwand met het weivlies van de buikholte had plaats gegrepen. Als oorzaak der verzwering kon de eigenaar niets opgeven. Daar het kalf door het aanhoudend verlies van melk en maagsap slecht ontwikkelde zeer mager was, dus eene geringe waarde bezat, en daarbij de voorzegging door mij niet zeer gunstig werd gesteld, toonde de eigenaar zich liever genegen het kalf af te maken, dan er nog verdere moeite en onkosten van behandeling aan te doen. Ik wist echter dat er bij den eigenaar nog aanwezig was een weinig van de algemeen bekende lot. Mariage, welke ik korten tijd te voren bij hem aan eenen anderen patient had gebruikt en waarvan dit gedeelte was overgebleven. Ik stelde den eigenaar voor hiermede de genezing eenigen tijd te beproeven, daar hem dit toch niets kostte dan een weinig moeite enz.; hij keurde dit goed. Ik wilde beproeven hiermede de vercelte fistelwanden op nieuw wond te maken, in ontsteking en ettering te brengen en zoo doende eene sluiting te verkrijgen. Ik liet twee malen daags, gedurende twee dagen, met eene veder in het vocht gedoopt, de fistel van binnen goed bevochtigen, daarna een vlaswiek er op leggen, en door middel van eenen breeden band om het lijf op de wond gedrukt, om zooveel mogelijk het uitvloeijen te beletten, welk drukverband aanhoudend er aan gehouden werd, ook nog toen de fistelwanden na verloop van twee dagen niet meer met de lot. Mariage werden bevochtigd. Na verloop van veertien dagen was de fistelgang

werkelijk veel nauwer geworden en vloeide er op verre na niet zoo veel vocht meer uit als vroeger. Ik liet de fistelwanden nogmaals op dezelfde wijze bevochtigen, en belastte den eigenaar dit na verloop van veertien dagen op nieuw te doen; dit was echter niet meer noodig daar de uitvloeiing na de tweede aanwending der lot. Mariage geheel was opgehouden en de fistelgang zich geheel had gesloten, alleen met achterlating van eene kleine harde zwelling daar ter plaatse.

Zevenbergen, Aug. 1863.

Spoedige en gemakkelijke genezing eener doordringende buikwonde, bij eene melkkoe, door W. F. STEIJGERWALT.

Op den 16. Mei van het jaar 1861 werd door den veehouder G. VAN LEEUWEN, te *Leijderdorp*, mijne hulp ingeroepen bij eene 6jarige koe, die zich, door in de melk of kochbegt met den buik op eene spitse paal te springen, op bovengenoemde wijze verwond had.

Bij mijne komst, zijnde ongeveer 5 uren nadat de verwonding had plaats gehad, stond de koe lusteloos aan eenen boom vastgebonden, doch waren overigens, behalve koortsigheid, geene opvallende ziekteverschijnselen waar te nemen. Bij nader onderzoek bleek, dat de wonde dicht bij den navel, en regts van de zoogenaamde witte lijn was aangebragt, en door de peesachtige uitbreiding der buikspieren was doorgedrongen, zoodat een gedeelte der dunne darmen ter lengte van één palm uit de wonde hing.

Na den eigenaar vooraf met het gevaarlijke der verwonding en het onzekere der genezing bekend gemaakt te hebben, werd door mij tot de operatie der wonde overgegaan. Hiertoe werd de koe op den rug gelegd, ter zijde door stroobossen nog ondersteund en verder door eenige mannen vastgehouden. Daar, door de overlansche rigting der wond en de werking der buikspieren, het uitgezakte gedeelte der darmen beknelde

was, zoodat het reeds een ontstoken aanzien had, moest de wonde aan beide einden eenige lijnen verlengd worden om den darm weder in de buikholte terug te kunnen brengen.

Nadat op deze wijze de darm was terug gebragt, werden eerst de buikspieren en daarna de huid met den afgebroken naad gehecht, en daarop tot ondersteuning der hechting een breeden buikgordel over de wonde aangelegd. Eindelijk werd, nadat het dier was opgestaan, eene bloedsontlasting van circa 4 N. pond uit de halsader gedaan, en eene flesch raapolie toegediend.

Reeds den volgenden dag was de koe weder vrolijk en tierig, gaf bijna weder het gewone maal melk en at zoo goed als te voren, terwijl met den 14. dag de koe weder in de weide gedaan werd. Na verloop van 3 weken was de wonde geheel genezen.

Over den Nekfistel, de varent of het molgezwel, door
J. A. DEJERMANS.

Op de vraag van den heer HOEGEN, (voorkomende in de nieuwe punten van behandeling in de aanstaande Algem. Vergadering, den 27. Aug. 1863 te Utrecht te houden), naar de beste behandeling van den nekbuil, acht ik het niet ondienstig mijne behandeling der vergadering mede te deelen. Mijne behandeling bepaalde zich uitsluitend tot de eerste tijdperken dezer ziekte.

Verste geval. In de maand Maart van het jaar 1849 behandelde ik een paard, ongeveer 16 jaren oud, bij welke de varent aan de linker schoft langs de kamvormige rand des schouderblads afliep, en een omvang van ongeveer drie mans vuisten had; het gezwel was zacht en geheel onpijnlijk. Ik opende het met de historie, waarna benevens de bruingeete lijmphe, ook een tal van platte wormen, geheel gelijk de distoma lanceolata, zich er uit ontlastte.

Inspuitingen van nitr. argent. hielpen niets en na hiermede

ongeveer drie weken volgehouden te hebben, raakte ik de inwendige oppervlakte met het gloeiend ijzer aan; het paard genas, doch langzaam.

Tweede geval. Na verloop van twee maanden kreeg ik patient wederom met dezelfde ziekte en het gezwel van denzelfden omvang onder behandeling, juist op een tijd toen ik een tweede soortgelyk geval ter behandeling had. Bij dezen patient heb ik de geheele beurs uitgepeld en onder den invloed van een drukverband, ondersteund met gareel en broek, spoedig genezen. Ook hier vond ik bij het openen van het gezwel een honderdtal der bovengemelde wormpjes er in aanwezig.

In het eerste geval werden groote giften antim. crud. met bol. arm. rub. toegediend, en genas de patient zonder dat er verder iets aan het gezwel gedaan werd, bij eene voeding van droog voeder.

Het tweede paard werd na de eerste genezing verkocht, en had een eigenaar opgedaan tussehen *Heerjansdam* en *Barendrecht*, welke mij later berigtte dat de varent voor den dag was gekomen, toen het dier acht dagen in de weide had geloopt. Ter behandeling verwees ik ZijnEd. naar mijn zeer geachte collega te *Barendrecht*, en heb er later niets meer van gehoord.

Derde en vierde geval. In den voorzomer van het jaar 1852 behandelde ik, op eene hofstede, twee paarden gelijktijdig. Het eene paard, een ruin van 13 jaren, had de varent of nekbuil boven aan den nek ter wederzijde, het andere, eene achtjarige merrie, aan wederzijde der schoft. Beide hadden sedert eenige dagen eene groote uitgebreidheid verkregen. Ongeregelde oppassing, zware arbeid en muffig voedsel, waarvan ik getuige was, zouden als de eenige oorzaken te beschuldigen zijn. In navolging van den heer *Eck* te *Vlesko*, beschreven in het *Magazijn van GURLT und HERTWIG*, jaargang 1851, derde stukje, pag. 305, diende ik beide paarden dagelijks drie malen 1 dr. p. n. vomie. gemengd met p. r. liquir. over het kortvoeder afzonderlijk toe,

en liet op stal droog voeder geven. Beide de paarden werden dagelijks zichtbaar beter, en ongeveer 3 weken later waren ze geheel hersteld. Ik liet nog gedurende acht dagen de poeders gebruiken, zoodat zij in het geheel vier weken onder behandeling waren geweest.

Ook bij deze paarden kwam de varent, na ongeveer eene maand in de weide te zijn geweest, wederom terug. De groote afstand van mijne woning waarop beide de paarden toenmaals werkzaam waren, belette mij de juiste tijd op te geven. De ruïn werd aan eenen klompenmaker, die voorgaf een geheim geneesmiddel te bezitten, ter behandeling overgelaten, en stierf na verloop van drie weken aan een hersenontsteking. Dit geheime geneesmiddel bestond uit cort. fumarici dr. $\text{II}^{\frac{1}{2}}$, pulv. nuc. ¹⁾ mirabil. flavae dr. $1^{\frac{1}{2}}$ en herb. artim. dr. v., sem. cucurb. dr. II , dagelijks eens, twee of drie malen bovengemelde hoeveel te doen gebruiken.

Bij No. 4 werd door mij te vergeefs gedurende vier weken de pulv. nuc. vomic. toegediend; daarna liet ik den patiënt twee malen daags een lepel vol poeder over het korenvoedsel gebruiken, bestaande uit de volgende middelen: Pulv. antim. crud. L. I b. p. bol. rubr. L. I , met dat gevolg dat patiënt genas na deze hoeveelheid gebruikt te hebben, en gedurende deze behandeling op stal droog voeder te hebben gehad. Jaren lang heb ik daarna patiënt gadegeslagen, zonder er verder ooit iets aan gezien te hebben.

Vijfde geval. In den herfst des jaars 1853 moest een zwart, 6jarig merriepaard voor den ploeg de laatste snede langs een pas opgemaakte sloot op een stuk braakland afhalen, toen het plotseling uitgleed, en met de zijde op den bodem, waar ongeveer drie voet water lag, terecht kwam; na

1) Er zijn 5 soorten:

Mirabilinum Citrini, deze is de bedoelde.

„ Indici.
 „ Cepula.
 „ Emblicae.
 „ Bellirici.

herhaalde malen met den kop tegen de harde stijle kanten geslagen te hebben, gelukte het aan het dier overeind te komen. Het was nat bezweet geweest, het konde stortbad en de gure, koude wind was oorzaak ik patiënt eerst des anderen daags onder behandeling kreeg, lijdende toen aan eene hevige longontsteking, waarvan het elf dagen later herstelde, als wanneer het paard de kop laag bij den grond hield en niet uit de ruif konde eten. Hier na onderzoekende, zag ik reeds duidelijk een molgezwel, voornamentlijk aan de regter zijde. De eigenaar meende dit zelf te kunnen genezen.

Een halfjaar later werd mij het paard ter behandeling opgedragen. Het gezwel was open en de uitvloeiing bestond nog uit de eigenaardige, ligtbruine, eiwitachtige lymfhe; de opening van het gezwel was door den eigenaar met een pennemes geschied. Ik diende ook dezen de antim. en bol. rub. toe, met droog voeder. Het paard genas na twee pakjes er van gebruikt te hebben.

Zesde geval. In het voorjaar van 1854 werd ik bij een 3jarig paard ontboden, dat met een der achterbeenen over de ketting, waaraan het met een halsband bevestigd was, vastgeraakt en daardoor voorover gevallen was, onder de krib in de drinkgoot terecht gekomen, en na alvorens losgemaakt te zijn, niet dan met vele moeite op de been te brengen was. De geheele regter schouder was pijnlijk en zeer gezwollen. Na de algemeene ontsteking bestreden te hebben, ging de zwelling tot ettering over, welke ik na eene fiksche snede ontlaste. Na de opening ontwaarde ik, dat het aangevoegde kraakbeen van het schouderblad voor de grootste helft aan het voorste gedeelte was afgebroken, en door die scheiding ontlaste zich eene ruime hoeveelheid zuiveren etter van onder het schouderblad.

Deze verzwering was niet gemakkelijk tot heeling te brengen: inspuitingen van sol. sulph. chin., nitr. argenti, zoo min als afleiding door etterdragten en sublimaat hielpen, alles vergeefs. Na het gebrek eindelijk 14 dagen aan zich zelf overgelaten te hebben zag ik de stof, die steeds uit de wonde

vloeide, meer en meer naar de zoogenaamde lymphe der varent gelijken, waarom ik patiënt dadelijk de bovengemelde pulv. antim. en bol. rub. toediende, en onder het genot van droog voedsel zag ik tot mijn genoegen, in den tijd van drie weken, patiënt genezen. Ik heb patiënt nog 6 jaren lang daarna gezond gekend.

In de vier eerst vermelde gevallen heb ik, telkens na het gebruik van jong groen voeder, de varent terug zien komen. No. 4 ten tweede malen met p. n. vomic. behandelende moet ik opmerken, dat zij in de weide liep. Bij de genezing met inwendige middelen is een voornaam vereischte, het gebruik van droog voeder. Hierna heb ik de varent niet meer onder mijne behandeling gehad. Ofschoon de nadere ondervinding van III. collegas afwachtende, beschouw ik mijne waarnemingen als voldoende, om zoowel de antim. met de bol., als de pulv. nuc. vom. in aanwending te brengen. Ten slotte moet ik vermelden, dat No. 3 en 4 mij duidelijk bewezen hebben, dat zoowel inwendige invloeden als uitwendige oorzaken, bijv. kneuzingen als bij No. 5, de varent kunnen te weeg brengen.

Dirksland, Aug. 1862.

*Fungus medullaris in den bek eener geit, door J. A.
DEIJERMANS.*

In de maand April des jaars 1854 werd mij eene groote, witte, 9jare steengeit, toebehoorende aan den heer HEE-REMANS, Burgemeester der gemeente 's *Gravendeel*, ter behandeling aangeboden.

Reeds geruimen tijd kon het dier slechts met moeite harde voedsels nuttigen, dat in de laatste dagen zoo schielijk toenam, dat zij schier niet dan vloeibare spijsen kon opnemen. Bij mijne komst stond het steeds met geopenden bek, hebbende ter linkerzijde in den mond eene peervormige fungus, die ongeveer een Ned. palm lengte en ruim 5 Ned. duim in mid-

delijn aan het einde had, van eene lichte vleeschkleur was en in donkere en grijsachtige vakjes verdeeld was; over het geheel was de geit er ongevoelig aan, alleen bij de inplanting kon ik er meerdere gevoeligheid aan bespeuren, ofschoon ik met moeite de zitplaats met den vinger bereiken kon, daar de geheele ruimte van den bek door het gezwel was ingenomen.

Verwijdering van het woeker gezwel was het eenige waarop ik bedacht was, en ik haastte mij om de wang van den mondhoek af door te klieven (musc. orbicularis oris, musc. buccinator en musc. molaris,) ongeveer in het midden blijvende der m. buccinator, tot nabij de 3. kies.

Even vóór den eersten kies was het gemelde vormsel vastgehecht en kon schijnbaar niet dan als eene voortzetting van het tandvleesch beschouwd worden. Bij het glad afsnijden er van was de steel peesachtig en wit, en bloedde aanmerkelijk. Met lapis infernalis werd flink getoucheerd, tot er zich eene goede brandkorst vormde; de wonde had de grootte van den top eener middelmatige pink. De wang werd met een viertal spelden gehecht en genas. Ongeveer acht dagen later kon ik de geit voor genezen houden.

Ruim drie weken later, dus ongeveer vier weken na de operatie, zag ik patiente in denzelfden toestand als bij mijne eerste komst; ik verrigte dezelfde operatie, met dit onderscheid, dat ik nu den eersten kies (met een sleutel als bij den mensch in gebruik) verwijderde. Ik zag eenige caries aan den wortel van dezen kies, en vernietigde daarom zoo mogelijk met een gloeiend punt ijzer de kiesholte, zoo mede de zitplaats der fungus; de hechting geschiedde als voren. Vier dagen later kon men de spelden verwijderen en met een spuitje met een lange tubus werd dagelijks de plaats met solutio nitr. argenti 2 malen, besproeid. Ongeveer drie weken na de tweede operatie was patient hersteld.

Ruim twee maanden later vernam ik, dat patiente was afgemaakt, aangezien het vormsel wederom begon te voorschijn te komen, en de geit zeer vermagerde.

Het onregelmatige, hokkige voorkomen met donker gekleurde verdeelingen, harde en brokkelige weefsel in het binnenste gedeelte witachtige zamengedrukte cellen (? *Red.*), en snelle groei er van, deden mij het gezwel voor fungus medularis houden.

Bijzondere kreupelheid bij een paard, door J. A. DEIJERMANS.

Op een morgen in de maand December 1859, nadat het des nachts hard gevoren en sterk geijzeld had, kwam eene wagen met twee paarden bespannen naar het dorp. Halverwegen zijnde, op eene kwartier afstands, werd een der paarden plotseling kreupel aan het linker achterbeen, dat zoo in hevigheid toenam, dat men genoodzaakt was uit te spannen, en kon het dier niet dan met veel moeite naar het dorp vervoerd worden. Het dier raakte en bereikte met het aangedane been den grond niet, en kromp dikwijls als het ware ineen van de pijn. Bij het naderen der eerste stallen kwam ik patient te gemoet en kon aan het gemelde been geen plaatselijk lijden gewaar worden; over het geheele ligchaam was het paard nat bezweet en was schier afgemat van vermoeijenis, ofschoon het slechts een half uur afstands had afgelegd in den tijd van ruim een uur; het weder was koud, streng vriezend, maar fraai, droog en stil.

Ik liet het paard op een ruim en goed voorzien stroobed plaatsen, en wilde hem met stroowisschen laten wrijven, doch men had er den tijd niet toe, dewijl het onder algemeene krampachtige verschijnselen gedurig ging liggen, rollen, algemeene trekkingen over het geheele ligchaam kreeg, en steeds onder alle deze bewegingen met behoedzaamheid het bewuste been ontziende. De strakke blik, de krampachtige pols en het hevige rillen des diers, lieten mij geen twijfel over om de ziekte voor een hevig zenuwlijden te beschouwen. Deze te bestrijden onder afwachting met de kreupelheid, was mijne

indicatie, en diende ik daartoe acet. morphii, gr. viii, pulv. rad. alth. en sacch. om het kwartuur de helft met water in te geven toe; spoedig werd het paard rustig, zoodat eenige minuten na de tweede helft der gemelde poeders gebruikt te hebben, ik bij mijn tweede bezoek het dier rustig vond, als in eenen sluimer op de vier beenen liggen, en schrikte het wakker bij eenig geraas of geroep. Nadat ik het paard ongeveer 20 minuten had laten liggen, joeg ik het op, waarna het zich flink uitrekte, afschudde en naar den bak ging om te eten; er waren geen de minste sporen van kreupelheid of ziekte meer aanwezig.

Dat deze kreupelheid eene medelijdende zenuwpijn was is mij begrijpelijk, maar van waar die eerst ontstaan en wel vóór de algemeene verschijnselen? Dikwijls gebruik ik de morphine, maar nimmer heb ik die zoo schielijk zien werken; bij alle krampkolijken bezig ik bovengemeld poeder, vooral wanneer de afstand mij belet of de tijd ontbreekt om infusies enz. gereed te maken; het is daarom dat ik die poeders steeds bij mij heb.

Dirksland, 18. Sept. 1862.

MENGELWERK.

Over de vlieg-larvenziekte der schapen, door
J. JENNES en Dr. J. R. E. VAN LAER.

Terwijl wij reeds sedert eenige jaren bij gerucht hadden vernomen, dat op vele plaatsen in de provincie Noord-Holland de schapen des zomers worden geplaagd door vlieg-larven, die, in de huid bijtende, hierdoor een ziekteproces voortbrengen, algemeen bekend onder den naam van *wormziekte*, betreurden wij het zeer, niet in de gelegenheid te zijn om ons met deze kwaal en hare oorzaak nader bekend te maken.

Dit speet ons te meer, omdat nopens het voorkomen dezer ziekte en hare oorzaak hier te lande niet anders bekend is, dan hetgeen door den verdienstelijken landman J. BOUMAN in de *Beemster* in de *Landbouw-Courant* daaromtrent is medegedeeld, en de buitenlandsche vecartsnijkundige literatuur van haar voorkomen in andere landen geen melding maakt.

Geen wonder dus, dat een onzer dadelijk de gelegenheid te baat nam, om er wat van te kunnen zien, toen hij in 't begin van September vernam, dat in de gemeente *Abcoude*, reeds sedert eenige weken, bij vele veehouders de schapen aan de zoogenoemde wormziekte leden. Door den heer J. BROUWER aldaar, lid van het Hoofdbestuur van het Genootschap voor landbouw en kruidkunde in de provincie *Utrecht*, omtrent een en ander ingelicht, had hij het aan diens welwillende medewerking te danken, omtrent de zoogenoemde wormziekte het een en ander te vernemen, dat hoofdzakelijk op het navolgende nederkomt:

De larven worden het meest aangetroffen bij de lammeren, inzonderheid bij dezulke, welke aan doorloop lijden, terwijl oude schapen er over 't geheel minder last van schijnen te hebben. De landlieden meenen, dat de, ten gevolge van den doorloop ontstaande bezoedeling van het achterstel der dieren, de vllegen zoude uitlokken tot het leggen der eijeren, hetgeen om die reden dan ook in den regel aan het achterste gedeelte van het ligchaam der dieren plaats vindt. Het tijdstip, wanneer dit geschiedt, schijnt niet te worden waargenomen, terwijl men van de aanwezigheid der larven niet eerder iets verneemt, dan wanneer zij, in de huid bijtende, eene prikkeling in dit orgaan voortbrengen, die zich openbaart door jeukte, blijkbaar aan het onophoudelijk kwispelen met den staart, en de neiging der dieren tot schuren en bijten der jeukende plekken.

Beziet men zoodanig schaaap nader, dan treft men veeltijds op eene of meerdere plaatsen, doorgaans in de nabijheid van den staartwortel, op de heup of ook wel eens op de lendestreek, de wol wankleurig, verward staande en aaneengebakken aan. — Scheidt men haar vancen, dan ontwaart men, dat vooral in het dichtst bij de huid staande gedeelte en op dit orgaan zelf een weiachtig, kwalijk riekend, smerig vocht aanwezig is, dat de wol aan elkander doet kleven, terwijl op de huid zelve zich eene groote menigte dicht opeengehoopte larven bevinden, waarvan een gedeelte zich met den snuit in dit deel vasthecht, terwijl een ander, door het onderzoeken gestoord, gedeelte levendige bewegingen maakt en onder de wol tracht weg te kruipen.

De huid ziet er daar ter plaatse paarsachtig rood gekleurd en gezwollen uit, is warm op het aanvoelen en zweet aan hare uitwendige oppervlakte het reeds genoemde weiachtig dun etterig vocht uit.

Worden de larven verwijderd, dan geneest deze oppervlakkige huid-ontsteking spoedig, onder afstooting van dikke lagen opperhuid en uitvallen der wol, die evenwel later wederom uitgroeit.

Tot nu toe hebben wij nog niet opgemerkt, dat het ontstekingsproces zóó diep in het weefsel der huid drong, dat de reproductie der wol er onder leed.

Moge dit laatste in den regel het geval niet wezen uithoofde van het oppervlakkig voorkomen der huid-ontsteking, zoo sluit dit nogtans geenszins de mogelijkheid uit, dat de ontsteking zich

door het sterke schuren en bijten tot in de diepere lagen der huid uitbreiden en daardoor dan ook meer gewigtige gevolgen hebben kan.

Naar gelang van den omtrek van eene of meer door een larven-groep ingenomene plaatsen, ondervindt het dier in meerdere of mindere mate nadcel van haar verblijf. Behalve het verlies der wol, ziet men de dieren soms, vooral de lammeren, mager en slap worden, als een gevolg van den doorloop en van de onrust, waarin het dier door de aanhoudende jeukte verkeert. In den regel gaat met het verdwijnen van het huidlijden een geheel of gedeeltelijk ophouden van den doorloop gepaard; blijft deze laatste evenwel voortduren, dan ziet men de dieren wel eens aan uitering en uitputting sterven. Dat dit te eerder het geval zal kunnen wezen, wanneer men er niet tijdig op bedacht is, of geheel en al verzuimt, om de dieren van hunne lastige kostgangers te bevrijden en dus de gelegenheid tot een meer uitgebreid en intensief huidlijden wordt gegeven, ligt in den aard der zaak. Het schijnt evenwel niet veel te gebeuren, dat de lammeren er aan sterven; slechts bij één landbouwer werd een enkel sterfgeval opgeteckend, waaromtrent nog is medegedeeld, dat na den dood geen larven meer waren aangetroffen.

Dewijl wij nog geene gelegenheid hadden, om bij een gestorven dier de lijkopening te kunnen doen, evenmin om het proces in zijn geheel na te gaan bij een schaap, dat men niet van de larven had bevrijd, valt het moeilijk te beslissen, of de aanwezige doorloop alleen als een begunstigend moment, als een lokaas voor de vliegen moet worden beschouwd, of dat hij in verband staat en onderhouden wordt door de huidprikkeling en gedeeltelijke storing der huidfunctie, of dat beide momenten samenwerken, onder begunstiging van de, door de slechte voeding ontstane waterige bloedsgesteldheid, tot den ondergang des diers ¹⁾.

Zoo als reeds boven is vermeld, draagt men eerst sedert drie à vier jaren kennis van het bestaan der vlieg-larvenziekte, en vinden wij het eerst van haar optreden gewag gemaakt in de

1) Bij een tweede bezoek te *Alcoude*, in gezelschap van den heer Directeur van 's Rijks veeartsenijschool, zijn door ZEd. pogingen aangewend om een paar door de larven geplaagde lammeren aan te koop, die, uithoofde van gemis aan geschikte voorwerpen, tot geen resultaat hebben geleid.

provincie Noord-Holland, vooral bij Engelsche schapen en bij lammeren, afkomstig van door Engelsche rammen gedekte inlandsche moederschapen.

Dit heeft zelfs bij de landlieden tot het vermoeden geleid, dat de larven door Engelsche schapen het eerst zouden kunnen zijn overgebracht, en dat de daaruit ontwikkelde vliegen zich later door eijerleggen op andere schapen zouden hebben vermenigvuldigd.

Van jaar tot jaar schijnt zich het voorkomen der larven te hebben uitgebreid, zoodat zij in den zomer van 1863 reeds tot in de provinciën Zuid-Holland en Utrecht zijn aangetroffen.

Dewijl het optreden der vlieglarvenziekte in een onafscheidelijk verband staat met de aanwezigheid van vliegen, die hare eijeren op de schapen leggen, doen zich de vragen voor:

Was de vlieg hier te lande vroeger niet aanwezig, en is zij door welke omstandigheden dan ook, het eerst naar Noord-Holland overgebracht, terwijl zij zich ten gevolge harer vermenigvuldiging ieder jaar verder verbreidt? of werd zij vroeger ook wel hier te lande doch meer zeldzaam aangetroffen, uithoofde van voor hare vermenigvuldiging min gunstige verhoudingen, terwijl zij thans welligt ten gevolge van veranderde omstandigheden, ook de huid der wollige schapen, vooral der lammeren als eene geschikte ontwikkelingsplaats voor hare larven kiest en nu bij gunstiger voorwaarden meer wordt aangetroffen?

Dewijl tot beantwoording dezer vragen voor alles noodig is, om de vlieg te kennen, was eene hoewel larven mede genomen, ten einde er de ontwikkeling van vliegen uit te beproeven. Dit is ons gelukt; er zijn langzamerhand een dozijn vliegen uitgekomen, ten nu nog komen er van tijd tot tijd enkele vliegen voor den dag allen zoogenaamde goudvliegen, zoo als ook door den landbouwer J. BOUMAN in de *Beemster* is opgemerkt ¹⁾. Zij komen in vele opzigten overeen met de algemeen bekende en in ons land zeer gemeene en allerwege verspreide goudvlieg, de *Lucilia Caesar*. Linn.; doch zij zijn aanmerkelijk kleiner en verschillen ook in andere meer afdoende kenmerken daarvan ²⁾.

1) Zie *Landbouw Courant*, 1863, No. 30.

2) Daar het in de eerste plaats van gewigt was, om de soort met zekerheid te bepalen en wij er prijs op stelden, om de uitspraak daaromtrent te kennen van iemand, die van de *Dipteralogie* eene speciale studie maakt, hebben wij

Het is nader gebleken dat het de *Lucilia sericata* Meg. is, eene minder gemeene en waarschijnlijk minder verspreide soort dan de *L. Caesar* Linn. De *Lucilias* nu behooren tot de zeer groote familie der *Musciden*, waaronder het grootste gedeelte van het geslacht *Musca* van LINNEUS gerangschikt wordt, en wel tot de afdeeling der *Muscinae*, dat is het geslacht *Musca* in meer beperkten zin van MEIGEN ¹⁾.

Nu is de afdeeling der *Muscinae*, behalve door den habitus, waarvan onze gewone huisvlieg (*Musca domestica*), en de bromvlieg (*Calliphora vomitoria*) de typen zijn, gemakkelijk te onderscheiden aan den sprietborstel, die tot aan het einde gevederd, dat is: van boven en onderen behaard, is. Het geslacht *Lucilia* is gemakkelijk te onderkennen door de glanzige metaalgroene of staalblauwe kleur, die aan alle soorten eigen is, en overigens slechts bij de geslachten *Dasyphora* en *Pyrellia* wordt aangetroffen. Van de laatst genoemde geslachten echter is *Lucilia* te onderscheiden door de hoekige buiging der langsaderen in de vleugels, terwijl deze bij de anderen eene ronde buiging hebben. Dan ook door gladde oogen van het geslacht *Dasyphora*, hetwelk behaarde oogen heeft. Het geslacht *Lucilia* bezit verder een korten snuit, en heeft het derde lid van de spriet viermaal langer dan het tweede. Er zijn reeds zes soorten van dit geslacht in Nederland waargenomen, doch er bestaan zeker nog meer.

De *Lucilia sericata* Meg. behoort even als de *L. Caesar* Linn. tot die soorten van dit geslacht, bij welke de palpen roodachtig en niet zwart zijn, zoo als b. v. bij *L. cornicina* Fab. Zij is glanzend groen met lichtblauwen weerschijn en heeft den eersten ring van het achterlijf zwartachtig. Zij is 6—7 streep lang en dus kleiner dan *L. Caesar*, die 8—9 streep lang is, en ook niet zoo smal van voorhoofd. Bij het mannetje is hetzelfde wel uiterst smal, maar toch zijn de oogen duidelijk van elkander afgescheiden. Bij beide seksen ligt over de witte kleur van het geheele aange-

ons gewend tot den heer F. M. VAN DER WULF te 's Hage. Genoemde heer heeft met bereidwilligheid aan ons verlangen voldaan, om de door ons opgezonden vliegen te determineren, en ons zijne verdere hulp te verleen. Daarvoor zij hem hier openlijk dank gebracht.

1) Zie J. W. MEIGEN, *Systematische Beschreibung der bekannten Europ. Zweiflügeligen Insekten*. 5ter Theil, pag. 49.

zigt een roodachtige of roodbruine weerschijn. Het voorhoofd is bij het mannetje wit; de voorhoofdsstreep is zwart. Bij het wijfje is de kruin goudgroen. De pooten zijn zwart. De klepjes, die de balancerkolfjes beschutten, zijn wit; de kolfjes donker en de vleugels eenigzins graauw gekleurd.

De larven van deze *L. sericata* zijn roomkleurig; kegelvormig, 10—12 streep lang en bestaan uit tien ringen welke aan de randen sijn gestippeld zijn. De kop is voorzien van twee gebogene haakjes, aan den onderkant op de helft van de lengte een tandvormig uitsteeksel hebbende. Het achterste, dikste gedeelte der larve is schuin afgesneden en heeft twee bruine min of meer Citroenvormige vlekken, waarin zich drie luchtopeningen, van eenigzins halve maansgewijzen vorm met bruine randen bevinden.

De poppen gelijken bijna geheel op de larven behalve dat zij eenigzins ineen gekrompen zijn.

Wij hebben de larven in September van het vorige jaar gekregen en met rottend vleesch gevoed. Eenigen zijn vier weken daarna uitgekomen, anderen later, zelfs nog in het midden van Januarij jongstleden; de meesten echter zijn, waarschijnlijk door de koude, in den staat van pop gebleven en leven nog. Dit bewijst wel, dat zij lang hun levensvermogen kunnen behouden en dient bij de behandeling der ziekte niet uit het oog verloren te worden.

Voor zoo ver onze ondervinding rijkt is het alleen de *Lucilia sericata*, die de bewuste ziekte der schapen voortbrengt; wij hebben daarom gemocnd dezelve eenigzins uitvoerig te moeten beschrijven. Deze beschrijving zal het zoo wij hopen andre waarnemers gemakkelijker maken, om na te gaan, of het altijd dezelfde vlieg is, of dat er welligt meerdere soorten zijn die dezelfde ziekte veroorzaken. Over het algemeen toch leven de larven van alle Luciliasoorten op in bederf verkeerende dierlijk stoffen, zoo als dit het best bekend is van de *L. Caesar*, welke in menigte voorkomt te Scheveningen op het grom van visch, waarmede de Scheveningers gewoon zijn hunne aardappelen te bemesten. Desniettemin komen hare larven ook bij uitzondering op levende dieren voor, zoo als een onzer verleden zomer gelegenheid had waar te nemen. Twee tamme egels werden namelijk de een kort na den anderen ziek, en bleken ruimschoots bezet te zijn met de eijeren en larven van *L. Caesar*, welke vooral aan den anus en bij de achterpooten zich in de huid en het vleesch hadden ingevreten en de egels tot grooten last waren, tot dat zij

eindelijk door uitputting bezweken. Iets soortgelijks komt bij andere vliegen voor, de brom- of vleeschvlieg, *Musca carnaria*, legt hare eieren somtijds in zweren of op andere plaatsen, zelfs op het menschelijk ligchaam, vooral bij onzindelijke personen.

Men heeft in de *West-Indiën* waargenomen, dat larven van vliegen zich in de neusholte en den uitwendigen gehoorgang, in de voorhoofds- en bovenkaakboezems van een persoon hadden genesteld en ziekelijke verschijnsels te weeg bragten ¹⁾.

Uit dit alles is naar onze meening af te leiden, vooreerst: dat de *Lucilia sericata* wel door toevallige omstandigheden genoopt kan zijn de huid der schapen tot ontwikkelingsplaats voor hare larven op te zoeken, terwijl zij vroeger welligt even als de *L. Caesar* en anderen bij voorkeur op andere rottende stoffen aasde. Ten tweede: dat ook andere vliegen larven in dezelfde omstandigheden kunnen komen, en welligt ook op de schapen zullen aangetroffen worden. Voegen wij daarbij: dat de *L. sericata* volgens de getuigenis van den heer VAN DER WULP reeds sedert eenige jaren in den omtrek van 's Hage van tijd tot tijd is gevangen, zonder dat nog iets van de ziekte der schapen bekend was, zoo schijnt het ons zeer gelooflijk toe, dat deze vlieg reeds vroeger hier bestaan en zich toen op eene andere wijze ontwikkeld heeft.

Is dit zoo, dan behoeft zij niet met schapen van *Engeland* naar ons land te zijn overgebracht; hoezeer wij geenszins de mogelijkheid willen betwisten, dat deze vlieg hier reeds aanwezig zijnde, toch op nieuw met schapen van elders kan zijn overgebracht. Hoe dit zij, het is thans, daar de ziekte hier eenmaal is, van meer belang hare verschijnselen en haren loop naauwkeurig te volgen, en de middelen te beramen om ze te bedwingen of uit te roeijen.

Of het meer algemeen voorkomen der larven bij de lammeren, werkelijk moet worden toegeschreven aan den meerderen aanleg voor doorloop, in verband met de meer zachte, teedere en saprijke huid van den jeugdigen leeftijd, die zoo gemakkelijk kan worden aangeboord tot bekoming van voedsel voor de larven, en of het ras der schapen er ook invloed op uitoefent en uit dien hoofde de gekruiste lammeren er meer last van hebben, zijn vragen die door voortgezette waarnemingen met der tijd wel zullen kunnen worden

1) Zie VAN HASSELT, *Handleiding der Vergiftleer*, Deel II, pag. 746.

beantwoord. Wanneer oude schapen minder last hebben van de larven, zoo is het dit nog geen bewijs dat zij van het leggen der vliegeneijeren meer verschoond blijven, (bij aldien er althans eenig vuil in den omtrek des staarts is), maar zou men mogen aannemen, dat de meer vaste, drooge huid en dikkere opperhuid, een minder aangenaam verblijf voor de larven oplevert.

Volgens de meening van sommige landlieden, zouden de vliegen de eijeren niet leggen op de plaatsen waar men later de larven aantreft, maar voornamelijk boven tusschen de achterbeenen, van waar de jonge larfjes vervolgens tot hunne meerdere beschutting, naar de wollige deelen zouden kruipen.

Getrouwe waarnemingen hieromtrent zijn geenszins overbodig te achten, om in geval van bevestiging, de eijeren reeds vroegtijdig te kunnen verwijderen en verstoren. Dewijl de larven zich gaarne in de warmte schijnen op te houden, zou de gegrondheid dezer waarneming ons niet bevreemden, te meer nog omdat men mag aannemen, dat de vlieg hare eijeren eerder zal afzetten op niet wollige, dan op rijk met wol bezette deelen.

Om de schapen voor de ziekte te beveiligen, dient men in de eerste plaats bedacht te wezen om de ontwikkeling der larven tot vliegen tegen te gaan, waartoe niet alleen de verwijdering der eijeren en larven van de dieren, maar vooral ook hare vernietiging noodig is.

Of men ook iets zou kunnen aanwenden, om de vliegen van de schapen af te houden, door hen en wel voornamelijk het achterdeel en tusschen de achterbeenen te wasschen met eene oplossing van chloorkalk, of met een afkooksel van quassiehout, met empyreumatische olie of met iets anders, zou te beproeven wezen. Reeds heeft de ondervinding geleerd, dat men de larven vrij gemakkelijk verwijdert, door bevochtiging met carotte saus, bij de landlieden bekend onder den naam van spiritus en van spinwater; of hiertoe andere middelen beter geschikt zijn, die ze tevens spoedig dooden zonder nadeelig voor de schapen te zijn, kan uit opzettelijk te nemen proeven blijken. Het bezigen van pekeldaar toe, hier en daar wel eens door ons opgemerkt, komt ons minder doelmatig voor.

De oppervlakkige huidontsteking geneest na verwijdering der larven en het afknippen der wol spoedig van zelve; des noodig zou men de genezing kunnen bevorderen, door de aangedane

deelen te bestrooijen en in te wrijven met bloem van tarwemeel, waarmede naar omstandigheden krijtpoeder, camphor of eenig ander opdroogend middel verbonden zou kunnen worden.

Diepgaande verzweringen zou men met eene slappe oplossing van basisch azijnzuurlood-oxyde of met andere zamentrekkende middelen, b. v. een afkooksel van eikenbast of met verdund brandig houtzuur of met eene creosoot-oplossing spoedig tot genezing kunnen brengen. Zelfs petroleum vinden wij er in de politieke bladen reeds tegen aanbevolen. De aanwezige doorloop zou men naar den bijzonderen toestand der dieren met verzachtende of met versterkende en zamentrekkende middelen, b. v. kleine giften ijzer of tannine kunnen bestrijden.

Dewijl het door ons medegedeelde omtrent den worm der schapen geenszins aanspraak kan maken op volledigheid, waartoe voortgezette waarnemingen en proeven eerst zouden kunnen leiden, zoo bevelen wij deze aangelegenheid der aandacht van ieder veeartsenijkundige en belangstellende verder aan, met dringende uitnoodiging om bepaald te willen acht geven, op de wijze van verbreiding der ziekte, op het ras en den leeftijd der schapen, de al of niet aanwezigheid van doorloop bij dezelve en de meest gepaste middelen tot verstoring der larven en de genezing der verzweringen. Wanneer men daarbij tevens de aandacht zou willen vestigen op de gesteldheid der vliegen en larven en ook zijne bevindingen daaromtrent zou willen bekend maken, zou dit kunnen leiden tot eene meer volkomene kennis der voorwaarden en omstandigheden, onder welke de ziekte ontstaat en zich uitbreidt.

Utrecht, 19 Jan. 1864.

*Verslag van de Eerste Algemeene Vergadering der
Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde
in Nederland, gehouden den 5. September 1863,
te Utrecht.*

Volgens de presentielijst waren er tien leden aanwezig, zijnde de H. H. G. J. HENGEVELD, F. C. HEKMEIJER, F. TH. WEITZEL, J. B. SNELLEN, H. J. H. STEMPEL, B. J. AALBERS, F. A. DEIJERMANS, J. C. KEGELAER, J. KEGELAER en J. A. HINZE. De heeren AAL-

BERS en DEIJERMANS waren de afgevaardigden voor de Zuid-Hollandsche afdeeling. Van de Utrechtsche afdeeling waren geene afgevaardigden opgekomen. De heer WETZEL vertegenwoordigde de algemeene afdeeling, die met hare werkzaamheden belast is.

De bezigheden namen eenen aanvang volgens het hiërarcher geplaatste programma. (Zie bl. 137.)

Na het indienen van de volmagt der Zuid-Hollandsche afgevaardigden, opende de voorzitter de vergadering. De notulen der voorgaande vergadering, bestaande in het gedrukte verslag daarvan in het 1. nummer van het Tijdschrift, werden niet gelezen, doch goedgekeurd, waarop de voorzitter, de heer SNELLEN, het volgende *verslag* uitbragt over den toestand der *Maatschappij*.

M. H.!

Is in het algemeen het uitbrengen van rapport over den toestand eener maatschappelijke vereeniging niet altijd het aangenaamste deel van de op den Voorzitter rustende taak, in veel hoogere mate nog is dit gewoonlijk het geval, waar er sprake is van eene zoo jeugdige vereeniging als die, waarvan mij thans de eer is te beurt gevallen, de lotgevallen ter Uwer kennis te brengen. Teleurgestelde verwachtingen, mislukte pogingen, gebrek aan medewerking, is maar al te dikwijls de korte slotsom van zulk een relaas.

Ge zult U dan ook niet verwonderen, dat ik mij bijzonder gelukkig acht, U te kunnen mededeelen, dat het *eerste* jaarlijksche verslag der Maatschappij ter Bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland eene gelukkige uitzondering op dien droevigen regel mag maken.

Dezelfde geest, die het tot stand komen onzer Vereeniging mogelijk maakte, de geest van eenswillendheid omtrent het doel, dat ons zamenbrengt, van opgewektheid tot alles, wat aan dat doel bevorderlijk kan zijn, van toegevendheid, waar het verschilpunten gold, welke aan het welslagen dier pogingen afbreuk zouden kunnen doen, diezelfde geest van belangstelling en eensgezindheid mogt de jeugdige maatschappij allerwege ondervinden.

Was het eerste werk van het nieuw benoemde Hoofdbestuur, aan de door de ten vorigen jare te dezer stede gehouden vergadering vastgestelde wet der Maatschappij de laatste hand te leggen, en die ter perse te doen leggen, zij meende het niet op

de bekendheid, welke de nieuwspapieren aan de oprigting gegeven hadden, te moeten laten aankomen, maar besloot aan alle veeartsen in Nederland daarvan een afdruk te doen toekomen, onder bijvoeging eener circulaire, waarin zij van de oprigting der Maatschappij mededeeling deed, en tot deelneming opwekte. Verblijvend inderdaad mag het groote getal dergenen onder Nederlands veeartsen genoemd worden, dat aan die uitnoodiging gevolg gaf, zoodat er reeds nu eene Algemeene Afdeeling, ingevolge art. 10 der wet, bestaat van niet minder dan 32 leden, terwijl de Maatschappij buitendien de Afdeeling Zuid-Holland met 14, en de Afdeeling Utrecht met 11 leden heeft; te zamen een ledental van 57 uitmakende! Verblijdende uitkomst voorwaar, en al wie niet met dwaselijk hoog gespannen verwachting de toekomst onzer Maatschappij te gemoet zag, zal moeten toestemmen, dat het gebouw, waarvan de eerste steen nog eerst zoo kortelings werd gelegd, onder grooten voorspoed verder opgetrokken werd. Evenwel, M. H.! wij mogen het ons niet ontveinzen, ééne zaak is er, waarom trent wij met vrijmoedigheid grootere verwachting hadden mogen koesteren; of is het te veel gezegd, wanneer ik meen te mogen beweren, dat het getal der afdeelingen verre, zeer verre onder het peil is gebleven, waarop wij meenden te mogen rekenen, en waarop het ook, wil de Maatschappij blijvend in bloei toenemen, weldra komen moet. Kon er niet in iedere provincie onzes Vaderlands ten minste eene afdeeling zich vormen? De wet der maatschappij is toch waarlijk op dit punt vrijgevig genoeg, een getal van slechts 4 leden wordt ingevolge Art, 13 voldoende geacht om eene afdeeling uit te maken. Het hoofdbestuur heeft dan ook reeds meermalen de aandacht van hen die zich als leden der algemeene afdeeling bij de maatschappij aansloten, op dit belangrijk punt gevestigd en zelfs aan twee Veeartsen, welke zich als zoodanig wenschten aan te sluiten, de opname ontzegt, omdat er in de provincie hunner inwoning eene afdeeling gevestigd was, waarhenen het hen verwees. Is de talrijkheid der algemeene afdeeling voor de algemeene kas der maatschappij het voordeeligt te achten, haren moreelen invloed wordt ontegenzeggelijk door een groot aantal afdeelingen oneindig meer versterkt. De afdeelingen toch geven aanleiding tot zamenkomen en zamenspreken, waardoor de belangstelling wordt levendig gehouden, zij kunnen het middel zijn waardoor de aard der bemoeijingen onzer

maatschappij in ieder deel des lands meer wordt gekend en gewaardeerd, waar het doel der veeartsenijkunde zoo op maatschappelijk gebied als op dat der wetenschap steeds helderder en helderder in het licht tredt, terwijl bij de op zich zelf staande leden eener uitgebreide algemeene afdeeling de ijver en belangstelling door gebrek aan aanraking en samenwerking zoo ligtelijk verflauwt en insluimert. Ook den invloed op de denkwijze onzer medeburgers omtrent de diensten, welke de veeartsenijkunde den lande bewijzen kan, zal uit den aard der zaak niet dan uiterst gering kunnen wezen.

Is het eene aller gelukkigste bepaling in de wet te noemen, dat Art. 10 de oprigting eener algemeene afdeeling toelaat, men bedenke wel dat zij alleen van hen spreekt die moeilijk zich bij eene bestaande afdeeling aansluiten, of eene nieuwe vormen kunnen, en drage zorg dat de schoone toekomst die onze maatschappij te gemoet gaat, niet door fouten in hare vroegste ontwikkeling verspeelt worde. Het hoofdbestuur acht het zich dan ook ten stelligten pligt u allen, M. H.! en niet alleen u die hier tegenwoordig zijt, maar ook ieder Nederlandsch Veeartsenijkundige die belang stelt in onze vereeniging op te wekken, niet enkel tot deelneming, maar in het bijzonder tot het vormen van een groot aantal afdeelingen. Het acht dit te meer van belang omdat daardoor tevens een gevaar vermeden wordt, waaronder menige maatschappij ten onzent gedrukt gaat, en dat ook ter eeniger tijd in onzen kring zoude kunnen ontstaan, het te groote overwigt namelijk van hen die aan het hoofd staan. Uit den aard der zaak oefenen zij meer dan gewonen invloed uit op den gang der zaken, en zij mogen en moeten dit doen, aan hun door wien zij worden benoemd is de taak te zorgen dat die invloed overmatig noch schadelijk wordt, maar wanneer nu een zoo krachtig element als eene talrijke algemeene afdeeling, waarvan het onmiddelijk bestuur tevens aan hen is opgedragen, dien invloed nog komt versterken, dan zou er alligt een meer dan wenschelijk overwigt als van zelve ontstaan kunnen, een overwigt M. H.! waarvan uw tegenwoordig hoofdbestuur ook zelfs den schijn wenscht te vermijden.

Hoe dit echter zij, ten zij gij deze beschouwingen moogt deelen al dan niet, zoo veel is zeker dat het ondankbaar zoude zijn niet te roemen op groote belangstelling en medewerking, blijkbaar uit het zoo zeer toegenomen aantal leden, als een gevolg

daarvan, en uit den gelukkigen finantieëlen toestand waarin wij ons vorheugen mogen. De rekening over het afgelopen jaar toch, welke zoo straks aan uwe goedkeuring zal worden onderworpen, sluit wel is waar met geen batig saldo; de vele nog te innen gelden echter overtreffen zeer verre de uitgaven, welke de maatschappij in het volgend jaar te wachten staan.

Maar niet enkel van Nederlands vee-artsen, ook van andere zijden mogten wij bewijzen van belangstelling genieten. Zoo stelde den heer JANSSEN, O. I. hoofd-ambtenaar met verlof, laatstelijk secretaris der Ned. Indische Maatschappij v. Nijverheid en Landbouw ons eene wederzijdsche ruiling van boekwerken voor, welk voorstel ons deed vermoeden dat men zich ook in Indië van de werking onzer M. iets goeds durft beloven. Het hoofdbestuur, M. H. ! heeft gemeend geheel in uwen geest te handelen met genoemde heusche propositie terstond toestemmend te beantwoorden, met toezending tevens van eene volledige verzameling der verslagen uitgegeven door het vroegere vecartsenijkundig genootschap en der bijdragen van de vroegere Zuid-Hollandsche maatschappij ter bevordering der vecartsenijkunde, thans onze Zuid-Hollandsche afdceeling.

Ook ontvingen wij van het bestuur van het landbouw-congres eene uitnoodiging om punten ter behandeling op te geven. Het hoofdbestuur had daar gaarne twee vragen, beide op het onderwijs der vecartsenijkunde en landbouw betrekking hebbende, besproken gezien, welke zij dan ook besloot voor te stellen, tevens een harer leden opdragende hare meening op genoemd congres te gaan toelichten; toen echter kort daarop het ontwerp omtrent het middelbaar onderwijs tot wet werd verheven, en beide punten alzoo geheel en al het *mérite de l'àpropos* verloren hadden, meende het op dit zijn besluit terug te moeten komen, zoodat daaraan dan ook geen gevolg werd gegeven.

Bijzonder aangenaam was het ons ook door de Hollandsche maatschappij van landbouw, de magtigste der Nederlandsche landbouw-vereeningen, ingevolge het bijna eenstemmig besluit der algemeene vergadering dier maatschappij, te worden aangezocht tot het geven van advies, omtrent den aard en de oorzaken der tongblaar, hare besmettelijkheid, voorbehoeding en geneeswijze, aan welk verzoek naar mijn bescheiden oordeel op uitstekende wijze door de heeren VON REEKEN en HENGEVELD gevolg is gegeven, door het toezenden van een in ons Tijdschrift opgenomen rapport

dat op even grondige als bevattelijke wijze de genoemde vragen behandeld. Met te meer genoegen voldeed het hoofdbestuur aan 't verlangen der Hollandsche maatschappij van landbouw omdat dit eene ongezochte gelegenheid was te doen zien, welke diensten de veeartsenijkunde de landbouw bewijzen kan. Wat toch is 't geval? Laat 't ons niet verbloemen mijne heeren! de kwaal die ons allen drukt, is het ongelukkige denkbeeld waarin nog zoo velen onzer medeburgers verkeeren, dat *eenen stand van wezenlijk wetenschappelijke veeartsen*, eigenlijk niet veel meer dan eene nooddelooze maatschappelijke weelde is, waaraan bij den landbouw en nog veel meer bij de overige takken van menschelijke werkzaamheid geene behoefte bestaat. Deze dwaling te keer te gaan is het wat een onzer pligten is, daarom moeten wij der wereld toonen wat wij zijn en wat wij vermogen, welkom zij ons ook daartoe iedere gelegenheid om nuttig te zijn, en als zoodanig verheugde het hoofdbestuur zich ook door dit verzoek zich in verbinding te kunnen stellen met een op landbouw-gebied zoo geacht ligchaam als de Hollandsche maatschappij van landbouw.

Twecërlei is volgens de meening van uw hoofdbestuur de roeping onzer maatschappij, te trachten de maatschappelijke toestand van den veearts te verheffen en aan de ontwikkeling der veeartsenijkundige wetenschap mede te werken. Het eerste deel harer roeping gaf haar aanleiding bij gelegenheid der indiening van de geneeskundige wetten Z. E. den minister van binnenlandsche zaken eerbiediglijk in overweging te geven, te bepalen, dat bij de zamenstelling van iederen geneeskundigen raad in genoemd ontwerp voorgeschreven, ook een veeartsenijkundige als lid zitting zal moeten nemen, eenen maatregel welke naar de meening des hoofdbestuurs zoowel aan het belang der burgers als aan het wetenschappelijk streven van Neêrlandsch veeartsenijkundigen verschuldigd was. Ons medelid **VON REEKEN**, welke de overreiking van genoemd adres op zich genomen had, mogt het genoegen hebben door Z. E. allezins voorkomend te worden ontvangen, en hoewel de minister uit den aard zijner betrekking zijne meening omtrent ons aanzoek niet terstond mededeelen kon, gaf Z. E. toch zijne hooge belangstelling in Neêrlandsch veeartsenijkunde en onze maatschappij te kennen (zie bladz. 41).

Een krachtig middel ter bevordering van het tweede doel onzer vereeniging acht het hoofdbestuur het Tijdschrift. Aangenaam was het ons daarom al spoedig te mogen vernemen, dat door den heer

JENNES de medewerking daaraan bereidvaardig was op zich genomen. Eene bereidwilligheid te meer op prijs gesteld, omdat dien geachten medewerker ons overigens niet verheelde dat de grondslagen onzer maatschappij niet in allen opzichte zijne volledige sympathie wegdragen. Wel een schoon bewijs voorwaar dat hij 't licht lief heeft, al is ook de kandelaar juist niet die zijner keuze.

De goede ijver der redactie stelt u in de gelegenheid M. H.! nog heden kennis te nemen, van den eersten uitslag harer pogingen om den tempel der wetenschap waarin wij wenschen priesters te zijn, krachtig te helpen opbouwen. Moge haren arbeid uwe goedkeuring wegdragen, en tot medewerking u opwekken.

Omtrent het voorstel van ons geacht medelid den heer HEKMEIJER achtte het hoofdbestuur het wenschelijk vooraf nogmaals uw oordeel in te roepen. Het hooge gewigt van dit onderwerp maakt ons huiverig maatregelen te nemen voor zij de meening der vergadering daarop heeft gehoord. Mogt het ons gelukken eene eenigzins volledige verzameling van costumewetten in het licht te geven, eene onschatbare dienst ware daarmede niet onkel de veeartsenijkunde, maar ook vooral den landbouw, den handel en de regterlijke magt bewezen. U allen M. H.! zal daarom zoo straks nog de gelegenheid gegeven worden, uwe meening omtrent dit belangrijk punt van bespreking te doen kennen; te meer prijs stelt het hoofdbestuur op 't kennen uwer denkbeelden omdat de vorige vergadering geene gelegenheid gaf hieromtrent van gedachten te wisselen.

De overige bemoeijingen van het hoofdbestuur betreffen onze regelingen van huishoudelijken aard. Vooreerst de rooster van aftreding, welke het naar aanleiding van Art. 20 der wet verplicht was op te maken en welke is vastgesteld als volgt:

in 1863	treedt af	HEKMEIJER,	die	herkiesbaar	is.
" 1864	" "	WEITZEL,	"	"	"
" 1865	" "	HENGEVELD,	"	"	"
" 1866	" "	VON REEKEN,	die niet	"	"
" 1867	" "	SNELLEN	" "	"	"

Ten tweede achtte het zich in 't belang der zaak verplicht hare werkzaamheden te verdeelen naar de verschillende onderdeelen onzer wetenschap en nam het lid VON REEKEN op zich de vergelijkende geneeskunde, HEKMEIJER en HENGEVELD, de vakken die zij aan de

school doceren. WEITZEL de voorbereidende studievakken, welke aan 's Rijks veeartsenijschool worden onderwezen, terwijl mij de onderwerpen van landbouwkundigen, staathuishoudkundigen en statistischen aard te beurt vielen.

Eindelijk werd aan ons medelid WEITZEL de zorg voor de belangen der algemeene afdeeling meer in het bijzonder opgedragen.

Ik heb gemeend u deze zuivere hoofdbestuur-regelingen toch te moeten mededeelen, opdat de correspondentiën welke sommigen uwer welligt met het hoofdbestuur zoude wenschen te openen omtrent 't een of ander onderwerp, met de minsten omslag zouden kunnen worden gevoerd.

En nu M. H.! rust nog op mij den pligt u de lotgevallen en verrigtingen der afdeelingen te doen kennen. De weinig geregelde toestand echter waarin wij noodzakelijkerwijze nog verkeeren, was oorzaak dat door hen aan het bepaalde bij Art. 15 der wet geen gevolg werd gegeven. Alleen berigtte de afdeeling Zuid-Holland dat zij naar aanleiding van het Ontwerp van Wet tot regeling van 't middelbaar onderwijs aan den minister van binnenlandsche zaken een adres had ingediend, waarbij scheiding van landbouw- en veeartsenijscholen wordt verzocht, en het geven van veeartsenijkundig onderrigt aan de leerlingen in den landbouw ontraden wordt. Lid der commissie tot overhandiging van dat adres uitgemaakt hebbende is 't mij aangenaam u te kunnen mededeelen, dat Z. E. de verzekering gaf van de meening der maatschappij op hoogen prijs te stellen. De loop dezer zaak was overigens de meening der afdeeling zeer gunstig (zie bladz. 38).

Omtrent de boekerij behoef ik u niets te rapporteren. Zij is in staat van worden. Moge 't tal van geschenken en een ruime kas haar weldra verrijken.

Hiermede M. H.! naar vermogen u een overzicht van den toestand onzer maatschappij gegeven hebbende, vraag ik u vergeving voor de oogenblikken dat ik uwe aandacht inriep. Moge de toekomst onzer maatschappij haar begin overtreffen, mogen uwe beeraadslagingen aan wetenschap en volkswelvaart voordeelig zijn, moge de veeartsenijkunde bloeijen in Nederland!

Onmiddellijk na dit verslag, dat zeer toegejuicht werd, ging men over tot de benoeming van eenen hoofdbestuurder in de plaats van den aftredenden, de heer F. C. HEKMEIJER, waarbij de zwa-

righeid wordt geopperd, of de alg. afd. voor alle hare leden kan medestemmen, dewijl er geen afgevaardigde kan tegenwoordig zijn. Hierop besluit men dat, voor zoo verre er leden dier afdeeling tegenwoordig zijn, deze ieder hunne eigene stemmen uitbrengen, en even zoo de overige leden die tot de afd. *Utrecht* behooren, terwijl *Zuid-Holland* voor alle de leden der afdeeling zijne stemmen uitbragt.

Na deze regeling wordt de heer F. C. HEKMEIJER met algemeene stemmen herkozen.

Tot eere lid wordt voorgedragen en benoemd de heer Jonkhr. Mr. D. R. GEVERS DEIJNOOT, Secretaris der Hollandsche maatschappij van landbouw.

Tot corresponderende leden worden benoemd de heeren Dr. H. J. BROERS te *Utrecht*, en A. J. JANNÉ, veearts te *Roermond*.

Hierna geschiedt de rekening en verantwoording.

Thans genaderd aan de veeartsenijkundige mededeelingen, zoo volgen hier voorcerst van het programma (zie bladz. 137), onder
a. *Opgaven der heerschende veeziekten in 1862/63.*

HENGEVELD doet mededeeling van het heerschen der longziekte, schaapspokken en het mond- en klaauwzeer in de provincie *Utrecht*, terwijl andere leden beloven schriftelijke opgaven daaromtrent te zullen geven.

b. *Opgaven van inëntingen in 1862/63.*

WEITZEL bespreekt zijne inëntingen ter voorbehoeding voor de longziekte, de inënting der schaapspokken in *Drenthe*, alsmede de beperking der schaapspokken in de provincie *Utrecht* door het besluit van gedeputeerde Staten.

HENGEVELD zegt, later de opgaven der inëntingen tegen de longziekte, van wege 's rijks veeartsenijschool te zullen inzenden, immers na het doen van het jaarlijks verslag der kliniek aan die inrigting. Hij heeft ook eene kudde schapen van 130 stuks tegen de schaapspokken ingeënt, als noodinënting, doch liet eerst eene voorinënting ter bekoming van stof voorafgaan, waarvan ook later eenig verslag zal volgen.

De Zuid-Hollandsche afgevaardigden beloven de opgaven voor hunne provincie mede nog in te zullen zenden. Even zoo de overige leden.

c. *Genees-, heel- en verloskundige gevallen, veeveelt, hoefbeslag en hoefziekten, instrumenten en operatiën.*

DEIJERMANS deelt een geval mede van *meteorismus* door meelbeslag van gerstemeel.

J. C. KEGELAER zegt dikwijls gevallen van dien aard te onder- vinden ten gevolge van groenvoeder, voornamelijk jonge klaver die op de toemaat, d. i. tusschen vlas, haver of garststoppels gezaaid worden. Ook de derde snede van de klaver veroorzaakt dikwijls de opgeblazenheid. Daartegen geeft hij met goed gevolg 1 med. ons terpentijn in eene gift.

STEMPEL heeft dezelfde ongesteldheid waargenomen door knollen- voeder dat niet bevroren was, terwijl de tympanitis minder wordt als dit voeder eens bevroren is geweest.

SNELLEN verwondert zich hierover. Bij mangelwortelbladen heeft hij meermalen juist het tegendeel ondervonden.

WEITZEL brengt een stuk *kunsthorn* ter tafel door hem ver- vaardigd en belooft over zijne resultaten eene schriftelijke opgave.

DEIJERMANS zegt het te hebben aangewend bij hoornscheur, en daarvan ook iets voor het tijdschrift te geven.

HENGEVELD laat een fleschje met uitgedampte en gedroogde *vloeistof uit een longzieke long* zien. De bereiding geschiedde op een waterbad, naar het voorbeeld van den heer W. J. E. HEK- MEIJER. Hij noodigt de aanwezigen uit om het eens te beproeven en zich bezig te houden met het conserveren der longzieke stof, daar het hoe langer hoe moeilijker wordt om versche stof te bekomen. Behalvé dit middel wijst hij ook op het droogen tus- schen glazen plaatjes, hetgeen hem gelukt is, doch die na eenige weken beschimmelde, als ook op het laten doortrekken, droogen en luchtdigt bewaren van wolle draden of sponsjes met de vloeistof door- trokken, het opzuigen in haarbuisjes en welke middelen men er toe in het werk wil stellen, als men slechts goed bewaarde stof bekomt.

HINZE heeft de gedroogde stof na bevochtiging aangewend bij een 20tal pinken, doch er geene werking van waargenomen.

WEITZEL zegt, dat de proef van den heer W. J. E. HEKMEIJER ook niet gelukt was, en de gedroogde stof zijn besmettend vermo- gen scheen verloren te hebben.

HENGEVELD houdt nicttomin vol, dat de conservering aangeraden is en dat men bij mislukking zich niet moet laten ontmoedigen. Aan hem is het conserveren tusschen glazen plaatjes gelukt. Hij noodigt inmiddels de collega's uit om met de aanwezige gedroogde stof de proef eens te nemen.

DEIJERMANS wenscht daaraan te voldoen.

HENGEVELD vraagt of gedurende het voorjaar van 1863 de

goedaardigen droes heeft geheerscht, en of er ook is opgemerkt de buitengewone uitgebreidheid en het veel voorkomen van droesgezwollen, langs het beloop van den hals en borst, met zeer diepe etterverzakingen, zoo als door hem nimmer was waargenomen.

KEGELAER stemt dit toe, dat hij hetzelfde heeft gezien en zelf met gevaar van verstikking bij onderscheidene veulcns. Hij meent deze metastase vooral aan de voorafgegane zomer en zware voeding te moeten toeschrijven.

SNELLEN bespreekt het verschijnsel van het voorkomen van *tongblaar* onder de tentoongestelde dieren te *Rijssel* en te *Hamburg*. Het schijnt een bijzonder soort van tongblaar te zijn, die alleen bij zulke dieren op tentoonstellingen schijnt voort te komen en die, na terugkomst, niet besmettelijk is voor andere dieren.

HENGEVELD zegt in 1856 op de internationale landbouwtenoonstelling te *Parijs* ook het uitbreken van de tongblaar te hebben gezien, doch van de besmetting naar buiten niets te hebben waargenomen.

KEGELAER kan de niet besmettelijkheid als het wezenlijk het mondzeer is niet toestemmen. Hij nam de tongblaar het eerst waar te *Zoutelande* op het eiland; en op een ander gedeelte van hetzelfde eiland vertoonde de tongblaar zich ook, zonder met de eerste in contact te zijn geweest. Hij staat het gevoelen voor dat de ziekte zich in den beginne niet laat nasporen wat betreft hare oorzaken, en dat deze afhangen van onbekende invloeden, doch is er de ziekte eens dan is zij ook besmettelijk.

Dezelfde doet nog mededeeling van *haemorrhoides* bij een paard, genezen door insputtingen met koud water. Op verzoek zal hij eenige geschiedenis daarvan geven.

WEITZEL heeft ditzelfde waargenomen bij eenen hond, waarvan ook eene opgave is beloofd.

Dezelfde deelt een ander *ziektegeval* mede, *bij kippen* waargenomen, die zeer treurig waren, kwijnende, veel kwijlden en waar bij den dood verzuurd slijm gevonden werd in de maag. Genezing volgde na de toediening van magnesia en tinct. mart. aper. De eigenaars meenden echter dat de kippen genezen waren door saladebladen.

HENGEVELD zegt voor het Tijdschrift nog bijdragen toe over navelbreuken, hevige uitwerking van arsenik bij uitwendig gebruik, gangreen van het uijer, amputatie van een achterbeen bij een

hond, luchtpijpsnede bij oedema van de zwelgkeel, ziektenverschijnselen bij eene koe ten gevolge van belette circulatie in de borstholte, bloedverwantschapsteelt, inrigting van vectontoonstellingen en over het onderkennen van het ras of stam in zeer jeugdigen leeftijd.

De mondelinge mededeelingen worden thans gesloten en eene pauze voorgesteld door den voorzitter.

Na de pauze werd er dadelijk aangevangen met de op het programma aangeduide bespreking van vroeger opgegevene onderwerpen.

1. De vraag van den heer WEITZEL, *of de koeijen het verwerpen van het kalf ook van elkander afzien*, word ter behandeling gesteld.

WEITZEL zegt dat dit een volksgeloof is in zijne omstreken en hij dit meermalen heeft hooren bevestigen van meer ontwikkelde veehouders.

HEKMEIJER zegt dat er in het *Repertorium* over gehandeld is en dat het verwerpen hoofdzakelijk toc te schrijven is aan algemeene invloeden.

KEGELAER geloof niet aan het afzien van elkander. Het vorige jaar was het verwerpen vrij algemeen in slechts eene gemeente en wel te *St. Janssteen*, waarschijnlijk ten gevolge van het voederen van geele peen.

WEITZEL gelooft mede niet aan het afzien, maar wel aan algemeene oorzaken, vooral slap en slecht voedsel.

HENGEVELD gelooft er evenmin aan. Hij schrijft het ook voornamelijk toe aan leefregelkundige invloeden, verwaarloozing der gezondheid, der verpleging en verzorging van dragtige dieren, voortspruitende uit verkeerde zuinigheid, onbekendheid met de gezondheidsleer, bij gepaste betrachting waarvan men een aantal ziektegevallen zou voorkomen, als ook het verwerpen. Hij wijst, om niet in herhalingen te vervallen, op hetgeen hij daaromtrent gezegd heeft in de *Landbouw-Courant*, N°. 3, 1859.

Het algemeene oordeel over de voorgestelde vraag van den heer WEITZEL is, dat geen der leden gelooft, dat de koeijen het verwerpen van elkander afzien.

2. Bij dit punt van het programma vraagt de heer F. C. HEKMEIJER eene opgave van *plaatselijke wetten, costuumwetten*.

Daar er met eene volledige inzameling dezer wetten, waarin de heer HEKMEIJER veel belang stelt, wel eenigen tijd zal verlopen,

zoo wordt er besloten, deze vraag bestendig in het programma op te nemen. Hij vraagt aan de collega's eene opgave der plaatselijke gebruiken in zake van koop en verkoop, op de markten en dergelijke, voor zoo verre die uit hunne omstreken aan hen bekend zijn. De voorzitter stelt voor om eenig crediet aan den heer HERMEIJER toe te staan om deze collectiewetten en gebruiken te bekomen.

3. Geene der aanwezige leden verlangt het woord over de *oorzaken der influenza*, omdat de voorsteller er van, de heer ALERS, niet tegenwoordig is. Omtrent dit punt wordt besloten het niet meer uit te schrijven.

4. Ten aanzien van *plaatselijke ziekten* zegt de heer HENGVELD, dat zijne bedoeling met dit voorstel was, om te weten te komen welke ziekten er jaarlijks of meermalen onder de dieren voorkomen die aan de streek eigen zijn, voortvloeiende uit eigendommelijkheden van het geographisch (wind en weder) en physisch klimaat (gesteldheid van den bodem), ook als gevolg van eigene gewoonten, plaatselijke wijze van het drijven van den landbouw, van voeding, gebruik en verpleging, om daardoor een overzicht te bekomen der meest voorkomende ziekten onder het vee, ten einde eene topographische beschrijving dier ziekten van ons land te kunnen zamenstellen, en meer bekend te worden met de vele ziekten die ter oorzaak van verkeerde voeding en verpleging onder het vee ontstaan. Deze kennis kan vervolgens maatregelen aan de hand geven om die herhaald terugkeerende ziekten te bestrijden, of wat beter is te voorkomen door hygienische en leefregelkundige voorschriften. Zoo heeft hij naar de gesteldheid van den bodem in de nabijheid der zee-kust, jaarlijks bij noorden en noord-westen winden catharale ziekten bij paarden en koeijen te bestrijden gehad; door het verbouwen van vele paardenboonen en het voederen van boonenstroo in sommige plaatsen dikwijls daaruit ontstaande kolyken en vele indigestiën waargenomen. Vele ziekten ontstaan door onbekendheid met de wijze van voederen van vee, vooral bij hooigebrek, wanneer men gewoonlijk niet weet hoe men een surrogaat zal vinden of op welke wijze men dezelfde voedende bestanddeelen kan toedienen in andere voedingsmiddelen; verder ook naar den aard der zamenstelling van den bodem en de soort drinkwater, zooals bloedpissen, miltvuur enz. Hij wenscht daaromtrent van zijne collega's zoo veel mogelijk opgaven te mogen ontvangen en stelt voor deze vraag vooreerst 's jaarlijks in het programma op te nemen.

DEIJERMANS zegt dat de bekendheid dezer verschillende toestanden veel kan toebrengen om het den veearts, die zich in eene of andere plaats wil vestigen, gemakkelijk te maken, omdat men veeltijds bij verandering van standplaats weder met andere kwalen te doen krijgt, waar men eerst na eenige herhaalde gevallen, dikwijls na mislukking eener kuur, de oorzaak van ontdekt. Zoo had hij bij de komst op zijne tegenwoordige standplaats reeds meermalen eenige gevallen van kolyk bij paarden behandeld, zonder de ware oorzaak te kennen, tot het hem bleek dat overvoeding de aldaar algemeen heerschende was. Zoo toch had hij een voorbeeld van een span werkpaarden die in 24 uren een half mud haver en 5 kop erwten hadden genoten.

Er wordt besloten om aan het verzoek van HENGEVELD te voldoen.

5. Door afwezigheid van den heer VON REEKEN en niemand het woord er over verlangende wordt er in omvraag gebragt, of deze vraag zal aangehouden worden, hetgeen wordt afgestemd.

6. Hetzelfde wordt voorgesteld omtrent de vraag: *mag men vleesch afkomstig van runderen in het 1e tijdperk der longziekte geslagt, als onschadelijk voor den mensch beschouwen?*

HENGEVELD zegt, dat hij gaarne het woord verlangt om over dit punt te spreken, vooral naar aanleiding van de brochure van den heer VON REEKEN over *«ons vleeschvoedsel»*, daar het hem voorkomt, dat de heer VON REEKEN ten opzichte van het gebruik van longziek vleesch tot conclusiën vervalt, die door de onderzinding geheel worden weersproken en die wetenschappelijk bestreden kunnen worden.

De voorzitter en de heer AALBERS stellen voor om daarover geen discussie te voeren, aangezien de heer VON REEKEN niet tegenwoordig is.

HENGEVELD zegt, dat hij niet de heer VON REEKEN wenscht te bestrijden maar alleen de zaak te bespreken, omdat hij het niet eens kan zijn met theoretische beschouwingen, waarvan hem 25 jaren lang het tegendeel gebleken is.

Niettemin wordt het verlangen van HENGEVELD om het woord er over te voeren afgestemd, terwijl vervolgens wordt besloten om dit punt niet meer uit te schrijven.

7 en 8. Niemand het woord hierover verlangende en de heer HOEGEN niet aanwezig zijnde, wordt er na omvraag besloten deze beide punten niet meer uit te schrijven.

9. De heer HEKMEIJER verlangt omtrent dit punt bepaalde waarnemingen en ondervinding, omdat men het er niet eens over is.

DEIJERMANS zegt te hebben waargenomen dat het *vleesch* van geslagte dieren geen zout naar zich neemt en spoedig bederft, dus alleen versch kan gebruikt worden. Nadeelige gevolgen had hij er niet van gezien. Van het gebruik der *melk* had hij zelf steeds nadeelige gevolgen ondervonden, als droogheid, prikkeling en spanning in de mond- en keelholte. Van de *boter* had hij geen het minste nadeel ondervonden.

SNELLEN bevestigt een en ander, zoowel wat het vleesch, de boter als de melk betreft. Hij vermeld eene waarneming van eenen hond, die door het gebruik er van plotseling gestorven is. Gekookt is de melk onschadelijk.

HENGEVELD vraagt of de hond soms te gulzig was geweest.

KEGELAER zegt te hebben waargenomen, dat door het gebruik van de lever van een kalf afkomstig van een stal waar de tongblaar heerschte, zuster, broeder, meid, een hond en eene kat waren ziek geworden.

WEITZEL zegt, dat de melk vooral dan besmettelijk is wanneer zich op het uijer blaren bevinden, die bij het melken openbarsten. De melk heeft dan eene zoute smaak, en ruikt soms iets naar vuile eieren. De melk wordt gewoonlijk „brak” genoemd. Door koken verliest ze het besmettend vermogen.

HENGEVELD meent, dat, wanneer de ziekte niet met andere ziekten gecompliceerd is en haar gewoon goedaardig beloop heeft, zoowel de boter als het vleesch en ook de melk onschadelijk voor den mensch zijn. De boter is echter niet smakelijk maar gekarteld en korrelig.

Voorbeelden van den overgang der ziekte op hen die het vee melken, waren bij de leden der vergadering niet bekend.

Er hebben nog cenige woordenwisselingen plaats over de beantwoording der door HEKMEIJER gestelde vraag; waarvan de conclusie is, dat op de vraag: *is de melk en het vleesch van aan het mond- en klaauwzeer lijdende dieren schadelijk voor de gezondheid van den mensch*, de gevoclen verdield zijn.

De leden worden door den voorz. uitgenoodigd hunne waarnemingen en gedachten op het papier te zetten en aan de redactie van het tijdschrift in te zenden.

10. Punten ter behandeling op de volgende algemeene vergadering.

STEMPEL. Kan men de pokziekte onderkennen bij vette koeijen?

SNELLEN. Oorzaken van het uitbreken der tongblaar op groote veetentoonstellingen?

KEGELAER. Het vragen aan de regering om geene patenten van veearts meer uittereiken aan hen die het radicaal daartoe missen en vooral ook aan buitenlanders, Belgen en Duitschers.

HEKMEIJER en HENGEVELD hebben nog enkele punten, die zij later bij het programma voor 1864 zullen voegen.

Nadat HEKMEIJER een paar proefvellen van het 1^e nummer van dit Tijdschrift ter bezigtiging heeft gesteld, sluit de voorzitter de vergadering.

Het hoofdbestuur der Maatschappij
ter bevordering der veeartsenijkunde
in Nederland.

G. J. HENGEVELD,
1^e Secretaris.

*Verslag van de werkzaamheden en den toestand van
de Afdeling Zuid-Holland der Maatschappij ter
bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.*

Mogt de afdeling *Zuid-Holland*, vroeger de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in *Zuid-Holland*, vóór hare toetreding als zoodanig tot de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in *Nederland*, zoo als deze hare groote uitbreiding op de algemeene vergadering den 27. Aug. 1862 te *Utrecht* had ondergaan, zich steeds in een ruim ledental verhangen, waarvan het cijfer sedert hare oprigting in Sept. 1846 meestal gelijk stond aan het getal rijks- en erkende veeartsen in deze provincie, zoo het dit cijfer in enkele jaren al niet overtrof door het toetreden tot het effectieve lidmaatschap van militaire paardenartsen en beoefenaren of beminnaren van landbouw en veeteelt, dit ledental is door verschillende omstandigheden, waartoe hare verandering van maatschappij in afdeling, niet het minste zal hebben bijgedragen, aanmerkelijk gedaald.

Immers op den 29. Julij 1863, zijnde de eerste afdeeliningsvergadering gehouden te *Rotterdam*, sinds het nicuwe tijdperk dat zij was ingetreden, bedroeg haar aantal leden niet meer dan *dertien*,

welk getal, staande deze vergadering, met nog één werd vermeerderd, zijnde een beoefenaar van landbouw en veeteelt. Zij zijn de volgende:

J. VAN DAM,	veearts te <i>Zwammerdam.</i>
J. W. F. KORNDORFFER,	" " <i>Rotterdam.</i>
L. SWART,	" " <i>Barendrecht.</i>
J. A. ALERS,	" " 's <i>Gravenhage.</i>
W. DOGTEROM,	" " <i>Krimpen a/d Lek.</i>
F. A. DEIJERMANS,	" " <i>Dirksland.</i>
B. J. AALBERS,	" " <i>Nieuw Lekkerland.</i>
C. S. VAN KLAVEREN,	" " <i>Ameide.</i>
E. C. VAN STADEN,	" " 's <i>Gravenhage.</i>
J. B. SNELLEN,	" " <i>Moordrecht.</i>
W. F. STEIJGERWALT,	" " <i>Leyden.</i>
J. P. ROTSCHEID,	" " <i>Delfshaven.</i>
J. WIJS,	" " <i>Gouda.</i>
L. VAN ES,	burgemeester " <i>Melissant.</i>

Uit den aard der zaak volgt, dat de door haar verrigte werkzaamheden zich voornamelijk hebben moeten bepalen tot die van huishoudelijken aard, en wel in de eerste plaats tot het benoemen van een nieuw bestuur voor de afdeling, hetwelk thans is zamengesteld uit drie leden, te weten: uit de HH.

J. VAN DAM,	als <i>Voorzitter.</i>
J. A. ALERS,	" <i>Secretaris.</i>
B. J. AALBERS,	" <i>Penningmeester.</i>

In de tweede plaats tot het benoemen van eene commissie voor het zamenstellen van een huishoudelijk reglement, waarvan het concept reeds in bewerking is. Nadat het door de afdeeling zal zijn aangenomen, zal dit volgens Art. 16 tweede Lid aan het hoofdbestuur ter goedkeuring worden toegezonden ¹⁾.

Vervolgens hadden er door de tegenwoordig zijnde leden mededeelingen plaats van genees-, heel- en verloskundigen aard, waarvan de belangrijkste door de afgevaardigden ter algemeene vergadering zullen worden medegedeeld ²⁾.

Eindelijk werden door de afdeeling tot afgevaardigden voor de

1) Hieraan is reeds voldaan.

Red.

2) Hiervan zijn reeds eenigen in dit nummer opgenomen. Vergelijk hiermede het verslag der algemeene vergadering.

Red.

algemeene vergadering, te houden te *Utrecht* op Zaterdag den 5. September 1863 benoemd de H. F. A. DEIJERMANS, L. SWART en B. J. AALBERS.

Heeft de vereeniging der *Zuid-Hollandsche* veeartsen gedurende een tijdvak van 17 jaren getoond wat een vasten wil vermag, gesteund door eenen goeden geest en liefde voor de wetenschap die, hoezeer ook nog miskend, ja door sommigen veracht, haar blijft bezielen, zij zal niet terug gaan. Neen! Want deze innige genegenheid voor het vak moedigt haar aan met verdubbelden ijver voort te gaan op den ingeslagen wag, en hand aan hand met hare zusterafdeelingen onder medewerking van het hoofdbestuur eenmaal den palm der overwinning te behalen, die zij zich, van den aanvang harer oprigting had voor oogen gesteld: *Uitbreiding der WETENSCHAPPELIJKE veeartsenijkunde, en toepassing daarvan op het behoud van den Nederlandschen veestapel.*

's *Gravenhage*, den
24. Augustus 1863.

Namens het bestuur der afdeeling *Zuid-
Holland* der maatschappij tot bevordering
der veeartsenijkunde in *Nederland*;

de Secretaris,

J. A. ALERS.

Door de staten-vergadering van de provincie *Friesland* is den 16. Julij, jl. in behandeling genomen een voorstel van gedeputeerde staten, betreffende eene voorziening in de veeartsenijkundige dienst in de provincie. Door de commissie ad hoc werd, in overeenstemming met het voorstel, geadviseerd te besluiten: 1. tot het aanstellen van een bekwaam, wetenschappelijk gevormd veearts, om te *Leeuwarden* standplaats te houden, op eene jaarwedde van *f* 500, benevens reis- en verblijfkosten naar een door gedeputeerde staten vast te stellen tarief; 2. ten bedoelden einde een post van *f* 500 op de begrooting aan te brengen; en 3. gedeputeerde staten op te dragen in de aanstaande wintervergadering bij de vergadering ter tafel te brengen een tarief en instructie voor bedoelden veearts. De vergadering heeft zich met deze voorstellen vereenigd.

INSTRUCTIE voor den provincialen vecaris van
Friesland.

Artikel 1. De provinciale vecaris van *Friesland* wordt door gedeputeerde staten tot wederopzegging benoemd.

Hij wordt door hen geschorst en ontslagen.

Art. 2. Hij heeft zijne vaste woonplaats te *Leeuwarden*.

Hij behoeft verlof van den commissaris des konings, om langer dan drie dagen, van gedeputeerde staten, om langer dan zeven dagen buiten zijne vaste woonplaats zich op te houden.

Art. 3. Behalve die, welke in dadelijke betrekking staan tot de vecartsenijkundige wetenschap en practijk, mag hij zonder vergunning van gedeputeerde staten, geen nering, beroep, bedrijf of betrekking uitoefenen of bekleeden.

Art. 4. Hij is verplicht, zich op schriftelijken last van den commissaris des konings en van gedeputeerde staten onverwijld naar zoodanige plaats en tot dat einde te begeven als hem wordt aangewezen.

Hij dient van zijne bevinding aan hem, door wien hem de last is verstrekt, ten spoedigste een schriftelijk verslag in, met opgave van de door hem noodig geachte maatregelen.

Art. 5. Op alle stukken, die door den commissaris des konings en door de gedeputeerde staten in zijne handen worden gesteld, dient hij, zoo spoedig mogelijk, van berigt, consideratie en advies.

Art. 6. Hij houdt toezigt op den gezondheidstoestand van den veestapel in *Friesland*, zoowel wat betreft, het ontstaan der ziekten, als ook omtrent hetgeen ter voorkoming daarvan zou kunnen worden aangewend, en deelt zijne zienswijze in die gevallen aan gedeputeerde staten mede.

Art. 7. Insgelijks geeft hij berigt aan de gedeputeerde staten van het ontstaan van alle besmettelijke ziekten onder het vee, waarvan hij kennis heeft bekomen.

Hij stelt daarbij te gelijk de door hem noodig geachte maatregelen voor.

Art. 8. Jaarlijks, vóór den 1. April, zendt hij aan de gedeputeerde staten een verslag, inhoudende zijne beschouwingen en mededeelingen over den gezondheidstoestand van den veestapel in deze provincie, over het vorige jaar, en voorts al datgene, wat door hem ten opzichte van dit onderwerp belangrijk wordt geoordeeld.

Art. 9. Daartoe door den commissaris des konings of de gedeputeerde staten uitgenoodigd, woont hij alle keuringen bij, die door of van wege de provincie of de commissie van landbouw worden geheuden. Hij dient der commissie, met het houden dier keuringen belast, deswege van advies.

Art. 10. Indien, bij het volbrengen eener hem gedane opdracht, bij hem het vermoeden of de overtuiging mogt ontstaan, dat eene besmettelijke ziekte aanwezig is, beveelt hij de hem noodig voorkomende voorzorgsmaatregelen den belanghebbenden aan. Hij geeft hiervan dadelijk kennis aan den burgemeester der betrokkene gemeente.

Aldus besloten door de staten van *Friesland*.

Leeuwarden, (get.) VAN PANHUIS, Voorzitter.
den 11. Nov. 1863. " A. VAN DER LAAN, Griffier.

TARIEF van reis- en verblijfkosten voor den
provincialen veearts van Friesland.

Artikel 1. De reis- en verblijfkosten, door den provincialen veearts te genieten, wanneer hij zich op last van den Commissaris des Konings der provincie of van de Gedeputeerde Staten van zijne woonplaats moet begeven, worden berekend naar de 3. klasse van het tarief, vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 15. December 1849 (*Staatsblad* No. 62) ¹⁾, en voldaan uit de provinciale fondsen, op daartoe aan Gedeputeerde Staten iedere drie maanden in te dienen en door deze goed te keuren declaratiën. Voor het hem opgedragen onderzoek, het geven van verslag of het dienen van raad en voorlichting geniet hij geene belooning.

Art. 2. Indien de lastgeving geschiedt ten verzoeke van den burgemeester of het bestuur eener gemeente, worden de reis- en verblijfkosten ten bedrage en op de wijze, als in art. 1 zijn vermeld, uit de gemeentefondsen geleden.

De laatste zinsnede van dat artikel is ten dezen mede van toepassing.

Art. 3. Wegens aan hem opgedragen werkzaamheden in zake de besmettelijke longziekte onder het rundvee, zijn op hem mede

1) Voor de 3. klasse bedragen de reiskosten per uur afstand *f* 0 45, en de verblijfkosten per dag *f* 4.—.

van toepassing de tarieven, vastgesteld bij besluit van Gedeputeerde Staten van den 5 December 1859 (*Provinc. blad* No. 157).

Aldus vastgesteld door de Gedeputeerde Staten van Friesland, den 27 October 1863.

(get.) VAN PANHUIS, Voorzitter.
" A. VAN DER LAAN, Griffier.

Onlangs is bij de tweede kamer der Staten Generaal, een nieuw *ontwerp van wet, regelende het geneeskundig staatstoezicht*, ingediend. In de memorie van toelichting tot § 1. „Algemeene bepalingen“ wordt gezegd: „Eerst na het tot stand komen der nu aan te vangen regeling zullen onderscheidene belangrijke onderwerpen van medische politie, als bijv. het te keer gaan van besmettelijke veeziekten, de uitoefening der veeartsnijkunde, met vrucht kunnen aangevat en ten einde gebracht worden.“

En bij § 3. „Van de geneeskundige raden“ — „De benoeming van specialiteiten als bijv. een bouwkundige en veeartsnijkundige wordt niet bepaald voorgeschreven, wegens de onzekerheid, of men voor elken raad wel geschikte personen voor die specialiteit als vaste leden zal kunnen vinden. Art. 12, alinea 2, zou dan beter dan de benoeming van een vast lid, voorzien in de gewenschte voorlichting.“ Die alinea 2 luidt „Hij (de Inspecteur) is bevoegd andere deskundigen met raadgevende stem tot deelneming aan de bijeenkomsten (van den geneeskundigen raad) uit te noodigen.“

F. C. H.

De *Geldersche Maatschappij van landbouw* heeft onlangs besloten, aan de Hooge Regering een rekest in te dienen, om voorzieningen of het weren en stuiten van besmettelijke veeziekten.

*Lijst der werken die aan 's Rijks veeartsenijschool
bij de lessen worden gevolgd.*

Natuurkunde. T. E. J. CRÜGER's Grondbeginselen der natuurkunde, voor Nederland bewerkt door W. M. LOGEMAN. Sneek bij VAN DRUTEN & BLEEKER.

Scheikunde. a. anorganische. J. W. GUNNING, Leerboek der Scheikunde. Deel I en II.

b. organische. Idem. Deel III.

Plantenkunde. MORITZ SEUBERT. De Plantenkunde, uit het hoogduitsch in het nederduitsch overgebracht en met aantekeningen vermeerderd door Dr. C. A. J. A. OUDEMANS.

Leer der voedende en vergiftige gewassen. Volgens eigen schema met verwijzing naar de landhuishoudelijke Flora van H. C. VAN HALL. Leeuwarden, 1854, bij G. T. N. SURINGAR.

Dierkunde en vergelijkende ontleedkunde. D. LUBACH. Eerste grondbeginselen der Dierkunde etc. Tiel, bij H. B. A. CAMPAGNE.

Ontleedkunde. F. C. HEKMEIJER, Handleiding tot de stelselmatig beschrijvende ontleedkunde der huiszoogdieren. Utrecht, bij BROESE. 1862.

Physiologie. MULLER, Lehrb. der Physiologie der Haussäugethiere. Wien, 1862.

Natuurlijke historie, exterieur en raskennis van het paard. Handleiding tot de Paardenkennis door VAN DER POLL. 3^e druk door LASEUR. Breda 1860.

SEBALD. Naturgeschichte des Pferdes. 1815.

Natuurlijke geschiedenis, raskennis en exterieur der overige huisdieren.

G. J. HENGVELD. Het rundvee enz. Haarlem. LOOSJES, 1853 en 58. Verder een dictaat naar Wm. BAUMEISTER en SCHMIDT voor het rundvee en de schapen.

Theoretisch hoefbeslag en hoefziekten. F. C. HEKMEIJER. Handleiding tot de leer van het hoefbeslag. Leiden, NCOTHOVEN VAN GOOR.

F. C. HEKMEIJER. Beschrijving van de verschillende wijzen van winterbeslag of het op scherpzetten. Utrecht, bij BROESE, 1862.

LEISERING und HARTMANN, Der Füss des Pferdes. Dresden 1861.

Recepteer- en artsenijsbereidkunde. ERDMANN und HERTWIG. Thierärztl. Receptirkunde. Berlin, 1856.

Geregtelijke veeartsenijkunde en politie. A. C. GERLACH, Handb. der gerichtl. Thierheilkunde. *Berlin* 1862.

Geschiedenis der veeartsenijkunde. J. M. KREUTZER, Grundriss der ges. veterinärmedizin. *Erlangen* 1853.

Algemeene ziektekunde. Lehrbuch der Pathologie u. Therapie der Hausthiere von Dr. M. F. RÖLL. *Wien*, WILH. BRAUMÜLLER. (Allgemeiner Theil).

Algemeene therapie. Lehrbuch der allgemeinen Therapie für Thierärzte, von A. C. GERLACH. *Berlin*, A. HIRSCHWALD, 1853.

Bijzondere therapie. Lehrbuch der Pathol. u. Therapie der Hausthiere von Dr. M. F. RÖLL. *Wien*, WILH. BRAUMÜLLER. (Besonderer Theil).

Ziektekundige ontleedkunde. Patholog. Anatomie der Haussäugethiere von CHR. J. FUCHS. *Leipzig*, VEIT u. Co.

Geneesmiddelleer. Praktische Arzneimittellehre für Thierärzte von Dr. C. H. HERTWIG. *Berlin*, VEIT u. Co.

Leeffregelkunde. Dr. C. G. HAUBNER's Gezondheidsleer, vertaald door E. C. ENKLAAR. *Zwolle*, TJEENK WILLINK, 1850.

T. X. KOERBER, Die Ernährung, Wartung und Pflege der Hausthiere. *Glogau*, bei C. FLEMMING, 1858.

Veeceelt. Een dictaat. Voorts Dr. FRIEDRICH SCHMALZ, Theorie van de veredeling der dieren, vertaald door E. C. ENKLAAR. 1845.

Heelkunde. Praktisches Handbuch der Chirurgie für Thierärzte. Von Dr. C. H. HERTWIG *Berlin*, AUGUST HIRSCHWALD, 1859.

Leer der operatien. Dr. EDUARD HERING, Handbuch der Thierärztlichen Operationslehre. *Stuttgart*, EBNER & SCUBERT, 1857.

Verloskunde. Een dictaat van wijlen den heer G. WIT, leeraar aan 's rijks veeartsenijsschool, benevens de Hollandsche werken van EDERHARD en LE FRANK VAN BERKHEY, en eenige Fransche en Duitsche van RAINARD, DELWART, BAUMEISTER, BINZ, GUNTHER, enz.

PROGRAMMA voor de algemeene vergadering te
Utrecht, op Zaterdag 5. September 1863, des
voormiddags ten 10 uur, in de zaal naast den
schouwburg.

Gewone werkzaamheden.

1. Indienen der volmagten volgens art. 23 en voorstelling der bezoekers die geen lid zijn, overeenkomstig art. 12, 3. alinea en art. 26.
2. Opening der vergadering.
3. Lezen der notulen.
4. Verslag van den toestand der maatschappij.
5. Benoeming van eenen hoofdbestuurder in de plaats van den aftredenden, art. 20.
6. Benocming van eereleden, art. 6.
7. " " leden-correspondenten, art. 11.
8. Rekening en verantwoording, benevens in ontvangst nemen der contributiën, art. 12.

Veeartsenijkundige mededeelingen.

- a. Opgave der heerschende veeziekten 1862/63.
- b. " " inëntingen bij runderen en schapen in 1862/63.
- c. Genees-, heel- en verloskundige gevallen, veeteelt, hoefbeslag en hoefziekten, instrumenten en operatiën.

Bespreking van vroeger opgegevene onderwerpen.

1. F. TH. WEITZEL. Volgens sommigen heeft het verleggen of verwerpen van het kalf bij koeijen ook plaats ten gevolge van navolging of het van elkander afzien. Is deze meening gegrond? Welke oorzaken kunnen verder daartoe aanleiding geven?

2. F. C. HEKMEIJER. Ofschoon in ons land betrekkelijk weinig processen ten gevolge van koop en verkoop der huisdieren plaats

hebben, komen die echter voor. Het *Burgerlijk Wetboek* geeft daartoe de regelen aan de hand. Behalve deze wetten bestaan er in sommige streken nog plaatselijke regelen, waarnaar men zich gedraagt en waaraan men gewoon is zich stilzwijgend te onderwerpen. Deze wetten, die dikwijls in strijd zijn met de bepalingen van het *Burgerlijk Wetboek*, worden *costuumwetten* genoemd, en zijn daarom van gewigt, wijl de regter, die, volgens art. 1547 ¹⁾ van genoemd Wetboek, in aanmerking moet nemen bij het vellen van zijn vonnis.

Er is niets bekend van deze plaatselijke wetten, en echter was de kennis daarvan van veel gewigt. Men vraagt daarom eene opgave daarvan, in de verschillende streken van ons land, om daarvan een geheel te vormen, ter plaatsing in het nieuw op te rigten Tijdschrift.

3. ALERS. Loop der influenza en opgave van de diaethetische oorzaken der ziekte.

4. HENGEVELD. Geograph. en phys. klimaat en de daardoor ontstane ziekten en gebreken.

5. VON REEKEN. Is het eerste tijdperk der longziekte bij runderen met zekerheid aan te geven?

6. VON REEKEN. Mag men vleesch afkomstig van runderen in het 1e tijdperk der longziekte geslagt als onschadelijk voor den mensch beschouwen?

7. HOEGEN. Welke is de beste wijze van behandeling van den nekbuil?

8. HOEGEN. Zijn er in de tegenwoordige epizoötie van mond- of klaauwzeer bij het rund ook proeven genomen met de inenting daartegen, en zoo ja, welke waren hare resultaten?

9. F. C. HEKMEIJER. Is het vleesch en de melk van aan het mond- of klaauwzeer lijdende runderen bij het gebruik nadelig voor de gezondheid van den mensch, wanneer het rund daarbij aan geene andere ziekte lijdt?

1) Art. 1547. „De regtsvordering, voortspruitende uit gebreken die de vernietiging van den koop ten gevolge hebben, moet door den koper aangelegd worden binnen een korten tijd, overeenkomstig den aard der gebreken, en met inachtneming der gebruiken van de plaats alwaar de verkoop gesloten is.“

10. Opgave van wetenschappelijke punten of andere onderwerpen voor de volgende Algemeene Vergadering.
11. Sluiting der Vergadering.

Vastgesteld te *Utrecht*, op den 25. Julij 1863.

*Het Hoofdbestuur der Maatschappij ter bevordering
der Veeartsenijkunde in Nederland.*

J. B. SNELLEN, *Voorzitter.*

G. J. HENGEVELD, *1. Secretaris.*

PERSONALIA.

Benoemingen, bevorderingen, verplaatsingen, enz.

Bij besluit van Z. M. is onlangs benoemd tot referendaris bij het ministerie van binnenlandsche zaken in de plaats van Dr. C. C. Roëll, de heer L. J. Egeling, med. doct. enz., te *Haarlem*.

De heer H. B. Stolkert, paardenarts der 2. kl., is, na afgelegd examen voor de commissie van examinatie, benoemd tot paardenarts der 1. kl. (kapitein), en geplaatst bij het regiment rijdende artillerie te *Arnhem*.

De heer A. W. H. Wirtz, paardenarts der 3. kl. bij het 5. regiment dragonders, is, na afgelegd examen voor de commissie van examinatie, benoemd tot paardenarts 2. kl. bij hetzelfde regiment.

De heer J. H. Houtzagers, paardenarts der 3. kl. bij het 2. regiment dragonders, is, na afgelegd examen voor de commissie van examinatie, benoemd tot paardenarts der 2. kl. bij hetzelfde regiment.

De heer J. J. Noest, veearts te *Houten (Utrecht)*, is beroepen te *Lith* en *Lilhoijen* c. a. (*Noord-Brabant*.) Jaarwedde f 300.

De heer E. Plantenga, stadsycearts te *Groningen*, zal voorloopig de lessen in de zoölogie aan de landbouwschool te *Haren* geven.

De heer J. J. Postma, paardenarts der 3. kl. bij het leger in *Oost-Indië*, te *Soerabaija*, is verplaatst naar *Willem I*.

De heer G. L. Reedijk, eervol ontslagen adjunctpaardenarts bij de kavallerie in *Oost-Indië*, is benoemd tot veearts voor 's gouv. vernemens burgerlijke dienst in *Oost-Indië*.

De heer G. L. Reedijk, adjunct-paardenarts in *N. Oost-Indië*, is, op zijn verzoek, in 1863, als zoodanig eervol ontslagen.

De heer F. A. Ludwig, paardenarts der 2. kl., heeft in 1862 met goed gevolg voor de commissie voor het examen het examen afgelegd voor paardenarts der 1. kl., en zal dus, bij ontstane vacature, als zoodanig worden benoemd.

De heeren W. F. Schröder en J. Mars, paardenartsen der 3. kl., zijn, na afgelegd examen voor de commissie van examinatie, benoemd tot paardenartsen van de 2. kl. bij de regimenten dragonders.

De heer H. W. Stickel Schoemaker, paardenarts der 3. kl. bij de dragonders, heeft met goed gevolg het examen voor paardenarts der 2. kl. afgelegd, om, na ontstane vacature, als zoodanig te worden benoemd.

In de vergadering van 4 Nov. 1863 van de landhuishoudelijke maatschappij in het arrondissement Eindhoven, gehouden onder het presidium van den heere commissaris des konings in de provincie Noord-Brabant, is aan den heer L. van Driel, rijks-veearts 1. kl. te *Stratum*, eene fraai bewerkte zilveren medaille met diploma uitgereikt voor betoonden ijver ter zake der inenting tegen de longziekte.

In de vergadering van de provinciale staten van Friesland, gehouden 9. Februarij 1864, is tot provinciaal veearts, standplaats *Leeuwarden*, benoemd de heer J. H. Prakke, veearts der 1. kl., keurmeester van het vee en vleesch te *Utrecht*.

Overleden.

Op den 30. September 1863 de heer J. Mos, eerst onlangs benoemd tot veearts en tot gemeenteveearts te *Hoogeveen c. a. (Drenthe)*. (Zie bladz. 59).

Op den Januarij 1864 te *Utrecht*, de hoogleeraar van Lidth de Jende, oud directeur-hooglecraar aan 'srijks veeartsnijschool, in den ouderdom van 73 jaren.

In Februarij j.l. is plotseling overleden de heer J. L. HÖBGEN, veearts te *Witmarssum*.

Vacante plaatsen voor veeartsen.

De gemeente *Hoogeveen c. a. (Drenthe)*. Jaarwedde *f* 400.

De gemeente *Arnhem* vraagt een keurmeester van vee, vleesch en spek, het radicaal van veearts hebbende. Jaarwedde *f* 400.

Gedeputeerde staten van *Drenthe* roepen op rijksveeartsen, die genegen zijn tegen genot eener provinciale toelage van *f* 200 'sjaars, benevens vergoeding voor reis- en verblijfkosten ter zake van dienstverrigtingen, zich in *Drenthe* te komen vestigen.

Gedeputeerde staten van *Friesland* vragen eenen veearts, standplaats *Leeuwarden*. Jaarwedde *f* 500 en reis- en verblijfkosten, volgens tarief. (Benoemd de heer J. H. Prakke.)

Te *Utrecht* is vacant de betrekking van keurmeester van het vee en vleesch. Jaarwedde *f* 800. (Vergel. bladz. 53).

Ingezonden ter plaatsing in het Tijdschrift.

J. C. Kegelaer. *Over haemorrhoiden bij een paard.*

J. A. Alers. *Champignons in het scrotum bij een ruin.*

A. W. H. Wirtz. *Boekaankondiging.*

De volgende heeren hebben, als zijnde leden van de algemeene afdeeling der maatschappij ter bevordering der veeartsnijkunde in *Nederland*, hunne contributie over 1863 overgemaakt; als:

A. F. van Ghert.	J. M. F. Kegelaer.
J. L. N. Weissenbruch.	A. J. Montens.
E. Overbosch, Wz.	H. B. Stolkert.
W. H. Montens.	L. van Driel.
J. K. de Greuve.	W. F. Schröder.
P. Werkman.	J. Mars.
A. W. H. Wirtz.	H. W. Stickel Schoemaker.
J. H. Houtzagers.	J. T. van ter Velde.
D. van Hulst.	J. B. Huysmans.
J. C. Kegelaer.	H. Reimers.

Leden van de algemeene afdeeling der maatschappij ter bevordering der veeartsnijkunde in *Nederland* zijn sedert de laatste opgave (zie bladz. 55) geworden, de heeren:

H. B. Stolkert. J. Huffnagel.

De redactie is zoo vrij eenige heeren veeartsen die gezegd hebben stukken ter plaatsing in het Tijdschrift te zullen inzenden, aan die belofte te herinneren. Zij verzoekt daarbij de in te zenden stukken, die dikwijls onder verschillende rubrieken moeten gebragt worden, op afzonderlijke bladen papier te schrijven.

H.H. veeartsen worden verzocht aan de redactie van het Tijdschrift berigt te geven van elke benoeming, verplaatsing, verandering van woonplaats, of sterfgevallen, die bij het personeel der veeartsen mogten plaats hebben, ten einde daarvan melding te kunnen maken.

PATHOLOGIE EN THERAPIE.

*Aambeijen (haemorrhoides) bij een paard, waargenomen
door J. C. KEGELAER, veearts l. kl. te Hulst.*

Op den 3. Augustus 1861 werd mijne hulp ingeroepen bij eene 7jarige vale merrie, toebehoorende aan de weduwe L. te Hulst.

Bij het onderzoek deden zich de volgende verschijnselen voor:

Het paard lag veel, nu en dan naar den buik omziende, de eetlust was verminderd, de pols eenige slagen in de minuut vermeerderd, vol, en de ademhaling gewoon.

Nu en dan hadden er sterke persingen op de mest plaats, waarop echter niets werd ontlast. De aderen des endeldarms waren spatachtig uitgezet, waardoor de endeldarm en de aars gezwollen, en in den omtrek met zakvormige uitzettingen ter grootte van een hoenderei waren voorzien.

Bij het ingaan met de geoliede hand in den endeldarm ontstond er eenige bloeding, en men vond het bekkengedeelte des endeldarms geheel opgevuld met zeer drooge meststoffen, die zooveel mogelijk dadelyk met de hand werden verwijderd. Hierna werd om de 2 uren een klisteer uit laauw water en olie bestaande toegediend, terwijl inwendig sulph. sod., crem. tartar. en flores sulph. met decoct. sem. lini werd gegeven.

De aars werd nu en dan met koud water afgespoeld.

Den 4. Augustus was het paard iets beter.

Den 5. Augustus laxeerde het paard, en de zwelling en uitzetting van den endeldarm was reeds verminderd.

Den 6. waren de zakvormige uitzettingen verdwenen en het paard hersteld.

Een tweede paard van dezelfde eigenares, zijnde eene 13jarige vale merrie, werd op den 4. Augustus 1861 door dezelfde ziekte, en bijna onder dezelfde verschijnselen aangedaan. — Hier had ook sterke ophooping van drooge mest in den endeldarm plaats, de aars was sterk gezwollen, doch uitwendig niet zakvormig uitgezet. De persingen op de mest waren zoo hevig, dat zij naar barenswœœn geleken. Bij het ingaan met de geoliede hand in den endeldarm, had bij dit paard geene bloeding plaats; de aderen des endeldarms waren knobbelig op het aanvoelen.

Dezelfde geneeswijze werd gevolgd, en het paard was, na 6 dagen behandeling, bijna geheel hersteld, alleen bleef er nog eene geringe zwakte, een zich niet wel bevinden over, hetgeen na 3 weken van lieverlede in gezondheid overging.

Als aanleidende oorzaak dezer ziekte werd aangenomen het eten van te oude, drooge, reeds met zaad voorziene roode brabantische klaver, waarom met dit voeder werd opgehouden, en het door meer jonge groene klaver werd verwisseld, waarna de ziekte, waarvan de aanleg bij de nog overige paarden reeds werd opgemerkt, geheel ophield.

Daar men de aambeijen bij de huisdieren, en vooral bij de paarden weinig aantreft, hetgeen voorzeker in de meer horizontale rigting en de daardoor minder ontstane drukking der vaten van den endeldarm moet gezocht worden, zoo meen ik van deze beide eenige gevallen, die ik sedert eene ruim

40jarige praktijk heb waargenomen, eenige melding te moeten maken.

Wanneer hier de drukking als voorbeschikkende oorzaak gemist wordt, die bij den mensch door den opgerigten stand steeds aanwezig is, zoo was hier de geweldige uitzetting en drukking van den endeldarm door drooge meststoffen de oorzaak, dat de aderen van den endeldarm gedrukt werden, waardoor de terugvoer van het bloed werd belet, en de spatachtige uitzettingen der aderen, de haemorrhoides, werden voortgebracht.

CHIRURGIE.

Champignons in het scrotum van een ruinpaard,
door J. A. ALERS.

In April 1862 kreeg ik in behandeling een zesjarige vos ruin, in wiens scrotum zich twee harde knobbels bevonden ter dikte van ongeveer 20 à 25 millimeters in doorsnede, van eenen onregelmatigen vorm, en op het aanvoelen zonder pijn, zoodat het paard, dat overigens levendig van temperament was, de betasting rustig toeliet. Doordien beiden zeer oppervlakkig onder de opperhuid lagen, hield ik het voor ontaarde vetklieren, te meer, omdat ik het vorige jaar een dergelijk geval met goed gevolg had behandeld bij een anderen ruin.

Aan dezelfde behandeling van inwrijving met jodet. kalie. werd ook dit paard onderworpen, waarbij aanvankelijk de zwellingen verminderden, doch weinige weken later de vorige omvang weder innamen en in dien toestand bleven, zonder dat er iets meer aan werd verrigt, daar het paard er hoegenaamd geen hinder aan scheen te hebben, tot aan het begin van Augustus 1863, toen ik werd geroepen omdat het paard bij het loopen pijn te kennen gaf, en eene enkele maal er bloed langs de beenen was afgevloeid. Nu vond ik de huid verwond, en naar buiten drongen de beide zwellingen, op

het uiterlijk aanzien, de vorm en de consistentie der massa volmaakt op wratten gelijkende, die in een staat van afschilfering verkeerden.

Op verlangen van den eigenaar besloot ik tot de amputatie over te gaan; doch daar het paard om zijne buitengewone onrust en wederspanningheid een naauwkeurig onderzoek niet toeliet en ik zonder dat huiverig was om de operatie bij wijze van verrassing te doen, liet ik het nederleggen en bevestigen en bevond dat de schijnbaar wratachtige verhevenheden van een vaste structuur, waren bevestigd aan een vrij dikken steel, waardoor een groot bloedvat liep van de dikte eener dikke pijpensteel. De grootste was ontveld en bloederig, hetgeen een gevolg scheen te zijn van het wrijven en schuren bij het loopen in de laatste dagen, waardoor dit laatste bemoeijelijkt en het dier eindelijk wijdbeens van achteren liep. Met behulp eener sterke dunne snoer bond ik beide deze woekerligchamen af, waarna zij, zonder merkbare ongunstige toevallen, na verloop van 10 dagen, waren afgevallen.

De zitplaats scheen op de scheederek te zijn; doch meer in de diepte en duidelijk voelbaar vond ik, vastzittende op den zaadstreng, nog een derde ligchaampje, dat echter nog te klein was om uit te pellen en liet het zitten met het besluit om het later, wanneer het grooter en het paard tot last mogt geworden zijn, aan die kunstbewerking te onderwerpen.

VERLOSKUNDE.

*Bijdrage tot de praktische verloskunde, door
J. B. KIELSTRA, veearts te Opeinde.*

Op den 20. November j.l. werd ik door den heer J. W. v. D. M. te U. geroepen, ten einde geraadpleegd te worden omtrent eene op het kalven staande koe, bij welke volgens eenige empirikers geene ontsluiting was, en alzoo het kalven onmogelijk scheen te zullen zijn. Ik ondersloeg de koe, en bevond dat de baarmoedermond zich niet genoegzaam had geopend om met zekerheid de ligging der vrucht te kunnen bepalen. Reeds den vorigen dag waren eenige malen, door koehelpers, pogingen aangewend om met eene hand binnen de baarmoeder te dringen, doch alles vruchteloos. Ik deed de koe eene vrij ruime aderlating uit de halsader, en behandelde het dier verder inwendig met cham. vulgare en fl. sambuc., tot dat ik den anderen morgen andermaal de koe ondersloeg, en bevond dat er zooveel ruimte was, dat ik met de hand door den mond der baarmoeder tot aan de vrucht kon naderen.

Het bleek mij toen, dat het kalf met de achterbeenen voorkwam, reeds gestorven en aanmerkelijk opgezwollen was, zoodat mij niet anders overbleef dan de toevlugt tot de voor de embryotomie noodige instrumenten (ongeveer volgens het model aan 's Rijks veeartsenijschool in gebruik) te nemen.

Ik begon met eene huidsnede te maken in een der achterpooten, hetwelk met eene verborgene bistourie geschiedde,

vervolgens werd de huid rondom dit been met eene lange platte spatel los gemaakt, een touw bevestigd in het oog van eene lange stompe haak, dit met het losse einde wederom door hetzelfde oog gestoken, zoodat het touw om het van huid ontblootte been heen gelegd werd, en toen met de bevestigde haak omhoog of liever tot aan en om het dijbeen opgeschoven werd. Het losse einde van het buiten blijvende touw werd aangetrokken, terwijl ik zelf met een houtje, passende om de bogt van de haak, draaijenderwijze de haak terug keerde, totdat al spoedig het gewricht (de heupkom) verscheurde, en' alzoo het in het haaksoog en het touw vrij vast bekleemde gedeelte naar buiten kwam. Met het volgende been werd evenzoo gehandeld, hoewel dit eenigzins gemakkelijker voortging, door dat er meerdere ruimte was om de huid overal goed los te maken. Vervolgens begon ik met de tang de kruisbeenderen en wervelen uit te trekken, wederom door aan een touw aan de tang bevestigd, te laten trekken, vervolgens de huid wederom losgespeld met de lange platte spatel en met de tang, als voren, de ingewanden rugwervels en ribben uitgetrokken. Nadat ik bij afwisseling eenigzins aan de huid had laten trekken, begon ik het eene schouderblad door middel der geknopte halfmaansgewijze gevormde beitel tusschen het blad en de ribben in te dringen, waarna het schouderblad met de tang eenigzins werd aange-trokken tot het door een touw bevestigd kon worden, uit-hoofde dat de tang te veel ruimte innam om vervolgens de huid om het voorbeen met de spatel los te maken, waarna een ander touw wederom op dezelfde wijze aan de haak be-vestigd als bij het achterbeen omschreven is, om het schou-derblad gelegd en aangetrokken werd, terwijl de haak we-derom al draaijende werd terug gekeerd; met het andere voorbeen werd op dezelfde wijze gehandeld, en vervolgens de nog overige ribben, rug en halswervelen, nadat de huid verder was los gemaakt, werden bij meer of minder groote gedeelten met de tang uitgetrokken tot dat eindelijk de kop nog overbleef om op de eene of andere wijze te verkleinen.

Dit geschiedde door, met de van knopjes voorziene beitel, terwijl de huid stevig vastgehouden werd, het achterhoofsbeen en de schedelbeenderen te verbrijzelen, waarna dan eindelijk door nog al vrij stevig trekken aan de huid, de geheele verlossing werd voleindigd.

Na dat de koe onder het kalven gedurig eenig brood en water werd toegediend bleef het dier volkomen onvermoeid en toonde na de volbragte, nog al langdurige verlossing, geene verschijnselen, die de goede afloop deden betwijfelen, hetwelk zich dan ook volkomen bevestigde daar eetlust en melkgeving steeds voortdurend bleven bestaan.

Overtuigd dat de beoefening der praktische verloskunde door wetenschappelijke veeartsen een zeer afdoend middel is om den empiriker den neus te doen stooten, zoo wil ik kortelings mededeelen wat men te doen heeft om eene menigte veehouders het vertrouwen der empirikers voor altijd te ontnemen. Vele wetenschappelijke menschen hebben getracht door geleerde en overtuigende redeneringen de dwalingen der empirikers bij den veehouder te overwinnen, hetwelk wel somtijds gebeurt maar ook meermalen schipbreuk lijdt.

Het komt daarom altoos zeer wenschelijk voor om veehouders empirici met daden te overtuigen, dat bij eene wetenschappelijke kennis, voor hetzelfde geld, twee goede handen kunnen worden gekregen, die in staat zijn, de somtijds wel handige daden der empirici te overtreffen, zonder door ruwheid of onbedacht te zijn grove ongelukken te begaan. ¹⁾

Door dit hoewel zeer geringe stukje mede te deelen hoop ik eenigermate mede te werken ter bevordering van de wetenschappelijk beoefende veeartsenijkunde.

Opeinde, 1 Feb. 1861.

1) Dit is zeer waar. Het is slechts jammer dat er dikwijls maanden en jaren verloopen eer eene gunstige gelegenheid zich opdoet, om veehouders en empiristen te overtuigen van het betere eener wetenschappelijke opleiding. Op welk eene wijze moet inmiddels, bij zulk een hardnekkig ongelooft dat zien wil om te kunnen gelooven, een opgeleid veearts zijn bestaan vinden?

GEREGTELIJKE VEEARTSENIJKUNDE.

Gedurende hoe langen tijd kunnen de kiemen van besmettelijken kwaden droes bestaan, zonder zich door uiterlijke teekenen te openbaren? Ingezonden door F. C. HEKMEIJER.

Dagvaarding. Extract. In zake hangende voor de arrondissements-regtbank te *Amersfoort* van REINDERT KAMPHORST, en JAN LAMMERSZON DE JONG, beiden landbouwers, wonende te *Hilversum*, eischers bij exploit van den 9. Julij 1860, procureur Mr. HEIJMANS, tegen CORNELIS VAN WAGENINGEN, logementhouder te *Amersfoort*, gedaagde bij gemeld exploit, procureur VAN BOCKOM MAAS. De arrondissements-regtbank te *Amersfoort*, gezien het exploit van dagvaarding d.d. 9 Julij 1860 aan den gedaagde beteekend. Gezien de verdere stukken van het geding, voor zoo veel noodig, geregistreerd. Gehoord partijen in hare conclusiën en mondelinge adstructie bij pleidooi, overwegende dat de volgende, door de eischers gestelde daadzaken, door den gedaagde niet zijn tegengesproken, en alzoo, als tusschen partijen in confesso kan worden aangenomen, dat de eischers, in den avond van den 9. Maart 1860, van den gedaagde hebben gekocht, en deze hun alstoen heeft verkocht en geleverd, een stekelharig vos aftands merriepaard, en een donker vos ruinpaard,

waarmede de eischers nog denzelfden avond huiswaarts vertrokken zijn. Overwegende dat de eischers, onder aanbod van bewijs, der door hen geposeerde feiten, verder beweren, dat zij ná dezen koop en verkoop, gesloten onder uitdrukkelijk beding, dat die paarden moesten zijn *eerlijk*, op den 6. Junij deszelven jaars hebben ontdekt, dat deze *niet eerlijk*, doch lijdende waren aan besmettelijken kwaden droes. Overwegende dat zij, op grond, dat die ziekte een verborgen gebrek daarstelt, bedoeld bij art. 1547 van het burgerlijk wetboek, en zij hierdoor schade geleden hebben, concluderen dat de regtbank de bovenomschreven overeenkomst van koop en verkoop zal verklaren te zijn en te blijven ontbonden en vernietigd, en den gedaagde zal veroordeelen, tegen overgifte door de eischers der gemelde beide paarden, tot terugbetaling van den koopprijs en vergoeding van kosten, schaden en interessen, nader op te maken bij staat, zooals dit breeder bij dagvaarding en conclusie van eisch is omschreven, met verdere veroordeeling des [gedaagden in de kosten van het regtsgeding. Overwegende dat de gedaagde, die vordering primario heeft bestreden, met eene exceptie van niet ontvankelijkheid, op grond dat de actio redhibitoria, welke het hier geldt, moest worden ingesteld, binnen een korten tijd, overeenkomstig de aard der gebreken, en met inachtneming der gebruiken van de plaats, alwaar de koop is gesloten; dat volgens de eischers zelve, de bedoelde paarden zijn gekocht en overgenomen op den 9. Maart 1860, en de regtsvordering, die niet kan gerekend worden met de op den 23. Junij daaraanvolgende gedane sommatie te zijn aangevangen, eerst bij dagvaarding van den 9. Julij 1860, dus vier maanden ná den koop, is ingesteld, hetgeen niet kan gezegd worden een korten tijd te zijn, te meer daar het algemeen gebruik voor dergelijke regtsvorderingen, slechts een tijd van zes weken erkent, en kwaden droes, (gesteld dat deze een verborgen gebrek zij) zich spoedig openbaart. Overwegende dat hier tegen door de eischers is aangevoerd, dat het bestaan van dergelijke plaatselijke gebruiken door hen wordt

ontkent, en in ieder geval, in dezen niet afdoende zou zijn, daar die termijn moet geacht worden niet van het oogenblik der levering, maar van dat der ontdekking van het gebrek aan te vangen, zoodat zij persisteren bij hunne genomen conclusie. Overwegende, wat er moge zijn van de beweringen van partijen, betrekkelijk den aanvang van den bedoelden termijn, het ontegenzeggelijk is, dat de kiem van het beweerde verborgen gebrek moet aanwezig zijn geweest op het oogenblik der levering. Overwegende dat de regtbank de voorlichting van deskundigen noodig voorkomt omtrent de vraag, hoe lang de kiemen dezer ziekte in verborgen toestand kunnen aanwezig zijn. Overwegende dat van de beantwoording dezer vraag zal afhangen, of het aangeboden bewijs van de betwiste daadzaken, o. a. van den tijd der eerste ontdekking, zijnde den 6. Junij 1860, dus genoegzaam drie maanden ná den dag van koop en levering, al of niet noodzakelijk moet geacht worden, zoodat de beslissing, hieromtrent voor alsnog behoort te worden aangehouden. Gezien art. 222 seqq. van het wetboek van burgerlijke regtsvordering, regtsprekende in naam des Konings, beveelt dat door deskundigen zal worden onderzocht, „gedurende hoe langen tijd de kiemen van besmettelijken kwaden droes kunnen bestaan, zonder zich door witerlijken teekenen te openbaren.“ Benoemd als deskundigen tot dit onderzoek, de heeren FRANCISCUS CORNELIS HEKMEIJER, lector aan 's Rijks veeartsenijschool te *Utrecht*, J. B. HUIJMANS paardenarts, en F. T. WEITZEL, veearts eerste klasse, beide wonende te *Amersfoort*; bepaalt dat hunnen eedsaflegging zal plaats hebben ter teregtzitting dezer regtbank van Woensdag den 16. Januarij 1861, des voormiddags te elf ure, reserveert de kosten. Aldus gewezen te *Amersfoort* den tweeden Januarij [1861, bij de heeren m^{rs}. VAN DE POLL, presiderend-regter, VAN BELL en KETELAAR regters, en tenzelfde dage, aldaar in het openbaar uitgesproken, in tegenwoordigheid van de heeren m^{rs}. TURK, officier en Jonkheer GODIN DE PESTERS griffier, (get.) A. N. J. VAN DE POLL, GODIN DE PESTERS, voor extract conform, afgegeven aan den

heer Mr. J. B. HEIJMANS, procureur voor de eischers, de griffier der regtbank voornoemd (*get.*) GODIN DE PESTERS. Geregistreerd te *Amersfoort* den vijftden Januarij 1800 een en zestig, deel 41, folio 133, vak 7, vier bladen, geen renv., ontvangen voor regt *f* 1.60, voor 38 ope. ad *f* 0.61, te zamen twee gulden een en twintig centen.

De ontvanger (*get.*) WALTIERS.
 Voor eensluitend afschrift,
 J. B. HEIJMANS.

In den jare 1800 een en zestig, den elfden Januarij, ten verzoeke van REINDERT KAMPHORST en JAN LAMMERSZON DE JONG, beide landbouwers, wonende te *Hilversum*, eischers bij exploit van den 9. Julij 1860, domicilie gekozen hebbende ten kantore van den heer m^r. JACOBUS BERNARDUS HEIJMANS, procureur bij de arrondissements-regtbank te *Amersfoort*, aldaar wonende aan de *Langestraat*, Wijk T, N°. 6, welke in deze voor de requiranten occupeert.

Heb ik JAN CAREL MORREN, eerste deurwaarder bij de arrondissements-regtbank te *Utrecht*, wonende aldaar in het *Wed*, Wijk F, N°. 212.

aan

den weledele heer FRANCISCUS CORNELIS HEKMEIJER, lector aan 's rijks vooartsenijschool te *Utrecht*, en wonende te *Utrecht*, ter zijner woonplaats exploit doende en sprekende met zijn ed^a. echtgenoot,

beteekend

en bij deze afschrift overgeleverd van een extract-vonnis, door de arrondissements-regtbank te *Amersfoort*, op den tweeden Januarij 1861, in het voor dezelve tusschen mijne requiranten, als eischers, en CORNELIS VAN WAGENINGEN, logementhouder te *Amersfoort*, als gedaagde, aanhangige regtsgeding gewezen, behoorlijk geregistreerd, bij welk vonnis is bevolen dat door deskundigen zal worden onderzocht, *gedurende hoe langen tijd*

de kiemen van besmettelijken kwaden droes kunnen bestaan, zonder zich door witerlijke teekenen te openbaren, en den geïnsinueerde met en benevens de heeren J. B. HUIJSMANS, paardenarts en F. T. WEITZEL, veearts 1. klasse, beide wonende te Amersfoort, als deskundigen tot dit onderzoek zijn benoemd, met bepaling, dat de geïnsinueerden, alvorens tot gemeld onderzoek over te gaan, in de terechtzitting der regtbank voornoemd, van Woensdag den zestienden Januarij 1800 een en zestig des voormiddags ten elf ure, den bij de wet gevorderden eed zullen afleggen.

En heb ik deurwaarder, wijders uit kracht van bovengemeld vonnis en ten verzoeke van en exploit doende en sprekende als boven, voornoemde heer F. C. HEKMEIJER

opgeroepen

om op de voormelde plaats, dag en uur te verschijnen, ten einde de voorschreven eed af te leggen, de gedaagde tevens aanzeggende, dat hij voor gemelde werkzaamheden zal worden beloond, en ten einde de gedaagde hiervan niet onkundig zou zijn, heb ik aan denzelven exploit doende en sprekende als boven, behalve afschrift van het voormelde extract-vonnis, mede gelaten afschrift dezes. De kosten zijn vijf en zeventig cent, behalve instellen, schrijffloon, zegels, registratie en porto's.

(get.) J. C. MORREN.

Voor afschrift,

J. C. MORREN.

Berigt der deskundigen.

De arrondissements-regtbank te Amersfoort heeft, bij vonnis van den tweeden Januarij 1861, bevolen, dat in zake hangende voor gemelde regtbank van REINDERT KAMPHORST en JAN LAMMERSZON DE JONG, beide landbouwers, wonende te Hilversum, tegen CORNELIS VAN WAGENINGEN, logementhou-

der te *Amersfoort*, door deskundigen zal worden onderzocht: „*Gedurende hoe langen tijd de kiemen van besmettelijken kwaden droes kunnen bestaan, zonder zich door uiterlijke teekenen te openbaren,*” en heeft bij datzelfde vonnis de ondergeteekenden: FRANCISCUS CORNELIS HEKMEIJER, leeraar aan de veeartsenijschool te *Utrecht*, en FREDERIK THEODOOR WEITZEL, veearts der 1. klasse te *Amersfoort*, en bij vonnis van den 21. Januarij 1861, HENDRICUS JOHANNES PRAKKE, veearts der 1. klasse te *Baarn*, benoemd tot deskundigen, en hen belast met het onderzoek en de schriftelijke beantwoording dezer zaak.

Nadat de beide eerstgenoemden op den 16. Januarij 1861 in handen van genoemde regtbank den vereischten eed hadden afgelegd, en laatstgemelde op den 30. Januarij 1861, zijn zij eenstemmig overeengekomen om op gemelde vraag: „*Gedurende hoe langen tijd de kiemen van besmettelijken kwaden droes kunnen bestaan, zonder zich door uiterlijke teekenen te openbaren,*” het volgende te antwoorden:

De kwade droes is eene ziekte die alléén aan het paardengeslacht eigen is en bij dit dier oorspronkelijk ontstaat, of door besmetting. Ieder paard, zonder onderscheid, kan oorspronkelijk, dat is, zonder besmetting, door kwaden droes worden aangedaan, en zulks gedurende zijn geheelen leven, van de vroegste jeugd tot den hoogsten ouderdom.

Daar uit volgt, dat de kiemen van die ziekte, dat is: de aanleg, de vatbaarheid of voorbeschiktheid om ze te krijgen, ook zonder besmetting, bij elk paard aanwezig zijn.

De ondergeteekenden zijn van gevoelen, dat een zoodanig antwoord, als algemeen bekend, geenszins de bedoeling of strekking van de vraag, hen ter beantwoording gegeven, kan zijn. Zij meenen, dat de bedoeling is, om uit te vorschen: *hoeveel tijd er na plaats gehad hebbende besmetting door de kwade droes-smetstof verlopen kan, voor dat die zich door uiterlijke kenteekenen openbaart; met andere woorden: hoe lang het zoogenaamde verborgen (latente of incubatie) tijdperk kan duren bij deze ziekte.*

Ter beantwoording hiervan strekke het volgende:

Er bestaan twee hoofdvormen van deze ziekte: 1° de langzaam verloopende, de langdurige (chronische), en 2° de snel verloopende (acute) vorm. Terwijl de eerste soms niet besmettelijk is voor andere paarden, is de laatste dit meestal in hoogen graad.

Een groot aantal proeven, door *opzettelijke* inenting van de smetstof van den eersten vorm genomen, hebben geleerd, dat in de meeste gevallen de ziekte-verschijnselen of kenteekenen van de ziekte zich daarna beginnen voor te doen, soms reeds op den 3. tot 8. dag, soms iets later, maar slechts zelden na den 15. of 16. dag na de inenting, en dat vier of vijf weken na de inenting de verschijnselen van den chronischen kwaden droes meer of minder volkomen ontwikkeld zijn, of het dier reeds lang gestorven is, wanneer de acute vorm daarna te voorschijn is gekomen.

Na plaats gehad hebbende zoodanige overdraging van de smetstof van den tweeden vorm, ziet men reeds na verloop van 3 tot hoogstens 8 dagen de ziekteverschijnselen heviger intreden, waarna bijna altijd, na eenige dagen, de dood volgt.

Wordt daarentegen de smetstof van den 1^{en} vorm *niet* opzettelijk of door inenting overgebracht, maar heeft dit op toevallige wijze, door bijwoning, te zamen werken, enz. plaats, dan wil men, dat in verre de meeste gevallen ongeveer op denzelfden tijd als bij kunstmatige besmetting de ziekteverschijnselen zich openbaren, maar dat in dit geval dit verborgen of incubatie tijdperk soms ook veel langer kan duren, en zich van eenige weken tot eenige maanden kan uitstrekken; zelfs worden enkele waarnemingen vermeld, waarbij dit tijdperk tot 8 ja 9 maanden zou hebben geduurd. Wanneer men echter deze waarnemingen nauwkeurig nagaat, dan ziet men, dat bij verre de meeste paarden, gedurende dien tijd, min of meer worm-, droes- of andere ziekteverschijnselen werden waargenomen, die als voorboden van den later uitgebroken kwaden droes moeten worden aangemerkt, en zij aldus gedurende dit latente tijdperk niet volkomen gezond zijn geweest,

of slechts gedeeltelijk hersteld waren van die ziekte, wanneer zij vroeger daaraan hadden geleden; terwijl in die enkele gevallen, die de veeartsenijkundige wetenschap kent, waar dit niet plaats had, maar tusschen het blootstellen aan besmetting en het uitbreken der ziekte eenige maanden verliepen, waarin het dier volkomen gezond was, aan nieuwe of latere besmetting, hetzij op bekende, hetzij op onbekende wijze verkregen, kan of moet worden gedacht, of zelfs aan eene oorspronkelijke (spontane) ontwikkeling der ziekte, iets dat vooral bij paarden, die vroeger een geheel andere levenswijze bij goede voeding hadden, (bijv. bij militaire paarden, of paarden van voerlieden, die bij landbouwers komen), veelvuldig wordt waargenomen.

Wanneer de acute kwade droes op toevallige wijze wordt overgebracht op andere paarden, of, hetgeen ook gebeurd, deze vorm zich ontwikkeld na besmetting door den chronischen, dan verloopt hij even snel als wanneer die door opzettelijke besmetting (inenting) ontstaat.

Omdat het alzoo onmogelijk met zekerheid te bepalen is, hoe lang het zoogenaamde verborgen tijdperk duurt; dit tijdperk bij *opzettelijke* besmetting meestal niet langer is dan 16—18 dagen; de ziekte later te voorschijn komende, zich ook, onder begunstigende omstandigheden, spontaan kan hebben ontwikkeld, of later, door nieuwe besmetting, kan zijn ontstaan, dáárom is de waarborgstijd voor deze ziekte, ingeval van koop en verkoop, in de meeste landen kort gesteld. In *Oostenrijk* is hiervoor 15 dagen aangenomen, en wordt de ziekte, in eenige plaats aanwezig geweest, na 15 dagen gerekend geëindigd te zijn, en alzoo het bijzonder toezigt, waaronder de overige paarden dan staan, die met de kwaaddroezige in aanraking geweest zijn, opgeheven. In *Pruissen* is de waarborgstijd 14 dagen. In het groot-hertogdom *Baden* (wet van 23 April 1859) 14 dagen. In *Nassau* 29 dagen. In het groot-hertogdom *Hessen* (wet van 15 Julij 1858) 14 dagen. In het koninkrijk *Beijeren* (wet van 26 Maart 1859) 14 dagen. In *Wurtemberg* 31 dagen. In *Saksen-Coburg-Gotha* 42 dagen. Alleen in *Hannover* is de waarborgstijd 12 weken.

Uit het vorenstaande resulteren de deskundigen:

1. Dat ingeval van kunstmatige besmetting, en in de meeste gevallen van gewone besmetting, (door bijwoning, enz.) de gevolgen van de plaats gehad hebbende overdragt der ziekte, — de kenteekenen of eenige verschijnselen van den chronischen kwaden droes, — zich beginnen voor te doen van 3 dagen tot 16 à 18 dagen na de besmetting, en zich dan meer of minder snel ontwikkelen.

2. Dat bij de gewone of toevallige besmetting, ook gevallen worden opgemerkt, waarbij de ontwikkeling van de verschijnselen dezer ziekte zich veel later voordoen, van eenige weken, tot eenige maanden; dat echter in deze laatste gevallen, gedurende dien tijd, dan eens meer dan eens minder verschijnselen van den worm, van droes of andere ziekte-teekenen werden opgemerkt, die als voorloopers of voorboden van den later te voorschijn gekomen kwaden droes moeten worden beschouwd.

3. Dat in die enkele gevallen waarvan men beweert, dat reeds vóór maanden eene besmetting had plaats gegrepen, en waarbij het dier nog maanden daarna volkomen gezond was, de ziekte zich, onder begunstigende omstandigheden ook spontaan kan hebben ontwikkeld, of wel het gevolg zijn van eene later plaats gehad hebbende besmetting, hetzij toevallig, hetzij opzettelijk. En omdat noch het spontaan ontwikkelen gedurende dien tijd, noch het toevallig of opzettelijk besmetten kan worden ontkent of bewezen, immers in de meeste gevallen, daarom heeft de wetgeving in de genoemde landen, vooral in den laatsten tijd, de waarborgstijd op slechts enkele weken bepaald.

4. Dat na besmetting met den acuten kwaden droes, hetzij opzettelijk, hetzij toevallig, en ook dan wanneer die door besmetting van den chronischen kwaden droes ontstaat, of ook spontaan, de ziekte een veel sneller beloop heeft, en reeds na eenige dagen meestal doodelijk eindigt; de langste tijd die men (onlangs) daarvoor heeft opgemerkt, is 20 dagen.

De deskundigen verklaren dat zij zich, met inbegrip van de voorbereidende litterarische werkzaamheden, gedurende tien uren hebben bezig gehouden met het opmaken van dit rapport.

De deskundigen zijn overeengekomen om den heer WEITZEL, die dit aanneemt, te belasten met het overbrengen van dit stuk ter griffie van de arrondissements-regtbank te *Amersfoort*.

Aldus volgens hun beste weten opgemaakt te Utrecht op den 18. Februarij 1861.

F. C. HEKMEIJER.

(Was get.) F. TH. WEITZEL.

H. J. PRAKKE.

Declaratie van salaris en verschot, competerende F. C. HEKMEIJER, leeraar aan 's Rijks veeartsenij-school, H. J. PRAKKE en F. TH. WEITZEL, rijks-veeartsen der 1. kl. te Baarn en te Amersfoort, in kwaliteit van deskundigen in het regtsgeding van R. KAMPHORST en J. LS. DE JONG, contra C. VAN WAGENINGEN.

1861. Competeert F. C. HEKMEIJER.

Januarij.

ART. 62.	Vacatie eedsaflegging.	f	2.—
" 66. N ^o . 1.	Reiskosten.	"	7.25
" 63.	Vacatie extra locum (4 uur).	"	8.—
" 61.	Vacatie, opmaken van het rapport, (10 uur).	"	20.—
	Verschot, Zegel.	"	0.69
		f	37.94

Competeert F. TH. WEITZEL.

ART. 62.	Vacatie eedsaflegging.	f	2.—
" 66. N ^o . 1.	Reiskosten.	"	2.—
" 63.	Vacatie extra locum (4 uur).	"	8.—
" 61.	Vacatie opmaken rapport (10 uur).	"	20.—
		f	32.—

Competeert H. J. PRAKKE.

ART. 62.	Vacatie eedsaflegging.	f	2.—
" 66. N ^o . 1.	Reiskosten.	"	6.—
" 63.	Vacatie extra locum (4 uur).	"	8.—
" 61.	Vacatie opmaken rapport (10 uur).	"	20.—
		f	36.—
	Totaal	f	105.94

Aldus opgemaakt ter somma van een honderd vijf gulden en vier en negentig centen.

Amersfoort, den Maart 1862.

Welke declaratie later door den heer President der arrondissements-regtbank te *Amersfoort* is goedgekeurd.

VONNIS.

Arrondissements-regtbank te Amersfoort. Burgerlijke kamer, 12 Junij 1861. Voorzitter Mr. A. N. J. VAN DE POLL.

De *korte termijn* voor de vrijwaring wegens verborgen gebreken, bedoeld bij art. 1547 B. W. vangt aan bij den dag der *levering*, niet bij dien van den verkoop of dien van de ontdekking van het gebrek.

De termijn voor het instellen der vordering bedoeld bij art. 1547 kan, waar sprake is van kwaden droes, naar den *aard* van het gebrek hoogstens gesteld worden op twaalf weken.

R. K. en J. L. DE J., landbouwers te Hilversum, eischers; procureur Mr. J. B. HEIJMANS, tegen C. v. W., logementhouder te Amersfoort, gedaagde; procureur G. S. G. VAN BOCKOM MAAS.

De arrondissements-regtbank te *Amersfoort*:
gezien het exploit van dagvaarding van den 9. Julij 1860
aan den gedaagde beteekend;

gezien het interlocutoir vonnis dezer regtbank van den 2. Januarij 1861;

gezien het rapport, ingevolge dat vonnis, door de benoemde deskundigen uitgebragt en geregistreerd;

gehoord partijen en hare conclusiën en mondelinge adstructie bij pleidooij;

gezien de verdere stukken van het geding, voor zooveel noodig geregistreerd.

Overwegende dat de eisch daartoe strekt, dat de regtbank eene, op den 9. Maart 1860 te *Amersfoort*, tusschen partijen gesloten overeenkomst van koop en verkoop van twee paarden, zal verklaren te zijn en te blijven ontbonden en vernietigd, en den gedaagde zal veroordeelen, tegen overgifte door de eischers der vermelde paarden, tot terugbetaling van den koopprijs, en vergoeding van kosten, schade en interessen, nader op te maken bij staat, zoo als bij dagvaarding en conclusie van eisch breeder is omschreven, met verdere veroordeeling des gedaagden in de kosten van het geding.

Overwegende dat de eischers hunne vordering gronden op de omstandigheid, dat die paarden, welke volgens de overeenkomst moesten zijn *eerlijk*, hun later, en wel op den 6. Junij des zelfden jaars, zijn gebleken *niet eerlijk*, doch lijdende te zijn aan besmettelijken kwaden droes, hetgeen reeds bij de levering aan den gedaagde zou zijn bekend geweest; terwijl zij het bewijs aanbieden voor de door hen geposeerde en door den gedaagde niet erkende daadzaken.

Overwegende, dat de gedaagde, hoezeer de overige door de eischers gestelde daadzaken ontkennende, de overeenkomst en levering zelve heeft erkend, doch de vordering *primario* heeft bestreden, met een exceptie van niet ontvankelijkheid, op grond, dat de *actio redhibitoria*, welke het hier geldt, volgens art. 1547 van het Burgerlijk Wetboek, moet worden ingesteld binnen een korten tijd, overeenkomstig den aard der gebreken en met in achtneming der gebruiken van de plaats, alwaar de koop is gesloten; en *secundo* de onge-

grondheid der vordering heeft beweerd, met conclusie tot ontzeggung en veroordeeling in de kosten.

Overwegende dat mitsdien in de eerste plaats behoort te worden uitgemaakt, of de actie tempore utili is ingesteld, en de eischers daarin al dan niet ontvankelijk moeten verklaard worden.

Overwegende dat zich bij de toepassing van art. 1547 van het Burgerlijk Wetboek de vraag opdoet, *wanneer* de daar bedoelde korte tijd, binnen welken de actie moet worden ingesteld, *een aanvang neemt*; en speciaal, of die tijd begint te loopen van het oogenblik van den *koop*, van dat *der levering*, of van dat waarop het *gebrek wordt ontdekt*.

Overwegende dat het niet aannemelijk schijnt, dat de meergemelde korte tijd, tot het instellen der vordering gesteld, eerst zou aanvangen van het oogenblik, waarop het gebrek wordt *ontdekt*, daar de risico des verkoopers, bij die opvatting, zeer lang zou kunnen voortduren, in strijd met het beginsel van art. 1496 van het Burgerlijk Wetboek, volgens hetwelk in den regel, eene verkochte zaak terstond na het sluiten der overeenkomst is voor rekening van den koper; dat hoezeer op dien regel uitzonderingen zijn toegelaten, voor het geval van vrijwaring, onder anderen, wegens een verborgen gebrek, deze niettemin (als uitzonderingen) van strikte toepassing zijn, en in dien zin behooren te worden uitgelegd, dat daardoor, niet meer dan volstrekt noodig is, van den regel worde afgeweken;

dat het tijdstip waarop een verborgen gebrek door den koper wordt *ontdekt*, dikwijls zeer moeilijk met zekerheid is aan te wijzen, en door hem, wanneer zijn belang dit medebrengt, gemakkelijk later kan worden gesteld, dan het ware oogenblik der ontdekking; dat deze laatste grond wel is waar weinig afdoende zou zijn bij de uitlegging der Wet, indien de wetgever uitdrukkelijk het tijdstip der ontdekking als terminus a quo had aangegeven, maar deze, nu hij dit *niet* heeft gedaan, bij het onderzoek naar zijne vermoedelijke bedoeling, ontwijfelbaar in aanmerking mag genomen worden.

Overwegende, dat ook tegen de meening, dat die terminus a quo met den koop zoude aanvangen, zelfs dan wanneer de aflevering eerst later plaats heeft, als overwegend bezwaar is aan te voeren, dat als dan de koper, hetzij uit den aard der zaak, gedurende geruimen tijd in de onmogelijkheid zou kunnen verkeeren om met het bestaan van het gebrek bekend te worden, hetzij door den verkooper zelve daarin verhinderd zou kunnen worden.

Overwegende, dat uit de bewoordingen van art. 1547 de bedoeling des wetgevers schijnt te blijken, om den meergemelden korten tijd te doen aanvangen met het oogenblik der *levering*, daar alsdan de bijvoeging der woorden: „overeenkomstig den aard dier gebreken,” zich zeer duidelijk laat verklaren, uit de moeijelijkheid, die er voor den wetgever bestond om in alle mogelijke gevallen den geschikten tijd te bepalen, binnen welken een verborgen gebrek, reeds aanwezig bij het sluiten van den koop, kan geacht worden zich te moeten openbaren; dat een dergelijk bezwaar echter niet bestond, en in dit geval die woorden geheel overtollig zouden zijn, bijaldien men het oog had gehad op het tijdstip der *ontdekking van het gebrek*; dat immers na dit tijdstip wel de plaats waar, of de omstandigheid waaronder de ontdekking geschiedt, bij voorbeeld op zee, in oorlogstijd, enz., van invloed zouden kunnen zijn op den termijn tot het instellen der vordering benoodigd, maar dat daarbij de *aard* van het gebrek zelf niet behoefde in aanmerking te komen.

Overwegende daarenboven, dat art. 1547 meergemeld onveranderd is overgenomen uit art. 1648 van den Code civil, hetgeen zelf schijnt gegrond te zijn op oude Fransche Costumen, waarin bepaald was uitgedrukt, dat de bedoelde korte tijd aanvangt bij de levering.

Overwegende, dat uit al het vorenstaande moet worden afgeleid, dat de eischers in hunne vordering slechts dan onvankelijk zijn, wanneer de tijd, die er verlopen is tusschen het tijdstip van de levering der beide paarden, zijnde volgens partijen den 9. Maart 1860 en dat der dagvaarding (9 Julij

1860) waarbij de actie is ingesteld, naar den aard van het beweerde gebrek, een zoodanigen korten tijd is te achten, als bij art. 1547 van het Burgerlijk Wetboek wordt bedoeld.

Overwegende hieromtrent, dat blijkens de conclusie van het in dit geding uitgebragt rapport van deskundigen, uit hunne opgaven en beschouwingen resulteert:

1. dat in het geval van kwaden droes, bij kunstmatige besmetting, en in de meeste gevallen van gewone besmetting, (door bijwoning enz.) de gevolgen van de plaats gehad hebbende overdragt der ziekte, — de kenteekenen der ziekte — zich beginnen voor te doen van drie tot zestien à achttien dagen ná de besmetting, en zich dan meer of minder snel ontwikkelen;

2. dat bij de gewone of toevallige besmetting, ook gevallen worden opgemerkt, waarbij de ontwikkeling van de ziekteverschijnselen zich veel later, en wel van eenige weken tot eenige maanden zich voordoen, dat echter in die laatste gevallen, gedurende dien tijd, dan eens meer dan eens minder verschijnselen van den worm, den droes of andere ziekte teekenen worden opgemerkt, die als voorloopers van den kwaden droes moeten worden beschouwd;

3. dat in die enkele gevallen, waarvan men beweert, dat reeds voor maanden een besmetting had plaats gegrepen en waarbij het dier nog maanden daarna volkomen gezond was, de ziekte zich onder begunstigende omstandigheden, ook spontaan kan hebben ontwikkeld, of wel het gevolg kan geweest zijn van een later plaats gehad hebbende, hetzij toevallige, hetzij opzettelijke besmetting, terwijl de omstandigheid, dat in de meeste gevallen noch het spontaan ontwikkelen gedurende dien tijd, noch het toevallig of opzettelijk besmetten kan worden ontkend of bewezen, vooral in de laatste jaren, bij verschillende buitenlandsche wetgevingen, den waarborgstijd op slechts enkelen weken heeft doen bepalen;

4. dat ná besmetting van den acuten kwaden droes, hetzij opzettelijk, hetzij toevallig, en ook dan wanneer die door besmetting van chronischen of ook spontaan ontstaat, de ziekte

een veel sneller beloop heeft en reeds na eenige dagen meestal met den dood eindigt, waarvoor men (onlangs) als langsten tijd twintig dagen heeft opgemerkt.

Overwegende dat, wanneer men met die uitspraak der wetenschap, de Buitenlandsche Wetgevingen, bij het rapport vermeld, in verband brengt, volgens welke in gevallen als de onderwerpelijke, de volgende meestal zeer korte termijnen tot het instellen der redhibitoire actie zijn vastgesteld, als:

- in *Frankrijk* op negen dagen;
- in *Pruissen* op veertien dagen;
- in *Baden* op veertien dagen (wet van 23 April 1859);
- in het Groot-Hertogdom *Hessen* op veertien dagen (wet van 15 Julij 1858);
- in *Beijeren* op veertien dagen (wet van 26 Maart 1859);
- in *Oostenrijk* op vijftien dagen;
- in *Nassau* op negen en twintig dagen;
- in *Saksen-Coburg-Gotha* op twee en veertig dagen; en
- in *Hannover* op twaalf weken;

men als uiterste termijn, waarop zich, ná aanvang der besmetting, de kwade droes openbaart, voorzeker geen langer tijdvak, dan van ten hoogste *twaalf* weken stellen mag.

Overwegende dat de zeer enkele waarnemingen volgens welke, blijkens het rapport, het verborgen of incubatie tijdperk der ziekte acht of negen maanden zou geduurd hebben, niet kunnen beschouwd worden vorenstaande uitspraak te vitieren, daar vooreerst uit het rapport blijkt, dat in die gevallen, of eenige ziekteverschijnselen als voorboden van kwaden droes zijn waargenomen, of daarbij aan nieuwe en latere besmetting, of zelfs aan spontane ontwikkeling kan en moet gedacht worden, maar ten anderen ook, die zeer exceptionele gevallen, zoo die al zijn aan te nemen, (terwijl in casu, bij de ná dit rapport genomen conclusie, het bewijs niet is aangeboden, dat de eischer in zoodanig geval zouden verkeerden), de toepassing van een algemeen beginsel als regel niet kunnen in den weg staan.

Overwegende dat mitsdien de actie, als zijnde honderd

twee en twintig dagen, (dus veel meer dan twaalf weken) ná den dag der levering ingesteld niet kan geacht worden binnen een korten tijd, overeenkomstig den aard van het beweerde gebrek (kwaden droes) te zijn aangelegd.

Overwegende dat niet is gebleken, dat in de gemeente *Amersfoort*, alwaar de koop gesloten is, te dezer zake eenig plaatselijk gebruik bestaat;

gezien art. 1547 van het burgerlijk wetboek, en art. 56 van dat van burgerlijke regtsvordering.

Regtsprekende in den naam des konings, verklaart de eischers in hunnen eisch en conclusie niet ontvankelijk, veroordeelt hen in de kosten van het geding.

Vonnis 12 Junij 1861 geweest.

Arrondissements-regtbank te Zierikzee. Burgerlijke kamer; zitting van den 6. Mei 1862. Voorzitter Mr. A. J. F. Egter.

Ruiling. — Zigtbaar gebrek. — Artt. 1540 en 1541
burgerlijk wetboek.

Kleeft aan de koe, die in het tweede of derde stadium van brulsheid geleverd is, een verborgen of zigtbaar gebrek? — In laatsten zin beslist.

De regtbank enz.,

Overwegende ten aanzien der daadzaken:

dat de eischer, na bekomen vergunning van den voorzitter dezer regtbank tot dagvaarding van den ged. op korten termijn, dezen

ter audientie van den 17. Dec. II. heeft gedaagvaard, ten einde zich, ter zake eener op den 18. Nov. te voren met den eischer aangegane overeenkomst van ruiling, waarbij deze hem eene vaars afstond tegen eene rondbonte koe van den gedaagde en bijbetaling door dezen van *f* 20, welke koe den eischer later gebleken is bruls te zijn, op grond van de artt. 1540, 1543 en 1544 Burgerlijk Wetboek, te hooren veroordeelen: 1. om de door hem, krachtens ruiling, van den eischer afgehaalde vaars onmiddellijk aan den eischer terug te geven met het kalf, waarvan zij inmiddels mogt verlost zijn, tegen terugneming van de door hem aan de eischers geleverde koe, en verrekening van de bijbetaalde *f* 20; 2. voor het geval hij aan het bevel tot teruggave niet kon voldoen, hetzij door afsterven der vaars of om andere redenen, of niet wilde voldoen, om alsdan, tegen terugneming als boven, aan den eischer de waarde van de vaars op te leggen, ten bedrage van *f* 150; 3. om aan den eischer te vergoeden alle kosten, schaden en interessen, door hem te dier zake gehad of geleden en nog te hebben of te lijden, op te maken bij staat; en eindelijk 4. in de kosten van den processe;

dat de eischer vervolgens bij conclusie van eisch conform de dagvaarding heeft geconcludeerd, en subsidiair, voor het geval, dat de gedaagde de positieven van den eischer mogt ontkennen, dat deze zal worden toegelaten om, zoo door andere middelen van regten als speciaal door deskundigen en getuigen, de gestelde daadzaken te bewijzen, met veroordeeling van den gedaagde in de kosten; terwijl de gedaagde bij conclusie van antwoord, betwistende, dat het gebrek van brulsheld, waaraan de door den eischer in ruiling genomen koe laboreert, zou zijn een zoodanig gebrek, waarvoor de verkooper vrijwaring is verschuldigd, op daartoe aangegeven grond, op het bij dagvaarding aangevoerde heeft geconcludeerd, dat de eischer zal worden verklaard niet-ontvankelijk in zijnen eisch, immers hem die zal worden ontzegd, met zijne veroordeeling in de kosten van het regtgeding; en wijders mondeling ter audientie, ten opzichte van het door den eischer subsidiair geconcludeerde bewijs der daadzaken door deskundigen en getuigen, zich gerefereerd heeft aan het oordeel der regtbank, behoudens zijne regten tot tegenbewijs;

dat vervolgens de regtbank, bij interlocutoir vonnis van den 24. December 1862, passerende het door den eischer gevraagde

getuigenverhoor op de door hem gestelde daadzaken, met benoeming van drie deskundigen, ingeval partijen zelve omtrent die personen niet mogten overeenkomen, hun tot onderzoek heeft opgedragen, „of de door den eischer in de maand November 11. in ruiling van den gedaagde ontvangen roodbonte koe, welke door den eischer wordt onderhouden, aan brulsheid lijdende is, en of brulsheid een gebrek is, dat zoovele en zoo duidelijk zichtbare kenteekenen heeft, dat een gewoon landbouwer, veel minder een veehouder of slagter, zich daarin, bij naauwkeurige bezigtiging van het vee, nooit zal vergissen“, met reserve van kosten, op het incident gevallen, tot aan het eind-vonnis; waarna door de deskundigen de in deze voorgeschreven eed is afgelegd en door hen van hunne bevinding schriftelijk rapport opgemaakt en ter griffie overgebracht is;

dat vervolgens door den procureur des eischers, bij conclusie van repliek, is gepersisteerd bij zijne genomen conclusie ten principale; en subordinaat, voor het geval, dat de gedaagde mogt ontkennen en nog gerechtigd is te ontkennen het reeds *implicite* door hem bij antwoord erkende feit: „dat bandeloosheid het éénige ten tijde van den koop zichtbare kenteeken der brulsheid was“, geconcludeerd: dat het der regtbank behage den eischer toe te laten om gemeld feit door getuigen en andere middelen regtens te bewijzen, met veroordeeling van den gedaagde in de kosten; waarna de procureur des gedaagden bij diens conclusie van antwoord ten principale heeft gepersisteerd en subordinaat, met ontkenenis, dat bandeloosheid op 18 November 1861 het éénige kenteeken was, doch met de bewering, dat bandeloosheid voor het kalven alleen kan plaats vinden bij koeijen, die op het punt staan haar kalf af te werpen, of het zeer onlangs, bij voorbeeld hoogstens binnen acht dagen, hebben afgelegd, zich gerefereerd heeft ten opzichte van het aangeboden getuigenbewijs aan het oordeel van den regter; en voorts geconcludeerd heeft, voor zoover de regter mogt oordeelen, dat er termen bestaan om de vraag omtrent de bandeloosheid door kalven nader te onderzoeken, dat het der regtbank zal behagen om aan de reeds in deze zaak benoemde deskundigen, of aan anderen, daartoe door de regtbank te benoemen, een onderzoek op te dragen omtrent de volgende vraag: „of de bandeloosheid, welke de koe, die door den gedaagde op den 18. November 1861 aan den eischer is verkocht, op dat tijdstip vertoonde, kan zijn ver-

oorzaakt door kalving? en, zoo neen, of die bandeloosheid niet moet geacht worden te zijn een zeker, onmiskkenbaar teeken, dat die koe toen reeds lijdende was aan brulsheid? en in beide laatste gevallen met reserve van kosten en anders, bij ontzegging van den eisch, met veroordeeling van den eischer in al de kosten van het regtsgeding.

Overwegende alsnu in regten:

dat, blijkens de tusschen partijen gewisselde dingtalen, vaststaat, dat de koe in quaestie op den 18. November jl., den dag, waarop de overeenkomst van ruiling gesloten is, in eenen staat van losbandigheid of bandeloosheid verkeerde; dat de wetenschap leert, dat bandeloosheid bij koeijen ontstaat in twee gevallen: 1. wanneer de koe op het punt staat haar half af te werpen of wel het, zeer kort geleden, heeft afgeworpen; en 2. ten gevolge eener ziekte, bekend onder den naam van bruls of brulsheid; dat wijders in regten vaststaat, als zijnde tusschen partijen, en wel van wege den eischer bij pleidooi, *in confesso*, dat de bewuste koe op den 18. November jl. niet op kalven stond, noch ook onlangs een kalf had afgeworpen; dat dus de op 18. November jl. aanwezige bandeloosheid moet toegeschreven worden aan den ziekte-toestand der brulsheid; dat het aanwezig dier ziekte op dat tijdstip ook nog volgt: 1. uit het terugbrengen der koe op den 19. November jl. door den eischer ter zake van de toen ontdekte brulsheid, en 2. door het van wege den verweerder geposeerde en door den eischer niet tegengesproken feit, dat op diens stal door een veekoper de ziekte van het dier was opgemerkt;

Overwegende dat al wijders de wetenschap leert, dat de ziekte der brulsheid drie stadiën heeft, waarvan het eerste, door de meestal interne verschijnselen, zeer moeilijk, ook zelfs voor een vechouder, te onderkennen is; terwijl de beide andere stadiën, door de uiterlijk zichtbare kenteekenen, geacht moeten worden voor iemand, die gewoon is met vee om te gaan, duidelijk kenbaar te zijn;

Overwegende dat mitsdien de koe, lijdende aan de ziekte van brulsheid, zoolang die in het eerste stadium verkeert, geacht moet worden behebt te zijn met een verborgen gebrek, waarvoor door den verkooper aan den koper vrijwaring is verschuldigd; terwijl zij, lijdende aan die ziekte, gevorderd tot het tweede en derde stadium, moet gerekend worden behebt te zijn met een zichtbaar gebrek, dat de koper zelfs had kunnen ontdekken en waarvoor

dus de verkooper niet behoeft in te staan, ingevolge het bepaalde bij de artt. 1540 en 1541 B. W.;

Overwegende daaromtrent, dat alsnu in aanmerking behoort te komen: 1°. het op 18. November j.l. als aanwezig erkende feit der bandeloosheid of losbandigheid; 2°. het evenzeer door de raadslieden van partijen bevestigde feit, dat het beest putten had boven de plaats, waar de bekkenbanden zich bevinden; 3°. het feit, dat de bewuste koe noch op 18. November, noch te kort te voren, een kalf had afgeworpen noch op het punt stond van te kalven;

Overwegende, dat de wetenschap leert, dat in het derde stadium de bekkenbanden der koe zoo verslapt zijn, dat men aan beide zijden van den staartwortel eene vuist in die verdieping kan leggen (zie *Repertorium voor de geneeskunde*, 4de deel, blad 317, door de heeren VAN HASSELT en HEKMEIJER (*Bijatik oder systematisches Handbuch der äusserlichen und innerlichen Krankheiten des Rindviehes*, VON RYCHNER, blad 370), welke verschijnselen geheel overeenkomen met die, welke ten processe erkend zijn te hebben bestaan op 18. November l.l.;

Overwegende, dat daarbij nog deze omstandigheid komt, dat op den 19. November, volgens des eischers sustenuen zelve, de toestand van het beest zoodanig was, dat het in vergevorderden graad lijdende was aan brulsheid, waartegen niet kan afdoen zijne bewering, dat de gang van Zonnemaire naar Zierikzee dien toestand zoodanig zou verergerd hebben, dewijl niet aan te nemen is, dat de koe, op 18. November j.l., volgens den eischer, verkeerende in het eerste stadium, op 19. November j.l. eensklaps de verschijnselen van het derde stadium, als: waggelenden gang, groote onrust en wildheid enz., zou vertoond hebben;

Overwegende, dat bij deze daadzaken in aanmerking genomen, de daarvan niet verschillende bevinding van deskundigen, bij interlocoitair vonnis van 24. December j.l. benoemd, omtrent den toestand der koe op 3. Januarij j.l., rapporterende zij, onder meer, uit het weggevallen zijn der banden, den waggelenden gang en het ingevallen zijn der lendenen, te moeten besluiten tot den toestand der ziekte van brulsheid bij deze koe op eene bepaalde hoogte, — het er voor den regter veilig voor gehouden mag worden, dat de bewuste koe op 18. November leed aan brulsheid, verkeerende in het derde of minstens tweede stadium

dier ziekte, in welk geval de verkooper voor zoodanig gebrek aan het vee, als zijnde dan een zichtbaar gebrek, niet behoeft in te staan.

Overwegende, dat, bij de gebleken daadzaken en omstandigheden, alle verder onderzoek overbodig is.

Gezien de artt. 1540 en 1541 B. W., alsmede art. 56 B. R. Passerende de subsidiaire conclusiën van partijen.

Ontzegt den eischer den door hem gedanen eisch en veroordeelt hem in de kosten, zoo van het geding ten principale als het incident.

(Weekblad van het Regt, No. 2511, 10 Sept. 1863.)

MENGELWERK.

Geregtelijke Veeartsenijkunde. — Costuumwetten.

De heer L. L. ANTEN, veearts te *Maastricht (Limburg)* schrijft ons d. d. 26. Augustus 1863. „Wat de processen bij koop en verkoop van vee aangaat, daaromtrent volgt men in het arrondissement *Maastricht*, art. 1540 van het Burgerlijk Wetboek waarbij de verborgene gebreken gewaarborgd zijn.“

„Wat de tijd van waarborg volgens art. 1547 betreft, deze is hier te *Maastricht* 6 weken (les coutumes de Cambrai).“

„Het ware te wenschen dat hieromtrent ecne algemeene wet tot stand kwam, want het berokkend bij ons nog al moeilijkheden door het verschil van onze wet met die van België.“

„Vier paarden zijn door den kwaden droes aangetast geweest. Op de kanalen van *Maastricht* naar 's *Hertogenbosch* en naar *Antwerpen* bevinden zich onderscheidene kwaaddroezige paarden, uit reden er geen de minste surveillance op is.“

(*Vergel.* bladz. 34).

F. C. H.

Verordeningen, enz, op en over het keuren van vee en vleesch.

Terwijl in zeer vele plaatsen nieuwe verordeningen op dit punt in de laatste jaren zijn tot stand gekomen, en keurmeesters, die

in staat zijn om over den gezonden en zieken toestand van vee en vleesch te oordeelen, geheel in het belang van de gezondheid der ingezetenen, zijn aangesteld, schrijft ons de heer L. L. ANTEN, veearts te *Maastricht*, het volgende, dd. 26 Augustus 1863. „In 1862/63 zijn te *Maastricht*, een 20tal runderen door de besmettelijke longziekte aangetast geweest, doch deze zijn allen geslagt geworden en het vleesch er van, met goedkeuring der stedelijke politie, gebruikt, om het even in welke graad ze door de ziekte behebt waren geweest.“

En bij een schrijven van 1. October 1863 meldt de heer ANTEN:

„In een verslag van den 19. Julij 1862 aan den heer kommissaris des konings in *Limburg*, vermeldde ik, onder anderen, dat op aanschrijven van den burgemeester van *Oud-Vroenhoven* door mij de lijkopening van een geslagt rund is gedaan en ik het vleesch er van voor den mensch onbruikbaar gevonden had, dat de slagter zich hiermede niet heeft willen vereenigen en eene herkeuring door een' politie-ambtenaar is geschiedt, dewelke het vleesch ook afgekeurd heeft; dat alzoo eene keuring door een' rijksveearts nutteloos en onteerend was.

Waarop ik de volgende vragen aan het gewestelijk bestuur gedaan heb, mij (baserende) steunende op administratief mémorie voor *Limburg* 1849, No. 132, inhoudende dat alleen *deshkundigen* kunnen gebruikt worden, wanneer er geene rijke veeartsen woonachtig zijn.

1. Wanneer vleesch van geslagte runderen in eene gemeente door eenen rijks-veearts afgekeurd is geworden, heeft de eigenaar dan het regt, dat vleesch elders te vervoeren, of behoort dit vleesch, als algemeene politie-maatregel, onmiddclijk begraven te worden?

2. Wanneer eene herkeuring door den eigenaar verlangd wordt, moet deze dan door eenen rijks-veearts geschieden, of kan dezelve door eenen onbevoegden persoon gedaan worden?

Meermalen heb ik ook bekend gemaakt, dat te *Maastricht* menig besmet longziek rund geslagt wordt, zonder dat noch de bevoegde autoriteiten, noch de geregtelijke magt er kennis van gegeven wordt. Hetgeen ik nog in een schrijven van den 1 Januarij 1863 vermeld heb, en daarbij tevens de gemelde vragen nogmaals opperde.

Hierop heb ik van zijne excellentie den heer Kommissaris het volgende antwoord ontvangen.

Maastricht, 23 Februarij 1863.

Bij uwe missive van den 19. Julij 1862 betreffende het vervoeren van het vleesch eener te *Oud Froenhoven* geslagte en naar uw oordeel aan besmettelijke ziekte geleden hebbende koe, worden in hoofdzaak de twee navolgende vragen gesteld: 1o. of wanneer vleesch van geslagte runderen, in eene gemeente door een rijks-veearts afgekeurd is geworden, de eigenaar het regt heeft, dat vleesch elders te vervoeren, dan wel of het, als algemeene politie-maatregel, onmiddelijk begraven dient te worden. 2. Of, wanneer eene herkeuring door den eigenaar verlangd wordt, deze door een van gemeentewege aangestelden keurmeester kan, dan wel door een rijks-veearts moet geschieden?

In antwoord op die vragen, heb ik de eer u het volgende als mijne meening mede te deelen:

ad 1m, dat het toezigt op het vervoer van afgekeurd vleesch en de zorg voor het begraven van eenig afgekeurd vee, niet tot den werkring van den veearts behoort; zijne bemoeijenissen kunnen zich, te dien aanzien, slechts bepalen bij het, des gevraagd, geven van raad en voorlichting aan de betrokken besturen en aan de eigenaars van het vee. Het maken van verordeningen nopens, en het toezigt op de publieke gezondheidsdienst zijn bij art. 135 en 179, letter L, der wet van den 29 Junij 1851, (*Staatsblad*, No. 85), opgedragen aan de gemeenteraden en aan burgemeesters en wethouders.

ad 2m, dat personen, die op wettige wijze, krachtens de zoo even aangehaalde wet, van gemeentewege tot keurmeesters van het slagvee of van het vleesch zijn aangesteld en beëdigd, bevoegd zijn om als deskundigen, zoowel eene keuring als eene herkeuring van verdacht vee of vleesch te bewerkstelligen, onverschillig of er al dan niet een rijks-veearts ¹⁾ ter plaatse gevestigd

1) Is het aan den heer kommissaris des konings van Limburg niet bekend dat er geene *rijks-veeartsen* zijn?

Er zijn wel provinciale- en gemeente-veeartsen, wanneer zij als zoodanig gesularieerd worden, maar geene *rijks-veeartsen*.

is, en dat het alzoo geen vereischte is dat de herkeuring van verdacht vee of vleesch geschiede door een rijksveearts.

Op vraag 1. is het antwoord zijdelings, het zijn de bemoeijensissen van den veearts niet bij het begraven van zulk vleesch, maar wel of dat vleesch na afkeuring mogt vervoerd worden.

2. De vraag was niet of keuring of herkeuring door eenen van gemeentewege en *beëdigd* deskundige kon geschieden, maar of dezelve door een' onbevoegd persoon kan plaats hebben, die *niet* beëdigd is.

Ook vermeen ik dat bij *verdacht vee* of besmet longziek rundvee art. 150 der wet van den 29. Januarij 1851 moet toegepast worden, zooals ook de circulaire van het departement van buitenlandsche zaken, nationale nijverheid, No. 13, L^a. A. 's *Gravenhage* den 16. Maart 1839.

Te *Maastricht* wordt onder toezigt der plaatselijke politie besmet longziek rundvee in het openbaar slagthuis afgemaakt, zonder paal of perk, terwijl als een slagter buiten deze gemeente zulk een rund slagt, en er een onderzoek door *een veearts* geschiedt, dan wordt onmiddelijk door de geregtelijke magt voor den slagter eene straf van 8 tot 14 dagen eenzame opsluiting uitgesproken.

De metropolitan association of medical officers of Health heeft eene circulaire aan de Londensche practitioners gerigt, waarin 7 verschillende vragen voorkomen over den invloed, welke het gebruik van ziek of bedorven vleesch op den mensch veroorzaakt. Alle practische ervaring, zoowel de positieve als de negatieve, in casu opgedaan is der commissie welkom. Het stuk is door Dr. THOMSON, BUCHANAN en VINNEN onderteekend. (*Nederl. Tijdschrift voor geneeskunde* 1864, bladz. 139).

F. C. H.

De stedelijke raad te *Roermonde* heeft, op voorstel van den heer A. J. JANNÉ vele veranderingen gebragt in de keuring van het slagtvee en vleesch, het afmaken van ziek vee en het begraven en afvillen. Welligt komen wij daarop later terug.

F. C. H.

Veeartsenijkundige aangelegenheden.

In de *Staatsbegrooting* voor het dienstjaar 1864 vindt men het volgende aangaande 's Rijks veeartsenijschool (*Bijlagen tot de Staatscourant*, 5. vel, bladz. 17).

IV. *Afdeeling (Medische politie) van Hoofdstuk V. Ministerie van Binnenlandsche Zaken.*

Art. 57. Jaarwedden [en verdere belooning van den directeur, de leeraren, ambtenaren, bedienden en arbeiders aan 's Rijks veeartsenijschool, mitsgaders schrijffoonen f 13,420.00

Art. 58. Voeding en verpleging der kweekelingen en bedienden aan 's Rijks veeartsenijschool; subsidiën voor de verzamelingen en inrigtingen van onderwijs; onderhoud en lasten der gebouwen; onderhoud en aankoop van meubelen en gereedschappen; vuur en licht; aankoop en voeding van runderen; administrative en andere uitgaven * 21,700.00

In *Bijlagen*, 20. vel bladz. 77, komt onder de ontvangsten voor:

k. Baten, voortvloeiende uit het beheer van 's Rijks veeartsenijschool f 8500.00

In het voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet tot vaststelling van Hoofdstuk V der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1864 staat:

„Art. 58. Uit de onder litt. e en f van dit artikel op den toelichtenden staat uitgetrokken sommen laat zich afleiden, dat ook weder in het volgende jaar, hoewel in mindere mate dan in 1863, ten behoeve van het verloskundig onderwijs aan 's Rijks veeartsenijschool, kaldragende koeijen zullen worden aangekocht. Men vroeg, welk resultaat door dezen maatregel tot nu toe verkregen was, inzonderheid ook, hoeveel verlossingen er hadden plaats gehad, en of daaronder kunstmatige waren geweest.“ (*Bijlagen*, 76. vel, bladz. 304).

In de memorie van beantwoording staat:

„De kosten van het verloskundig onderwijs aan 's Rijks veeartsenijschool zijn, na aftrek van de opbrengst der melk van de aangekochte koeijen en van de waarde dier koeijen, zeer gering.

Volgens het oordeel van den directeur dier school zijn van het praktisch verloskundig onderwijs zeer goede resultaten verkregen. Vroeger verlieten sommige leerlingen de school zonder eene natuurlijke verlossing te hebben bijgewoond. Thans bestaat daartoe niet alleen gelegenheid, maar ook om de daaraan voorafgaande dragt waar te nemen en zich in de noodzakelijke handgrepen te oefenen. In 1863 zijn tot September 17 verlossingen voorgekomen, waaronder geene kunstmatige. (Bijlagen, 86. vel, bladz. 343).

F. C. H.

In het verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen van 1861/1862 leest men:

's Rijks veeartsenijschool.

Het onderwijs is op dezelfde voet gegeven, als in vroegere verslagen meer uitvoerig is medegedeeld. Het werd regelmatig en onafgebroken voortgezet; 26 kweekelingen namen er deel aan. Hun ijver was zeer voldoende. Drie hunner hebben zich, na volbragten cursus, in Julij 1862 aan het eind-examen onderworpen. De blijken van bekwaamheid en ijver, daarbij aan den dag gelegd, gaven aan de leden der commissie, belast met het afnemen van het examen, aanleiding zich zoo wel over het onderwijs als over de gemaakte vorderingen gunstig te verklaren.

Ook de vorderingen bij de overgangs-examens waren zeer voldoende, zoodat aan geen der kweekelingen het bijwonen der lessen van een volgend leerjaar behoefde geweigerd te worden. Hun gedrag was over het algemeen betamelijk en gepast.

Het klinisch onderwijs heeft in ruime mate kunnen strekken om aan de kweekelingen der beide laatste studie jaren gelegenheid te geven, zich met de bij de huisdieren voorkomende ziekten en met de geneeskundige behandeling bekend te maken.

Evenzeer werd den kweekelingen nieuwe gelegenheid aangeboden in het doen van operatiën, op dieren voor het onderwijs aangekocht, te oefenen.

Het getal der recepten in de apotheek der inrigting gereed gemaakt bedroeg 3163.

Voor de lessen in de ontleedkunde, het hoefbeslag en de operatieleer werden 29 paarden, 5 runderen en 3 geiten aangekocht. Ook

hebben de aan de inrigting gestorven dieren voor eerstgenoemde lessen gediend.

De hulpmiddelen voor het onderwijs zijn behoorlijk onderhouden en aangevuld.

Aan het zoölogisch en physiologisch kabinet en aan dat voor ziektekundige ontleedkunde werden onderscheidene praeparaten toegevoegd. De eerstgenoemde verzameling bevat thans 3729 en de tweede 1046 nummers.

De bibliotheek werd door aankoop of schenking met onderscheiden boekwerken vermeerderd.

De plantentuin onderging eene aanmerkelijke verbetering. De planten, die hoofdzakelijk tot de inheemsche geneeskrachtige behooren, of die welke wegens hun voedende of schadelijke eigenschappen gekend moeten worden, waren vroeger volgens het stelsel LINNÆUS geordend; thans zijn zij naar dat van ENDLICHER gerangschikt. In het toezigt over het onderhoud en de juiste determinatie der planten was de hortulanus van den academischen kruidtuin behulpzaam.

De gebouwen, inzonderheid het schoolgebouw, zijn voor zoo veel noodig hersteld en vernieuwd. (*Bijlagen 240ste vel, bladz 959.*)

F. C. H.

In de Javasche berigten van 14. Augustus 1863 is geplaatst het verslag van den staat der kweekschool voor Inlandsche veeartsen te *Soerabaija*, over het laatste jaar. Het is het volgende: Gedurende het afgelopen jaar, gerekend van af 1°. Julij 1862 tot ulto. Julij 1863, zijnde het tweede jaar van het bestaan der kweekschool voor inlandsche veeartsen te *Soerabaija*, werd aan die inrigting geregeld voortgegaan met het geven van onderrigt aan vijf kweekelingen, waarvan twee reeds genoegzame vorderingen hadden gemaakt, om de school met ulto. December aanstaande te verlaten en als veeartsen op te treden.

Het theoretisch onderwijs bepaalde zich hoofdzakelijk tot de behandeling van de voornaamste onder de huisdieren voorkomende ziektegevallen.

Verder werd gedurig de leefregelkunde der voornaamste huisdieren besproken, en over alles gehandeld wat tot vermeerdering en verbetering van den veestapel kan bijdragen.

Op een achtstal tot dat einde aangekochte afgeleefde paarden bewerkstelligden de leerlingen de voornaamste en dagelijks voorkomende operatiën.

Er werden gedurende dit jaar aan de school ter behandeling toevertrouwd:

248 zieke paarden, 3 zieke runderen en 2 zieke buffels, bedragende met 13 zieke paarden, welke bij het einde van het vorige jaar nog onder behandeling bleven een totaal van 281 paarden, 8 runderen en 2 buffels. Van de 261 zieke paarden genazen 228, stierven 13 en werden 3 afgemaakt, terwijl 18 onder behandeling bleven.

Van de zieke runderen genazen 7 en stierf 1, zijnde eene Hollandsche koe, terwijl de 2 buffels herstelden.

Door den inlandschen hoefsmid werden 162 paarden beslagen en van 127 paarden de hoeven uitgeveegd.

De omstandigheid dat, behalve in het district *Goeneng Kending* (*Soerabaya*), alwaar eenige buffels aan miltvuur stierven, geene heerschende of besmettelijke ziekten zich voordeden, was oorzaak, dat de leerlingen niet in de gelegenheid konden worden gesteld om zich met de behandeling van epizootiën bekend te maken.

F. C. H.

Als een bewijs hoe ook hier te lande de kwakzalverij in de veeartsnijkunde wordt uitgeoefend laten wij hier volgen eene advertentie geplaatst in de *Haarlemsche courant* van den 28. September 1863.

LEES HIER!

De ondergeteekende maakt door deze meer algemeen bekend, dat bij hem te verkrijgen is, een tot nog toe onbekend geneesmiddel tegen alle soorten van droesziekten onder de paarden.

De meer algemeene veronderstelling der ongeneeslijkheid van den zoogenaamden kwaden droes, wordt door de toepassing van dit geneesmiddel gelogenstraft, daar adressen van personen kunnen worden opgegeven, die volmondig zullen verklaren, dat zonder de spoedige hulp van den ondergeteekende, zij hunne paarden, volgens verklaring der veeartsen, aan den kwaden droes hadden moeten verliezen.

Verouderde droeskwalen, of die door verkeerde behandeling in

verstopping en kwade of besmettelijke ziekten ontaarden worden, in betrekkelijk korten tijd, weder radikaal genezen en krijgen de paarden onder de behandeling hunne vorige gezonde rondheid weder spoedig terug.

A. GUISE, te *Hoorn*.

Ook verkrijgbaar gesteld met de aanwijzing tot gebruik:
bij den heer G. LUYMES, apotheker te *Alkmaar*, hoek van het
Kapelsplein.

" " " M. HOBRE, veearts, aan den *Omvat*; en

" " " L. P. VAN SON, apotheker te *Amsterdam*, *Amstelstraat*,
Buurt P, No. 58.

F. C. H.

Naar wij vernemen bestaat er alle waarschijnlijkheid, dat de veeartsenijkundige vereeniging in de provincie *Groningen*, vroeger tijdelijk opgeheven, eerlang weder zal worden opgericht.

Hoogst waarschijnlijk zullen de veeartsen in *Limburg* in 1864 de provinciale toelage ad *f* 200.—, aan hen in 1863 niet uitbetaald, wederom terug krijgen.

F. C. H.

De heer L. L. ANTEN te *Maastricht* schrijft dd. 26 Aug. 1863, aan de algemeene Vergadering van veeartsen: "In deze vergadering behoorde men meer aan te dringen op eene wet ter uitoefening der veeartsenijkunde, want thans zijn er vele veeartsen, die in hun vak ter naauwernood een bestaan vinden, en zonder voldoende verdiensten boteekend tegenwoordig de kunst en de wetenschap niets. Wanneer de veeartsen zich niet gezamenlijk aanleggen tot verbetering van hunnen stand blijft het zoo als thans; door anderen zal zulks niet gebeuren. De toelagen in deze provincie aan de veeartsen gegeven is onlangs opgeheven. Hoogst belangrijk ware het voor de veeartsen en voor de veehouders, dat het den apothekers verboden was ziek vee te behandelen, die dat doen zonder dat zij daarvoor zelfs een patent bezitten; alsmede dat zij geene geneesmiddelen voor ziek vee mogten afgeven dan op naamschrift van een veearts, want het zijn vooral de apothekers, die de empiristen in hun belang tot stand brengen en ondersteunen."

Boek-aankondiging.

Handleiding tot de stelselmatig beschrijvende Ontleedkunde der Huiszoogdieren, ten gebruike bij het onderwijs aan 's Rijks veeartsenijschool, door F. C. HEKMEIJER, Leeraar aan 's Rijks veeartsenijschool. Utrecht, J. G. BROESE, 1862. XXIV en 512 blz. 8o.

Een leerboek der ontleedkunde onzer huiszoogdieren, in Nederlandsch gewaad, bestemd voor het onderwijs aan 's Rijks veeartsenijschool, zal door ieder, die in de ontwikkeling der veeartsenijkunde belang stelt, van harte worden welkom geheeten. Het voldoet ongetwijfeld aan eene wezenlijke behoefte, dewijl in het programma voor het examen tot toelating als kweekeling aan die school, de kennis eener vreemde taal *nog niet* is opgenomen; maar al worden in dit programma die veranderingen gebracht, welke noodzakelijk zijn, zal het beantwoorden aan de eischen van den tijd, den toekomstigen werkkring van den kweekeling en de vorderingen der wetenschap zelve, dan nog is de uitgave van dit lang verwachte boek eene aanwinst voor onze literatuur, waarvoor vooral zij, wier anatomische studie er veel gemakkelijker en aangenamer door gemaakt wordt, den Schrijver veel dank verschuldigd zijn.

De geachte Schrijver heeft grootendeels gevolgd de in 1859 verschenen 2^e uitgave van het zoo gunstig bekende *Handbuch der Anatomie der Hausthiere* van Prof. LEYH, in wiens vroegtijdigen dood (Julij 1863) de veeartsenijschool te *Stuttgart* het verlies van een' ijverigen en beminden leeraar in de veeartsenijkunde, dat van een' harer meest verdienstelijke vertegenwoordigers betreurt.

Wij willen thans het werk van HEKMEIJER nagaan, en in het algemeen opgeven de wijze van bewerking met de bijzonderheden, die wij, vooral in vergelijking met LEYH's Handboek, hebben aangetroffen.

Het bevat vooreerst eene opgave van de literatuur der ontleedkunde; wij vonden die in het algemeen naauwkeuriger bewerkt, en bovendien aan 33 werken (waarvan 17 hier te lande zijn uitgegeven) rijker dan dergelijke opgave in het werk van LEYH. Na eene daarop volgende korte inleiding, bevattende de bepaling en verdeling der ontleedkunde, wordt deze in 6 hoofdstukken be-

handeld, als volgt: 1e *Hoofdstuk. Leer der beenderen.* Deze begint met eene algemeene beschouwing der beenderen ten opzichte van samenstelling, vorm, vorming en verbinding, waarop eene naauwkeurige beschrijving der afzonderlijke beenderen volgt, waarin wij overal de gebruikelijke kunstbenamingen vinden opgegeven.

Het 2e *Hoofdstuk* behandelt de *leer der gewrichten en banden*, en wel vooreerst naauwkeurig en duidelijk den bouw der gewrichten in het algemeen en hunne verdeling (volgens LUSCHKA), en daarna de verschillende gewrichten en banden in het bijzonder; dit bijzonder gedeelte onderscheidt zich van dat in het werk van LEYH daarin, dat het op eenige plaatsen naauwkeuriger is bewerkt, dat van de beursbanden overal de dezelve samenstellende gedeelten als vezeligen beursband en synoviaalvlies afzonderlijk worden beschreven en de banden van het tongbeen met 2 zijbanden zijn vermeerderd.

In het 3e *Hoofdstuk, de leer der spieren*, heeft de Schrijver LEYH meer bepaald gevolgd; vooraf gaat eene algemeene beschouwing van het spierstelsel en zijne hulpwerktuigen; in de daarop volgende bijzondere spierleer worden de spieren niet laagsgewijze beschreven, zoo als LEYH zulks doet, maar bij wijze van afzonderlijke groepen, overeenkomstig de deelen, welke zij bewegen en waaraan zij hunne namen ontleenen.

Deze volgorde, ofschoon uit het oogpunt der toegepaste ontleedkunde in sommige opzichten minder verkieslijk, verdient in eene handleiding voor hen, die met de studie der ontleedkunde beginnen, ongetwijfeld de voorkeur, omdat zij den aanvang dier studie gemakkelijker maakt en spoediger een algemeen overzicht doet verkrijgen. De kweekelingen der vecartsenijschool bezitten overigens gedurende hun vierjarigen cursus, ten allen tijde gelegenheid, om, wanneer bij de studie van andere leervakken zich de behoefte aan grondige kennis der topographische anatomie doet gevoelen, zich die eigenhandig op het lijk te verschaffen. Vergelijkt men de bijzondere spierleer bij die in het werk van LEYH, dan valt het spoedig in het oog, dat de in dat werk zoo geprezen' kort- en bondigheid in de wijze van voorstelling hier bepaald zijn overtroffen en overal zoo verre zijn doorgevoerd, als de duidelijkheid slechts toelaat. Hier en daar is de beschrijving met eenige bijvoegselen vermeerderd, terwijl wij bovendien beschreven vonden den door MÜLLER opgegeven, bij mannelijke dieren voor

komenden *M. urethro-ischialis inferior impar* en den somtijds aanwezigen *M. pyramidalis nuchae*, alsmede het soms aanwezig zijn van eenen *M. interspinalis* bij het paard en van den *M. brachialis brevis* s. *pronator teres* bij de herbivoren, zooals het eerst door den heer VERHAAR, prosector aan 's Rijks veeartsenijschool is aange- toond. De *M. paeroneus tertius*, die bij de spieren van den metatarsus behoort, vonden wij pag. 220 abusievelijk bij die der phalanges beschreven, en ontbreekt in de blz. 136 geplaatste tabel der spieren, even als de *M. sphincter ani internus*. — Het 4. hoofdstuk bevat de leer der ingewanden, nader onderscheiden in: a) spijsverteringswerktuigen, b) stem- en ademhalingswerktuigen, c) pisafscheidingswerktuigen, d) geslachtswerktuigen, waarbij de leer van de zwangerschap en van de vrucht en e) zintuigen. Dit hoofdstuk is zeer bondig en duidelijk bewerkt, en onderscheidt zich bij eene vergelijking met LEYH's handboek in het algemeen daardoor, dat het zich zuiver bepaalt tot het anatomisch gebied en vrij is van algemeene physiologische bemerkingen, zooals wij die bij L. als minstens overtollig aantreffen, en dat het door vele bijvoegselen en verbeteringen, deels naar eigen onderzoek, deels naar de werken van andere schrijvers, geheel op de hoogte der wetenschap is gebracht. Tot de bijzonderheden, die bij de lezing onze aandacht trokken, behooren: het ontbreken der glandula sublingualis bij den hond, het aanwezig zijn van eene door FÜCHS het eerst beschreven spier, de omkeerder van den anus, het somtijds voorkomen van een' tweeden ductus pancreaticus bij het rund (POINROT), eene opmerking van FÜCHS aangaande de overeenstemming in grootte tusschen lever en milt bij de huisdieren, eene uitvoerige beschrijving der membrana SCHNEIDERIANA, eene duidelijke beschrijving der buizen van JACOBSON en STENSON, welke laatste ook bij het paard aanwezig is (zooals reeds SCHWAB aangaf), een ligamentum suspensorium tracheae (FÜCHS), het niet aanwezig zijn van openingen in de linker onderste afdeeling van het mediastinum posticum (GLEISBERG tegenover MÜLLER), de columnae BERTINI in de nieren, het trigonum LIEUTAUDII in de pisblaas, eene duidelijke voorstelling van de vliezen van den bal en de zaadstreng en hun onderling verband, waarbij het eigen en het gemeenschappelijk scheedevlies geheel zelfstandig worden beschreven, terwijl LEYH (en SCHWAB) het eerste slechts als eene verdubbeling van de sereuse plaat van het tweede beschouwen, eene zeer uitvoerige beschrijving van het

lieskanaal, welke bij LEYH (en SCHWAB) geheel gemist wordt, de beschrijving van een' M. retractor praepatii (FÜCHS) als antagonist van den protractor bij den stier, de glandulae LITTRI der urethra, het soms aanwezig zijn van het foramen RIVINI in de membrana tympani, eene zeer uitvoerige en naauwkeurige beschrijving van de buis van EUSTACHIUS en den luchtzak, alsmede van het door VERHAAR het eerst bij den ezel gevondene 3. luchtzakje, het voorkomen van zweetklieren in de conjunctiva (MEISNER en MANZ), het ligamentum iridis pectinatum HUCKII, het kanaal van SCHLEMM, de sinus venosus HOVII op het tapetum, het kanaal van FONTANA, door LEYH niet afzonderlijk beschreven, maar met dat van SCHLEMM als één beschouwd, de zonula ZINNII, beschreven als bestaande uit 2 verlengsels der hyaloidea, terwijl LEYH dezelve als enkelvoudig voorstelt, het rete MALPIGHI der epidermis, de vleeschzoom (LEISERING) enz. — Op blz. 278 regel 12 v. o. leze men „achterste holle ader“ in plaats van achterste aorta, en op blz. 347 regel 8 v. b. „inwendige“ vlakke (der choroidea) in plaats van uitwendige. — In het 5. hoofdstuk, *de leer der vaten*, wordt eerst het bloedvatenstelsel in zijne onderdeelen: hart, slagaderen en aderen, en daarna het watervatenstelsel in zijne onderdeelen: hoofdstammen, watervaten en watervaatsklieren, beschreven volgens LEYH, waarbij echter de vasthechting van het pericardium bij het rund, schaap en varken bijzonder is opgegeven, verder bij het hart melding gemaakt van den circulus callosus HALLERI, de foramina THEBESII en het tuberculum LOWERI en eindelijk in het algemeen de beschrijving van den loop der kleinere vaattakken, vooral der spiertakken zeer bekort is. — Het 6de en laatste hoofdstuk behandelt *de leer der zenuwen*, insgelijks volgens LEYH; het begint met de beschrijving van het centraalgedeelte van het zenuwstelsel, de hersenen en het ruggemerg, welke hier en daar met eenige bijvoegselen is vermeerderd, waartoe onder anderen behooren: eene meer uitvoerige beschouwing van de dura mater, eene duidelijke beschrijving der subarachnoideaalholten en van het kapvlies van RENAULT, het corpus rhomboidum, het in dubbel aantal voorkomen van de corpora olivaria bij de huisdieren (SCHRÖDER VAN DER KOLK), eene meer uitvoerige beschrijving van de dura mater spinalis met de daaraan voorkomende ligamenta suspensoria (FÜCHS) alsmede van de pia mater spinalis. Daarop volgt de beschrijving der zenuwen, waarbij wij den door HEK-

MEIJER bij het paard meermalen gevonden, onderkaakzenuwknoop aan den tongtak van den n. trigeminus vermeld vinden, en ten slotte de beschrijving van het zenuwknoopenstelsel. Op bladzijde 450, regel 14 van onderen leze men: „in de adervlechten der kleine hersenen“ en op bladzijde 489, regel van boven 18 in plaats van 8. — Eindelijk mogen wij niet nalaten te vermelden, dat op bladzijde 452, de beschrijving der 3de hersenholte ons niet duidelijk voorkwam, en men naar onze bescheiden' meening, aldaar van af regel 7 van boven zou moeten lezen: „is eene kleine holte, gelegen tusschen de achtervlakte der gezichtszenuwheuvelen (en de schenkels der groote hersenen), welke 2 openingen heeft, waarvan eene voert in den trechter en de andere in de waterleiding van SYLVIVS. Men kan dit gedeelte dezer holte met MÜLLER als de *onderste* afdeeling (namelijk bij horizontalen stand van het hoofd) van de 3de hersenkamer beschouwen. Zij bevat geene adervlecht. In de *bovenste* afdeeling (gelegen tusschen het gewelf en de gezichtszenuwheuvelen) ligt de middelste adervlecht, en heeft de 3de hersenholte door het gat van MONRO met de zijkamers gemeenschap, en door de bovenste hersenopening met de waterleiding van SYLVIVS. Dus de waterleiding van SYLVIVS heeft naar voren 2 openingen, waarvan eene voert in de bovenste en eene in de onderste afdeeling der 3de kamer en in den trechter“.

Hiermede hebben wij dan het geheele werk doorloopen. Zij, die ons daarin willen volgen, zullen opmerken, dat getrouw aan het voorgestelde doel, de inhoud overal aan den titel beantwoordt. Geschreven als handleiding bij het onderwijs in de stelsmatige beschrijvende ontleedkunde, staan in hetzelfde kort- en bondigheid op den voorgrond, gepaard aan de vereischte volledigheid en eene duidelijke en vloeiende beschrijving, en bepaalt het zich zuiver tot de genoemde afdeeling der ontleedkunde, zoodat aan histologische bijvoegsels, physiologische beschouwingen, praktische bemerkingen, enz. geene plaats is ingeruimd.

Dat het werk geene bloote vertaling is van het Handboek van LEYH, zal ieder, die gelijk wij gedaan hebben, de beide werken nauwkeurig wil vergelijken, volmondig toestemmen, doch ongetwijfeld is de geleerde schrijver er ook verre van af zijn werk voor geheel oorspronkelijk te doen doorgaan, dewijl hij in zijne voorrede zegt: „Ik heb dit werk (LEYH's Handboek) voornamelijk gevolgd,

vooral wat de beschrijving der spieren (ofschoon in eene andere volgorde), der bloedvaten en der zenuwen betreft," enz.

Wij wenschen den heer HEKMEIJER van harte er mede geluk, dat hij de hinderpalen, die de uitgave van veeartsenijkundige werken in Nederland in den weg staan, heeft mogen te boven komen. Wij wenschen, dat eene 2e uitgave van zijn werk spoedig noodzakelijk moge zijn; en hebben wij boven gezegd, dat de wijze van bewerking van het boek beantwoordt aan het doel, waarmede het hoofdzakelijk is geschreven, hier kunnen wij ons verlangen niet verzwijgen, om in eene volgende uitgave vele deelen en streken, waarvan de naauwkeurige kennis uit een praktisch oogpunt van groot belang is, ook topographisch-anatomisch behandeld te zien, waardoor het werk in zijne waarde als handleiding voor den leerling niets behoeft te verliezen, maar daarentegen als handboek voor iedereen aanzienlijk moet winnen.

Wij hopen ook, dat met dit boek de verschijning van Nederlandsche leerboeken der veeartsenijkunde, aan den hoeksteen der wetenschap, de ontleedkunde, slechts een begin zal hebben genomen, en dat het spoedig moge opgevolgd worden door vele anderen, waartoe ruime bouwstoffen voorhanden zijn, en ijverige krachten slechts het oogenblik te gemoet zien, waarop eene uitgave zal mogelijk gemaakt worden.

Wij hopen vooral, dat zij, wien de belangen der veeartsenijkunde zijn toevertrouwd, daartoe hunne veel vermogende medewerking zullen schenken, en langs dien weg krachtig er toe zullen bijdragen, dat Nederland niet achterblijve in den aanzienlijken vooruitgang, waarin zich de veeartsenijkunde in de laatste jaren in alle landen mag verheugen.

Roermond, December 1863.

A. W. H. WIRTZ.

Bibliotheek.

De Bibliotheek van de Maatschappij heeft ontvangen, in ruil, (zie bladzijde 119) van den heer JANSSEN, Oost-Indisch Hoofd-Ambtenaar met verlof hier te lande, de werken der Neêrlands-Indische Maatschappij van Nijverheid en Landbouw, getiteld: *Tijdschrift voor Nijverheid in Nederlandsch Indië*, 6 jaargangen, van 1854 tot en met 1859.

Door het intermediair van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken is ontvangen, *Amblicher Bericht über die internationale thierärztliche Versammlung zu Hamburg*, am 14.—18. Juli 1863. Von HERING und PROBSTMAYER. *Stuttgart* 1864, 4o.

Benoemingen, Verplaatsingen, enz.

De heer R. G. Robertson, paardenarts der 3. kl. bij het 4. regiment dragonders, is overgeplaatst bij het regiment veld-artillerie, te *Amersfoort*.

De heer C. G. von Reeken, med. docter te *Monnickendam*, heeft zich verplaatst naar *Haarlem*.

De heer J. B. Huijsmans, paardenarts der 3 kl. bij het regiment veld-artillerie, te *Amersfoort*, is, op zijn verzoek, eervol, als zoodanig ontslagen en heeft zich als veearts te *Rotterdam* gevestigd.

De heer A. J. Janné is benoemd tot stads-veearts en 1. keurmeester van vee en vleesch te *Roermonde*. Jaarwedde f 200.

Vacante plaatsen.

De gemeente *Venlo* c. a. heeft geen veearts. Jaarwedde van de stad f 200.

Wij vernemen met genoegen, dat hoogst waarschijnlijk spoedig door de gemeente *Haarlemmermeer* een veearts zal beroepen worden. Jaarwedde nog niet vastgesteld.

De gemeente *Loenen*, c. a. (*Utrecht*) is nog steeds vacant. Jaarwedde f 75.— van deze en nabijgelegen gemeenten en f 75.— van de provincie.

De inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt heeft ter kennisse van belanghebbenden gebracht, dat aan 's Rijks veeartsenijschool in 1864 te *Utrecht* kan worden geplaatst één kweekeling, om voor rekening van het departement van oorlog te worden opgeleid tot paardenarts bij het leger hier te lande. Op nader te bepalen tijd zal een vergelijkend examen over de adspiranten worden gehouden.

Militaire geneeskundige dienst in Oost-Indië.

De inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt verwittigt alle veeartsen, Nederlanders van geboorte, die genegen zijn om zich als adjunct-paardenarts voor de militaire geneeskundige dienst der landmagt in *Oost-Indië* voor den tijd van tien achtereenvolgende jaren te verbinden, dat voor twee hunner daartoe gelegenheid bestaat, en dat zij zich, vóór den 30. April aanstaande, bij verzoekschrift, op zegel geschreven en portvrij in te zenden, en na daarop bekomen antwoord, in persoon bij hem inspecteur, aan deszelfs bureau te 's *Gravenhage*, in het lokaal des magazijns van geneesmiddelen, *Voorhout*, behooren aan te melden, met overlegging der nagenoemde bewijzen, als:

1. eene geboorte-acte, ten bewijze van eenen ouderdom beneden de 30 jaren;
2. een bewijs van ongehuwd te zijn;
3. een bewijs van voldane dienstplichtigheid aan de nationale militie;
4. een bewijs van goed zedelijk gedrag, af te geven door de regering hunner woonplaats;
5. een bewijs van geschiktheid voor de militaire dienst, af te geven door den eerstaanwezenden officier van gezondheid bij het garnizoen in hunne woonplaats, of in het naastbijgelegen garnizoen;
6. het diploma als veearts der 1. klasse, aan 's rijks veeartsenij-school te *Utrecht* verkregen.

Te hunner verder narigt dient, dat de bevordering tot hoogere rangen onder de paardenartsen in *Oost-Indië* plaats heeft op grond van goed gedrag en diensttijd, en dat aan de betrekking van adjunct-paardenarts in *Oost-Indië* de volgende voordeelen zijn verbonden, als:

1. een jaarlijksch tractement van *f* 1950, benevens vrije woning of schadeloosstelling voor huishuur en indemniteit voor fourrage voor twee paarden;
2. een tractement van *f* 800 's jaars gedurende hun oponthoud hier te lande;
3. eene gratificatie van *f* 1000 en een voorschot van *f* 650, te zamen uitmakende eene som van *f* 1650, waarover men vóór de afreis kan beschikken, zoodra het schip aangewezen is waarmede

de reis, op kosten des rijks, zal geschieden, strekkende deze som tot eene behoorlijke uitrusting en het aankopen van boeken en heekkundige zak-instrumenten; en

4. de rang van 2. luitenant bij den staf der armée in *Indië*.

's *Gravenhage*, 23 Maart 1864.

Dr. SNABILIE.

(Bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staats-Courant* van Woensdag 30 Maart 1864 No. 76.)

Overleden.

In Maart, jl. de heer T. G. de Jong, veearts te *Gorredijk* (*Friesland*).

Sedert de laatste opgave (zie bladz. 143) hebben de volgende heeren hunne contributie als lid van de algemeene afdeeling der maatschappij over 1863 ingezonden:

J. H. Smit. Ook over 1864.

PATHOLOGIE EN THERAPIE.

De onderkenning der longziekte, door
J. C. BILLROTH.

Onder de ziektegevallen die zich nu en dan bij het rundvee in mijne praktijk hebben voorgedaan, was de *longziekte* eene der meest bedenkelijke ziekten. Immers de longziekte van het rundvee is eene bemettelijke ziekte, die door het overgaan van het eene dier op het andere en door hare ongeneesbaarheid dikwerf veel schade veroorzaakt, en zij is daardoor gewis een zeer gevrresde ziekte. Wel bezit ons provinciaal Bestuur (*Groningen*) uitnemende bepalingen tot het tegengaan der verspreiding van de bedoelde ziekte, die zeer dikwerf heilzame gevolgen hebben gehad, maar het is vooral ook het opvolgen van deze maatregelen die sommige veehouders zóó lastig vinden, dat zij liever het bestaan der ziekte verzwijgen. Alleen de vrees voor de strafbepalingen, die de gouvernementsvoorschriften inhouden noopt hen de aangifte aan den burgemeester der woonplaats te doen. — Hiermede gaat dan ook onder zekere voorwaarden vergoeding voor de gedoode longzieke runderen gepaard. Vele en verre de meeste veehouders in dit gewest, overtuigd als zij zijn van het groote nut om in tijds de noodige voorzorgen bij het ontstaan der longziekte te nemen, willen gaarne al datgene doen wat kan strekken om daartoe mede te werken. Dit medewerken om de ziekte zelfs in haar ontstaan te fnuiken is dikwerf de rede

geweest, dat ik in ziektegevallen werd geraadpleegd, die men meende dat de longziekte zouden zijn en onder ziekteverschijnselen, somwijlen van zulk eene geringe beteekenis, dat ware het niet de vrees voor de longziekte, men zou gewis niet zoo spoedig hebben gezonden. De ijver en belangstelling dat er niets worde verzuimd, het groote gevaar hetwelk door lang te wachten zou kunnen ontstaan, en de pijnigende onzekerheid dreef den veehouder er dikwerf toe mij spoedig te laten roepen. Vermits het mij in vele dier ziektegevallen bleek dat de dieren niet aan de longziekte leden, maar somwijlen aan andere borstaandoeningen, die in de meeste gevallen reeds gemakkelijk en spoedig waren te onderkennen, deden er zich toch soms ziekteverschijnselen voor, die aanleiding gaven tot eene twijfeling, en die het mij wel eens zeer moeilijk maakten. Hoewel ik van den beginne af dat ik met longziek rundvee in aanraking kwam, mij met kracht er op heb toegelegd, die ziekte in alle hare verschijnselen naauwkeurig te leeren kennen, moet ik toch bekennen, enkele gevallen te hebben gehad die voor mij hoogst moeilijk waren om juist te kunnen bepalen welke ziekte het was. Deze zogenaamde van longziekte verdachte gevallen deden zich wel is waar niet menigvuldig voor. Een ziekteform echter kwam steeds onder dezelfde ziekteverschijnselen te voorschijn, en had zeer veel overeenkomst met de longziekte, zoodat zij van deze laatste hoogst moeilijk te onderscheiden was. De belangrijkheid der door mij bedoelde ziekte en de groote overeenkomst die zij met de longziekte heeft, nopen mij daarvan eene beknopte beschrijving te geven.

De verschijnselen waaronder de door mij bedoelde ziekte voorkomt, zijn: vochtige, smerige oogen, waarvan de haren niet glad leggen, maar overeind staan, en steeds vuil schijnen, de spiegelmuil is droog en warm, de ademhaling kort, snel en stootend; de borst schijnt meer afgerond, de ellebogen van

de ribben verwijderd; het dier staat met eenen naar beneden gebogen kop en eene eenigzins gekromde rug. De blik is angstig en treurig. Bij de auscultatie is het ademhalingsgeruisch algemeen veel sterker dan in den gezonden staat, en, bij naauwkeurig onderzoek en verdere vordering der ziekte, zeer hoorbaar door het geheele longenweefsel waartenenen, hetwelk in de onderkenning van groote beteekenis is.

De drooge, pijnlijke hoest word, bij eene aanmerkelijke vordering der ziekte, voor het dier lastig en de ademhaling daardoor benaauwd. Bij het drukken op de wervelkolom merkt men eene totale gevoelloosheid van dat deel.

De eetlust is merkelyk verminderd, de buik opgeschort en ingevallen, en het dier hecft over het geheel een treurig aanzien; de ontlasting der fecale stoffen geschiedt algemeen zeer spaarzaam en is droog.

De ziekte komt het meeste in den nazomer of het begin van den herfst en in enkele gevallen in het voorjaar voor.

Van besmettelijkheid heb ik nimmer iets met zekerheid kunnen ontdekken, hoewel het mij meermalen voorkwam, dat bij eenen veehouder, moerdere runderen van denzelfden koppel door de bedoelde ziekte waren aangetast.

Over het geheel genomen is de ziekte, als men de dieren tijdig onder behandeling krijgt, niet gevaarlijk; echter zijn er enkelen aan bezweken. Bij de gevallen die eenen doodelijken afloop hebben gehad, werden lijkopeningen door mij gedaan. De uitzetting der longen was daarbij zoodanig, dat zij de geheele borstkast vulden, bij doorsnijding gaven zij een sterk crepiterend geluid, en waren meestal met donker gekleurd bloed geïnfiltréerd. Het longenweefsel was iets compacter dan gewoonlijk, Het interlobulaire weefsel was onveranderd, doch emphysemateus. De overige ingewanden allen normaal.

Op grond van de waargenomen veranderingen in de longen, in verband met de verschijnselen bij de levende dieren opgemerkt, komt het mij voor dat hier eene eigenaardige hyperämische long-aandoening bestond met longen emphyseem.

De oorzaken waardoor deze ziekte werd te weeg gebragt, schijnen gelegen te zijn in het vatten van koude der ademhalings-organen, waardoor eene hoest wordt ontwikkeld en daardoor de bloedsophooping en luchtontwikkeling bevorderd. Wat nu de onderkenning der ziekte aangaat, om de verwarring met de longziekte van het rundvee voor te komen, zoo heb ik mij steeds door de auscultatie de meeste zekerheid verschaft. Immers in verre de meeste gevallen als een rund aan de besmettelijke longziekte lijdt en er reeds eene verharding in het weefsel der long plaats heeft, is het longengeruisch niet overal even duidelijk hoorbaar, maar in een geringer of grooter gedeelte neemt men niet het minste geluid waar. Het is juist het verharde deel der longen, en waar de longenblaasjes door het interlobulaire infiltraat belet worden de lucht toetelaten, dat men geen geruisch kan waarnemen. Bij de ziekte waarover deze beschrijving loopt wordt het longengeruisch door de geheele borst opgemerkt, en zooals is vermeld veel duidelijker en met meer energie dan gewoonlijk. Dit hoofd-onderscheid bij de auscultatie wordt door mij op hoogen prijs gesteld, en mijne onderkenning was bij voorkeur daarop gerigt.

Bij de genezing heb ik niet veel heil gezien van aderlatingen, maar beter bevond ik mij bij eene etterdragt aan het kossem en bezigde daartoe eene haarvlecht. Op de ribben liet ik drie dagen aan een, soms ook langer, eene ruime hoeveelheid bruine mostaard inwrijven.

Inwendig werd de tart. emet., sulph. potass., sulph. sod., nitr. potass., en steeds de hydryod. potass. in verbinding met bittere middelen toegediend. De verzorging met groen voeder, als daar mogelijkheid toe bestond, voldeed het beste. Kon dit echter niet geschieden dan werd eene slobbering van gersten- of havermeel toegediend, als ook goed hooi en wit stroo. Onder deze behandeling had er dikwijls na verloop van 14 dagen of 3 weken genezing plaats, die echter niet altoos geheel volgde, vermits er niet zelden eene drooge hoest terugbleef, die bij enkelen nog weken na de herstelling be-

stond en die door de toediening van andere resolverende middelen, of ook wel door de heilzame werking der natuur terugweek.

Nordhorn, 31 Julij 1864.

Graveel en blaassteen, door F. A. DEIJERMANS.

In den nazomer van het vorige jaar werd mij door den heer K. M. HOUTAAR, te *Nieuwetonge*, een tweejarig ruimpaard voorgesteld, dat sedert drie weken zeer vermagerd was en de laatste dagen bijna geen lust tot eten en drinken meer had. De patient lag veel en kon zonder hulp niet overeind komen; de ontlasting was normaal en hij urineerde gestadig druppelsgewijze; de pols was onderdrukt en klein; de hartslag nauwelijks voelbaar; het dier was triestig, traag in de beweging en het regter achterbeen stijf en pijnlijk; de binnenvlakte der schenkels was met een geelbruine stof overdekt, naar het mij voorkwam een bezinksel der urine, dat hij het liggen blijven van den patient daaraan was gedroogd. Het was duidelijk een blaaslijden. Tot nader onderzoek ging ik met de hand door den anus en onderzocht alzoo de blaas. Deze was weinig met urine, maar in de plaats daarvan met eene harde massa gevuld, die door aanhoudende en zachte drukking eenen vingerindruk achterliet. De klomp was ongeveer zoo groot als eene mansvuist, naar mijne veronderstelling in de eerste vorming van blaassteen, en de opgedroogde stof aan de haren der dijen het meer zanderige, dat door de urine ontlast was.

Ik liet de patient pulv. bacc. junip., nitr. potass. en fijn gesneden sem. cucurbitae, met honig tot eene likking toedienen. Vier dagen later stond hij weer overeind, urineerde veel, toonde meer eetlust en was, uitgenomen het moeilijke opstaan en stijfheid van het regte achterbeen, veel levendiger.

Ik herhaalde dezelfde medicamenten met bijvoeging van pulv. nuc. vomic. en pulv. rad. gent.

Acht dagen later was de patient geheel beter, en kon men door de anus geen de minste vreemde voorwerpen gewaar worden.

Opmerkelijk was het te zien hoe de vloer met een zanderige stof als het ware bedekt was.

Terzelfder tijd had ik een halfjarig hengstveulen ter behandeling gekregen van den Heer A. DE VLEGER, Burgemeester en landbouwer onder *Harkingen*. Het veulen was kloek en schoon gevormd, en vertoonde bij mijne komst geene de minste ziekteverschijnselen, uitgenomen hetzelfde stof aan de binnenvlakte der dijen.

Volgens mededeeling van den eigenaar was het veulen eenige malen, soms eenen halven dag ongesteld geweest, met tusschenpoozen van soms vier à vijf dagen, stond alsdan triestig met hangenden kop, krabde met de voorbeenen over den grond, was zonder eetlust of dorst, ging veel liggen, dan eens plat op eene der zijden, rolde soms over den rug, en bleef soms 10 minuten op den rug met de beenen omhoog liggen.

Door de anus kon ik niets gewaar worden, en zag daarop de patient goed urineren; de urine was helder, zonder het minste bezinksel achter te laten, en de patient was rap en vlug.

Ik liet hem eene likking toedienen uit poeder van sapon. alb., liquiritiae en sem. cucurbitac. Deze laatste met water gestampt tot eene emulsie, en daarmede het vorenstaande tot eene likking aan te maken.

Eenige dagen later werd ik met den meesten spoed ontboden, doch zag bij mijne aankomst den patient reeds overleden. Ik had geen tijd de lijkopening te doen, en verzocht den eigenaar naauwkeurig de blaas te doen onderzoeken, en had het genoeg eenige dagen later eene blaassteen te ontvangen van ruim een medic. ons. De steen was plat,

eivormig, een weinig schroefsgewijs gedraaid, met eene ruw-korrelige oppervlakte, geelachtig bruin en bijzonder hard. De blaas was rood, met gangreneuse vlekken. De patient was plotseling met bovengemelde verschijnselen als het ware overvallen en binnen den tijd van twee uren overleden.

Sedert ruim 18 jaren zijn dit de twee eenigste gevallen van blaassteen- en graveellijden in mijne praktijk. Zonderling dat beide dieren, terzelfder tijd op eenen afstand van ruim een uur, en wel bij een veulen dat den geheelen zomer niet buiten was geweest, aan hetzelfde gebrek leden.

In hoeverre ik met mijne toegediende medicijnen het eerste geval hersteld heb, laat ik met bescheidenheid aan het oordeel van mijne collega's over. Ik deel het mede zooals het is. De steen weegt ruim 7 drachmen en is 1 drachme ingedroogd.

VEETEELT.

Is er niets nieuws onder de zon?

Eenige veeteeltkundige regelen der Grieken en Romeinen.

Er is geen nieuws onder de zon, namelijk, als al hetgeen over een of ander onderwerp bekend, geschreven of onderzonden, ook aan ons bekend is. Dan is deze spreuk waarheid en men komt tot het resultaat, dat het dikwijls niet noodig is, naar iets nieuws en beters te zoeken, en het opvolgen van vele der oude spreuken en regelen tegenwoordig meer dan voldoende zou zijn, als men ze slechts kon, om ook in de veeteelt grootere voordeelen te bekomen, dan ze thans oplevert. Maar het is soms alsof men de ouden niet wil gelooven en volstrekt wat nieuws wil hebben. Wie met wat ouds komt, heet alligt een achterblijver, ten minste hij, die eerlijk genoeg is om er voor uit te komen, dat het oud is. Nieuw moet het zijn, weg met het oude. Wat heeft men aan dien pruikenboel en sufferstijd. Wie aan oude instellingen vasthoudt en niet gaarne oude palen en fondamenten verzet, is immers tegenwoordig een pruik of een suffer. Wat heeft men aan oude fondamenten, breek ze uit en leg nieuwe. Dat kunnen wij nieuwe luidjes even goed als de ouden, en dikwijls kunnen wij het veel beter doen, omdat wij in staat zijn de gebreken der ouden te vermijden en op die wijze nog hechter grondslagen te leggen. Grondslagen moeten er toch zijn; de ouden lagen ze en de

nieuwren leggen ze ook. Ligt en luchtig veeltijds, of wel ze ontbreken geheel; doch wat behoeft men voor de nakomelingschap te zorgen, die maakt toch weder wat anders, al naar het hun belijft, en of die nu al de aanmerking maakt, dat hetgeen wij thans maken, niet van al te hechten duur is geweest, wij zijn geene Methuzalems en hooren het toch niet. Wij hebben het naar onzen zin gedaan, laten zij het ook naar den hunnen doen. Niettemin, grondslagen moeten er toch zijn, hetzij voor een staatsgebouw of voor een paleis voor de volksvljht; voor een oorlogschip even goed als voor eene kerk; zoowel voor verwoesting als voor instandhouding, voor levenlooze voortbrengselen der kunst, als voor die der levende natuur. Wat de kunstproducten betreft, daarmede kunnen verschillende smaken opgevolgd worden en is geheel individueel, als het maar aan het doel beantwoord. Een tafel is en blijft een tafel, of zij rond of vierkant is, en deze kan men naar de grondslagen van grootte en vorm maken zoo als men verkiest; maar een levend natuurproduct, voor zeker doel bestemd, is niet zoo gemakkelijk te vervormen, omdat het van vaste en eeuwige wetten afhangt. De kennis nu van deze wetten is de grondslag, waarop men tot zijn doel kan geraken, en daar er nu tijd en veel tijd toe noodig is om die wetten op te sporen, en één menschenleven daartoe in sommige gevallen, b. v. in de veeteelt, te kort is, zoo is het hierom vooral noodzakelijk om te weten wat de wetten zijn, waarnaar de natuur zich laat leiden, en daartoe is het bovenal noodig op te sporen, wat de ondervinding van voorouders daaromtrent geleerd heeft, om niet eindeloos te moeten herhalen en op nieuw beproeven wat reeds lang bekend was. Op die kennis steunende, van hetgeen reeds lange jaren en eeuwen vóór ons bekend was, kunnen wij voortbouwen en de natuur gadeslaan, tot men ze eindelijk in hare grootste verborgenheden heeft bespied en van die kennis gebruik maakt ten voordeele van ons zelven en anderen. Eerst weten dus wat anderen reeds gedaan hebben, daarnaar oordeelen en dan zelf handelen. Dat is de grondslag, kennis, waarop ik het waag eenige

spreuken en regelen op te geven, die bij de ouden in gebruik waren. Daarom verval ik in het oude, maar hoop daarbij, dat sommige grondslagen der ouden weder nieuw mogen worden

Eigen teelt is altijd zekerder dan aankoop, want het vreemde vee moet zich eerst gewennen, wat dikwijls moeilijk valt (ARISTOTELES).

Op bergen behoort men bergvee, in laaglanden laaglandsch vee te bezigen, en als het zijn kan niet uit verre streken koopen, maar liever daarop zien dat de weideganger bij de kudde, de trekos naar zijnen ligchaamsvorm, grootte en kracht bij het gespan past. (COL.)

De nakomelingen gelijken meer op den vader dan op de moeder. (COL.)

De stier moet verkoopbaar, niet koopbaar zijn. (COL.)

De stier moet van edele afkomst zijn en zijne eigenschappen op de afstammelingen kunnen overdragen. (VARRO).

Een gesneden stier kan 15, een niet gesneden 30 jaren oud worden, als hij niet te vroeg gesprongen heeft; jonge stieren verzwakken voor hun tijd en brengen zwakke nakomelingen voort. Op zijn eerste jaar is de stier gereed voor den sprong, beter is hij daarvoor op zijn tweede, het vurigst op zijn vierde en het krachtigst op zijn vijfde jaar, waarom velen zeggen dat HOMERUS regt had toen hij eenen „vijfjarigen bul“ en eenen negenjarigen os bezong. (IL. en OD.)

Na het twaalfde jaar mag de stier niet meer gebruikt worden, omdat hij dan te traag wordt en verzwakt. (PLIN.)

Volgens Plinius mag een stier niet meer dan tweemaal daags springen. Sommige rekenen op de tien koeijen eenen stier,

anderen vijftien (COL.). ATTICUS hield op 70 koeijen twee stieren, cenen twee en eenen eenjarigen. Weder anderen nemen geen bepaald aantal, maar later dit afhangen van de wijze van voederen en de ligchaamskracht. (VARRO.)

Te groote magerheid en vetheid veroorzaken traagheid van den sprong. Daarom moet men de stieren niet te weinig en ook niet overvloedig voederen. In beide gevallen worden zij minder vruchtbaar. Evenwel moeten zij twee maanden voor den springtijd goed gevoederd worden (VARRO en COL.) met gras, stroo, hooi, kooruvoeders of peulvruchten.

De scheiding van den stier maakt hem vuriger. Voor den springtijd moeten de stieren rijkelijk, de koeijen spaarzamer gevoed worden. (PLIN.)

Dat toch zwakke kinderen niet den honger des vaders verkondigen. (VIRG.)

Varro en Columella raden aan de fokkoe niet ouder dan tien jaren, Didymus zegt, hoogstens twaalf jaren te laten worden.

Van haar vierde tot haar tiende jaar is de koe nuttig en geschikt voor de fokkerij. Van haar zesde tot het achtste is zij het meest productief. (VIRG.)

Oude koeijen moet men niet meer voor de fokkerij gebruiken, maar zich liever de zoodanigen verschaffen die daarvoor nog geschikt zijn. Heeft men oude koeijen, dat men ze verkoope, het zij voor de slagbank, het zij voor het offeraltaar. (VARRO.)

Oude koeijen die gust zijn gebruike men voor den arbeid.
(PALLAD.)

Wegens de onvruchtbaarheid der oude koeijen zijn zij voor den arbeid even geschikt als de stier. (COLUM.)

Sommigen verkoopen geene oude stieren maar geven rijkelijk voeder. Zij zeggen dat men met bezielde wezens niet moet omgaan als met schoenen en gereedschappen, die men wegwerpt als ze versleten zijn, men moet ze veel liever met zachtheid behandelen en ze vriendschap bewijzen, op geenen anderen grond dan om den wille der menschelijkheid (PLUTARCH.)

Deze uittreksels uit MAGERSTEDT zullen voortgezet worden in het volgende nummer; maar voor dat wij voor deze reis van deze proeven van overoude veefokkerij afstappen, volgt hier nog een duchtig voorbeeld van de wijze, waarop de ouden hunne groote en melkrijke koeijen verkregen volgens vaste beginselen en grondslagen.

De oude Romeinsche keizers en de Grieksche koningen bemoeiden zich evenzeer met de veefokkerij als met den oorlog. NBLEUS was zoo ingenomen met de waarde en voortreffelijkheid van zijn vee, dat hij zijne dochter aan geenen vreemden vorst ten huwelijk wilde geven. Keizer SEVERUS wenschte dat zijn volk zich goedkoop rund- en varkenvleesch kon verschaffen, en verbood daarom dat er in den tijd van twee jaren geen zeug, geen bigge, geen koe noch kalf gedood mogt worden, waardoor er zoo veel overvloed kwam, dat een pond vleesch hetgeen vroeger acht, toen slechts twee penningen gold. Onderscheidene andere geboden zijn er ter wille van de veeteelt uitgevaardigd, waarover nader.

Het voorbeeld door mij bedoeld is dat van den Griekschen koning PYRRHUS.

Deze vorst bezat eene kudde van 400 stuks runderen, waarbij hij de veefokkerij naar vaste grondregelen dreef, met het doel om groot en buitengewoon melkrijk vee te bezitten. Zijn systeem was niet anders dan dat hij zijne dieren niet liet voortteelen dan op hun 4^e jaar. Zijn vee werd daardoor

zoo groot, dat de melkers regt op moesten staan of slechts een weinig behoeften te bukken, omdat zij zittende niet aan het uijer konden reiken. Hunne melkrijkheid was zoo groot dat zij volgens ARISTOTELES dagelijks $1\frac{1}{2}$ amphora gaven. Dit staat gelijk met $1\frac{1}{2}$ kubieke voet, en wanneer men nu de rijnlandsche, pruisische, fransche of weener voet door elkander slechts op 3,00 ned. palmen rekent, dan is de inhoud van $1\frac{1}{2}$ kubieke voet = 91,125 ned. kannen melk, zegge ruim een en negentig ned. kannen melk per dag.

Deze wijze van voortteelen had eenen zoodanig gunstigen invloed op de geheele landstreek *Epirus*, die door PYRRIUS beheerscht werd, dat het Epirotische vee alle andere rassen in grootte en melkrijkheid overtrof en deze voorspoed zelfs den tijd opwekte van andere naburige grieksche koningen, en van daar kwam het ook dat NELEUS zijne dochter PERO ten huwelijk weigerde te geven aan eenen dezer naburen. ARIANUS zegt daaromtrent, dat hij het er voor houdt dat de beroemdheid van dit Epirotische vee de aanleiding was, dat een vorst den argivischen Herkules aanspoorde, om die runderen naar *Mycena* te drijven. ALEXANDER DE GROOTE liet er 2000 à 3000 stuks uitzoeken en naar *Macedonië* overbrengen.

Epirus was ook beroemd om de buitengewone vruchtbaarheid zijner weiden en zijn zacht klimaat, waardoor het vee winter en zomer buiten bleef.

In het rundvee, uitgegeven bij LOOSJES te *Haarlem*, worden meer bijzonderheden van het romeinsche en grieksche vee opgegeven.

(*Vervolg hierna.*)

G. J. HENGEVELD.

*Uittreksel uit het verslag van het internationaal
veeartsenijkundig Congres, gehouden te Ham-
burg, tijdens de internationale landbouwtent-
oonstelling, van den 14 — 18 Julij 1863.*

In de maand April 1863 verschoen er in onderscheidene buitenlandsche veeartsenijkundige tijdschriften eenen brief van den heer JOHN GAMGEE, hoogleeraar aan de Veeartsenijschool te *Edinburg*.

Het was eene oproeping aan heeren hoogleeraren en leeraren der veeartsenijscholen en aan de veeartsen in Europa, om, gelijktijdig met de internationale landbouwtentoonstelling te *Hamburg*, een Congres van veeartsen te houden en aldaar eenige zaken te bespreken van algemeen nut en belang, en wel bepaaldelijk een voor alle staten van Europa gemeenschappelijk systeem te ontwerpen, ter voorbehoeding van besmettelijke ziekten, bij menschen en dieren. GAMGEE droeg daartoe de volgende punten ter behandeling voor:

1. De uitgebreidheid der besmettelijke ziekten in de landen en streken waar zij voorkomen.

2. De in en uitvoer van slagvee en de rigting in welke de besmettelijke ziekten in ieder land zich uitbreiden.

3. De middelen waardoor deze ziekte zijn tegen te gaan. Hij wenschte daaromtrent bepaalde verhandelingen te bekomen en uit deze, gedurende den loop der bespreking, een bepaald bericht te ontwerpen dat de gronden bevatte van een algemeen systeem van maatregelen ter beschutting tegen veeziekten, die aan de betrokken regeringen ter naleving konden worden aangeraden.

Ten gevolge van deze oproeping verschenen er op en gemelden tijd te *Hamburg* de volgende veeartsenijkundigen:

Baden:	Prof. Dr. MAJN. uit <i>Weihenstephan.</i>
Prof. FUCHS. uit <i>Heidelberg.</i>	MOHR. . . . " <i>Neurenberg.</i>
Beijeren:	Prof. NIKLAS. " <i>Munchen.</i>
ADAM. . . . uit <i>Augsburg.</i>	PROBSTMAYR. " "
LANG. . . . " <i>Bamberg.</i>	

Braunschweig:
 BERWESEN. uit *Wendezelle*.
 DAUBENTROFF. " *Braunschweig*.
 VOLLMER. " " "
 Denemarken:
 RINGHEIM. uit *Kopenhagen*.
 Prof. STOCKFLETH " " "
 STOCKFLETH. " *Aalborg*.
 STRAUSS. " *Kopenhagen*.
 Engeland:
 FIELD, JR. uit *Londen*.
 Prof. GAMGEE. " *Edinburg*.
 Hamburg:
 KÖLSCH. uit *Hamburg*.
 KROHN. " *St. Pauli*.
 KROHN. " *Pöseldorf*.
 SCHRADER, SR. " *Hamburg*.
 SCHRADER, JR. " " "
 SEMPTLEBEN. " *Ritzbüttel*.
 WARNECKE. " *St. Georg*
 (*Hamburg*).
 G. WARNECKE. " " "
 WEDEKIND. " " "
 Hannover:
 Direct. GERLACH uit *Hannover*.
 WARNECKE. " *Celle*.
 Hessen-Darmstadt:
 WÜST. uit *Darmstadt*.
 Dr. CASTRES. " *Mainz*.
 Hessen-Kassel:
 HORNTAL. uit *Gudensberg*.
 KÜMMELL. " *Kassel*.
 SCHMELZ. " *Hofgeismar*.
 Hohenzollern:
 SCHANZ. uit *Sigmaringen*.
 Holstein:
 DÖRING. uit *Altona*.
 DRUMMER. " *Prectz*.
 FOCK. " *Ahrenböck*.
 HÖHNKE. " *Remmels*.
 HUSFELD. " *Altona*.
 IVERSEN. " *Segeberg*.
 SCHLÜTER. " *Kiel*.
 SCHRAMM. " *Bordesholm*.
 SCHRAMM. " *Ascheberg*.
 TELLOCH. " *Holstein*.
 VOLLERS. " *Messelburen*.
 WITTMACK. " *Oldesloe*.

Lauenburg:
 HEINZEN. uit *Casdorf*.
 Luxemburg:
 FISCHER. uit *Luxemburg*.
 Mecklenburg:
 MARCUS. uit *Güstrow*.
 REIMER. " *Schönberg*.
 SCHÜTT. " *Weimar*.
 Nassau:
 GROLL. uit *Wiesbaden*.
 Noorwegen:
 HAMBRECHTS. uit *Christiania*.
 OEFSTI. " *Drontheim*.
 SCHMIDT. " *Matele*.
 Oostenrijk:
 Prof. Dr. MAY. uit *Liebwerda*.
 " " MÜLLER. " *Weenen*.
 " " PILLWAX. " " "
 Dir. Dr. RÖLL. " " "
 Oldenburg:
 BARTELS. uit *Neuenburg*.
 GREVE. " *Oldenburg*.
 Pruisen:
 BRANDT. uit *Perleberg*.
 Prof. Dr. FURSTENBERG uit *Eldena*.
 " HERTWIG. uit *Berlijn*.
 IMMELMAN. uit *Stendal*.
 JACOBY. " *Erfurt*.
 Prof. KÖHNE. " *Berlijn*.
 SCHMAK. " *Elbing*.
 SCHELL. " *Bonn*.
 STICKER. " *Neuss*.
 WIENAND. " *Gollnow*.
 Rusland:
 UNDRITZ. uit *Petersburg*.
 UNTERBERGER. " *Dorpat*.
 COLL. RATH, U. " " "
 Saksen, (koningrijk):
 APPENRODT. uit *Klausthal*.
 BRAÜER. " *Annaberg*.
 Dr. HAUBNER. " *Dresden*.
 KRUMBIEGEL. " *Lobau*.
 Prof. Dr. LEISERING. uit *Dresden*.
 NOLLEIN. uit
 WALTHER. " *Bautzen*.
 Hertogdom Saksen:
 Prof. Dr. EALKE. uit *Jena*.
 Dr. WERNAER. " " "

Sleeswijk:		Württemberg:	
EGGERS.	uit <i>Tonderen.</i>	Dr. HERING.	uit <i>Stuttgart.</i>
FRAUEN.	" <i>Dänischhagen.</i>	KALTSCHMID.	" <i>Ludwigsburg.</i>
Zweden:		LANDEL.	" <i>Neuenbürg.</i>
GRÖNSTEDT.	uit <i>Boras.</i>	MARQUARDT.	" <i>Göppingen.</i>
Prof. Dr. KINBERG	uit <i>Stockholm.</i>	Prof. Dr. RUEFF. "	<i>Hohenheim.</i>
KLENTMAN.	" <i>Smedjebaken.</i>	STÖCKLE.	" <i>Langenau.</i>
LINDQUIST.	" <i>Ultuna.</i>	WEBER.	" <i>Weil.</i>
Prof. Dr. LUNDBERG	" <i>Stockholm.</i>	WÖRZ.	" <i>Stuttgart.</i>
" PEHRSON.	" "	ZIPPERLEN.	" <i>Ulm.</i>
Schwarzburg:		Later nog aangekomen:	
WEINERT.	uit <i>Sondershausen.</i>	Direct. HALICKI.	uit <i>Charkow</i> en
Zwitserland:		Prof. SZABO.	" <i>Pest.</i>
Direct. Dr. ZANGGER.	uit <i>Zürich.</i>	Beide aan de veeartsenijscholen hunner woonplaatsen verbonden.	

Het is met leedwezen, dat deze namen worden geschreven, omdat daaronder niet een uit Nederland is. De eenige in Hamburg aanwezige, die dan nog de eer der Nederlandsche veeartsen had kunnen ophouden, werd daarin belet door te veel andere bezigheden op de tentoonstelling. De bezoekers van dit Congres, die op hunne terugreis nog de rijks-veeartsenijschool te Utrecht bezochten, betuigden de verwondering en teleurstelling van velen, dat een zoo rijk land als Nederland aldaar niet vertegenwoordigd was, hetgeen zij zoo zeer gewenscht hadden bij de behandeling der longziekte en hare voorbehoedende inenting.

Het is te wenschen, dat bij het volgend congres in 1865 of 1866 daarin zal kunnen worden voorzien, zoo niet uit eigene fondsen, dat de Nederlandsche veeartsen dan door hunne regering mogen worden ondersteund, even als in Rusland, Zweden en elders. Aldaar bezoeken de professoren der veeartsenijscholen voor rekening hunner regering om beurten al de buitenlandsche veeartsenijscholen om te onderzoeken hoedanig hunne inrigting en de uitvoering van het onderwijs is, ten einde daarvan ten behoeve van hunne rijksinrigting en van hunne vakken de noodige partij te kunnen trekken. Zoo heeft in 1858 de heer JESSEN uit *Dorpat*, 1859 LUNDBERG uit *Stockholm*, 1860 KINBERG uit *Stockholm*, 1861 WEISS uit *Stuttgardt*, en 1864 MORELL uit *Stockholm* bijna al de

Europeesche veeartsenijscholen bezocht en waren **JESSEN** en **MORELL** bij hunne komst alhier reeds 4 maanden op reis geweest. Er zijn gedurende die jaren en reeds vroeger meerdere veeartsenijkundige bezoekers aan de school geweest, maar ik spreek slechts van hen die het mij zelve gezegd hebben.

Ten einde nu eenigermate de nuttigheid aan te toonen van dergelijke congressen voor het algemeen Europeesch en voor het bijzonder belang van elke staat, en zoo ook voor Nederland, zoo zal ik een beknopt overzicht geven van het verhandelde op dat veeartsenijkundig congres te *Hamburg*, en de besluiten die er genomen zijn.

EERSTE ZITTING.

Voor het bestuur en de leiding der vergadering werden met algemeene stemmen gekozen:

Dr. HERING als eerste, **JOHN GAMGEE** als tweeden voorzitter. **Dr. FURSTENBERG** en **PROBSTMAYER** als secretarissen en **SCHRADER** als penningmeester.

Daar het voor dit tijdschrift te veel ruimte zou innemen, om de belangrijke discussiën die gevoerd zijn over runderpest, longziekte en andere besmettelijke ziekten, hier allen terug te geven, zoo zullen zoo beknopt en naauwkeurig mogelijk de voor ons land belangrijkste zaken worden medegedeeld.

RUNDERPEST.

RÖLL uit *Weenen* begint te wijzen, op den langen quarantaine tijd die de ingevoerd wordende runderen moeten verblijven in de daartoe bestaande inrigtingen, en wenscht die tijd bekort te zien. Hij grondt zich daarop, dat de inentingsproeven die sedert 1851 in Rusland genomen zijn, geleerd hebben dat het incubatie tijdperk varieert tusschen 3 en 5 dagen, en in zeer enkele gevallen 8 dagen duurt. Hij wenscht daarom den

tijd van 21 dagen, die het steppenvee in observatie moet blijven te beperken tot 10 dagen, dus nog 2 dagen langer dan de inentingsproeven hebben geleerd.

Bij deze tiendaagsche quarantaine wenschte hij voor *Oostenrijk* te hebben:

1. De oprigting van gebouwen, op alle grensplaatsen waar de veehandel het levendigste en waar de localiteit de geschikste is.
2. Eene behoorlijke inrigting der stallingen.
3. De aanwezigheid van veeartsen, die de runderpest kennen en een voldoende personeel.
4. Beter bewaking der grenzen en strenger straffen voor de overtreding.

HAUBNER is het met RÖLL eens. Hij maakt daarenboven opmerkzaam, op het gevaar van insleping der runderpest, in het Westen van Europa, door het gemakkelijk en spoedig verkeer met de spoorwegen.

ZANGGER is het niet geheel met HAUBNER eens. Hij wenscht dat de te vervoeren runderen, uit het Oosten komende met de spoortreinen, allen voorzien zijn van bewijzen, dat zij de bepaalde quarantaine op de grensplaatsen der steppen hebben doorgestaan. Hij wijst er ook op, dat niet alle spoorwegen het eigendom der staten zijn.

RÖLL zegt, dat een toezigt op de spoorwegen niet gemakkelijk uit te voeren is. Een oppervlakkige inspectie baat niets. Soms worden er te *Florisdorf* 2000—3000 stuks vee per dag aangevoerd. Wat het eigenlijk mestvee betreft, zoo is het voldoende dat dit een gezondheidsattest bezit.

FUCHS (*Heidelberg*) wenscht de 3 weken quarantaine te behouden. Hij vraagt of men weet hoe lang of de smetstof werkzaam blijft. De dieren kunnen ook door andere stoffen besmetten.

UNDRITZ (*Petersburg*) deelt mede dat in Rusland de ondervinding heeft geleerd dat vet steppenvee na wéken ja maanden de runderpest verspreidt had, vooral als in schijn gezond steppenvee met het inlandsche in aanraking komt. Overigens

kan eene verkorting van 21 dagen niet schaden, omdat het incubatie-tijdperk gewoonlijk 3—4 dagen duurt.

HERING zegt dat in dit geval, door UNDRITZ medegedeeld, de gezonde dieren, de dragers wel hebben kunnen zijn van het contagium, in welk geval de quarantaine tot onbepaalden tijd verlengd zoude moeten worden.

GERLACH (*Hannover*) is niet voor de bekorting. In *Pruissen* was men voor eenige jaren bevrijd gebleven van de R. indien men in *Oostenrijk* gelukkiger geweest was, met de maatregelen die men er tegen genomen had.

RÖLL zegt, dat de quarantaine in *Oostenrijk* even goed gehandhaafd wordt als in *Pruissen*, maar aldaar veel moeilijker is door onmiddellijk met de steppenlanden in verbinding te staan, hetgeen in *Pruissen* niet zoo is. Hij houdt het er voor, dat van de 90,000 runderen, die uit *Bessarabië* en de *Ukraine* worden ingevoerd, de helft binnengesmokkeld wordt zonder den proeftijd te doorstaan.

UNDRITZ bevestigt, dat het eigenlijke drijfvee niet in *Pruissen* komt.

KÖHNE zegt, dat de quarantaine in *Pruissen* streng gehandhaafd wordt.

GERLACH zegt, dat het aan die maatregelen te danken is, dat de ziekte niet in *Pruissen* gekomen is uit *Polen*, waar zij meermalen heerschte, en houdt het met 21 dagen proeftijd.

HAUBNER meent, dat men zich voor het Oosten niet zoo streng meer behoeft te beperken. Omdat men veel vee uit het Oosten noodig heeft, moet men den invoer niet drukkender maken.

HERING zegt, dat het beste is als ieder land genoeg voor eigen consumptie voortbragt en zich daarop moest toelaggen.

GERLACH geeft toe, dat de gestrengheid in *Pruissen* veel heeft toegebragt, om de veeteelt op de Pruisische oostelijke grenzen te doen toenemen, hetgeen weder zou afnemen, indien men meer toegafelijk met den invoer was.

ZANGGER houdt dit voor een verkeerd middel om de veeteelt aan te moedigen.

MULLER (*Weenen*) is van gedachte, dat de quarantaine zich heeft overleefd en dat zij tegenwoordig geheel onnut is. Inrigtingen als quarantaine-stallen kunnen door de wetenschap niet meer verdedigd worden, omdat de ondervinding ze verwerpt. Zij moet slechts beproeven om de quarantaines zoodanig te beperken, dat zij den handel niet te veel bemoeijelijken.

HAUBNER wenscht nog over de dragers der smetstof te spreken, doch

HERING verdaagt dit tot de volgende zitting.

TWEEDE ZITTING.

VOORTZETTING OVER DE RUNDERPEST.

Na eenige discussiën over de voornaamste onderwerpen der eerste zitting, zoo als de beperking van den proeftijd, de veehandel tusschen *Polen* en *Pruissen*, de gestrengheid van den Pruisischen quarantaine-tijd, het vervoer langs de spoorwegen, de verspreiding der runderpest in *Oostenrijk*, volgens de ter tafel gebragte en bij het verslag gevoegde statistiek van 1852—1863, door RÖLL opgemaakt, waaraan GAMGEE, HAUBNER, UNTERBERGER Sr. (*Dorpat*), FUCHS, RÖLL, HERTWIG en ZANGGER deel nemen, stelt de president HERING voor, of:

Van het wetenschappelijk standpunt beschouwd, een proeftijd van 10 dagen voldoende is.

GERLACH stelt voor: of de ondervinding genoegzaam leert, dat men eene vermindering van 21 dagen tot 10 dagen de voorkeur kan geven.

UNTERBERGER Sr. uit *Dorpat*, die zich reeds in de discussiën beroepen had op zijne langdurige ondervinding bij de runderpest, is voor eene vermindering van den proeftijd. Hij wijst op de jongste proeven van BRAUEL en JESSEN, dat bij natuurlijke besmetting het incubatie-tijdperk niet langer duurt dan 4—5 dagen, bij inenting 3—4 dagen en zeldzaam 6 dagen.

Slechts tweemaal was de runderpest uitgebroken op den 9. dag. Hij blijft daarom het voorstel van RÖLL ondersteunen.

Door de inenting waren met mitigirten (verzachte) inentstof zeer gunstige resultaten bekomen, hoewel de tijd deze gunstige uitkomsten nog meer moest bevestigen. Bij de ingeënte werden 3—4 pCt. aangestast, terwijl de overigen de besmetting doorstonden. Hij verhaalde verder, dat op dat oogenblik de staatsraad JESSEN, professor aan de veeartsenijschool in *Dorpat*, zich bezig hield met de inenting in 't groot te beproeven.

HAUBNER zegt, dat men zich aan den regel en niet aan uitzonderingen moest houden. Is het regel, dat het incubatie-tijdperk 3—5 dagen duurt, dan is een proeftijd van 21 dagen te lang. Hij is tegen eene stemming over deze aangeloggenheid, dewijl er zoo vele collega's tegenwoordig zijn, die zich daarvan zullen onthouden, omdat zij geen ondervinding van de runderpest hebben.

LEISERING uit *Dresden* is er ook voor, dat slechts zij die met de runderpest bekend zijn, zullen stemmen.

ZANGGER zegt, dat al hebben niet alle aanwezigen de gelegenheid gehad de runderpest te zien, zij zich toch door de uitgebreide literatuur die daarover bestaat eene eigene meening konden gemaakt hebben. Men had zich overtuigd dat 10 dagen proeftijd voldoende waren, doch er waren ook anderen die dat niet konden toestemmen. Om het goede moest men het geheel niet verliezen. Hij wilde niet op die tien dagen blijven staan en stelt daarom ter bemiddeling voor:

1^e. Of het uitgemaakt is tot heden, dat het incubatie-tijdperk niet langer duurt dan 9 dagen?

(En indien dit toegestemd wordt,)

2^e. Kan daarom de 21 dagen quarantaine-tijd verkort worden?

Dit werd goedgevonden en toen bragt de president HERING ze in stemming met tegenproef, waarop het antwoord der meerderheid toestemmend was.

Tot de meerderheid behoorden o. a., RÖLL, MÜLLER,

PILLWAX, UNTERBERGER Sen. en Jun., GAMGEE, HAUBNER, HERING enz.

Tot de minderheid HERTWIG, KÖHNE, FUCHS, LEISERING, GERLACH, FURSTENBERG enz.

Hierop wordt door RÖLL de vraag weder ter tafel gebragt van HAUBNER, over de besmetting door de huid, wol enz.

UNTERBERGER Sen. doelt mede, dat er sedert 1853 in *Rusland* proeven mede genomen worden. Men deelt de huid van een aan Runderpest gestorven dier in tweeën. De eene helft wordt ongezuiverd op een gezond rund gelegd, en de andere helft ook, doch na aan een russisch dampbad van + 40° R. blootgesteld te zijn geweest. Het met de ruwe huid bedekte dier werd ziek en het andere bleef gezond.

HERTWIG wenscht wel te weten hoe langen tijd de smetstof der runderpest zijne kracht behoudt om te besmetten, hetzij in de vrije lucht of ingesloten. Zoo zou ook de mest der dieren besmetten, na 4 weken bevroren te zijn geweest. Ook zoude zij volgens ABILGAARD en KAUSCH op 200 passen afstand nog kracht bezitten.

UNTERBERGER Sen. heeft oppervlakkig begravene maar met chloorkalk overstrooide pestzieke dieren gezien, die na zes weken niet meer besmetten.

HAUBNER onderscheidt de maatregelen ter voorkoming van de runderpest, die men tegen de dieren zelve behoort te nemen en tegen de stoffen die er van afkomstig zijn, zooals huid, haar, vet, darmen enz. en onderscheidt deze nog weder in die in het groot en in het klein verkocht worden. Verder behoort er onderzocht te worden hoe men te handelen heeft met hooi en mest, en of schapen, varkens en andere dieren de ziekte ook kunnen overbrengen. Zoo was b. v. hooi dat tegenover de stallen gelegen had waar zich zieken bevonden nog besmettelijk geweest. Evenzoo mest, die zelfs den winter door gelegen had.

Over deze aangelegenheden voeren nog RÖLL, MÜLLER, HERTWIG en GERLACH het woord.

HAUBNER stelt voor, dat de Staten gemeenschappelijke

maatregelen daartegen moesten beramen, vooral op den groot-handel. Als voorbeeld van het gewigt van dien handel, voert hij aan, dat er te *Dresden* 80 centenaars darmen waren doorgevoerd, die naar *Hamburg* bestemd waren, om aldaar met boter te worden gevuld, en vervolgens naar de *O. Indië* verzonden.

De voorzitter **HERING** merkt aan dat de discussiën tot geen bepaald besluit kunnen leiden en slaat voor, om in deze zaak den wensch uit te spreken, dat er over de besmetting met de smetstof der runderpest door huid, haar enz. of door andere dieren nog nadere proeven moeten worden genomen.

Met deze voorslag stemmen de **HH. UNTERBERGER, MULLER** en anderen in, waarop de toestemming volgt der gansche vergadering.

Hierop wordt door **HERING** de zitting opgeheven en uitgesteld tot den volgenden dag.

DERDE ZITTING.

LONGZIEKTE.

Bij het behandelen der longziekte wordt door den voorzitter **HERING** voorgeslagen om niet te spreken over het ontstaan en het wezen dier ziekte, maar alleen over de maatregelen om ze te verminderen en uit te roeijen.

NIKLAS uit *Munchen* behoort tot de contagionisten. Hij wenscht dat de longziekte worde opgenomen onder de ziekten waarvoor men bij den verkoop moet instaan en wel zooals in *Beijeren* gedurende 40 dagen.

Men moet ook policie-maatregelen nemen en daarbij zijn het dooden en begraven de voornaamste, doch met vergoeding.

Eene verdere maatregel is de inenting.

Door deze drie middelen zal men de ziekte wel meester worden.

FUCHS wenscht te weten waarom men in Engeland tegen de longziekte geene maatregelen neemt.

GAMGEE beantwoordt deze vraag en zegt: dat men in zijn vaderland ieder voor zich zelve laat zorgen; dat men overigens de zieke dieren slagt en ze voor menschelijk gebruik bestemd, hoewel er enkele ongesteldheden door het vleeschgebruik zijn waargenomen. Hij gelooft wel dat men er maatregelen tegen kan nemen maar de dooding en het inenten alleen, komen hem daartoe niet voldoende voor.

FUCHS vraagt of de longziekte in *Beijeren* aan wettige of aan plaatselijke vrijwaring is onderworpen.

NIKLAS zegt dat het wet is, doch men kan er zich van ontslaan door onderlinge voorwaarden bij den koop.

De voorzitter HERING deelt mede dat het in Wurtemberg voldoende is, volgens een besluit van 26 Dec. 1861, een schriftelijke overeenkomst te vertoonen als men zich van de vrijwaring wil ontslaan.

Ook GERLACH is het eens de longziekte onder de hoofdgebreken op te nemen.

WUST zegt dat men in het Groot-hertogdom *Hessen* er van teruggekomen is om ze wettig te vrijwaren, omdat het den veehandel te veel drukt en stremt. Ook het wettig dooden en begraven heeft opgehouden, omdat het te kostbaar was. Evenzoo zou ook de inenting wel ingang vinden, als er niet zoo veel moeilijkheden aan verbonden waren.

MARCUS deelt mede dat in Mecklenburg de longziekte en de daarmede in aanraking gekomen dieren gedood en vergoed worden, met vergoeding der volle waarde, die over de veehouders worden omgeslagen en waardoor de longziekte spoedig en zeker verdelgd wordt.

Intusschen is zoodanig eenen maatregel gevaarlijk indien men zich niet behoed tegen den invoer uit den vreemde.

GERLACH maakt opmerkzaam dat de longziekte sterk door den veehandel wordt verbreid. Vooral zijn de verkochte dieren gevaarlijk, omdat het incubatie tijdperk zoo lang duurt. Het is tegenwoordig niet voldoende dat iedere staat voor zich zelve zorgt, maar het is eene zaak van internationaal belang. G. is het eens met NIKLAS dat in plaatsen waar het Romeinsche

regt geldend is, ook de longziekte onder de ziekten behoort, waarvoor moet worden ingestaan en waar dit niet zoo is, zij er onder behoorde te worden opgenomen, hoewel hij voor zich zelve het hooge gewigt daarvan niet inziet dat men er hier aan wil geven.

Het dooden houdt hij voor een barbaarsch middel en alleen aangeraden daar waar de longziekte nog niet algemeen is.

Ook de vleeschkeur, opzigten over veemarkten en besmette plaatsen brengt veel toe om de ziekte te beperken, de meeste waarde hecht hij om dieren uit kudden waaronder de longziekte heeft geheerscht te verbieden, ze binnen het jaar in den handel te brengen. Ten hoogste mogen zij voor de slagbank verkocht worden. Hierin ligt volgens G. het eenige hulpmiddel om geheel van de ziekte ontslagen te worden.

NIKLAS houdt de genezene dieren voor gevaarlijk om dat zulke dieren het contagium overbrengen. Het dooden wenscht hij niet toegepast te zien op gezonde dieren, alleen op zieke en verdachte. Overigens is hij voor de inenting en om bewijzen bij te brengen voor de voorbehoedende kracht daarvan, zou hem niet moeilijk vallen.

UNDRITZ vraagt waar de longziekte ontstaan is, daar zij door iedereen als besmettend verklaard wordt.

ZANGGER voert aan dat men vroeger Zwitserland daarvoor hield, doch ten onregte. De Zwitsersche veeartsen waren de eersten die op die kwaal opmerkzaam hebben gemaakt en daardoor heeft men Zwitserland er voor gehouden. In de 16, 17 en 18 eeuwen heeft de longziekte aldaar groote verwoestingen aangerigt, doch tegenwoordig komen er slechts enkele gevallen voor, hetgeen is toe te schrijven aan de maatregelen die men aanwendt om ze uit te roeijen.

In Zurich (canton) wordt sedert 1827 zonder oogluiking in iedere verdachte stal of weide de meest zieke gedood. Blijkt uit de opening dat het de longziekte is, dan wordt de stal of weide geheel afgesloten en het ziek wordende vee van tijd tot tijd geslagt, waarvan het vleesch, voor zoover het dier niet al te zeer is uitgeteerd, voor menschelijk gebruik is bestemd, waarvan geene nadeelige gevolgen bekend zijn.

Voor het dooden wordt volle vergoeding uitgereikt.

Deze maatregelen zijn in de overige kantons overgenomen en hieraan is het toetescrijven dat de longziekte in *Zwitserland* verdwenen is, en breckt zij soms uit, dadelijk in de kiem wordt verstikt.

Indien de veehandel in besmette dieren wettiglijk verboden is en er is behoorlijk politietoezicht, dan houdt Z. het daarvoor dat het instaan voor het vee gedurende eenigen tijd niet noodzakelijk is: bovendien wordt dit instaan door het lange incubatie tijdperk voor den verkooper te schadelijk. In *Zwitserland* heeft alzoo de dooding een uitstekend gevolg gehad, doch wil Z. wel toestemmen dat het misschien op andere plaatsen minder doelmatig is. Z. stemt volkomen in met GERLACH, *dat het voor de gezamenlijke staten van het hoogste belang is te verhinderen dat genezen longziek vee weder in den handel wordt gebragt.*

GERLACH betuigt dat hoewel hij vroeger een tegenstander der inenting was, hij zich later overtuigd heeft, dat de smetstof der longziekte eene specifieke werking uitoeft en niet bloot eene slechte etterinfectie is. Vooral prijst hij ze aan bij melkerijen, daar zij den loop der ziekte aanmerkelijk bekort. Hij heeft op landgoederen alwaar de ziekte sedert 20 jaren bestond ze door de inenting uitgeroeid. Het dooden heeft ongetwijfeld groote diensten gedaan, doch de inenting mag niet worden voorbijgegaan. Daarom wenscht hij met het oog op het aangevoerde van NIKLAS de volgende maatregelen voor te stellen:

1. De longzieke dieren te slagten.
2. De verdachten in te enten.
3. In het eerste jaar na het eindigen der longziekte mag het doorgestane of doorgeziekte vee alleen voor de slagbank bestemd worden.
4. Binnen het eerste halfjaar oock de nieuwkoop en in te enten.

FUCHS vraagt wat GERLACH verstaat onder doorgeziekt vee. GERLACH antwoordt daarop, dat hij daartoe alles rekent wat

tot eene besmette kudde behoort, en dus al het vee dat met de zieken in aanraking is geweest, het vee van gemeenschappelijke stallingen, wegen, weiden, uit een water dronken. Allen die of ziek geweest of er mede in aanraking waren zonder ingeënt te zijn, zijn doorgeziekt. Die gezond aangekocht en vroeger ingeënt waren, die alleen zondert hij daarvan uit.

MAY uit *Weihenstephan* brengt wederom de vrijwaring ter sprake. HAUBNER vraagt op welke wijze men er voor zorgen kan, dat het bovenbedoelde vee niet anders dan aan slagters verkocht wordt, en op welke wijze men de dooding en het inenten gelijktijdig kan uitvoeren?

Over het instaan bij den verkoop en over de inenting worden nog eenige discussiën gevoerd, waaraan nog onderscheidene veeartsenijkundige celebriteiten deelnemen, waarop eindelijk de voorzitter HERING de volgende vragen in stemming brengt:

1. Is het te wenschen dat de longziekte worde opgenomen onder de gebreken waarvoor men moet instaan?

Dit wordt met meerderheid aangenomen.

2. Is het slagten van ziek vee als maatregel om de longziekte uitteroeijen aan te bevelen?

Wordt nagenoeg met algemeene stemmen toegestemd.

3. Zullen dieren die verdacht zijn van besmetting, ingeënt worden?

Met meerderheid aangenomen.

4. Zal binnen een jaar na het eindigen der ziekte het doorgeziekte vee alleen voor de slagbank worden aangehouden?

Met groote meerderheid aangenomen.

5. Moeten nieuwkopen die binnen het halfjaar in de stal gebracht worden ingeënt worden?

Hierover is de stemming twijfelachtig en bij de herhaling er van is er neiging tot eene beslissende afstemming.

Hierna deelt Fucus nog aan de vergadering den toestand der longziekte mede van het rundvee in *Baden*. Onderscheidene landbouwvereenigingen hadden eindelijk in verbinding met gecommitteerden der landbouw-instelling van den Staat overeengekomen:

dat het noodig was, de uitoefening der veeartsenijkunde te reorganiseren. In de plaats van de aanstellingen tot gemeentevcearts te laten afhangen van de gemcenten zelve, moest men met het oog op eene betere uitvoering der policieverordeningen, bij besmettelijke ziekten, ambtsveeartsen aanstellen, die eenige bezoldiging van den Staat ontvingen;

dat voor de longziekte 28 dagen moest worden ingestaan;

dat de policiemaatregelen tegen de ziekte moesten herzien worden;

dat men trachten moest, onderlinge veeverzekeringen op te rigten. Sommige der gecommitteerden wenschten schadevergoeding uit de Staats- of gemeentekas. Eindelijk:

dat er toezigt moest bestaan op het vervoer van vee langs de spoorwegen.

Hierover en ook nog over de aanprijzing van GAMGEE van sulph. ferr. als preservatief en als geneesmiddel, hebben nog eenige discussiën plaats, waarna de voorzitter HERING voor dien dag de vergadering sloot.

In de *vierde* zitting van het congres besprak men de besmettelijke ziekten, die bij de wet moesten worden geregeld.

De *vijfde* en laatste zitting was gewijd aan de voorbehoeding door inenting der schaapspokken, na eene mededeeling van SCHÜTT, dat na eene voldoende werking der inenting bij drie kudden toch de natuurlijke pokken waren uitgebroken. Het besluit der vergadering was; dat alleen de nood-inenting aan te bevelen is en de eigenlijke voorbehoedende inenting, als er geene pokken zijn, geene aanbeveling verdient.

Verder werd er gesproken over ziektegeschiedenissen, statistiek der ziekten en inrigtingen voor het nemen van proeven.

Eindelijk werd er besloten, het volgend veeartsenijkundig Congres te houden te Weenen in het jaar 1865 of 1866, hetgeen afhangen zoude van den tijd, waarop in eene der eide jaren eene landbouwtentoonstelling gehouden zou worden.

Hierna houdt de voorzitter HERING eene redevoering, waarbij hij de vergadering sluit en waarbij de beroemde veeartsenijkundige veteraan zich weder jong gevoelde en toonde dat met de jaren zijnen ijver niet verlaanwd was.

Ten slotte sprak ZANGGER nog eenige hartelijke woorden van dank tot het bestuur van het Congres, en sprak daarbij den wensch uit, dat hij hoopte, dat zij allen, die er tegenwoordig waren, elkander over twee of drie jaren mogten terugzien.

Ik waag het, hierbij den wensch te voegen, dat ook de Nederlandsche veeartsenijkundigen aldaar vertegenwoordigd mogen zijn, met de verzekering aan onze buitenlandsche collega's en vrienden, dat, zoo al niet persoonlijk, wij in den geest met hun het Congres hebben bijgewoond, en wij onze erkentelijkheid hierbij betuigen voor hunnen ijver, belangstelling, voor hunne echte collegialiteit en humaniteit, welke overal doorstralen in het hoogst belangrijke verslag, dat zij van hunne zittingen hebben uitgebragt.

Als bijlagen zijn bij het bedoelde verslag gevoegd:

1. Eene statistiek van RÖLL over de verbreiding der runderpest in *Oostenrijk* gedurende 1849—1863.
2. Eene korte geschiedenis van den toestand van het vee, der veeziekten en veeverzekeringen in *Engeland*, en belangrijke opmerkingen over de schaapspokken, die op zijne reis door *Europa* gemaakt zijn, door GAMGEE.
3. Iets over de schaapspokken en hunne inenting, door SCHÜTT.
4. Eene belangrijke statistiek over den in- en doorvoer van slagtvee, en over de rigting, waarin de besmettelijke ziekten zich in ieder land verbreiden, door den werkzamen ADAM in *Augsburg*.

G. J. HENGEVELD.

GESCHIEDENIS.

Bijdragen tot de geschiedenis der veeartsenijkunde, vooral in Nederland, door
F. C. HEKMEIJER.

De eerste veeartsenijschool is in *Frankrijk* opgericht. BERTIN, minister van financiën en staats-secretaris in *Frankrijk*, komt de eer toe die inrigting te hebben in het leven geroepen. Bij besluit van den 5. Augustus 1761 werd toestemming gegeven, tot de oprigting eener zoodanige school te *Lyon*. Op den 1. Januarij 1762 werd die school geopend. De groote diensten die deze school bij bijzondere zoo wel als bij heerschende ziekten verschaft, was oorzaak dat Z. M. de koning, LODEWIJK de XV, bij besluit van den 3. Junij 1764, aan die school den titel gaf van *Ecole Royale Vétérinaire*, en tevens beval, dat in de nabijheid van *Parijs* en wel te *Alfort*, bij *Charenton*, eene soortgelijke school zou worden opgericht, ¹⁾ waartoe vooral de voorstellen van LAFOSSE, de zoon, hebben geleid.

Kort daarna werden ook in andere landen soortgelijke scholen opgericht, zoo bijv. in *Oostenrijk*, te *Weenen*, waar die

1) *Instructions et observations sur les maladies des animaux domestiques*, etc, p. CHABERT, FLANDRIN et HUZARD, T. I. 4. edit. *Paris* 1809 p. 11. — *Histoire abrégée de la méd. Vétérinaire* etc. par TISSERANT. — Acad de *Lyon* T. IV p. 253. — HURTEL D'ARBOVAL, *Dictionnaire* etc, Art Vétérinaire,

onder de Keizerin MARIA THERESIA, in 1767, onder SCOTTI, werd opgericht; terwijl in *Pruiſſen* onder FREDERIK WILHELM II, op 1. Junij 1790, te *Berlijn*, de veeartsenijschool werd geopend, waartoe zeker COTHENIUS (zie lager) niet weinig had bijgedragen. ¹⁾

In de meeste hoogduitsche werken, waarin ook, meer of minder, over de geschiedenis der veeartsenijkunde wordt gesproken, wordt vermeld, dat de General Stabsmedicus COTHENIUS, te *Berlijn*, de eerste is geweest, die over het nut van veeartsenijscholen heeft geschreven en de oprigting daarvan heeft aangeraden; dat zijn raad echter in *Duitschland* geen ingang vondt; dat zijn voorſlag alzoo in *Duitschland* niet verwezentlijkt werd, maar door LAFOSSE, in *Frankrijk*, is opgevat, en dat door de vertoogen van laatstgemelde *Frankrijk* de eer heeft verkregen van de eerste veeartsenijschool te hebben opgericht ²⁾. — COTHENIUS las op den 21. Januarij en 18. Februarij 1768 in de académie royale des sciences etc. te *Berlijn* eene memorie voor getiteld: *Pensées sur la nécessité d'une école vétérinaire avec des projets sur la manière de l'établir, dressés a la réquisition du grand directoire royal, et soumis à l'examen de*

1) *Geschichte der K. Thierärzneischule zu Berlin* etc. von J. A. ALBERS. Berlin bei SCHADE. 1841.

2) J. M. KREUTZER, *Abhandlung ü. d. Werth, die Selbständigkeit und Umfang der Thierheilk.* u. s. w. Augsburg 1834. S. 26.

Idem *Veterinär-medicinische Propädeutik.* u. s. w. 1840. S. 69.

Idem *Grundriss der gesammten Veterinär-medicin,* etc. Erlangen 1853. Einleitung. S. XLV.

A. W. PESTEL, in de voorrede voor zijne duitsche vertaling van VATEL's werk getiteld: *Handbuch der Thierärzneikunde* etc. Leipzig 1829. 1er Bd. S. XVI.

C. WALCH, *Die Thierärzneiwissenschaft in ihren wichtigsten Beziehungen zu dem Staat und zu dessen Bewohnern.* 1e. Abtheilung. Hirschfeld 1839. S. 28.

J. E. VEITH, *Handbuch der Veterinärkunde.* 4e Aufag. Wien 1840. 1er Bd. S. 10.

Prolegomena zur Veterinair-propädeutik, u. s. w. von G. C. WITH. Aus d. Dänischen von P. JESSEN. Kopenhagen 1847. S. 3.

l'académie royal des sciences et belles lettres. ¹⁾ Men behoeft slechts de datums van deze voorlezing te vergelijken met den tijd wanneer de scholen te *Lyon* en te *Alfort* zijn opgerigt, om het ongegronde van bovenstaande bewering van vele duitsche schrijvers aan te toonen. — Wanneer men nagaat, dat toen *COTHENIUS* over het nut en de noodzakelijkheid van veeartsenijscholen sprak, zoodanige scholen reeds 6 jaren in *Frankrijk* werkzaam waren, moet men er zich over verwonderen, dat *COTHENIUS* in bovengenoemde voorlezing met geen enkel woord melding maakt van de fransche veeartsenijscholen.

Maar daarenboven, vóór *COTHENIUS* heeft reeds de beroemde *SCHREBER*, in 1764, op het belang van veeartsenijscholen, in navolging van *Frankrijk*, opmerkzaam gemaakt en hare oprigting aanbevolen. ²⁾

Aan de beide *LAFOSSE*'s, vader, maar vooral de zoon, komt de eer toe het eerste op het doelmatige van een stelselmatig en geregeld onderwijs in de veeartsenijskunde te hebben gegeven, en op het nut dat afzonderlijke scholen, waarin die wetenschap wordt onderwezen, voor den Staat kunnen hebben. *LAFOSSE*, de vader, (+ 1758) was de eerste die, reeds in 1749 en later, aan de académie des sciences te *Parijs*, veeartsenijskundige verhandelingen aanbood, en daardoor op het gewigt dier wetenschap opmerkzaam maakte, ³⁾ en om zijn zoon, *LAFOSSE* fils, in staat te stellen om later een kundig leeraar aan zoodanige inrigting te worden, liet hij hem eene voortreffelijke wetenschappelijke opvoeding geven, en streefde die zoon daarnaar niet minder door zijne uitmuntende beoefening der veeartsenijskunde. Dat zijne pogingen mislukten en niet hij maar *BOURGELAT* (+ 1779) aan het hoofd der veeartsenijschool en ook van die te *Alfort*, door

1) Zie: *Histoire de l'académie Royale des sciences et belles lettres* (de *Berlin*). Année 1768. Tom. XXIV. A *Berlin*, chez Haude et Spener, 1770. 4o. pag. 42—70.

2) *SCHREBER*. *Von der Nützlichkeit u. s. w. der Cammeralwissenschaften*. S. 35.

3) *LAFOSSE*, *Cours d'hippiatrique etc.* Fol. Paris 1772. Preface.

de vertoogen van LAFOSSE de zoon vooral opgerigt, werd geplaatst is bekend,¹⁾ maar of de wetenschap daarmede gewonnen heeft, wordt, wegens de grootere en grondiger, minder encyclopedische geleerdheid van LAFOSSE fils, dan BOURGELAT gezegd wordt gehad te hebben, ontkent.

Hier te lande werd, bij besluit van Z. M. den Koning, WILLEM I, van den 13. September 1819, de oprigting van eene Veeartsenijschool bevolen, en werden de lessen op den 10. December 1821 geopend.²⁾

Het is zonderling dat in een land waar de veeteelt zulk een hoogen graad van ontwikkeling had bereikt, en waarin de verliezen door de runderpest geleden, zoo groot waren — de voornaamste drijfveer, waardoor de aandacht meer op de beoefening der veeartsenijskunde werd geleid, — eene zoodanige school eerst zoo laat werd opgerigt.

Wie bij ons te lande het *eerste* heeft voorgeslagen om eene veeartsenijschool op te rigten, heb ik niet kunnen te weten komen. Wij weten alleen, dat de beroemde maatschappij ter bevordering van den landbouw te *Amsterdam*, in het jaar 1796 eene prijsvraag heeft uitgeschreven, om beantwoord te worden vóór den 1. December 1798. — „Vermits, op verscheidene plaatsen in Europa, veeartsenijskundige scholen, onder den naam van „*Écoles vétérinaires*“ zijn opgerigt; en zoodanig eene school (waarin de ziekten en kwalen, zoowel van paarden als van runderen, schapen en andere dieren onderzocht, en, indien mogelijk, genezen worden), ook in ons land niet dan de grootste nuttigheid hebben kan; zoo

1) Vergel. de *Voorrede* van Prof. WOLSTEIN, geplaatst voor de Hoogd. vertaling van *cours d'hippiatrique* van LAFOSSE, door J. KNOBLOCH, get. *Lehrbuch der Pferdärzney*. Prag und Leipzig 1787. 1er Bd. — Te meer mogen wij aan hetgeen WOLSTEIN hier omtrent vader en zoon berigt, waarde hechten, wijl W. een leerling van LAFOSSE, de zoon, was.

2) A. NUMAN, *Geschiedenis der Veeartsenijskunde en beschrijving van 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht*. Utrecht, VAN DER MONDE, (zonder jaartal, maar in 1845 verschenen). — Een tweede druk, evenzoo zonder jaartal, verschilt alleen vanden eersten druk door een anderen titel. Blz. 15.

verlangt de maatschappij een plan, naar hetwelk zulk eene stichting, onder ons, zoude kunnen worden tot stand gebragt. Wel verstaande dat, niet alleen worde aangewezen de plaats, waar die school, met het meeste nut, zoude dienen te worden opgericht: maar dat ook tevens worde aangeduid de inrigting en de noodige gebouwen, en die van het onderwijs, benevens alle verdere vereischten, zoowel als eene, zoo veel doenlijk, uitgewerkte begrooting der kosten, zoo tot de eerste stichting van zoodanig eene school noodig, als van datgene, hetwelk jaarlijks, tot instandhouding derzelve, zoude worden vereischt."

In de groote vergadering den 7. Mei 1799 gehouden, heeft de maatschappij de gouden medaille toegekend aan het antwoord, zooals later bleek, door J. A. BENNET, A. L. M. Phil. et Med. Doct. te *Leijden*, ingezonden.

Vele beletselen, van onderscheiden aard, hebben, buiten toedoen der maatschappij, de uitgave van dit stuk vertraagd; bovendien, door de ontzettende ramp, in 1807, de stad *Leijden* overkomen, is ook, met het verlies der boekerij en andere bezittingen van den Heer BENNET, het manuscript dezer verhandeling, welke door hem voor de drukpers werd gereed gemaakt, deerlijk beschadigd en voor een gedcelte onleesbaar geworden. — Ten gevolge van een en ander is dit prijsschrift van BENNET eerst in Junij 1820 uitgegeven, en maakt uit het 2^e. stuk van het 14^e. deel van de *verhandelingen*, door de gemelde maatschappij uitgegeven, te *Amsterdam* bij J. C. SEPP & ZON. 1820. 8°. Met platen.

Hoewel deze verhandeling, zoo als gezegd is, eerst in 1820 is uitgegeven, werd echter kort daarna de bekrooning derzelve van algemeene bekendheid ¹⁾, en was deze prijsvraag oorzaak, dat deze zaak, — het oprigten van eene vecartsenijschool, —

1) Immers in de *Oeconomische courant* enz. van 1799, 1. deel, N°. 52, bladz. 411, wordt reeds melding gemaakt van de bekrooning dezer verhandeling van Dr. J. A. BENNET, en wel in de groote vergadering der Maatschappij ter bevordering van den Landbouw, gehouden te *Amsterdam* den 7 Mei 1799.

meer algemeen ter sprake werd gebragt, en later ook anderen op het daarstellen van zoodanige inrigting aandrongen.

De eerste, die daarna zijne stem deed hooren, was onze beroemde landgenoot J. LE FRANCO VAN BERKHEIJ. In 1804 verscheen bij LOOSJES te *Haarlem* van hem daarover een boekje, geheel in zijn eigenaardigen trant geschreven, getiteld: *Vrijmoedige en welmeenende voorstellingen om te kunnen dienen ter overweging van een ontwerp ter stichting van eene veeartsenijkundige schole in ons gemeenebest.* gr. 8°. (136 bladz.)

Omtrent de latere bemoeijingen aangaande de oprigting van eene veeartsenijschool of inrigtingen van onderwijs in dat vak hier te lande, is mij alleen het volgende gebleken.

Op den 1. Junij 1805 gaf het departementaal bestuur van *Gelderland* eene notificatie uit, waarbij, wegens volslagen gebrek aan inrigtingen, waar de veeartsenijkunde wordt onderwezen, en aan vecartsen, de ingezetenen worden uitgenoodigd tot het daarstellen van zoodanige scholen, en wordt, ter bevordering van deze oprigting, aan drie derzelve eene jaarlijksche premie van *f* 250.— uitgelooft; en zulks aan de 3 personen, die bewijzen kunnen: 1°. dat zij op veeartsenij-scholen zijn opgeleid en de noodige kunde bezitten om het vak uit te oefenen en tevens te onderwijzen; 2°. dat zij zich in het departement *Gelderland* hebben nedergezet, eene vétérinaire school hebben opgerigt, en in de onderscheidene vakken der veeartsenij, als kruidkunde, ontleedkunde en ziekte-kunde, les geven; als wanneer aan dezelve de titel van *lector in de veeartsenijkunde* zal worden verleend, enz. 1)

Wordende wijders herinnerd aan de prijsvraag, door de Nationale Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij uitgeschreven, waarbij aan de 5 eerste personen, die bewijzen kunnen, op eene veeartsenijschool de kunst te hebben geleerd, en zich nederzetten in deze republiek, en zich verbinden om daar minstens 2 jaren de veeartsenijkunde uit te oefenen, elk eene premie van *f* 200.— 's jaars wordt uitgelooft, te

1) Kops, *Magazijn van Vaderlandschen landbouw*, 2. deel 1805, bl. 415.

betalen aan het einde van elk jaar, waarvan ze bewijzen kunnen, die kunst met succes te hebben geexerceerd.

In de 1. zitting gehouden op den 28. April 1806 van de afgevaardigden uit de commissiën van landbouw ¹⁾ zijn de volgende voorstellen door de commissiën van landbouw in *Groningen*, *Drenthe* en *Brabant*, dienaangaande gedaan.

Propositie van Groningen.

1. Dat in ieder drostampt in dit departement, en in een of meer naburige departementen, volgens eene te maken verdeling, iemand gekozen of geplaatst werde, eenige kunde in dat vak (de veeartsnijkunde) bezittende, en lust en geschiktheid hebbende, om zich daarin te bekwamen, die van grasseerende ziekten onder het vee en paarden, en alles wat veeziekten betreft, der commissie konde informceeren.

2. Dat in *Groningen*, als de voornaamste stad aan dezen kant der Republiek, het centrum der correspondentie worde geplaatst.

3. Dat aldaar een in dat vak ervaren man worde benoemd, en als consuleerend lid voor de veeartsnijkunde aan de commissie geattacheerd, die zich met die correspondentie belasten, en in geval van epidemien zich verledigen konde, om voor dit departement aan Art. 15 der instructie te voldoen.

4. Die persoon moet tevens in de ontleedkunde zooveel ervarenheid bezitten, dat hij dissectien konde doen, en eenen behoorlijken toestel van toebereidingen, zoo tot illustratie van den gezonden als ziekelijken staat van het vee, konde in gereedheid brengen.

5. Verders diende hij in een daartoe geschikt lokaal, eenmaal 's weeks, op tijden voor hem en de toehoorders het beste

1) Zie: *Verbaal van het verhandelde in de eerste algemeene Vergadering van afgevaardigden uit de respectieve Commissiën van landbouw der Bataafsche Republiek, gehouden in den Haag den 28. April 1806. en volgende dagen, onder voorzitting van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, den Heer Mr. HENDRIK VAN STRALEN. A^o. 1806. 8°. (87 bladz.) (zonder plaats of naam van drukker). Bladz. 27. en verv.*

geschikt, lessen te geven. -- Op die wijze zoude eene veeartsenijkundige school kunnen aangelegd worden, welke haren invloed over dit en naburige departementen uitbreiden, en waaruit binnen 2 jaren een genoegzaam aantal kundige voorwerpen zouden kunnen voortkomen, om dezen kant van de Republiek te voorzien. Een openbaar getuigenis van ervarenheid van het gouvernement te zullen ontvangen, zoude genoegzaam zijn om die lieden aan te moedigen, om die lessen bij te wonen en zich te bekwamen.

6. Zoo deze idëes de goedkeuring van UHed.Gestr. meriteren, verzoekt de commissie dat door U, zoo tot goedmaking der noodige kosten, als tot een honorarium voor den Instituteur, eene voordragt aan het gouvernement geschiede.

7. De commissie neemt de vrijheid aan U voor te stellen, om in de eerste plaats daartoe den Professor W. MUNNIKS te verzoeken, die zoo met wijlen den Prof. CAMPER als ons medelid G. REINDERS, in dat vak veel gewerkt en veel gepresteerd heeft en van wien wij vertrouwen, dat hij dergelijk aanbod niet zal refuseren; die ten minsten daartoe zijnde aangezocht, gaarne de gronden zal leggen tot dergelijk etablissement, en met genoeg op zich zal nemen, om hetzelfde zoo lang, tot het in volle werking is, te helpen dirigeren.

Propositie van Drenthe.

In de hoofdzaak stelt deze provincie voor, dat, aangezien er gebrek aan vecartsen bestaat „de landman wiens geheele rijkdom vaak in eenig vee bestaat, verstoken van gepaste en spoedige hulp, genoodzaakt is den bijstand in te roepen van den naastbijzijnden veedoctor, in welken hij vertrouwen stelt, wiens stoutheid veelal in eene omgekeerde reden tot zijne kunde staande, in de plaats van te genezen of het noodlige ter voorbehoeding daar te stellen, door zijne heete, sterke en vaak verkeerde middelen het vee zal vermorssen en doen omkomen; gebeurtenissen, waarvan de leden der commissie,

helaas, maar al te dikwijls de sprekende bewijzen hebben waargenomen."

Zij stelt daarom voor: 1°. om iemand te benoemen, die, met de noodige bekwaamheid en goeden wil voorzien, op zich konde nemen om als in een middelpunt te ontvangen alle zoodanige berigten, welke hem van ontstane ziekten en ongemakken onder het rund- en ander vee uit die departementen zouden worden toegezonden, en die zich, des vereischt, naar de plaats, waar die ziekten grasseerden, zoude kunnen begeven, en de noodige middelen tot herstel of voorbehoeding voorschrijven, enz.; en 2°. om denzelfden persoon, hiervoor bedoeld, in werking te stellen tot het geven van „een kort en scherp onderwijs“ in de onderscheidene takken der veeartsenij, waardoor de grond zou kunnen worden gelegd tot eene sedert zoo langen tijd begeerde veeartsenijkundige schole, die ook voor deze gewesten van het belangrijkste nut zoude zijn, door subjecten voort te brengen, welke, door het land verspreid, aanstonds en bij alle gelegenheden den landman tot bijstand en groot voordeel zouden kunnen zijn.

Propositie van Brabant.

Om binnen dit departement één of twee kundige veeartsen, ten koste van den lande, op een fortabel traktement te fixeren, die in staat zijn, om, nevens de uitoefening der praktijk, aan desbegeerenden het noodig onderwijs te kunnen geven, en alzoo aan een notabel gebrek, waarvan de gevolgen zoo ruïneus voor den landbouw kunnen zijn, te voorzien.

Deze voorstellen werden in handen gesteld van de h.b. GOCKINGA, MUNNIKS, VAN EIJS en VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, de consert met den commissaris tot de zaken van de geneeskundige staatsregeling, GROEN VAN PRINSTERER, welke commissie in de 4^e zitting van gemelde vergadering, op den 3. Mei 1806, daarover rapporteerde ¹⁾ bij monde van

1) *Verbaal* enz. 1806. Bladz. 79—85. Ook te vinden bij Kops, *Magazijn* 3^e deel. 1807. bladz. 207.

den heer MUNNIKS. In de eerste plaats geeft zij een concept-plan eener „volledige veeartsenijkundige schole“, welk plan wij, als minder met ons doel strookende, hier niet nader vermelden; daarna zegt zij het volgende:

„Doch zoodra men de vereischten van dit concept-plan met aandacht nagaat, vindt men al spoedig dat het in ons land hiertoe ontbreekt aan een genoegzaam aantal personen, in de veeartsnij bedreven, om die onderscheidene takken *ex professo* te doceren; alsmede dat het geene geringe zwaarigheid zoude ontmoeten, om opgemelde gelden te vinden, welke zeer aanzienlijk zijnde, misschien mede niet evenredig zouden zijn aan het nut, dat zoodanig etablissement zouden kunnen aanbrengen.

„Wij hebben wel is waar, thans in ons land groote en dringende behoefte aan bekwame veeartsen, maar 't getal van dezelve behoorde evenwel niet te groot te wezen, vermits zij anders in de uitoefening hunner kunst geen bestaan zouden kunnen vinden; en het is voorgekomen, dat het misschien voldoen zoude, wanneer bij eene commissie van landbouw één bekwam veearts zou worden aangesteld, die het vertrouwen der ingezetenen verdiende, en volkomen in staat was om de commissie te adviseren, in alles wat betrekking heeft op de gezondheid van het vee, maar in het bijzonder ook ter voldoening aan het 15. artikel der instrustie.

„Er is dus alle reden om in consideratie te nemen, of het tot zoodanig oogmerk noodig zijn zoude, om in ons land eene veeartsenijkundige schole, als boven gemeld, op te rigten, dan of men hetzelfde niet spoediger, en op eene minder kostbare wijze zoude kunnen bereiken, door gebruik te maken van die *vétérinaire* scholen, die in andere landen geëtablisseed zijn? Wanneer door alle commissiën wierde omgezien naar een jongeling, die en de geschiktheid en den lust had, om zich op de veeartsenij toe te leggen, dan konde deze naar de *vétérinaire* scholen te *Charenton* of *Berlijn* gezonden worden, alwaar zij alles vereenigd vinden, om de veeartsenijkunde in haren geheelen omvang te leeren, en in staat zijn zouden, om in den tijd van drie jaren zich te perfectioneren, en ge-

schikt te wezen om t' huis komende, als veeartsen ieder bij zijne commissie geplaatst te worden.

„Wanneer men nu de kosten voor ieder jongeling, gedurende zijn verblijf op de vétérinaire school, berekend op *f*500 'sjaars, zoude zulks gedurende de drie eerste jaren, eene uitgave voor het land noodzakelijk maken van *f*5000. In het vierde jaar en vervolgens jaarlijks, zoude men tot suppletie op die vétérinaire school één of twee elèves kunnen houden, en daarvoor dus jaarlijks *f*1000. of *f*2000. besteden.

„Op deze wijze zoude de jaarlijksehe uitgave van *f*5000 gedurende de eerste drie jaren genoegzaam zijn, om een behoorlijk getal bekwame veeartsen voor ons land te formeeren, gesteld dat het met allen wel slaagde, en dan zoude onder dezelfde voorwaarde eene jaarlijksehe uitgave van *f*1000. à *f*2000 voldoen, om dit getal gesuppleerd te houden.

„Laatstelijk meenen wij in consideratie te moeten geven, en zijn van oordeel, dat men veelal mede hetzelfde heilzaam oogmerk voor den lande zoude kunnen bereiken, wanneer men in een daartoe geschikt lokaal onder genoegzaam opzigt en medewerking, bekwame veeartsen beriep uit eenig ander land, die te gelijk de bekwaamheid hebbende om te doceren, alhier behulpzaam zouden kunnen zijn, om bekwame sujets te vormen, waardoor men dus minder bepaald zoude worden omtrent het noodig getal van veeartsen voor ons gemeenbest.“

's Hage 3 Mei 1806.

De Heeren J. N. VAN EIJS, A. P. R. C. VAN DER BORCH VAN VERWOLDE en J. A. UILKENS, bragten in de vergadering van afgevaardigden der commissien van landbouw ¹⁾ op 27. Junij 1808, verslag uit, van eene in hunne handen gestelde voordragt van sommige departementen, om de belasting op de rundereu, paarden en schapen, ten behoeve van het fonds voor den landbouw te doen voortduren. De commissie

1) *Verhaal* enz. 1808. blad. 179.

is voor het behoud dezer belasting, en onder de motieven daartoe zegt zij:

„Tevens beschouwen zij dezelve als eene troostrijke waarborg tegen de schaden der runderpest, en zou nog meer van de nuttige strekking dier penningen overtuigd worden, zoo van dezelve mede gebruik wierd gemaakt om door gepaste belooningen of eereprijzen uitstekend nuttige bedrijven in landbouw of veeteelt te erkennen en aan te moedigen; terwijl wij meenen hier nog te moeten bijvoegen hoe het ook ons is voorgekomen, dat door de voortdoring van deze belasting eindelijk eens een der grootste behoeften in ons vaderland zou kunnen worden vervuld, met namelijk veeartsenijkundige scholen op te rigten, gelijk er te *Parijs*, te *Berlijn* en elders gevonden worden, doch ons, die in de veeteelt en dus ook in de veeartsenijkunde een zoo groot belang hebben, geheel ontbreken. De landman, die de voordeelen van de penningen, die hij voor het fonds van den landbouw opbrengt, nog schier geheel alleen tot de verrigtingen der commissiën van landbouw zelve ziet bepaald blijven, zou dan eerst regt ontwaren, dat ze tot hem met den grootsten winst wederkeeren, zoodat hij slechts spaarzaam had gestrooid, doch rijkelijk inoogst.

„Het is dus, dat de ondergeteekenden aan het oordeel der vergadering voorstellen: de voortdoring van de thans plaats hebbende belasting op het rundvee, en de strekking dier penningen mede tot gepaste belooningen of eereprijzen voor verdienstelijke landlieden, en zoo mogelijk tot het oprigten van veeartsenijkundige scholen, en bevordering der veeartsenijkunde.“

In dezelfde laatstelijk genoemde vergadering deden de commissiën van landbouw in *Drenthe*, *Friesland*, en *Overijssel* de volgende voorstellen ¹⁾:

„Het voorstel van *Drenthe* bestond in het overleggen van eene memorie van den heer B. W. VAN DER SANDE, bevattende het antwoord op de vraag naar een plan, volgens welk

1) *Verbaal*, 1808, bladz. 166—175.

een genoegzaam aantal kundige veeartsen naar *Drenthe* zoude kunnen worden beroepen, en op hoedanige wijze zij zouden behooren te worden gesalarieerd, — vragen, door de commissie van landbouw aan hem gedaan. Hij wijst in de eerste plaats op het groot gebrek aan bekwame veeartsen, en stelt verder voor om op zekere voorwaarden, en onder nader vast te stellen bepalingen, eenige, hoezeer minder kundige veeartsen te beroepen, en hen, met uitsluiting van alle niet geadmitteerde veeartsen, te autoriseren om in het hun toegewezen district de veeartsenijkunde nit te oefenen, welke alsdan gehouden moesten zijn, zich geheel aan die kunst, met uitsluiting van enig ander beroep, toe te wijden. Hij verdeelt *Drenthe* in 8 districten, in ieder van welke hij een veearts geplaatst wil hebben; zoodat de verste afstand voor elk ongeveer 3 uren gaans is, terwijl in elk district een genoegzaam aantal vee wordt gevonden; uit dit getal, — waarvan gezegd wordt dat van de 300 paarden en runderen zeker een zoo ziek is, dat de veearts er bij geroepen wordt, — en het gemiddelde der afstanden komt hij tot het besluit, dat de veeartsen jaarlijks zouden verdienen:

1 ^e district . . .	f 2518.50
2 ^e " . . .	" 1806.75
3 ^e " . . .	" 1806.75
4 ^e " . . .	" 1640.50
5 ^e " . . .	" 1423.50
6 ^e " . . .	" 1523.50
7 ^e " . . .	" 1423.50
8 ^e " . . .	" 1358.75

Behalve de verdiensten aan verlossingen, schapen en ander vee, het leveren van geneesmiddelen, enz. ¹⁾.

Voorstel van Friesland.

„Dewijl de veeartsenijkunde in dit departement veelal, zoo niet geheel, wordt uitgeoefend door menschen, welke

1) De concept-instructie voor de veeartsen in *Drenthe*, hierbij gevoegd, gaan wij stilzwijgend voorbij.

zonder eenige geschiktheid hiertoe te hebben, zich echter als vee-doctoren uitgeven; heeft men de eer te proponeren, dat namens deze commissie hetzij ter algemeene vergadering, hetzij aan zijne excellentie den minister van binnenlandsche zaken, wierde voorgedragen, dat aan de departementale geneeskundige commissiën wierde opgedragen, om alle veeartsenijkundigen over deze hunne kunst te onderhouden, en hen genoegzaam bekwaam bevindende, gratis deswegens een diploma van bevoegdheid af te geven en tegen de onbevoegden te waken.

„Te meer zou men hierop aandringen, wijl genoeg bekend is, dat sommigen, welke door voornoemde geneeskundige commissie ter practizing onbekwaam zijn verklaard, zich als vee-doctoren aangeven, en alzoo hun verbodene praxis exerceren.

Voorstel van de commissie in *Overijssel*, om een veearts voor hetzelfde Departement aan te nemen.

„Zijnde de voorsz. punten gesteld in handen van de heeren VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, FONTEIN en TEDING VAN BERKHOUT, met den inspecteur van het geneeskundige, om der vergadering daarop te dienen van consideratiën en advies.

De genoemde commissie gaf daarover het volgende rapport ¹⁾:

„In handen van de ondergeteekenden sub n°. 12, gesteld zijnde twee voorstellen van *Friesland* en *Drenthe*, relatief de daarstelling van veeartsenijkundige inrigtingen, alsmede het door zijne excellentie den minister van binnenlandsche zaken ter dier occasie aanbevolen onderzoek, in hoe ver het door de commissie van *Drenthe* overgelegde plan op andere departementen zou kunnen geapliceerd worden, zullen zij geenszins behoeven, over het schandelijk gebrek en de noodzakelijke daarstelling van veeartsenijkundige inrigtingen in ons vaderland uit te weiden; sints lang is de treurige waarheid van een gemis erkend, dat op landbouw en veeteelt den nadeeligsten invloed heeft, en het heeft in de laatste jaren geenszins aan plans ontbroken om in het totaal gebrek aan veeartsen te voorzien. Van daar ook het voorstel der commissie van

1) *Verbaal*, 1. c., bladz. 208.

Overijssel met betrekking tot het aanstellen van F. C. SCHULTE tot veearts in dat departement mede in der ondergeteckenden handen gesteld.

„Zijne Majesteit de Koning heeft mede zijne zorg tot dit gewichtig point uitgestrekt, en bij Decreet van den 25. September 1807 No. 36, het rapport der eerste sectie van den Staatsraad verlangd opzigtelijk eene nota betrekking hebbende tot de keizerlijke veeartsenijschool te *Alfort*, in het oog houdende het plaatsen der groote veeartsenij-school te *Zutphen*¹⁾, terwijl daar en boven elèves voor 's Rijks rekening naar *Alfort* gezonden, en op expressen last van Zijne Majesteit een veearts uit het Munstersche ontboden is, om na voorafgaand examen te *Zutphen* geëtablisseed te worden.

„Over de zaak als zaak door de ondergeteckenden wegens absentie van den heer GROEN, met den heer HEILBRON geaboucheerd zijnde, is het de ondergeteckenden niet twijfelachtig voorgekomen, dat de zaak eener algemeene veeartsenijkundige inrigting voor dit rijk de meeste attentie meriteert; dat het dreentsch voorstel veel goeds inhoudt, en dat de overweging van het extenderen van dien tot andere departementen te regt aanbevolen is: waarom de ondergeteckenden onder de gewone submittie opineren, dat zijne excellentie den heer minister van binnenlandsche zaken zouden behooren te worden verzocht, ziju aandacht te blijven vestigen op de daarestelling van veeartsenijkundige inrigtingen voor geheel ons vaderland, naar een algemeen door deskundigen in het vak van landbouw en veeartsenij te ontwerpen plan, terwijl het dreentsch voorstel daar bij ten leiddraad diene, en om inmiddels de belangen van de veeteelt in *Overijssel* en elders waar zich personen tot veeartsen geschikt voordoen, te bevorderen, zoude kunnen worden gestatueerd, dat in elk departement uit het fonds voor den landbouw of uit 's lands kast, of voor de helft uit beide, provisioneel eene somma van f400. zoude worden geaccordeerd, voor den tijd van één jaar, aan zoodanige per-

1) Zie over dit plan: *Verbaal* enz. 1808. bladz. 208. — Kops, *Magazijn*, 5e deel bl. 58.

sonen als na voorafgaand examen ten overstaan der geneeskundige en landbouwkundige commissie, geschikt bevonden worden de veeartsenijkunde uit te oefenen op zoodanigen voet en wijze, als bij onderling concert dier beide commissiën zal worden bepaald."

In het *Verbaal van het verhandelde in de vijfde algemeene vergadering uit de resp. comm. van landb. van het Koninkrijk Nederland, gehouden in 's Gravenhage, in het lokaal van het departement van Binnent. zaken*, op den 17. Junij 1815 ¹⁾ en volgende dagen, gaf de commissaris voor de zaken van landbouw, de heer J. Kops, verslag van het voorgevallene omtrent den landbouw, sedert de heugelijke omwenteling van zaken; o. a. berigtte hij het volgende:

"De commissie in *Overijssel* ontving van den veearts SCHULTE, te *Zwolle*, een plan om een vétérinair toezigt in dezelve provincie in te voeren, waaruit de commissie aanleiding nam, aan het departement van binnenlandsche zaken voor te dragen, om te zorgen tegen het brengen van ziek vee op openbare markten; om geen gestorven vee te doen begraven, zonder vooraf door deskundigen onderzocht te zijn, en om in elke provincie jonge boeren tot de veeartsenijkunde op te leiden. Bij gemeld departement alle pogingen wordende aangewend, om goede veeartsenijkundige inrigtingen daar te stellen, waarvan de blijken heden ter tafel zullen komen, zoo werd dit voorstel, in afwachting van zoodanige algemeene bepalingen, gehouden in advies."

In Mei 1815 gaf de commissie tot het examineren van veeartsen een rapport uit, waarin het volgende aangaande ons onderwerp wordt aangetroffen ²⁾:

"Zal echter het heilzaam oogmerk van Z. M. bereikt worden, en de veeartsenijkunde in ons land ook éénmaal tot dien trap van volkomenheid gebragt worden, waarop dezelve reeds in andere landen gebragt is, zoo zal het hoogstnoodzakelijk zijn,

1) Staatkundige omstandigheden waren oorzaak, dat sedert Augustus 1809 geene zoodanige vergadering had plaats gehad.

2) *Verbaal* 1815, bladz. 365—370.

om op zoodanige hulpmiddelen bedacht te zijn, welke onze landgenooten in staat kunnen stellen, om een geregeld onderwijs te kunnen genieten, ten einde men niet genoodzaakt worde, om jonge lieden van hier naar andere landen te zenden, en hen aldaar in alle de vakken der veeartsenijkunde te laten onderwijzen, of te moeten toelaten dat het getal van bloote *empirici* nog gedurig vermenigvuldige, hetgeen de aller na-deeligste gevolgen naar zich zouden slepen, terwijl in alle andere landen deze wetenschap op eene veel edeler wijze behandeld wordt.

„Het is de commissie ten klaarste gebleken, dat onder de eerste onmisbare noodwendigheden vooral behoort een theoretisch en praktisch handboek der veeartsenijkunde, in de nederduitsche taal opgemaakt, volgens den tegenwoordige staat van deze wetenschap. Al hetgeen immers tot dusverre betrekkelijk de veeartsenijkunde in het licht is gegeven door de bekwaamste mannen, op welke zich andere natien kunnen beroemen, is in hunne landtaal uitgegeven en voor een gedeelte zeer kostbaar, terwijl die werken, welke oorspronkelijk in onze taal geschreven zijn, aan het bedoelde oogmerk geenszins kunnen voldoen.

„Daar de commissie vertrouwt, dat ook in ons land aan deze dringende behoefte op eene behoorlijke wijze zoude kunnen voldaan worden, zoo neemt de commissie de vrijheid Uw Hoog Ed. Gestr. te verzoeken, Z. M. voor te dragen, om te besluiten, dat onze commissie gechargeerd worde, om onder haar opzigt te laten vervaardigen een theoretisch en praktisch handboek der veeartsenijkunde in de nederduitsche taal, hetwelk een beknopt, echter volledig leerstelsel zoude bevatten van alle de bijzondere vakken der veeartsenijkunde, en door bijgevoegde platen, verschillende deelen, welker kennis vooral noodzakelijk is, zoude ophelderen. Zal echter dit plan ten uitvoer kunnen gebragt worden, zoo zal het noodig zijn, dat de commissie zoo tot aankoop van de daartoe benoodigde boeken en het laten opstellen enz. van zulk een handboek, zal kunnen disponeren over eene somma van f 2500, terwijl dan de commissie, indien dit plan Uw Hoog Ed. Gestr. goedkeuring

mogte wegdragen, verzoekt aanwijzing te mogen hebben van het fonds, waaruit gemelde som zou kunnen goed gemaakt worden. Hiermede zoude, volgens het oordeel der commissie, zeer veel toegebracht worden tot verbetering van den staat der veeartsenijkunde in ons vaderland, hetgeen ook de reden geweest is, dat de commissie in den jare 1809, bij het doen van haar rapport toen ter tijde, hierop reeds zeer sterk heeft aangedrongen.

„Dan dit alleen zal niet genoegzaam zijn: de ondervinding in andere landen heeft ook geleerd, welk nut men voor den landbouw kan trekken van wel ingerigte veeartsenijscholen. De bij de commissie geëxamineerde veeartsen, welke het onderwijs te Alfort of elders hebben genoten, geven daarvan wederom doorslaande bewijzen; en waarom zouden wij in ons land wanhopen, om éénmaal eene inrigting tot stand te kunnen brengen, welke voor ons land, in hetwelk de veeteelt en landbouw altoos een aanzienlijk gedeelte van deszelfs welvaart en bestaan heeft uitgemaakt, de aller gewenschte gevolgen zoude kunnen hebben.

„De commissie van de mogelijkheid en uitgebreide nuttigheid van het oprigten en in werking brengen van zoodanig eene stichting ten volle overtuigd, neemt bij dezen de vrijheid Uw Hoog Edel Gestrenge in overweging te geven, om aan Zijne Majesteit zoodanig decreet voor te stellen, als ten grondslag zoude moeten gelegd worden van de verdere oprigting en het in werking brengen van gemelde stichting, en dien ten gevolge heeft de commissie de eer, een concept van zoodanig decreet hiernevens te voegen.

„Nadat het Zijne Majesteit zal behaagd hebben, zoodanig besluit te nemen, is de commissie bereid, om aan Uw Hoog Edel Gestrenge een plan der huishoudelijke inrigting, en van het te geven onderwijs voor te dragen, gegrond op de volgende artikelen:

ART. 1. Er zal, zonder eenig bezwaar of koste van den lande eene veeartsenijschool worden opgerigt, zooveel mogelijk in het middelpunt van het Rijk, daar ter plaatse waar een goed

lokaal zal gevonden worden, hetgeen met weinig kosten daartoe zoude in orde kunnen gebragt worden, en gelegen moeten zijn in de nabijheid van goede weilanden, en tevens op eene plaats, waar de levensmiddelen en inwoning het minst kostbaar zijn.

ART. 2. De directie over de veeartsenijschool zal, onder het oppertoevoorzigt van Zijne Excellentie den heer secretaris van staat voor de binnenlandsche zaken, gedemandeerd worden aan eene commissie, zitting houdende te *Leiden*, onder den naam van veeartsenijkundig bestuur, welke alsdan de tegenwoordige commissie, aangesteld tot het examineren van veeartsen zal vervangen, en welk bestuur voor de werkzaamheden eene matige toelage, benevens reiskosten, zal worden geaccordeerd. Dit veeartsenijkundig bestuur zal jaarlijks omtrent den staat van deze inrigting, behoorlijk verslag doen aan zijne excellentie den secretaris van staat voor de binnenlandsche zaken.

ART. 3. Het voornoemde bestuur zal ten spoedigste een plan voordragen omtrent de huishoudelijke inrigting en het te geven onderwijs op deze school, en van een geschikt lokaal, benevens eene begrooting zoo van aankoop als van het in orde brengen van het lokaal tot gebruik van eene veeartsenijschool.

ARR. 4. In deze school zal behoorlijk onderwijs gegeven worden in alle de theoretische en praktische vakken der veeartsenijkunde, waartoe zullen worden aangesteld drie onderwijzers.

ART. 5. Van deze drie onderwijzers zullen twee van de eerste klasse zijn, en ieder een traktement genieten van f 1,200, in het jaar. De eerste in rang zal gechargeerd zijn met de huishoudelijke directie, onder toezigt van het veeartsenijkundig bestuur, en daarvoor genieten boven zijn gewoon traktement, de somma van f 400.—. De derde onderwijzer zal zijn van de tweede klasse, en genieten een jaarlijksch traktement van f 800.—.

ART. 6. Er zal een zeker getal kweekelingen aangenomen worden, welke ten koste van deze inrigting zullen onderhouden worden.

ART. 7. Uit deze kweekelingen zullen, nadat zij hunne

studien voleind hebben en gebrevetteerd zijn, de veeartsen voor de kavalerie van den staat genomen worden, welke verplicht zullen zijn, om voor ieder jaar onderwijs dat zij zullen genoten hebben, 3 jaren te dienen op het gewoon traktement; terwijl aan de overigen een plaats van domicilie tot uitoefening van hunne kunst aangewezen zal worden, met een traktement, geëvenredigd aan hunne verdiensten.

ART. 8. Voorts zullen door het veeartsenijkundig bestuur, volontaire kweekelingen aangenomen worden. Deze zullen in de voorbereidende wetenschappen moeten onderwezen zijn. Ieder van hun zal aan de school, gedurende de drie jaren studie, welke de cursus zal moeten duren, betalen *f* 100.—.

ART. 9. Het getal bedienden zal geregeld en nader bepaald worden in evenredigheid van de uitgebreidheid van deze veeartsenijschool.

ART. 10. De kosten van onderhoud van het gebouw en der kweekelingen, jaarlijksche aankoop van noodwendigheden, bedienden, van administratie enz., zal met de bovenstaande traktementen, te zamen jaarlijks niet meer bedragen dan eene somma van *f* 10.000

ART. 11. Deze kosten zullen gevonden worden uit het fonds van den landbouw, zoodanig, dat in mindering zal strekken hetgene gefourneerd zal worden door de volontaire kweekelingen.

ART. 12. De kosten van fouragie enz. der beesten, welke bij dit Instituut ter genezing zullen ingenomen worden, moeten gevonden worden uit de bijdragen, welke betaald worden door dengenen, welke zijn ziek vee aldaar brengt.

De commissie twijfelt geenszins, of Uw HoogEd. Gestr., welke ten volle overtuigd is van de nuttigheid van zoodanig eene inrigting, uit welke voor de kavalerie van den staat, ook mogelijk veel nut zoude kunnen getrokken worden, zal gaarne, zoo veel in uw vermogen is, mede werken tot het in stand brengen van zoodanige hulpmiddelen, welke geschikt zijn tot verbetering van den landbouw, en in dit vertrouwen deze hare voorstellen aan het meer verlicht oordeel van Uwe

Excellentie onderwerpende, hoopt zij dat Uwe Excellentie daarin een bewijs zult gelieven te erkennen van haren ijver en zucht tot medewerking van al hetgene, hetwelk den landbouw in ons vaderland zoude kunnen bevorderlijk zijn; terwijl zij zich met den meesten eerbied onderteekent-

De commissie voornoemd en uit derzelve naam,

(get.) BRUGMANS, *President.*

G. SANDIFORT, *Secretaris.*

Dit rapport werd gesteld in handen van de heeren UILKENS, SIDERIUS, VAN BERKHOUT en VAN TUYLL, om hetzelfde te examineren en der vergadering hierop te dienen van consideratiën en adviës.

Aangaande dit punt gaf die commissie o. a. het volgende ¹⁾:

"Zoo de commissie zich bij het tweede punt konde en mogt bepalen, zoo zou hier veel overwogen, en een belangrijk gevoelen aan de vergadering kunnen worden voorgedragen. Aan de nuttigheid en de noodzakelijkheid van eene veeartsenijkundige school — wie zal er aan twijfelen? maar moet deze ééne school zijn? moet zij hare waarde door de meest volledige kunde, die zij in alle vakken van veeartsenijkunde, en zelfs van aanverwante wetenschappen geeft, juist ontvangen? — Zou het niet algemeen nuttiger, niet doelmatiger zijn, dat op elke hoogeschool ook de veeartsenijkunde werd onderwezen? Hier toch ontvangt de artsennijmenger, de heelmeeester, de vroedmeester ook een gepast onderwijs, en waarom zou het ook in de veeartsenijkunde niet gegeven kunnen worden, daar de vergelijkende ontleedkunde van zelfs de ontleedkunde van het vee bevat, en er vast geen grooter afstand is tusschen de pathologie bij den mensch en het vee, als tusschen anatomie, osteologie, physiologie, ars obstetrica en de botanie, welke vakken meestal aan denzelfden hoog-

3) Ibid, bladz. 425.

leeraar zijn opgedragen? Zou niet hierdoor het getal van veeartsen aanmerkelijk vermeerderd en veel verder, veel algemeener verspreid worden, — noodzakelijk bij een zoo groot gebrek? De hoogleeraren der ontleed-, heel- en geneeskunde verlangen zieke en wanschapene beesten tot onderzoek, en dit verlangen zij, dat ter bevordering van de kennis der veeartsenijskunde, onder eenige vergoeding, aan hen werd opgedragen."

Na de vereeniging van ons land met *België* is, ik meen in 1816, in de tweede kamer der staten generaal de oprigting zelfs van twee veeartsenijscholen besproken, eene voor *Holland*, eene voor *België*. Voor de laatste werd voorgeslagen een groot landsgebouw in te rigten, het kasteel namelijk te *Seraing*, vroeger het verblijf van den prins bisschop van *Luik*, gelegen 1½ uur van *Seraing* aan den oever van de *Maas*.¹⁾

Ziedaar alles, wat ik omtrent hetgeen vooraf is gegaan, vóór dat er eene veeartsenijschool bij ons is opgerigt, heb kunnen vinden. Men zal daaruit kunnen zien, dat van vele zijden stemmen opgingen voor het oprigten van zoodanige instelling.

Uit verschillende plaatsen van het vorenstaande blijkt, dat er van tijd tot tijd, bij ons te lande, vóór dat er nog eene veeartsenijschool bestond, pogingen zijn aangewend, om het getal van kundige en goed onderwezen veeartsen te vermeerderen, over het gemis waarvan allerwege klagten werden vernomen. Voor zoo ver mij bekend is de nationale nederlandsche huishoudelijke Maatschappij (zie bladz. 227) het eerst op het denkbeeld gekomen, om door het toekennen van eenig traktement, kundige veeartsen naar hier te lokken, en de beoefening en uitoefening der veeartsenijskunde te bevorderen.

1) J. A. BENNET, *Ontwerp* enz, bladz. 125 in de noot.

Op aandrang van verschillende commissiën van landbouw ¹⁾ werd de minister van binnenlandsche zaken, bij besluit van Z. M. den koning van 29. Julij 1808 en 17. September daaraanvolgende geauthoriseerd, om aan geschikte veeartsen, welke zich zouden mogen opdoen, voor den tijd van één jaar toe te leggen een traktement van 400 gulden, ieder te betalen voor de eene helft uit de publieke schatkist en voor de wederhelft uit het fonds voor den landbouw, mits dat dezelve echter vooraf door eene departementale geneeskundige commissie geëxamineerd en bekwaam zullen bevonden zijn; wordende mitsdien voorschreven commissiën bij ampliatie in zooverre van derzelver instructiën, gechargeerd met het examineren der veeartsen ²⁾ en het houden

1) J. Kops, *Magazijn*. V. Deel, 1810, bladz. 57—59. (Verbaal 1809, 228.)

2) De oer van het eerste het doen van examen aan hen, die de veeartsenijkunde wenschten uit te oefenen, te hebben voorgeschreven, — een bewijs dat dit vak in dat land reeds vroeg werd hooggeacht, — komt aan *Spanje* toe. In de 14^e eeuw namelijk, werd onder de Regering van FERDINAND V van *Castilië* en de Koningin van *Arragon*, ISABELLA I, aldaar opgericht het „Tribunal del Proto-albeiterato.“ — Zamengesteld naar het voorbeeld van het „Protomedicat“, — dat uit 3 Koninklijke lyfartsen bestond, en bestemd was om de jonge geneesheeren te examineren, — was dit collegie verplicht, al de veeartsen en hoefsmeden (*herradores*), vóór dat zij de praktijk mogten uitoefenen te examineren, en aan hen die een voldoende examen hadden afgelegd, verlof tot nederzetting te geven. De leden van dit collegie waren steeds veeartsen der armée — paardenartsen, *mariscales*, — en het collegie zelf bleef eenige eeuwen bestaan, zelfs nog lang nadat de veeartsenijkschool te *Madrid* was opgericht; eerst in 1834 werd het opgeheven en ingelijfd bij die school.

In *Navarre* en in de provinciën van het voormalige koninkrijk *Arragon*, bestonden evenzoo „Proto-albeiteren“, met dezelfde magt, als die in *Castilië*; echter met dit verschil, dat hunne bevoegdheid zich slechts tot bepaalde distrikten uitstreckte.

Ook na de vereeniging der beide Koningrijken werden de veeartsen, door de latere Koningen van *Spanje*, op verschillende tijden met nieuwe privilegies, ter bevestiging van de vroeger verkregene, beschonken, die in de hoofdzak de strekking hadden, om de uitoefening der veeartsenijkunde slechts te doen plaats hebben, door hen die door het „proto-albeiterato“ daartoe beoorloofd waren gemagtigd.

De titels, die dit collegie aan de geëxamineerden gaf, waren gewoonlijk: *albeiteres herradores* (hoefsmeden met de bevoegdheid van zieke dieren te mogen behandelen, *Kurschmiede* der Duitschers); in *Arragon* kregen enkelen de

van toezigt over de grasserende veeziekten, terwijl de commissiën van landbouw alleen zullen kennis nemen van het ontstaan van veeziekten, en de geneeskundige commissiën

titel van Albeitares en de meesten slechts eenvoudig van Herradores (hoefsmeden).

Dat deze onderscheiding streng, ook bij de uitoefening van het vak, waartoe men de bevoegdheid had verkregen, werd volgehouden, daaromtrent deelt ons de Graaf MAX FUGGER (*Von der Gestütereij*, Worms 1584. Fol. door WOLSTEIN) mede:

„In *Spanien* hat es einen gar schönen und löblichen Gebrauch, den ich desz Orts unvermeldt nit kann lassen, dasz sich nemlich kein Huffschmidt (herrador) untersteht, die Rosz zu artzeneyen, sondern er behilfft sich allein seines Handwerks nemlich des beschlagens, setzt sich auf offenen Platz hinfür, hat nichts anders bey sich weder von Instrumenten noch von Feuer, als allein ein Ambeisz und ein Hamer, auch an einer langen stangen allerley Huffeysen zu Rossen und Eseln, die sind noch nit auszgearbeitet, sondern gleich wie mans ausz Biscaya von dem Eisenhamer daber bringt; so nun einer kompt mit seinem Rosz oder Esel (denn sie giengen keinem zu Hausz) den zu beschlagen, so klaubt er die Eysen aus nach der gröszin desz Huffs, und fahet alsdan erst an die Eysen anzubereiten und zuzurichten, wie es seyn sol, kans enger und weiter richten wie er wil, darff keines Fewers darzu, denn die Eysen seindt fast dünne. Aber es ist ein gar gut zechs Eysen, und werht lang, mag das Rosz ein Monat, zwen und noch lenger darauff gehen, wans einst recht beschlagen wird, haben keine stollen, wie bey uns, sondern das Eysen ist hinden auff der Ferschen über sich gericht, bisz in das Hsar hinauff, also dasz ihm kein Rosz selbst in die Eysen treten oder reichen, ist gar ein gutes beschlagen an orten da es ni viel Eysz hat, wie in *Spanien*.

Aber was das Artzeneyen betrifft, da seindt eigene Leute darzu, die nemmen sich gleichfalls des beschlagens auch nit an, sondern allein der Artzeney, darzu sie auch geschworen, und von einer Oberkeit verordnet werden, auch examinirt ob sie ihrer Kunst erfahren oder nicht, sie haben auch dasz Privilegium, wann einer ein Ross will kauffen, und ein solch Person (sie heiszens zu ihrer Sprach Alveiteres) erfordert, und ihne vermanet bey seinem Ampt und Eyd, dasz er ihm wölle anzeigen, was dasselbige Rosz für Mängel habe, so besicht ers wol, und sagt ihme alle die Mängel, so er am Rosz sieht oder weisz, und lässt den Verkaufer darbei stehen, hat gar kein scheuen vor ihme, wie mir denn selbst begegnet zu *Madrid* Anno 1563. Allda het ein Edelmann gar ein schöns stark Rosz, das war ich Willens zu kauffen für mein Gestüt, ward doch gewarnet, der Gaul were nicht gerecht, da hab ich einen Alveiter erfordert (dan ein solcher Verkaufer darff sich solcher beschaw nicht verwidern, wann es der Kaufer begehrt) der besann sich nicht lang, sondern zeigt an es hette elenbogen, floszgallen und anderes dergleichen mehr, da ward der Edelmann gar zornig über ihme, und drohet ihme, darauf sagt ihm der Alveiter, er wüste zuvor, was zein Ampt inhielt, die weil er ihme drohet

daarvan zullen informeren; alles op zoodanigen aart als nader door Z. M. op voordragt van den minister van binnenlandsche zaken zal worden bepaald ¹⁾).

De eersten, die deze voordeelen, verwierven, en ingevolge besluit van 29 Julij en 17. Sept. 1808 zich aan het examen onderwierpen, waren: F. D. HEINECKE te 's Hage, G. DE HOOG te *Delft* en J. VAN DER KLUIN te *Ommen*, die tot veeartsen der 1. klasse werden bevorderd, en C. VERBEEK te *Voorsehoten*, F. C. SCHULTE te *Zwolle*, J. DEN DOOP

(welches drinnen ein grosze Straff auff ihme tregt) wolt er ihnen vor den Alcaldes oder Hofrichtern verklagen, und sich desz trohwen beschweren; de Edelmann muszte ihne bitten (deun es were ihme sonst übel drüber ergangen) und ich ach, dasz ers wolt lassen ein gut ding sein und diese klag faren lassen. Dem Alueiter schenkte ich zwen Ducaten (dan soleher Preis ist bestimpt von der Obrigkeit umb ein Rosz zu besichtigen, darff nicht mehr nemen, man kan ihme auch nicht minder geben). Das Rosz habe ich dem Edelmann gelassen, hett mirs hernach gern umb 70 Ducaten geben, da er zuvor auf 300 hielte.“

Hoe weldadig in den aanvang het bovenvermelde collegie ook voor de bevordering en onderhouding der veeartsenijkunde geweest mogé zijn, bleek het later daarentegen een beletsel voor de ontwikkeling van dat vak te zijn, en zulks wegens ingesloopen misbruiken; het beantwoordde niet meer aan de vorderingen van den nieuweren tijd, dat vooral gevoeld werd toen er allerwege veeartsenijsscholen werden opgerigt. Ook te *Madrid* werd dit opgemerkt, en daarom werden eenige der mariscales naar *Alfort* gezonden, om daar de Fransche wijze van instructie zich eigen te maken. (Het eerst RODRIGUEZ (1776), later MALATS en ESTEVEZ.)

Zou echter de in 1793 te *Madrid* opgerigte Veeartsenijsschool genoegzaam gewaardeerd worden, dan moest dit collegie worden opgeheven. Hoeveel moeite de leeraren der school met den Protector der school, den Hertog van *Alagon* aan het hoofd zich daartoe ook gaven, alles was vruchteloos; de toenmalige Proto-albeiteren hadden te magtige vrienden aan het hof. — Eerst in 1834 gelukte het door eene petitie door al de professoren der school onderteekend, en die aan de Regentesse MARIA CHRISTINA, bij gelegenheid dat zij de school bezocht overhandigd werd, dat collegie te doen opheffen, met bepaling echter dat 2 der geschikste militaire veeartsen bij het examen zullen adsisteren. (Zie G. W. SCHRADER in GURLT und HERTWIG, *Magazin* 1858. XXIV. Jahrg. S. 129. — Vergel. *Het Repertorium* enz. door Dr. VAN HASSELT en F. C. HEKMEIJER, V. Jaarg. 1852. bladz. 252.)

1) J. Kops, *Magazijn*. V. Deel, 1810, bladz. 60. (Verb. 175.)

te *Vugt*, N. VAN DER MEULEN te *Purmerende*, J. BLANKEN op *Kievitsheuvel* onder *Abcoude*, ZEGERS DE GROOT te *IJsselstein*, H. MONTENS in het *Haagje* bij *Breda*, H. MARTIN te 's *Hage* en J. DE GROOT te *Bodegraven*, tot veeartsen van de 2^e klasse.

Ten gevolge van het voorstel, hiervoor vermeld, voor zoo verre het aangaat het zenden van jongelingen naar vreemde veeartsenijscholen, verscheen een besluit van Z. M., waarbij besloten werd om vijf zoodanige jongelingen op 's lands kosten te zenden naar de veeartsenijschool te *Alfort*, en werden naar die school gezonden:

J. H. F. GOOSMAN, J. W. VAN CLEEF, beide van *Zwolle*, S. P. ULENBERG van *Maartensdijk* en DINGEMANS VAN DER VLIET van *Zierikzee*, zoodat een bleef ontbreken. Deze 4 jongelingen waren genomen uit een getal van 11 sollicitanten, die voor de commissiën in *Overijssel*, *Utrecht*, *Zeeland*, *Brabant* en *Friesland* waren voorgedragen ¹⁾

Met genoegen vermelden wij omtrent hen het volgende, zoo als dit woordelijk door den heer J. Kors, toen chef van de derde divisie van het ministerie van eeredienst en binnenslandsche zaken, in de 4. algemeene vergadering van afgevaardigden uit de respectieve commissiën van landbouw, gchouden den 10. van Hooimaand 1809, wordt vermeld ²⁾.

„De vier hollandsche kweekelingen, die zich ten behoeve van den landbouw op de veeartsenijschool te *Alfort* bevinden, zetten op de loffelijkste wijze hunne studien ook in het tweede jaar voort; en met het hoogste genoegen zal deze vergadering vernemen, dat bij het examen in dezen jare in gemelde school gehouden, aan J. WOUTER VAN CLEEF, en J. H. F. GOOSMAN de eerste prijs, en aan S. P. ULENBERG de tweede prijs in hunne klasse zijn toegewezen, en dat DINGEMANS VAN DER VLIET op de lijst der naarstigen en vlijtigsten is geplaatst.

1) *Verbaal* 1807 blaz. 101.

2) *Verbaal*, 1809. bladz. 233.

Door den minister van binnenlandsche zaken van het Fransche keizerrijk, is zulks op eene voor deze jongelingen vereerende wijze aan de Hollandsche ambassadeur te *Parijs* medegedeeld; en dit bericht ter kennis van Zijne Majesteit gebragt zijnde, is bij koninklijke decisie van den eersten dezer maand den minister van eeredienst en binnenlandsche zaken gelast, aan deze kweekelingen 's konings genoegens wegens derzelve ijver en vorderingen te betuigen."

(Vervolg later.)

MENGELWERK.

BIBLIOTHEEK.

Deze is vermeerderd met Dr. N. W. P. RAUENHOFF, *Verhandelingen van de Koninkl. Nederl. Maatschappij van Tuinbouw*, Jaargang 1864; *Mededeelingen der Hollandsche Maatschappij van Landbouw* 1864. en Jaargang 1860 van het *Tijdschrift voor Nijverheid in Ned. Indië*, (zie bladz. 189 en 190).

INGEZONDEN.

A. J. Janné. Een nieuw scherpbeslag.

A. Dunnewold. Een monstreus jong hoen.

A. J. Montens. Eenvoudige methode van ovariotomie bij het rund.

Actio redhibitoria, medegedeeld door Mr. Cohen, Advocaat te Roermonde, (ontvangen door het intermediair van den Heer A. J. Janné).

A. J. Janné. Costuumwetten in Limburg.

Sedert de laatste opgave (bladz. 143) zijn de volgende heeren leden van de algemeene afdeeling der Maatsch. ter bevordering der Veearsenijkunde geworden:

R. G. Robertson.

M. Stoffels.

J. E. Reichman.

H. Poll.

A. F. Stickel Schoemaker.

G. J. S. Arntz.

E. Overbosch.

P. J. Schouten.

F. B. Venema.

A. Dunnewold.

VACANTE PLAATSSEN.

De betrekking van veearts te *Doesborgh*. Jaarwedde *f* 275.

Idem te *Horst (Limburg)*. De Prov. subsidie is *f* 200; de gemeentelijke *f* 150 's jaars.

Idem voor veeartsen in de Prov. *Drenthe*. De Prov. toelage bedraagt *f* 200 's jaars. De standplaatsen worden bepaald door het Prov. Bestuur.

In *Limburg* zijn nog drie standplaatsen vacant.

(Zie bladz. 190.)

BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN, ENZ.

Z. M. den Koning heeft bij besluit van 8. Junij, en met ingang van 1. Julij 1864, benoemd tot leeraar aan de veeartsenijschool, den heer A. W. H. Wirtz, Paardenarts der 2. klasse, bij het Regiment Dragonders No. 5; en zulks in de plaats van den heer Jennes, overleden; en hem bij besluit van 2. Julij eervol uit de Militaire dienst ontslagen.

De heer H. J. H. Stempel, gemeente-veearts te *Waalwijk* e. a., is benoemd tot eersten keurmeester van 't vee en vleesch te *Arnhem*. Jaarwedde *f* 600 ¹⁾.

De heer J. C. Wijs, veearts en 1. keurmeester van het vee en vleesch te *Gouda*, is benoemd tot adjunct paardenarts bij het leger in *Oost-Indië*.

De heer C. K. Kuhler, veearts te *Beverwijk*, is benoemd tot gemeente-veearts te *Waalwijk* e. a., en zulks in de plaats van den Heer Stempel.

De heer E. Overbosch, veearts, is benoemd tot 1. keurmeester van het vee en vleesch te *Gouda*, en zulks in de plaats van den heer J. C. Wijs.

Door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken zijn be-

1) Het tractement van den 2. Keurmeester bedraagt *f* 450.

noemd tot buitengewone leden van de Commissie, tot het afnemen van het eindexamen der kweekelingen van het 4. studiejaar aan 's Rijks Veeartsenijschool, in Julij 1864 te houden, de heeren Dr. H. J. Halbertsma, Hoogleraar te *Leijden*, Dr. J. van Geuns, Hoogleraar te *Amsterdam* en Dr. L. J. Egeling, Referendaris bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

In de maand Julij zijn na afgelegd examen aan 's Rijks Veeartsenijschool bevorderd tot Veeartson de heeren: J. R. Reichman, A. F. Stickel Schoemaker, E. Overbosch, F. B. Venema, M. Stoffels, G. J. S. Arntz, allen met lof, H. Poll en E. J. Schouten.

Tot gewoon lid van het Provinciaal Utrechtsch genootschap voor kunsten en wetenschappen is benoemd de Heer A. J. de Bruijn, Paardenarts der 1. klasse te *Zutphen*.

Tot kweekeling aan 's Rijks veeartsenijschool voor rekening van het ministerie van oorlog is benoemd de heer Mars. (Het vergelijkend examen werd door 10 aspiranten bijgewoond.)

De paardenarts 3. kl. H. M. Stickel Schoemaker is benoemd tot paardenarts der 2. kl. bij het 2. regiment Dragonders.

De paardenarts der 1. kl. P. J. C. Smit, voor een jaar non-actief, is bij dispositie van 2 Junij 1864 No. 52 P. weder in actieve dienst gesteld bij het 1. Reg. Dragonders te *Deventer*.

Bij besluit van 6 Junij j. l. heeft Z. M. aan den paardenarts der 1. kl. H. H. Lascour, van het 1. regiment Dragonders, op het daartoe door hem gedaan verzoek, een eervol ontslag uit de militaire dienst verleend.

Tot veearts voor 's lands burgerlijke dienst in *Ned. Indië* in de 3. afd. op Java, is benoemd de heer J. C. le Roy.

OVERLEDEN.

Op den 28. April 1864, de heer F. L. van der Meulen, paardenarts der 2. kl. bij het 3. regiment Dragonders, oud 30 jaren.

Op den 23. Mei 1864, de heer J. Jennes, leeraar aan 's Rijks veeartsenijschool, in den ouderdom van 48 jaren.

Sedert de laatste opgave hebben de volgende heeren de contributie ingezonden:

- J. N. Dijkman, over 1863 en 1864.
 R. G. Robertson, over 1864.
 R. J. Schouten, 2. halfjaar 1864.
 H. H. Laseur, over 1863 en 1864.
 F. H. S. Dehne, over 1863 en 1864.
 W. H. Montens, over 1864.
 A. J. Montens, over 1864.
 C. A. M. Houba, over 1863 en 1864.
 F. A. Ludwig, over 1863 en 1864.
 C. Mazure, over 1863 en 1864.
 J. L. N. Weissenbrüch, over 1864.
 J. K. de Gruve, over 1864.

ERRATA.

- Bl. 82 en op vele andere plaatsen staat: J. A. DELJERMANS, lees: F. A. DELJERMANS.
 „ 82 regel 6 en 13 staat: *bontjuin*, lees: *boutjuin*.
 „ 101 „ 13 staat: *fumarici*, lees: *Tamarici*.
 „ „ „ 23 staat: erud. I. 1, lees: erud. I. 1/2.
 „ „ In de noot staat: *Indiei*, lees: *indici*.
 „ 184 regel 12 v. o. staat: *Leeraar in de Veccartsenijkunde*, lees: *leeraar, de Veccartsenijkunde*.

INHOUD.

Voorwoord. Blz. 3

Pathologische Anatomie.

Verplaatsing van het colon, door J. MARS. " 65

Toxicologie.

Loodvergiftiging bij rundvee, door J. BUYSKOOL. " 70

Pathologie en Therapie.

Over het mond- en klaauwzeer. " 22

Het snotvuur of de Kopfkrankheit, door E. OVERBOSCH Wz. " 74

Pepervuur, door W. DOGTEROM. " 76

Miltvuurkoorts, door W. F. STEIJGERWALT. " 78

Bijvoegsel door J. JENNES. " 79

Bloedspuwing bij een paard, door A. W. H. WIRTZ. " 80

Bloedwateren, door ajuin veroorzaakt, door F. A.
DEIJERMANS. " 82

Bloedvloeijing uit de baarmoeder bij een paard, door
J. C. KEGELAER. " 83

Inwendige verbloeding, door A. W. H. WIRTZ. " 84

Bersting van een bloedvat in den dam bij eene koe, door F. A. DEIJERMANS.	Blz. 86
Proeven met arsen. alb. en p. n. vomic. tegen kwaden droes en worm, door A. J. MONTENS.	" 88
Gasontwikkeling door overvoeding met melbeslag bij runderen, door F. A. DEIJERMANS.	" 92
Inenting van runderen tegen de longziekte, door F. A. DEIJERMANS.	" 93
Inenting tegen de longziekte, door W. F. STEIJGERWALT.	" 96
Aambeijen bij een paard, door J. C. KEGELAER.	" 145
De onderkenning der longziekte, door J. C. BILLROTH.	" 193
Graveel en blaassteen, door F. A. DEIJERMANS.	" 197
Uittreksel uit het verslag van het internationaal veeartsenij- kundig Congres, gehouden te <i>Hamburg</i> , tijdens de internationale landbouwtentoonstelling, van den 14—18 Julij 1863, door G. J. HENGEVELD.	" 206

Chirurgie.

Maagfistel bij een melkkalf, door A. J. MONTENS.	" 96
Spoedige genezing van eene buikwond, door W. F. STEIJGERWALT.	" 98
Over den nekfistel, de varent of het molgezwel, door F. A. DEIJERMANS.	" 99
Fungus medullaris in den bek eener geit, door denzelfden.	" 103
Bijzondere kreupelheid bij een paard, door denzelfden	" 105
Over de vlieg-larvenziekte, door J. JENNES en Dr. J. R. E. VAN LAER. ,	" 107
Champignons in het serotum bij een ruin, door J. A. ALERS.	" 148

Verloskunde.

Bijdrage tot de praktische verloskunde, door J. B. KIELSTRA.	" 150
--	-------

Geregtelijke Veeartsenijkunde en Politie.

Costuumwetten, door D. VAN HULST.	" 34
Costuumwetten, door H. J. PRAKKE.	" 35

Uitnoodiging omtrent de costuumwetten.	Blz.	62
Costuumwetten, door L. L. ANTEN.	"	175
Gedurende hoe langen tijd kunnen de kiemen van besmettelijken kwaden droes bestaan, zonder zich door uiterlijke teekenen te openbaren? Ingezonden door F. C. HEKMEIJER.	"	153
Kleeft aan de koe, die in het 2 ^e of 3 ^e stadium van brulsheid geleverd is, een verborgen of zichtbaar gebrek?	"	169

Veeteelt.

Eenige veeteeltkundige regelen der Grieken en Romeinen, door G. J. HENGEVELD.	"	200
---	---	-----

Geschiedenis.

Bijdragen tot de geschiedenis der vecartsnijkunde, vooral in <i>Nederland</i> , door F. C. HEKMEIJER.	"	222
---	---	-----

Mengelwerk.

Oorzaken van het blaauw worden der kaas, door D. VAN HULST.	"	31
Runderpest, door A. DUNNEWOLD.	"	32
Handleiding tot de anatomie der huiszoogdieren door F. C. HEKMEIJER, aangekondigd door A. W. H. WIRTZ	"	184
Verslag der algemeene vergadering gehouden te <i>Utrecht</i> den 27. Aug. 1862	"	7
Programma voor die vergadering.	"	12
Verslag van de 1 ^e algem. vergadering der maatschappij op 5. Sept. 1863.	"	115
Programma voor die vergadering.	"	138
Verslag van de werkzaamheden en den toestand van de afdeeling <i>Zuid-Holland</i>	"	130
Wet van de Maatschappij.	"	16
Vecartsnijkundige aangelegenheden.	37, 53, 132, 135, 179, 191	
Instructie voor den prov. Vecarts in <i>Friesland</i>	"	133

Lijst der werken die aan 's Rijksveeartsenijschool bij de lessen gevolgd worden.	Blz. 136
Verordeningen op en over het gebruik van ziek vleesch, enz.	35, 37, 178
Idem door L. L. ANTEN.	" 175
Ingezonden.	63, 143, 249
Bibliotheek der Maatschappij	189, 249

Personalia.

Hoofdbestuur der Maatschappij.	" 54
Leden der Afdeelingen.	54, 55, 143, 249
Naamlijst der kweekelingen.	" 55
Benoemingen, verplaatsingen, enz.	57—62, 140, 190, 250
Overleden.	62, 142, 192, 251
Vacante plaatsen.	53, 142, 190, 250
Errata.	" 252